GASPARINI BARZIZII BERGOMATIS ET GUINIFORTI FILII OPERA

Quorum pleraque ex MSS. Codicibus nunc primùm in lucem eruta recensuit, ac edidit

JOSEPH ALEXANDER FURIETTUS

BERGOMAS

UTRIUSQUE SIGNATURÆ REFERENDARIUS,

Abbas SS. Simonis, & Judæ Bergomi, nec non B. Mariæ, omniumque Sanctorum de Galgario Perpetuus Commendatarius.

PARS PRIMA.

ROMÆ M·DCC·XXIII·

Apud JO: MARIAM SALVIONI Typographum VATICANUM In Archigymnasio SAPIENTIÆ.

SUPERIORUM PERMISSU.

Sanctiss.MO Domino Nostro

INNOCENTIO

DECIMO TERTIO

PONTIFICI OPTIMO MAXIMO

JOSEPH ALEXANDER FURIETTUS

FELICITATEM.

Ultæ, nec leves quidem causæ B*EATISSIME* P*ATER* *me Tuo Nomini inscribere meditantem hæc Barziziorum Monumenta à proposito deducebant, operis tenuitas tan-*

tanti Principis magnitudine parum digna, latinus Auctorum ſermo, qui nondum in adultam creverat eloquentiam, & quidquid ad hæc perexigui ſanè ingenii labor adjecit. Verùm, cùm ad animi Tui amplitudinem, qua maximas res metiris, & minimas, conſilium meum referebam; nihil erat, quare hoc à Te improbandum putarem. Maximè quia nos omnes in Tui admirationem adducit eximia Clementia Tua, quæ cumulo cæterarum Virtutum accedit: quibus magis, quàm claritate Generis, ac Majorum Tuorum gloria Tibi dignitatem accerſis.

ſis. Has egregias animi dotes, quibus cæteris longè præſtas, ſingularis, & excellens Tua natura cum prima ætate conjunxit; eòque procedentibus annis provectus es, ut omnes ad Te Virtus honoris gradus detulerit, quibus facilè ad ſummum Pontificatus apicem aſcendiſti. Ita verò ab ineunte adoleſcentia Te literarum ſtudiis addixiſti, ut quidquid à publicis curis vacaret, in illarum cultum, & exercitationem contuleris. Te enim præclarâ indole, ac doctrinæ ſplendore excitatum clariſſima Virtutum exempla, quæ longâ Pontificum ſucceſſione Domo Tua pe-

peterentur, æmulum domesticæ laudis esse admonebant. Atque adeò totum vitæ cursum ad illorum rationem accommodasti, ut omnium simul famam antecesseris: qui tanto superiores gloriâ vicerant, quanto Tu omnibus præstitisti. Quare non est, cur miremur à Te maximam benevolentiam proficisci in eos omnes, qui ad optimas disciplinas, ac scientias incumbunt; illisque ad majora in dies peragenda non parvum incitamentum addi. Hac spe innixus mihi neminem succensurum duxi; si Tuis advolutus Pedibus has Barzizianas lucubrationes offerrem,

rem,

rem, quæ adversus injuriam temporis, squaloremque, in quo diuturno annorum spatio jacuerunt, amplissimi Nominis præsidium, ac lucem pro Tuo in literas amore consequantur. Tuæ itaque summæ sapientiæ erit, renascentis latinæ linguæ primordia lætâ fronte excipere; & si unquam à maximis occupationibus, quibus distinêris, ad otia literarum Te transferas, aliquam partem demittere cogitationis Tuæ in istorum Auctorum lectionem: quos sæpe gloriosissimi Antecessores Tui in magna hominum frequentia loquentes audivere. Erit autem humanita-

nitatis Tuæ ex tenui munere obſervantiam in Te meam perſpicere, meque ad oſcula Pedum Tuorum eâ, qua decet, veneratione accedentem non dedignari.

JOSEPH ALEXANDER FURIETTUS

BENEVOLO LECTORI.

COnſideranti mihi priſcam latini ſermonis elegantiam; à cujus nitore inſequens ætas in multam annorum ſeriem producta, non tam deſidiâ juventutis, quam inſcitiâ docentium deſcivit; nihil admirabilius paucorum præſtantiâ hominum videtur: qui barbarie depulsâ, ad quam eos commune vitium veluti hæreditariâ adduxerat ſucceſſione, germanam eloquentiæ faciem rudis, & impolitæ locutionis labe deterſam reddiderunt. Timendum enim erat, ne; ſi pædore & ſitu per longioris ævi ſpatium obſoleta jaceret; triſtem, atque in omne tempus deflendum maximo literarum damno tot librorum interitum doleremus. Quam ob rem Divinâ ſanè contigit Providentiâ tales extitiſſe viros, quos vi naturæ, & ingenio erectos, ac bene loquendi laude flagrantes, aſſidua veterum Auctorum lectio ad illorum emendationem, imitationemque deflexit; ut illuſtres Romanæ linguæ reliquias nobis alienus labor nunquam interituras ſervaret. Ita aliquorum ſtudio effectum eſt, ac diligentiâ; ut cùm quid latinè ſcribere nonnulli aggrederentur, verborum aſperitatem ſcriptis ſuis haud amplius admiſcerent: immo vocabulorum delectui, & ſententiarum gravitati inhærentes, nativâ penè dicam ſuavitate reſperſâ oratione loquerentur. Verunta-

tamen, utpote nonnisi per gradus olim ascenderat eloquentia, quæ suam aureo Ciceronis sæculo attigit maturitatem: ita posteriorum ignaviâ temporum exturbatam, ac dejectam pristinæ sensim dignitati longa annorum successio restituit, atque pluribus reparatam assertoribus latinæ linguæ venustatem cuncta Italia gratulata est. Omnibus itaque, qui in Romano sermone excitando strenuam navarunt operam, Franciscus Petrarcha facem prætulit: cujus vestigiis insistentes studiorum, & præceptorum imitatores, ad ultimam deinde eloquentiam contenderunt. Totus quippe ad laudem, & gloriam natus, diligenti [1] inquisitione, multaque peregrinatione, plures Marci Tullii libros squallore obsitos, & in vetustatis tenebris delitescentes in lucem eduxit: quos ipsum, ne dicam vidisse unquam, sed novi sæpe nominis integumento ignotos [2] comperisse fassus est. Duas Ciceronis orationes, dum Germaniam peragraret, Leodii inventas primus in Italiam invexit; [3] ubi libros Academicorum Neapoli [4] jam dudum repererat apud Barbatum Sulmonensem: nonnullas epistolas [5] & orationes, libros de Oratore, ac de legibus [6] imperfectos tamen: nec non singulares duos de gloria præclaram paternæ rei hæreditatem, [7] atque insigne Raymundi Superantii munus, quos præceptoris fidei traditos,

1 Petrarcha Epist. familiar. lib.3. epist.18.
2 Idem rer. memorab. lib.1. pag.396. Edit. Basil.
3 Idem rer. Senil. epist.1. fol.948. lib.15.
4 Idem cit. epist.1. rer. Senil.
5 Idem epist.1. ad viros illustres.
6 Idem rer. Senil. supracit. epist.1.
7 Idem cit. Epist.

tos, dum ipse in Transalpino viveret secessu, post adventum suum in Tusciam perpetuâ omnium [8] jacturâ deflevit. Tali, ac tanta supellectili instructus ad tollendam vernaculæ locutionis, qua latina lingua jam obduruerat, consuetudinem, magno ingenii sui conatu exarsit; & ne in aliquo, quantum sui esse officii ducebat, incœpto operi deesset; adjumentum græcæ linguæ, ætate quamvis matura [9] à Barlaamo [10] Monacho Calabro quæsivit. Hanc tamen vix primoribus labiis degustavit ob absentiam, quæ mox consecuta est, præceptoris, quem Hieracensi infula decoratum immatura mors abstulit. Postrema Petrarchæ ætas excepit Colutium Salutatum Ludovici Marsilii [11] latinarum literarum Florentiæ

8 Idem cit. epist. 1. rer. senil. fol. 949 Jovius, & post eum Paulus Manutius circa libros Ciceronis de gloria plagii insimularunt Alcyonium in lib. de Exil. Hujus quoque fuit culpæ labes impacta in Hieronymum Osorium in libro, quem de gloria edidit, & in Franciscum Philelphum in libro, quem scripsit de contemptu Mundi.

9 Vergerius, Manettus, Beccatellus, aliique, qui vitam Petrarchæ scripserunt, falsò putarunt, ipsum adhuc puerum prima græcæ linguæ rudimenta à Barlaamo hausisse; cùm esset jam grandioris ætatis, ut colligitur ex Petrarchæ epistola XX. var. epist. & de ignorantia sui ipsius, & multorum pag. 1054., nec abs re erit huc afferre Petrarchæ verba: *Barlaam nostrum mibi mors abstulit, & ut verum fatear, illum ego mibi priùs abstuleram: jacturam meam, dum honori ejus consulerem, non aspexi. Itaque, dum ad Episcopium scandentem sublevo, magistrum perdidi, sub quo militare cœperam magna cum spe*: quæ verba Petrarchæ adhuc puero non conveniunt.

10 Barlaam in Urbe Seminaria Calabriæ ortus Monachus S. Basilii, Pauli Perusini, & Leontii Thessalonicensis præceptor, ut asserit Joannes Boccaccius Leontii discipulus de Genealog. Deor. lib. 15. fol. 390. edit. Basil., Palamæ, cæterisque Monachis Palamitis Constantinopoli bellum indixit, ut apud Niceph. Gregor. histor. lib. XI. cap. 10, & Bzov. Annal. Eccles. ann. 1331. pag. 654. Unus idemque, & pro Græcis contra Romanam Ecclesiam, & pro Romana Ecclesia adversùs Græcos scripsit, ut videre est apud Leon. Allat. de Eccles. Orient. & Occident. perpetua consens. lib. 2. cap. 17. pag. 840.

11 Ex Oratione funebri Nicolai Nicoli apud Poggium.

ſucceſſorem; nec non Joannem Laurenſem, & Nicolaum Nicolum, qui magna nominis celebritate in Civium ſuorum memoria perpetuò manebunt. Eadem ſanè tempora tulerunt Joannem Ferrettum Ravennatem; [12] cujus præcelſa indoles, & ingenium minùs acerbam Petrarchæ jacturam fecit. Ad hunc enim publicè Venetiis ſtudia tradentem bonarum artium, quibus adoleſcentes ad eloquentiam informantur, plures ex tota Italia percipiendæ, & colendæ latinæ linguæ amor perduxit. Quibus, cùm latè pateret acceſſus ad humaniores literas addiſcendas, aſſiduâ legendi, audiendique exercitatione; ubi ſe ad ſcribendi ſtudium contulerunt; præclara ingenii ſui monumenta incorruptæ latinitatis laude redundarunt. Quam ob rem uberrima dicendi merces in illo ſapientiæ emporio conquiſita ad erudiendam ubique adoleſcentiam per vicinas Italiæ Urbes ſe effudit. Hinc Petrus Paulus Vergerius [13] Juſtinopolitanus ad inſtruendam Carrarienſium Principum juventutem Patavium commigravit. Victorinum Feltrenſem [14] Mantuani Principes domum ſuam ſtipendio publico receperunt. Leonardus Brunus Aretinus, [15] Poggius Bracciolinus, Robertus Roſſus, & Jacobus Angeli Florentini patriæ ſuæ attulerunt literarum decus, ac ornamentum. Una, & eadem quoque Ravennatis ſchola emi-

12 Blond. Ital. illuſtrat. de Romandiol. pag. 396. edit. Baſil. & Rub. hiſtor. Ravennat. lib. 7. pag. 596.
Nonnulla Joannis Ravennatis opera extare Patavii refert Tomaſin. in Biblioth. Patavin. MS.
13 Blond. ſupra cit. loc. de Romand.
14 Leopold. del Miglior. Firenz. illuſtr. fol. 339.
15 Blond. ſupra cit. loc. Raphael Volaterran. lib. 21. Anthropolog. de his, qui reliquis in artibus claruerunt. fol. 245.

emisit Ambrosium Traversarium Camaldulensem Monachum, [16] Guarinum Veronensem: qui Venetiis primò, dein Florentiæ, Veronæ, & Ferrariæ juventutem excoluit: Omnebonum Scholam Patavinum, Leonardum Justinianum, & Franciscum Barbarum non minus domestica nobilitate, quàm doctrinæ splendore præclaros: quos omnes Gasparinus Barzizius Bergomas cum ætate, tum feliciori studiorum suorum fructu antecessit. Hic enim eloquentiæ fines paulò longiùs, quàm ea tempora ferebant, mihi videtur protulisse: dignus sanè, quem omnis posteritas gratissimâ futuri temporis commendatione prosequatur. Nonnullæ istius epistolæ: quas non ad amicorum opportunitatem, sed ad ingenii exercitationem Tullianum nitorem redolentes effinxit: vix in sapientum virorum luce versantur ob exemplarium raritatem, quæ anno MCCCCLXX. ex Sorbonica [17] prodierunt Typographia. Quare rem gratam honestissimarum disciplinarum studiosis facturos censuimus; si ad reliqua Gasparini opera, quæ primo nunc publicæ exhibemus curiositati, hæ quoque epistolæ accederent. Libros Ciceronis [18] de Oratore, de Senectute, de Officiis, & Epistolas commentariis Barzizius doctissimis illustravit, quos maximo literarum vel amisimus, [19] vel

16 Blond. supra cit. loc.

17 Chevilier orig. del' Imprimer. de Paris par. 1. chap. 2. pag. 36. Michael Mattair. Annal. typogr. pag. 87., ubi hunc librum, quem nos Romæ vidimus in Bibliotheca Vallicellana, primum omnium prælum subiisse asserit anno 1470. in Sorbonæ Domo opera Ulrici Gering, Martini Crants, & Michaelis Friburger.

18 Marcus Ant. Sabellicus de latin. lingu. reparat.

19 Nonnulla horum commentariorum fragmenta in Orationes in Marcum Antonium, atque in libros de Oratore extant in Bibliotheca Camaldulensium Eremitarum in Tuscia in MS. Codice anni 1426.

vel adhuc desideramus detrimento. Illorum quoque verborum, quorum frequentior est usus [20] orthographiam edidit, in qua ea, quæ diffusa locis multis legerat, quasi unum in corpus congessit, & rectam scribendi rationem ad certam legem aliquam, ordinemque revocavit. Latinarum pariter vocum ethymologiam, [21] ac quemdam numerum parvo libello complexus est; suoque exemplo cæteris, quod imitarentur, reliquit, ac ad uberiores, amplioresque latinæ linguæ thesauros, quibus nunc literatissimorum hominum beneficio fruimur, non exiguum incitamentum. Quantus tamen laudis cumulus in hac studiorum, vigiliarumque suarum recordatione ei tribuendus est: tanto minus probatam hanc, quam aggressi sumus, Barzizianam editionem haberemus; si uterque liber jam typis vulgatus in tanta codicum copia iterum hac nostra ætate proferretur. Cætera Barzizii opera publicâ huc usque luce caruerunt, libellus de compositione, orationes, & familiares epistolæ: quarum aliquas Romæ, Bergomi, Pataviique repertas, reliquas inter Mediolanensis Bibliothecæ monumenta longas temporis injurias prætervectas, ob omnium oculos ponere conati sumus; ut habeant, unde mirentur eloquentiam, parvis exortam initiis, tam citò adolevisse.

Duæ autem res potissimum in causa fuerunt, cur latinus sermo in politiorem linguæ cultum provectus in tan-

20 Hunc quoque librum in Sorbonæ ædibus impressum fuisse testatur Chevilier. supra cit. loc. post annum 1470., quem nos Romæ vidimus in Sapientiæ Bibliotheca.

21 Hic pariter liber impressus est Brixiæ per Damianum Turlinum anno 1563., qui apud nos extat.

tantam candoris messem excreverit: quas Gasparinus, totque alii insignes viri labore, & industriâ nunquam satis laudatâ præstiterunt. Altera nempe græcæ linguæ studium, quam Emmanuel Chrysoloras [22] nativo loquentem ore anno MCCCXCIII. [23] primus in Italiam invexit; ad eamque perdiscendam illos ferè omnes, qui sub Joanne Ravennate suam latinæ linguæ dederant adolescentiam, Venetias primò delatus, postea Florentiam [24] accersitus cum naturæ, tum ingenii præstantiâ inflammavit. Ticini aliquot post annos moratus, [25] deinde Romam se conferens, græcas utrobique jacentes literas extulit; & quamvis nullum [26] eloquentiæ suæ posteris, quod admirarentur, monumentum reliquerit; græcæ tamen facundiæ latices Italæ juventuti in studiorum suorum societatem se offerenti limpidissimos reseravit. Utque feliciori progressu has in Provincias latè ma-

22 Leonard. Aretin. rer. Italicar. histor. pag. 253. Blond. cit. loc. de Romandjol. pag. 346.

23 Hoc anno obsessa est à Turcis Constantinopolis, ut ex Joanne Leuncl. in Histor. Musulman. lib. 5., atque tunc Venetias se recepisse Chrysoloram credibile est.

24 Anno 1396. Florentiam invitatus à Republica Florentina fuit Chrysoloras, ut ex epistola inedita penès eruditum virum Dominicum Georgium Eminentiss. Card. Imperialis Bibliothecarium, qua multorum Scriptorum error detegitur, quorum alii Chrysoloræ in Italiam adventum referunt ad annum 1389. alii ad annum 1397., 1398., vel 1399., ut videre est apud Paulum Langium Chronic. Citicen. Profectus demum Emmanuel Chrysoloras ad Concilium Constantiense, ibi mortuus est: quare corrigendus est Æneas Silvius, qui Joannem Chrysoloram Emmanuelis filium ex Græcia literas attulisse scribit, & Constantiæ mortuum lib. 1. Epistol. epist. 105.

25 Ut ex Oratione funebri Andreæ Juliani in laudem Chrysoloræ edita ad calcem Poggianæ.

26 Supersunt Chrysoloræ Erotemata, quæ commentatus est Ponticus Virunius Bellunen., qui vitam Chrysoloræ conscripsit: Guarinus autem fuit abbreviator operis Chrysoloræ. Giornal. de' Letter. di Venez. tom 24. pag. 274. e 275.

manarent, Chryſoloræ doctrinam, & gloriam æmulati Itali homines Conſtantinopolim uſque, atque in Græciam navigarunt. Guarinus Veronenſis primum, (27) cùm annum jam ſuæ ætatis viceſimum exceſſiſſet, hanc præclaram obivit peregrinationem: cujus exemplo excitatus Franciſcus Philelphus Tolentinas Barzizii noſtri auditor (28) annum agens ætatis viceſimum, ad Joannem Chryſoloram Emmanuelis filium convolavit; (29) quo cum arctâ ſanguinis neceſſitudine conjunctus ob Theodoram filiam, quam ſibi matrimonii vinculo copulaverat, pretiosâ græcæ eloquentiæ merce locupletatus, Venetias (30) reverſus eſt. Paucis deinceps interjectis annis, Joannes Tortellius Aretinus, (31) Marius Philelphus (32) Franciſci filius, ac Lilius Typhernas Gregorii pariter Typhernatis auditor (33) Conſtantinopolim profecti ſunt: necnon Saxolum Pratenſem, (34) & Cyriacum Pizzecollum (35) Anconitanum Philelphi auditores, Georgii Gemiſti perſpecta, celebrataque græcarum literarum ſcientia in Peloponeſum vocavit. (36] Ita communi ſtudio conſpirantibus omnibus in græcæ linguæ

27 Giornal. de Letter. di Venez. tom.12. pag.354.
28 Poggius invectiv. 1. in Franciſc. Philelph. pag.163.
29 Poſt Chryſoloræ mortem Philelphus apud Chryſococem una cum Beſſarione literas græcas didicit, Philelph. epiſt. lib.6.pag.41.
30 Anno 1420. profectus eſt Conſtantinopolim Philelphus, unde poſt annum ſeptimum, & menſes quinque, rediit Venetias, ut ex epiſtola ejuſdem I. ad Leonard.Juſtinian., & ex epiſt.3. ad Franciſc.Barbar lib.1.
31 Giornal. di Letter. di Venez. tom.11. pag.307.
32 Philelphus epiſt. ad Marium filium lib.5. fol.31. pag.2.
33 Raphael Volaterran. lib.21. anthropol. fol.246.
34 Philelph. epiſt. ad Saxol. Pratenſ. lib.5. fol.31. pag.2.
35 Philelph. epiſt. ad Cyriac.Anconitan. lib.5. fol.36. pag.2. Saracin.Iſtor. d' Ancona lib.10. pag.253.
36 Philelph. cit. epiſt. ad Saxol. Pratenſ.

gua reparationem, quæ vix aliquo sui splendore oculos nonnullorum perstrinxerat, publicæ ubique scholæ adolescentibus patuerunt. Præter enim Chrysoloræ discipulos, qui hoc præceptoris munere summa cum laude functi sunt, in hujus docendi gloriæ communionem venerunt complures alii cæteris dicendi facultate eminentiores, quibus primas deferre fas est: Guarinus nempe, Joannes Aurispa Siculus, Gregorius Typhernas, Franciscus Philelphus, Petrus Candidus Decembrius Viglebanensis, Antonius Beccatellus Panormita, cæterique præstantes viri, quos omnes persequi nimis molestum esset. His adjutoribus erecta in totius Italiæ lucem emersit è tenebris, quibus involuta scholarum aspectum tot annos refugerat græca lingua, quæ sibi progrediente ætate stabilem, & diuturnum inter nos domicilii locum quæsivit. Cùm enim Orientis Imperium, quod magis honoris decore, quàm potentiæ vi nitebatur, expugnata à Turcis Constantinopoli, in maximo civium suorum sanguine concidisset; omnes, quos communis interitus ad lamentandam acerbam patriæ calamitatem reliquos fecerat, in nostras Provincias commigrarunt. Hoc ex numero fuere Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Joannes Argyropylus, Joannes, & Constantinus Lascaris, Andronicus Thessalonicensis, Marcus Musurus, Marullus Tharcaniota, & Demetrius Chalcondylas, quorum ope græca lingua ad ultimum fastigium evecta, germanam latinæ locutionis puritatem: quam post Angelum Politianum, Hermolaum Barbarum, Scipionem Carteromachum, cæterosque illius ævi Scriptores, posterior est ætas admirata in Bembo, Casa, Nau-

gerio, Fracaſtorio, Vida, Sannazario, totque aliis illa tempeſtate florentibus: maximo bonarum artium incremento reparavit.

Alterum Romanæ linguæ adjumentum attulit latinorum Codicum copia, quorum nomen præteriti injuriâ temporis prope obrutum communis diſcendi amor aditis Bibliothecis, & peragratis Regionibus notum fecit. Præter enim paucos libros, quos Petrarchæ ætas viderat, & quidem exſcribentium oſcitantiâ barbariſmis, & ſuperinductis verbis ut plurimum redundantes: reliquos pulvere conſepultos, & tineis corroſos in publicum non quiſquam adhuc protulerat. Incerto itaque auctore tunc primum inventæ Ciceronis ad Atticum epiſtolæ [37] necnon tres de Oratore inſignes libri [38] qui Laude Pompeja reperti vetuſto in Codice à Gerardo Landriano illius Urbis Epiſcopo [39] Gaſparini ſtudio, & diligentiâ interitum evaſerunt. Quintilianus quoque, quem Poggius fortunæ beneficio ſervatum unà cum Valerio Flacco, & Aſconio Pædiano in monaſterio S. Galli integrum detexit [40] veteri ſquallore deterſus, ac priſtinæ reſtitutus dignitati Aretini, & Barzizii operâ, [41] ad maximum latinæ linguæ incrementum acceſſit.

Cæ-

37 Blond. Ital. illuſtr. de Romandiol. pag.346.

38 Marc. Ant. Sabellic. de latin. lingu. reparation. Raphael Volaterran. lib.21. Anthropol. cit. fol.245.

39 Epiſt. Gaſparini Barzizii ad Gerardum Landrianum nunc primum à nobis publici juris facta.

40 Epiſt. Franciſci Barbari ad Poggium edita ad calcem Poggianæ. Alium quoque Quintiliani codicem in Italia invenit Leonardus Aretinus, quo nonnulla, quæ deerant in Poggii codice, ſupplevit. Poggiana part. 1. pag.17.

41 Marc. Ant. Sabellic. Blond. Flav. Raphael Volaterran. ſupra citatis locis, atque ex vita Poggii Pariſiis edita 1511. in fin. Oper. ante Facetias.

Cæteras Germaniæ, Helvetiæque latebras, quas funesta bellorum calamitas non pervaserat, tunc pariter solerti Poggius industriâ scrutatus, complures libros trans Alpes exulantes, quique apud Italos in tristi literarum ruina perierant, longo postliminio nobis insperantibus reddidit, quos inter Nonium Marcellum, Manilium, Marcellinum, & Lucretii partem, aliosque, quos recenset Franciscus Barbarus [42]: præcipuè verò duas Ciceronis Orationes [43] atque libros ejusdem de Finibus, ac de Legibus [44] quos in maxima sui parte deficientes, & imperfectos usque tunc sapientum virorum ingenia desideraverant. Paucis post annis Plauti quoque Comœdias in Italiam primo delatas [45] ad augendam latini venustatem sermonis, communis omnium lætitia excepit, compluresque alios Codices, quos non minùs literatorum hominum peregrinatio [46] quam Italorum Principum [47] munificentia comparavit. Tali, ac tanto librorum cumulo eò usque crevit elo-

b 2 quen-

42 Supra cit. Epist. ad Poggium.
43 Leonard. Aretin. epist.4. lib.4.
44 Recanat. in Vit. Pogg. pag.8., qui plures quoque Ciceronis Orationes tunc à Poggio repertas fuisse censet.
45 Philelph. Epist. ad Balthassar. Risin. lib.10. epist. fol.70. pag. 1.
46 Francisc. Barbar. Leonard. Justinian. Fantin. Dandul. Angel. Acciajol. Gregor. Vicentin. Joannes Aurispa, Francisc. Philelph. præ cæteris commemorati ab Augustino Florentino Monacho Camaldulensi in vita Ambrosii Camaldulensis cap.6. pag.333. & seq. Ludovic. Marsil. & Nicolaus Nicol. in Oration. funebr. Nicolai Nicol. apud Pogg. Julian. tit. S. Angel. Diac. Card. Cæsarinus, Angelus tit. S. Crucis Presb. Card. Capranica Germaniam, totamque Galliam peragrarunt librorum conquirendorum gratia, sup. cit. vit. Ambros. Camaldulens. cap. 5. pag.325.
47 Cosmus Medic. sen. multis codicibus Florentinam, & Nicolaus V. Pontifex Vaticanam Bibliothecam instruxerunt. sup. cit. vit. Ambros. Camaldulens. cit. cap.5. pag.325. Raphael Volaterran. lib.22. Anthropol. fol.259. pag.1. Rocc. Bibliothec. Vatican. pag.53.

quentia, ut relictis nugis, ac ab illa styli levitate, quæ in omnes scholas irruerat, abhorrentes quicunque humanioribus disciplinis vacarent, illustrandis, & emendandis antiquis Codicibus eam feliciter propagarint. Atque in hoc præstando non parum tot virorum industria, & ingenium enituit; propterea quod iteratâ exscribentium inscitiâ deformati vetus auctoris sui nomen, sensus autem inquinatos, sententiasque redderent involutas. Huic improbo labori præ cæteris Barzizius manum admovit; atque ad Ciceronis opera, quæ undique diligentissimè conquisierat, emendanda, totas ingenii vires attulit. Hujus quoque laudis, gloriæque socios adjungimus Aretinum, Poggium, Guarinum, Victorinum, Ambrosium Camaldulensem, Panormitam, Aurispam, Philelphum, & reliquos alios, quos de latinis literis optimè meritos gratissimâ recordatione commemoravimus. Quibus adjicere operæ pretium est complures alios, qui in Barzizii tempora inciderunt: nempe Maphæum Vegium Laudensem, Antonium Luscum Vicentinum, Ponticum Virunium Bellunensem, Laurentium Vallam Romanum, Benedictum Morandum Bononiensem, Andream Julianum, & Bernardum Justinianum Venetos, Bartholomæum Facium Ligurem, Joannem Andream de Buxiis Viglebanensem Aleriæ Episcopum, Æneam Silvium Senensem, & Carolum Marsupinum Aretinum. His æquales, atque à nobis dicendi famâ celebrandi Joannes Antonius Campanus Episcopus Aprutinus, Andreas Floccus, Lapus, Janotius Manettus, & Donatus Acciajolus Florentini, Flavius Blondus Foroliviensis, Jovianus Pontanus Cereti in Um-

Umbria natus, Pomponius Lætus Calaber, totque alii ad illius ætatis Scriptores referendi: qui omnem ſtudiorum ſuorum rationem in eloquentiæ amorem conferentes, aliquam germanæ latinitatis ſuavitatem, quæ ab ore omnium, & auribus defluxerat, ſcribendo, dicendoque attigerunt. Cumque humaniorum cura literarum in dies magis efflorеſceret, & præclara hominum ingenia ad expoliendas, colendaſque bonas artes præceptorum copiâ commoverentur; Romana lingua, quæ anguſtis uſque adhuc finibus continebatur, ſuo ipſa ſplendore ſe prodidit, & in cunctis Italiæ Civitatibus refulſit. Huic ſanè tempori acceptum retulit antiqui ſermonis leporem, quem intermortuum excitarunt tot præſtantium virorum illuſtria monumenta, unde incorruptæ, & perpolitæ locutionis exempla peterentur. Itaque hanc non ſolùm è cœno, in quo polluta, & inquinata jacuerat, in lucem ea ætas puriſſimam extulit; verùm auream Auguſti ævi elegantiam ſapere maximè viſa eſt. Nimis autem longum eſſet recenſere, atque huc adducere eos omnes, qui maximâ eloquentiæ laude claruerunt: neque ad inſtituti noſtri partem duximus pertinere, quibus in animo fuit renaſcentis tantùm latinæ linguæ primordia pertingere; ut Barzizio, cui prima poſt Petrarcham bene loquendi fundamenta jeciſſe contigit, juſtus honor tribuatur. Nec quicquam veræ laudi detrahendum eſt; propterea quod nonnulla minus caſtigata exciderint, quæ delicatas ſapientum virorum aures offendent, ſi qua illum fortuna ad eos detulerit; immo potius excuſanda ea ætas, qua nondum Romanus ſermo adoleverat, ſi aliquid inconcinnum, & inelegans effudit. Eſt enim

etiam

etiam in Gaſparini ſcriptis, quod liberalium diſciplinarum ſtudioſi in Oratoriæ artis cenſum referant; mirenturque in illis ignorantiæ tenebris hunc tam ſcitè, ac tam ornatè locutum. Neque in poſtrema gloriæ parte reponent Guinifortum filium, qui ætatem ingenio prætergreſſus, ac græcis, latinis, & hebraicis literis imbutus, à teneris adhuc annis ad eloquentiam acceſſit; eoque cum dicendi copiâ, tum ſcribendi elegantiâ provectus eſt, ut inter præſtantiſſimos illius ævi Oratores celebraretur. Hic Dantis Comœdiam communi omnium plauſu commentatus eſt; ac permultas orationes honorificis perfunctus Legationibus, & epiſtolas conſcriptas reliquit: quas ſenio confectas, ac longâ ætate jacentes nos prope ab interitu vindicavimus, atque ad Operis calcem adjecimus. Vale.

Ex antiqua effigie in M.S. Codice Bergomi asservata

Ezealba Mª Salmoni del. Ant. Friz Sc.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
VITA
A JOSEPH ALEXANDRO FURIETTO
CONSCRIPTA.

GAſparinus, cui patria cognomentum dedit, natus eſt Barziziæ, obſcuri nominis loco, non longè à Bergomo: quæ Urbs à Tuſcis, vel ut alii autumant, à Gallis condita, incertâ initii famâ originem ſuam illuſtriorem facit. Inter primas Ciſalpinæ, & Tranſpadanæ Galliæ Civitates adnumerata celebre, Romanâ florente Republicâ, Municipium fuit; donec inclinante Imperio, propriis ſubjecta Ducibus, Hunnorum, & Gothorum direptioni, Langobardorumque patuit dominatui. Barbaris his Nationibus, quæ in hac Italiæ parte (quam poſtea corrupto nomine Lombardiam appellavere) ſedem defixerant, Francorum Regum potentiâ depulſis, ſui acceſſione illorum fines auxit. Novis deinde bellorum perturbationibus afflicta, atque exterarum Gentium incurſionibus divexata, nunc Germanis Imperatoribus paruit: modò in libertatem vindicata, finitimarum Urbium, quibuſcum ſocietatis fœdere jungebatur, præſidium hoſtibus objecit. Ita frequentibus militum prædis exhauſta domeſticam, & viciniorum Principum, ſed nunquam diſpari calamitate, ſæpe experta eſt dominationem; quoad uſque in ſpem

melioris fortunæ vocata, civium suorum virtute, sibi parta tranquillitate, & libertate, conquievit. Verùm, quum viribus impar esset, quibus finitimorum arma à suis finibus propulsaret, ad Venetæ Reipublicæ Imperium accessit; & ultro facta deditione, firmissimum sibi longævæ pacis, qua fruitur, adjumentum comparavit. Bernabovi Vicecomiti Galeatii fratri in Bergomates imperium erat, eo tempore, quo Gasparinus natus est [1]. Patrem habuit Bettinum Barzizium virum impigrum, & solertem, qui alterum filium Jacobum natu majorem [2] progenuit. Is, ubi ex pueris excessit, atque ad studia literarum se contulit, præclarâ cœpit mentis indole elucescere; adeò ut celeriter, ingenii gloriâ, omnibus suis æqualibus antecelleret. Erat Italia tunc expers bonarum artium, ac disciplinarum; illique propius ad eloquentiam accedere videbantur, qui Grammaticæ artis præceptis se magis conformarent. Nullus erat verborum delectus, nulla numerorum ratio; sermoque durus, & inelegans in exilem, & inornatam orationem desinebat. Nemo enim frequenti Ciceronis lectione delectabatur: non Virgilium, non Cæsarem, aliosque, quos aurea Scriptorum ætas effudit, in manus sumebat; sed corrupti, & qui ab ingenuo candore quàm longissimè abessent, omnium aures permulcebant. Ita sæculi vitio morem gerentes, qui literarum studiis dediti adolescentiam instruerent, lim-

1 Certam natalis Barzizii diem non invenimus: quantum tamen conjecturis assequi potuimus, hanc in postremam Petrarchæ ætatem conjicimus ante annum 1370.

2 Epist. Gasparin. ad Joannem Barzizium, Joannem Alliardum, & Zebedæum de Ponte anno 1410. pag. 100. & 101.

limpidissimis eloquentiæ fontibus clausis, lutulento, ac impuro dicendi genere loquebantur. Hos ad magistros Barzizius delatus haud multum in literis profecisset; nisi eum vires ingenii sui sordidam, & inconcinnam elocutionem fastidientis, ad Marcum Tullium legendum, imitandumque excitassent. Cujus eloquentiam præ cæteris admiratus, sibi à pueritia suasit, nihil esse magis ad laudem, ac dignitatem expetendum, quàm sedulam, & non intermissam hujus Auctoris lectionem; unde haberet & vitæ præsidia, & doctrinæ ornamenta. Hunc Latini sermonis amorem magnopere augebat moderata, & gravis natura: quæ à juvenilibus blandimentis, ac ab illis adolescentiæ cupiditatibus, in quas ea ætas rapitur, illum abducens, ad excolenda sæpe bonarum artium studia, maximâ temporis parte, Barzizium impellebat. Tam honestâ vivendi consuetudine in adultam ætatem provectus, ad literas, quas ipse improbo labore didicerat, tradendas se contulit; suoque exemplo, ac præceptis in Latinæ linguæ politiorem cultum Bergomensem juventutem inflammavit. Sæculo 1400
autem nondum exacto; quamvis Jacobum fratrem matrimonii vinculo adstrictum videret, atque ex Catharina uxore liberos suscepisse; quo meliùs nominis sui, familiæque posteritati consuleret, Lucretiam de Alliardis [3] nobilissimam, ac lectissimam fœminam in sponsam recepit. Aliquot Barzizius annos patriam docendo exornavit; ineunte verò sequenti sæculo, Mediolanum profectus ad Joannem Galeatium Vicecomitem,

3 Ex MS. Codice Barziziæ Domus.

qui patrui Bernabovis [4] tyrannicam dominationem sustulerat, Ticini [5] demum consedit. Indè priùs
1406 non discessisse comperimus, quàm anno MCCCCVI. [6] quo sanè tempore Venetis adolescentibus eloquentiæ ludum [7] aperuit. Erat ea tempestate Venetorum Respublica recenti Patavinæ Civitatis accessione magnopere adaucta [8]; quam ob rem Patribus Conscriptis placuit Tarvisinum Gymnasium Patavium transferre, ut in florentissimam, atque celeberrimam Universitatem utrunque coalesceret. Visum autem est è dignitate Reipublicæ, atque feliciori studiorum incremento nonnullos viros, quorum nomen in Italia celebraretur, Patavium accitos ad profitendas artes, ac
1407 disciplinas vocare: quos inter recenset Tomasinus [9] Franciscum Zabarellam juris utriusque, omniumque scientiarum laude præstantem, Jacobum de Turre medicorum sui temporis principem, & Gasparinum Barzizium humaniorum literarum gloriâ florentem. Hu-
1408 jus adventu magnus undique ad illum factus est nobilium adolescentium concursus; utpote cujus famam ingenii expectatio, expectationem ipsius admiratio supe-

4 Anno 1385. die 6. Maji Joannes Galeatius Vicecomes captivum fecit Bernabovem extra Portam Vercellensem. Cor. Istor. di Milan. part.3. fol.258.

5 Ex supplici libello Gasparini ad Philippum Mariam Vicecomitem.

6 Hoc anno natum comperimus Guinifortum ex epist. Guiniforti ad Joannem Augustinum, & Christophorum Barzizios decimo quarto Calend. Aprilis anno 1438.

7 Marc. Anton. Sabellic. de Latinæ linguæ reparation.

8 Petrus Justinianus Histor. Venet. lib.6. pag.105. Marc. Ant. Sabellic. Decad. 2. lib.9. pag.1319.

9 Jacobus Philippus Tomasinus Comment. de Gymnas. Patavin. lib. 1. cap.5., ubi refert Gasparino constitutum salarium centum viginti ducatorum anno 1407.

peraret. Itaque, cùm Veneti [10] tranquillæ pacis otio lætarentur, relictis paternis laribus, Barzizii domum confluentes, dignissimum eloquentiæ domicilium invenerunt. Inerat quippe in eo, præter excellentem linguæ peritiam, vultus, & morum suavitas, ac incensum docendi studium, quo omnibus Patavii moram trahentibus facilem sui adeundi potestatem faceret; unde illi familiariter cum Gasparino versantes, tanquam ex perenni fonte, eloquentiam, quam magna animorum contentione appeterent, atque virtutum omnium adjumenta haurirent. Biennio vix elapso, Barzizii animum 1410
maximo mœrore confecit Jacobi fratris interitus: qui funestâ civilium bellorum fortunâ, Patriâ ejectus, in Valle Camonica agri Brixiensis [11] diem supremum obierat; ac in extremam usque ægritudinem lacrymabilis viri jactura cum conjecisset; nisi longâ rerum experientiâ, & virtute confirmatus, adversis humanæ vitæ casibus, sapientis more, indolendum esse didicisset. Singularis autem in eo eluxit pietas, qua octo superstites fratris liberos [12] prosecutus; quamvis tanto alendæ familiæ oneri impar esset; ad se vocatos in proprios lares recepit. Tam gravi filiorum, ac fratris filiorum curâ implicitum rei familiaris tenuitas consecuta est; adeò ut ad levandam molestiam ob caritatem annonæ Patavinam Civitatem prementis, Ferrariam familiam traduxerit, eamque Comiti Ludovi-

10 Petr. Justinian. & Marc. Ant. Sabellic. loc. supracitat.

11 Ex Epistola consolatoria Gasparini Barzizii ad Joannem Barzizium anno 1410. pag. 100.

12 Ex Epist. Gasparini ad Joannem Barzizium, & ex Epist. ejusdem ad Joannem Alliardum, & Zebedæum de Ponte supracitat.

1411 vico Bonifacio [13] primariæ nobilitatis viro ſuſtentandam commendarit. Cùm hanc igitur rationem iniiſſet domeſticum incommodum depellendi; omnium rerum egeſtati, qua tunc ipſe tenebatur, ſatis proſpexiſſe ducebat; inque ſpem venerat æris alieni, ad quod ſuorum neceſſitas impulerat, amicorum præſidio, intrà breve tempus diſſolvendi; maximè ſi omni ſolùtus anguſtiâ, haud remiſſiorem animum ad juventutem informandam attuliſſet. Ejus interim rumor ingenii per totam latè Italiam percrebruerat; illique, quos incorruptæ, & germanæ locutionis ſplendor ab impoliti, ac barbari ſermonis ſordibus abduxerat, Barzizium noſtrum, veluti communem eloquentiæ parentem ſuſpiciebant. Hac tanta celebritate famæ, cùm eſſet etiam abſentibus notus, Bononiam accerſitur [14] maxima omnium expectatione; quippe cujus adventu magna Gymnaſio dignitatis acceſſio facienda erat. Verùm cùm multa ſuorum, ac fratris filiorum familia trahenda eſſet; nec ſtipendii conditiones tam lautæ eſſent, ut tam gravi ferendo oneri ſufficerent; è re ſua eſſe duxit Patavii [15] domum figere. At fortuna, quæ nullum in eum ſæviendi locum reliquiſſet; ut novâ, & inopinatâ calamitate, viri non tam ætate, quàm virtute firmati conſtantiam frangeret; Patavina eum ex Urbe, ubi magnam ſibi nominis dignitatem pepererat, finitimi belli [16] periculo extur-

13 Ex Epiſt. Gaſparini ad Ludovicum Bonifacium anno 1411. pag. 114.
14 Ex Epiſtolis Gaſparini ad Andream Barbatiam, ad Jacobum Iſolanum, & ad Reformatores Studii Bononienſis anno 1411. pag. 124., & ſeq.
15 Ex Epiſtolis Gaſparini colligitur, ipſum Patavii remanſiſſe anno 1412. & ſequentibus.
16 Epiſtolæ Gaſparini ad Chriſtophorum, & Nicolaum Barzizios anno 1411. pag. 120., & ad Cardinalem Zabarellam anno 1412.

turbavit. Nam cùm Venetorum Respublica cum Siccensibus dissideret, atque ad Urbem istorum oppugnandam multam militum manum admovisset; maximi armorum motus in Pannonia excitati in apertum deinde bellum eruperunt. Decem enim equitum millia Sigismundi Imperatoris, Philippo Florentino Duce, per Austriam, Noricasque Alpes in Italiam effusa [17] Tarvisinum agrum invaserunt, Brunorio Scaligero, & Marsilio Carrariensi, qui avitas Veronæ, & Patavii tyrannicas dominationes anhelarent, discordiæ semina foventibus. Atque cum Venetos, qui aliò vires suas deduxerant, inopinatus hostium impetus ad avertenda belli pericula imparatos invenisset; igne, ferroque incensam, ac vastatam latè Provinciam, magno ipsi auri pondere, redemerunt. Sequenti quoque anno bellum instauratum est, 1412
copias ducente Sigismundo Imperatore; sed quia Respublica providè rebus suis consuluerat, facilè hostiles conatus à suis finibus propulsavit; atque tunc pacis induciæ per quinquennium factæ. Quare toto ferè tempore, quo Venetorum Respublica cruento bello flagravit, cùm in Patavino Gymnasio à studiis penè cessatum esset, in vicinas quisque Urbes [18] dilapsi sunt. Satius itaque Barzizio visum Venetias ad tempus secedere, ubi complures familiaritatis vinculo obstrictos haberet, quos sibi Patavii studiorum necessitudo adjunxerat. Verùm eò inopiæ deductum se sensit, ut omnium re-

---

17 Petrus Justinian. Histor. Venet. lib.6. pag. 105. & seq. Marc. Ant. Sabellic. Decad.2. lib.9. pag.1320.

18 Epistolæ supracitatæ ad Christophorum, & Nicolaum Barzizios, & ad Cardinalem Zabarellam.

rerum chariſſimam librorum ſuorum ſupellectilem, magno animi ſui mœrore, diſtraxerit, cujus acerbam jacturam apud Cardinalem Zabarellam lacrymabili epiſtola lamentatus eſt [19]. Tandem Patavium cum ſuis re-
1412 verſus eſt [20], eo nimirum anno, [21] quo Reſpublica demum à bello quievit: tuncque exornandæ, & amplificandæ Univerſitati, atque bonarum artium ſtudiis, quæ intermortua jacuerant, excitandis animum adjecit. Utque ea res ſibi ex ſententia ſuccederet, orationem habuit ad Fantinum Dandulum [22] Urbis Patavinæ Prætorem, virum ob virtutum ornamenta, ac libros, quos ex Græcia attulerat, de literis præclarè meritum. Neque Barzizii ſpem Prætoris fefellit animus, quem ab ultima pueritia humanioribus deditum diſciplinis publica Reipublicæ munera ab illarum amore nunquam diſjunxerant. Nam hic ad Reipublicæ dignitatem pertinere arbitratus; ſi qua de veteribus ſtudiis opinio Gymnaſio imminuta eſſet, majori in dies incremento augeretur; omnes eos, qui ad profeſſoris officium potiſſimum delecti eſſent, maximis cum honoris, tum liberalitatis argumentis complexus eſt. Præ cæteris tamen Gaſparinus dignior eſt viſus [23], in quem & obſervantiæ ſigna, & munificentiæ ſuæ dona conferret. Itaque pecu-

19 Epiſt. Gaſparin. ad Card. Zabarellam anno 1412.
20 Ex eadem epiſt. Gaſparin., & ex epiſtolis ejuſdem ad Marcum Lippomanum, Danielem Victurium anno 1412.
21 Pacis tamen induciæ initæ ſunt die 28. Aprilis ſequentis anni 1413. Theodoric. à Niem in vita Joannis XXIII. pag. 20. Raynald. ad hunc annum.
22 Anno 1412. erat Dandulus Patavii Prætor, ut ex Jacob. Salamon. Inſcript. Patavin. tom. 1. in Faſt. Prætor.
23 Supracit. epiſt. ad Card. Zabarellam.

pecunia, quæ Senatus decreto in annos singulos persolvebatur, quadraginta ducatorum cumulo adaucta [24], rei familiaris inopiam leviorem fecit. Paucis interjectis 1413 mensibus ex vita excessit Jacobus Foroliviensis, quem Barzizius, universo adstante sapientum virorum cœtu, præclara laudavit Oratione, ac publicam in ejus interitu Medicinæ, [25] ac Philosophiæ jacturam deflevit. In hac autem Urbe antiquâ scientiarum omnium matre Latinas literas, quas prope fugientes admirabile Petrarchæ ingenium ad nos reduxerat: quæque sub Joannis Ferretti Ravennatis disciplina primas radices egerant: usque adeò Gasparinus provexit, ut ipsæ omnia ei ornamenta referrent accepta. Nam conquisitis undique Ciceronis libris, qua in re præstanda nec solertia defuit, nec diligentia ratus sui muneris partes esse, ut ii quàm castigatissimi legerentur, id temporis, quod publicis, & privatis lectionibus habendis non tribuebat, quodque corporis quieti, ac alimento non concedebat, totum in illis emendandis collocabat. Hanc ob causam assiduâ, ac familiari Marci Tullii lectione exsaturato facile fuit Latinæ linguæ venustatem docendo, scribendoque attingere, & variis eloquentiæ luminibus aspersum sermonem in lucem proferre. Tam præclarâ dicendi laude commendatus magno in honore fuit apud Principes Nicolaum Estensem Ferrariæ Marchionem, necnon Philippum Mariam Vicecomitem Mediolani Ducem: ad quem, ob partam de hostibus victoriam, gratulatoriam

24 Eadem Epist. ad Card. Zabarellam.

25 Extat hæc Oratio inter alias Gasparini nunc primum à nobis edita, quam ipse Patavii habuit anno 1413.

dedit epistolam [26] consilii, ac prudentiæ plenam. Principum gratiam consecutus est privatorum quoque hominum favor; totam enim Marcellorum, & Corneliorum domum omni liberalitatis genere in se, ac suos effusam agnovit; atque ab omnibus, qui literarum, ac sapientiæ famâ præstarent, maximè colebatur. Summo itaque afficiebatur honore à Francisco Cardinali Zabarella, quem Patavina Universitas docentem aliquot annos suspexerat; familiaritatis verò, & amicitiæ consuetudine conjunctos sibi fecerat Andream Julianum, Danielem Victurium, Franciscum, & Zachariam Barbaros, Petrum Thomasium, Lazarinum Restam, Facinum Ventrariam, cæterosque sapientes viros, ad quos complures scripsit epistolas. Hanc amicorum jucundissimam societatem, in quam magna doctrinæ, prudentiæ, animique moderationis opinio Barzizium assumpserat, nulla unquam simultas intercidit, ac diremit: immo nova in dies officiorum omnium genera firmiori vinculo devinxerunt. Ita nullius rei egens, quæ satis sibi, satisque amplificando nomini erant, tranquillam Patavii moram degebat; ac muneri, quod sustinebat, se nullum unquam ibi finem, nisi cum vita facturum sperabat. Cùm verò Philippus Maria Vicecomes adversæ fortunæ metum, qui tot annos rebus suis impenderat, à se feliciter dimovisset, ac paternas Urbes, quæ in potentiorum Civium dominatum concesserant, partim vi, partim deditione Imperio suo adjunxisset: gravi bellorum solicitudine liberatus, in fovendas bonas artes, atque in studia literarum excolenda omnem curam

26 Epist. Gasparin. ad Philippum Mariam Vicecomitem anno 1412.

ram ſuam contulit. Is itaque Barzizium, quem Patria ſubditum fecerat, nequicquam tale ſuſpicantem, Mediolanum vocavit. Moleſtum certè Gaſparino erat ab 1418
amicorum amplexibus divelli; timebatque, ne ingrati animi labes in Senatum Venetum, à quo magnâ exceptus fuerat beneficentiâ, ſibi inureretur, ſi Patavina ex Urbe diſceſſiſſet. Verùm conſilium periculi plenum ſubire arbitratus dicto audientem non eſſe Philippo Duci; futurum namque erat, ut filii paternis bonis amiſſis, jucundo quoque Patriæ conſpectu in poſterum carerent; Mediolanum, animo quamvis averſo, ac reluctante, profectus eſt. Eò cum veniſſet, honeſtum gratiæ locum apud Principem ſuum invenit; nihilque earum rerum, quæ exornandæ hominis dignitati convenirent, prætermiſſum. Utque quanti Philippus faceret ſingularem Barzizii doctrinam, omnibus notum, atque teſtatum eſſet: lateri quotidie ſuo hærere volebat, & magnam diei partem cum eo de literarum ſtudiis ſermonibus conſumere. Is enim erat Princeps, in quem cum natura, ac fortuna omnia ornamenta congeſſiſſent, tum præclara ipſius virtus plurima certè, & maxima. Nam ad rei militaris gloriam hanc quoque Regii laudem animi adjunxerat, quod inſignium, ac literatorum hominum familiaritate delectabatur; illique ſæpe in congreſſum, ac colloquium Ducis venirent. Tempus autem, quod ab hoc Principis officio reliquum erat, vel inſtruendis, & informandis nobilium adoleſcentium ingeniis Barzizius impendebat, ut oneri, quod ſibi impoſitum erat, omni curâ incumberet: vel emendandis latinis libris ab interpolatione verborum, & ſententiarum mutilatione,

 quas

quas diuturna exſcribentium barbaries in eos invexerat. Totis itaque viribus adnitebatur, ut Quintiliani oratorias Inſtitutiones deformatas, ac magnâ ſui parte deficientes priſtinæ redderet integritati; ſed timendum erat, ut improbus Gaſparini labor rem ad finem perduxiſſet, niſi alii reperti Codices in auxilium veniſſent. Alterum enim ex Helvetia Poggius ad nos advexit; alterum verò in Italia tunc primum invenit Aretinus: quorum ope adeò Barzizius, & Aretinus profecerunt, ut diu deſideratus Quintilianus illorum ſtudio, ac diligentiâ quam emendatiſſimus legeretur. Itaque per omnem Italiam ſparſa, diſſeminataque exemplaria utrique exiſtimationem, ac dignitatem magnopere auxerunt. Ea res fecit, ut in majoris ſpem gloriæ vocatus Gaſparinus alium ſibi Ciceronis Codicem emendandum ſumeret. Hunc librum ex antiquis ruderibus effoderat Gerardus Landrianus Laudis Pompejæ Epiſcopus [27] in quo inerant præter Rhetoricorum libros [28] qui jam habebantur, tres quoque de Oratore ad Marcum Brutum: quos in funeſto literarum interitu omnes periiſſe dolebant. Verùm longâ temporis ætate conſumptus Codex vix aliquam reparandæ jacturæ ſpem dederat: propterea quod nemo ex iis, qui in exſcribendis antiquis libris verſati eſſent,

27 Blond. Ital. illuſtrat. de Romandiol. pag. 396. Edit. Baſil. & ex Epiſt. Barzizii ad eundem Epiſcopum. Hic Gerardus à Martino V. Laudenſis Epiſcopus creatus eſt idibus Martii an. 1419., ut ex Ughell. Ital. ſacr. tom. 4. pag. 681. translatus demum ad Eccleſiam Comenſem, & in Generali Concilio Florentino Cardinalis creatus Tit. S. Mariæ Tranſtyberim, ut ex Ciacon. in Vit. Eugenii IV.

28 Horum librorum auctorem communis literatorum hominum ſententia Ciceronem non agnoſcit, ut videre eſt apud Clariſs. Virum Albert. Fabricium Biblioth. Latin. lib. 1. cap. 8. pag. 96.

essent, ad eum accedere auderet. Unus ex omnibus Landriano visus est Barzizius, qui mutilato, ac corrupto Codici manum admoveret: qua in re præstanda tantum ingenio, labore, assiduitate profecit, ut sospitem, ac reducem Ciceronem cum Marco Bruto loquentem omnes admirarentur. Erat tunc eò annorum provectus Gasparinus, ut ætati jam ad senium inclinatæ quiescendum esset à studiis, in quibus maximam dierum suorum partem exegerat. Verùm, cum omnem honestæ vitæ rationem apud sapientem virum in literarum amore positam didicisset, ad extremam usque senectutem docendo, scribendoque pervenit: hocque ad laborum suorum cumulum accessit, quòd ullâ adversâ valetudine, quæ eum à studiis remoraretur, infirmatas corporis sui vires
non habuit. Ita, cum satis gloriæ vixisset, Mediolani, 1431
ubi multa cum laude Latinas literas excitaverat, ingravescente vi morbi confectus, diem suum [29] obiit. Barzizii mortem prosequuta est mœrens Civitas magno Civium suorum fletu: quorum alii querebantur amissam familiarem amici consuetudinem: alii præceptoris doctri-

29 Anno 1431. obiit Gasparinus, ut ex supplici libello Guiniforti ad Philippum Mariam Viceeomitem duodec. Calend. Martii hujus anni ex Gaspariniana Bibliotheca, quo error Matthiæ Konigii, Calvi, & aliorum detegitur, qui asserunt mortuum fuisse Gasparinum Bononiæ ann. 1428. vel 1429. Ipsum verò vita functum esse Mediolani habemus ex epistola inedita Rolandi de Talentis ad Guinifortum Barzizium, quæ penes nos extat. Alia quoque certissima argumenta refellunt Konigii opinionem de Barzizii obitu, quem anno 1428. contigisse asserit: epistola nempe Francisci Philelphi 32. lib. 1. ad Gasparinum tunc Mediolani degentem pridie idus Junii 1428. necnon altera epistola Barzizii ad Joannem Augustinum, & Guinifortum filios ex Mediolano pridie nonas Januarii 1429., quibus mendax pariter Calvus agnoscitur, qui Gasparinum Bononiæ moram traxisse anno 1428., ibique mortuum esse sequenti anno, nullum pro se adducens testimonium, affirmat.

ctrinam desiderabant: Urbs denique tota maximum sui ornamentum deesse ægrè ferebat. Paternæ virtutis hæredes reliquit Gasparinus plures filios, quos inter Joannem Augustinum Juris utriusque scientiâ præclarè præditum, & Guinifortum natu minorem, cujus admirabilis ingenii indoles minime fefellit patris opinionem,
1431 quam de ipso fècerat. Namque hic Novariæ primum, deinde [30] Mediolani paternum sibi docendi onus im-
1433 ponens, honorificentissimo judicio Philippi Mariæ Vicecomitis, adeò eloquentiæ laude omnibus præstare visus est: ut in Ducalem Consiliarium ac Vicarium assumpto ultro delatæ sint plures, & maximæ Legationes, quibus sibi multorum Principum gratiam promeruit.

30 Anno 1432. in Hispaniam profectus Guinifortus militiæ nomen dedit, ac Alphonsum Regem ad Gerbim Insulam oppugnandam secutus est. Sequenti anno 1433. in Italiam reversus Mediolani latinas literas docuit.

SELECTA
Illustrium Virorum
DE GASPARINO BARZIZIO
BERGOMATE
TESTIMONIA.

MARCUS ANTONIUS SABELLICUS
De latinæ linguæ reparatione.

PErierant, diuque sinè nomine, sinè cultu, sinè spe ulla melioris fortunæ Romanæ literæ in occulto fuerant: quum in Cisalpina Gallia, quod vix quisquam futurum putasset, raræ admodum, nec satis certæ reparandæ rei scintillæ velut ex densis quibusdam, repositisque emicuere tenebris; etenim neque assertore uno opus fuit, neque uno vindice, ut tam perniciosa pestis Italiæ finibus pelleretur. Est in Bergomati agro vicus obscuri olim nominis, nunc clarus, suoque partu illustris, Barziziam vulgo nominant: hic Gasparinus Grammaticus, ac Rhetor sua tempestate illustris: qui in hac Urbe *, ut audio, mox Patavii, inde Mediolani multâ nominis celebritate literas docuit, magis felici consilio, quàm quod tantæ cladis resarciendæ spes ulla prætenderetur: primus omnium, ut audio, ad veteris eloquentiæ umbram, nam ex re tam nobili nihil tum præter id unum supererat, oculos retorsit: quum

* Venetiis.

quum mille, & amplius annos Gethica illa tempestas terram Italiam invaserat, semper omnia in pejus abiissent: credo eâ fiduciâ fretus, quod in tres divinos illos Marci Tullii ad Quintum fratrem libros, quum diutissimè non extitissent, primus inciderat: quos situ, & vetustate consumptos diligenti curâ, & studio emendare adortus, tantum intentiore lectione profecit, ut opus non solum desideratum, sed deploratum etiam in publicum exhibuerit: multosque ad eloquentiæ cultum exemplo, & adhortatione excitarit. Fabius Quintilianus tum primum & ipse in Transalpina Gallia repertus, hujus operâ nonnihil veteri creditur squallore detersus. Scripsisse dicitur commentarios in varia Ciceronis opera, sed qui nulli hodie extent.

BLONDUS FLAVIUS FOROLIVIENSIS

In sua Italia illustrata de Romandiola pag. 346.

GAsparinus Bergomensis Grammaticus, Rhetorque celeberrimus Venetiis meliori solito doctrinâ nonnullos erudivit, plurimos ad ea imitanda studia incitavit. Et paulo infra: cum Philippus Mediolanensis Dux Tertius Gasparinum à Bergomo subditum hominem invitum Mediolanensibus edocendis Paduâ, & Venetiis evocavit. Ubi id maximè adjumenti studiis eloquentiæ attulit, quod repertus Laudæ à summo viro Gerardo Landriano tunc ibi Episcopo multis, maximisque in ruderibus Codex Ciceronis pervetustus, & cujus literas vetustiores paucissimi scirent legere, ad ejus perveniens

ma-

manus interitum evasit. Continebat is Codex præter Rhetoricorum novos, & veteres, qui habebantur, tres quoque de Oratore integerrimos, Brutum de Oratoribus claris, & Oratorem ad Brutum M. Tullii Ciceronis: unde liberatus est bonus ipse vir Gasparinus ingenti, quem assumpserat, labore supplendi, quoad poterat, librorum de Oratore defectus: sicut diu antea in Quintiliani Institutionibus multo labore suppleverat.

IDEM *Italia illustrata de Lombardia pag.* 363.

BErgomum civitas vetusta, à Gallis simul cum Mediolano, Brixia, & Verona, eodemque tempore, sicut Pompejus Trogus dicit, ædificata: quæ Gasparino Bergomensi Rhetore, & Grammatico exornata est.

RAPHAEL VOLATERRANUS

Lib. 21. *anthropolog. de his, qui reliquis in artibus claruerunt, fol.* 245.

GAsparinus Bergomas à Philippo Vicecomite accersitus, Mediolani ludum aperuit. Is libros Ciceronis de Oratore primus reperit, ac perlegit, cum flagitiosâ, ac penê incognitâ literâ scripti essent. Quintiliano quoque tunc invento semilacero emendando, multam cùm adhibuisset operam, Quintilianus integer, & ex omni parte incolumis repertus est.

Ex Vita
POGGII
Parisiis edita in quarto 1511. in fine operum ante Facetias.

TUm Constantiæ, ubi Concilium tunc habebatur, non parum gloriæ est consecutus, præsertim propter Fabium Quintilianum, quem ex intimis Germaniæ penetralibus, situ, squalloreque penè obliteratum reportavit, quem postea Gasparinus Bergomas multo labore emendavit.

Ex Oratione
JOSEPHI VERCELLENSIS
De laudibus eloquentiæ habita Venetiis.

HAbuit hæc ætas nostra, & adhuc habet duos in ea doctrina, scilicet Oratoria arte, viros sanè præclaros, atque illustres, Gasparinum scilicet, & Guarinum: quorum alterum Mediolani, alterum Veronæ præceptorem, familiaremque meum habui.

TRITHEMIUS
De Scriptoribus Ecclesiasticis pag. 345.

GAsparinus Grammaticus patriâ Bergomensis ex Barzizia rusculo natus, vir in sæcularibus literis eruditissimus, & Rhetor præstantissimus, ingenio subtilis,

tilis, eloquio disertus, qui latini sermonis elegantiam semimortuam ab inferis resuscitavit. Scripsit multa in ea facultate præclara opuscula, quibus nominis sui memoriam posteris reliquit. Claruit tempore Concilii Constantiensis, & Sigismundi Imperatoris.

LEANDRO ALBERTI

Descrizione dell'Italia fol. 368.

GAsparino Barziza uomo perito tanto nella lingua Greca, quanto nella Latina, come chiaramente si può conoscere nell'Opere da lui lasciate a'mortali.

CHERUBINO GHIRARDACCI

Istor. di Bologna lib. 28. pag. 595.

VIveva ancora con famoso grido Gasparino Bergamasco Grammatico, e Rettorico di gran dottrina.

TARCHAGNOTA

Istor. lib. 17. part. 2. pag. 698.

GAsparino da Bergamo fù celebre Grammatico di quell' età, e fu quasi il primo, che mostrasse una nuova strada delle buone lettere, e dell' eloquenza latina.

F. JACOPO FILIPPO
DA BERGAMO

Lib. 13. fol. 516. pag. 2.

GAſparino nato in Barziza Villa nel Contado di Bergamo, Grammatico, e Rettorico celeberrimo, per la ſua gran dottrina fù in queſti tempi in Venezia molto onorato, dove era condotto con pubblico ſalario, e fece molti uomini dotti, e non ſolamente della Città di Venezia, ma d'altre nazioni, i quali erano andati per acquiſtar la ſua ſingolar dottrina. Avendo Filippo Duca di Milano della fama della ſua ſingolar dottrina notizia, contro il volere de' Veneziani, come ſuo ſuddito lo volle per inſegnare a Milano. Coſtui fù cagione da riſuſcitar, come da morte a vita quell' opera eccellentiſſima, e degna di Cicerone, detta dell'Oratore, il qual volume gli venne alle mani, eſſendo antichiſſimo, e già totalmente perduto. E perchè neſſuno lo ſapeva per l'antichità leggere, durò tanta fatica, che egli medeſimo lo volle traſcrivere, e così di ſua mano lo laſciò emendato, e corretto; ed in quel modo fù ripiena l'Italia di quel libro utiliſſimo, e deſiderato da tutti gli uomini dotti. E mentre che viſſe, fù ſempre dal Duca Filippo onorato. Coſtui oltre gli errori, che correſſe con molta fatica in Quintiliano nel libro dell' inſtituzione, e ne' libri di Cicerone, cioè *de Oratore*, *de Officiis*, *de Senectute*, e nell'Epiſtole, gli commentò ancora. Compoſe l'ortografia in lingua latina, ed un volume d'Epiſtole, e d'Orazioni eleganti.

CHE-

CHEVILLIER

Origin. de l' Imprimerie de Paris part. 1. chap. 2. pag. 40.

GAſparin de Bergame habile Grammairien, qui vivoit en l'année 1420., fut un de ceux, qui travaillerent a retablir la pureté de la langue latine dans l'Italie, où elle ètoit preſque morte.

MORERY

Dans le grand Dictionaire tom. 2.

GAſparin de Bergame Grammairien celebre ètoit tres eſtimé environ l' an 1420., il compoſa divers Ouvrages comme des Commentaires ſur divers livres de Ciceron, un Recueil d' Epitres, un Traitè de l' Ortographie &c.

Plures alii mentionem faciunt Gaſparini Barzizii *Geſner. in ſua Bibliotech. Matthias Konigius Bibliothec. veter. & nova, Calvi Scena letteraria de' Scrittori Bergamaſchi. Muratorius Anecd. tom. 2. pag. 241.*

CEN-

CENSORUM JUDICIA

Illuſtriſſimi, ac Reverendiſſimi Præſulis Nicolai Fortiguerræ Utriuſque Sign. Refer., & Sacræ Conſultæ Ponentis.

Mandante Reverendiſs. P. Selleri Apoſtolici Palatii Magiſtro, legi Opuſcula utriuſque Barzizii, nimirum Gaſparini Patris, & Guiniforti ejus Filii, quorum ſtudiis lingua latina, illis præſertim temporibus tam fœdè corrupta, ut alia prorſus videretur, atque olim fuit, cum tanta gloria florebat, ita feliciter inſtaurari cœpit, ut ad priſtinam illam ſuam dignitatem, ac pulchritudinem, ſi minùs cumulatè, & perfectè, at multo maxima ex parte fuerit reſtituta. Quapropter continere me non poſſum, quin ſummis laudibus efferam Joſeph Alexandrum Furiettum Præſulem ornatiſſimum, cujus labore, & induſtria hæc Opuſcula, atque ea præſertim, quæ à Gaſparino conſcripta ſunt, eruditorum oculis hactenus abſcondita eduntur. Eſt enim maximo beneficio univerſam Rempublicam literariam obſtringere, in id potiſſimum incumbere, ut præſtantium Virorum, qui latinæ linguæ incredibilem venuſtatem ab illuvie, & pulvere ſordidatam, & ſordidam abſtergere ſtuduerunt, non modò memoria non extinguatur, verùm etiam renovetur in dies. Cæterum in illis perlegendis nihil reperi, quod Catholicæ Religioni adverſetur, nihil omnino, quod bonos mores contaminet: Quamobrem, quantum ego intelligere poſſum, non ſolùm non eſt, cur ii in publicam lucem non exeant, ſed quò citius exire illos contigerit, eò gratiores literatis omnibus erunt: ſumma enim voluptas eſt, non tantum inſtauratæ linguæ beneficium ante oculos habere, quantum inſtaurationis ipſius modum, artemque laborioſiſſimam.

Ex Ædibus Fabronianis ſexto Kalendas Junii.
Anno M.D.CC.XXII.

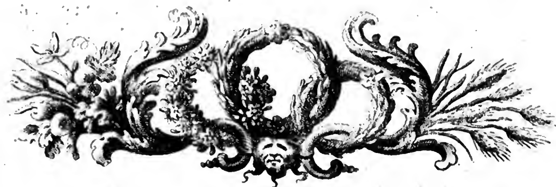
Reve-

Reverendiſſimi Patris D. Bonaventuræ Finardi è Congregatione Caſinenſi, Abbatis SS. Fauſtini, & Jovitæ Brixiæ, Sacræ Ind. Congr. Conſultoris, & in Collegio S. Anſelmi Urbis Sacror. Canonum Inſtitutoris.

PLeraque ex iis, quæ ſcripta reliquerunt Gaſparinus Barzizius Pater, & Guiniſortus Filius Bergomates, quorum primus præſtantiſſimus, ſecundus verò non poſtremus reparatores inter, ac illuſtratores latinæ linguæ, illorum ætate, ſi non omnino barbarie obrutæ, certè illuvie ſordida, fœdoque pædore ubique deformatæ, ea, qua par erat, diligentia, & multa, ac nunquam interitura tam ſui, quam Patriæ laude pro ſuo in illam, atque in bonas literas amore, è tenebris eruit nunquam edita Illuſtriſſimus, ac Reverendiſſimus Præſul Joſeph Alexander Furiettus Bergomas Utriuſque Signaturæ Referendarius, ac SS. Simonis, & Judæ Bergomi Abbas: eaque cum olim jam editis in unum volumen congeſſit, erudita Præfatione, ejuſdemque elaborata, ac luculenta inſtructum vitæ deſcriptione. In quo quidem à me diligenti ſtudio perlecto juſſu Reverendiſs. P. Gregorii Selleri Sac. Pal. Apoſt. Magiſtri nihil offendi, quod aut bonis moribus, aut Fidei orthodoxæ adverſetur: quin immo opus quàm maximè literatorum Reipublicæ acceptum futurum, ſi committatur Typis, exiſtimo.

Ex Ædibus S. Caliſti decimo quarto Kalendas Julii. Anno M.D.CC.XXII.

image
not
available

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

DE COMPOSITIONE

PRIMA ELOCUTIONIS PARTE.

Um omnis commodæ, & perfectæ elocutionis præceptio in tres partes sit distributa, scilicet compositionem, elegantiam, & dignitatem; illud genus, quod ad compositionem attinet, tribus in rebus est positum, ordine, juncturâ, numero: quæ nisi diligenter ab Oratore sint considerata, splendor penè omnis, verborumque illa concinnitas tota intereat, necesse est. Quid enim sinè compositione elegantia, aut verborum, sententiarumque exornationes valeant, non satis intelligo. Quoniam itaque prisci Oratores maximam huic parti operam, studiumque adhibuerunt; quid unaquæque species compositionis sit, & qua ratione tractanda videndum est. Primùm itaque de ordine quid sit, & quot ejus genera dicendum est: dein de junctura: postremò de numeris.

Ordo igitur est apta quædam verborum inter se naturalis, vel artificialis dispositio: genera verò ordinis alii plura, alii pauciora

constituerunt. Quintilianus libro suarum institutionum nono tres tantum species posuit. Est enim quædam ordinis observatio, quam ego artificialem appello, quædam naturalis, quædam autem, qua genus per speciem restringitur. Artificialis est, quæ ad rerum Αὔξησιν pertinet, & quam nos amplificationem dicimus. In hac est cavendum, ne decrescat oratio, & ne ampliori verborum significationi verbum minus amplum subjiciatur; ut cum sacrilegum quempiam appellaveris, postea cum furem dicas, aut cum latronem cum dixeris, petulantem etiam addas. Augeri quidem vult oratio, & insurgere, ut est apud Ciceronem: *Tu*, inquit, *istis faucibus*, *istis lateribus*, *ista gladiatoria totius corporis firmitate*: quo loco id ab Oratore accuratissimè observatur, ut, quod sequitur, majus sit eo, quod antecedit. Sed hoc est notandum hanc artificialis ordinis rationem tunc magnopere observandam, cùm verba illa ad unam, & eandem rem sint relata; quod si ad res diversas referantur, nullum is vitium facit, qui ab hac ordinis ratione discedit: ut cùm alium sacrilegum dixeris priùs, alium dehinc furem appelles, & ad hunc modum similia.

Est altera naturalis ordinis species, in qua naturæ quædam ratio magis, quàm artis dignitas attenditur; ut si sermo forte aliquis ad viros, & ad fœminas pertinens incidat, viros certe fœminis antepones in dicendo: sic etiam ortum occasui, diem nocti, secundas res adversis, honesta turpibus, & multa ad hunc modum alia. Habenda quidem est dignitatis naturæ quædam ratio, sinè qua nec ipsa orationis gravitas satis probari potest. Sed illud est animadvertendum, hanc in prædictis rationem tunc attendendam, cùm talia verba se immediatè sequuntur; nihil enim impedit, si à se distantia fuerint, & in diversa parte orationis posita, aut ad diversum tempus, ordinemque relata, quæ minorem dignitatem habeant, posse dignioribus anteferri, ut in hoc exemplo: *Cùm ingens agmen priùs mulierum, dehinc virorum in manus hostium pervenisset, secuta est subitò totius Urbis captivitas*. Idem in separatis intueri multò est facilius.

Illa vero tertia species ordinis, qua genus per speciem restrin-

ſtringitur, quo minus laudis, quàm duæ illæ ſuperiores, eò plus vituperationis, ſi ab Oratore neglecta fuerit, meretur. Hujuſce partis illud maximè proprium eſt, ne verba in oratione otioſa ſint, ne ſupervacua, ne nihil agentia: quod vitium evitare qui volent, nunquam generi ſpeciem anteponent, non verbis plus, minuſve, quàm tempori, rerumque naturæ convenit, aut aliud ſignificantibus in oratione utentur. Supervacuè igitur, ne ineptè dicam, ii faciunt, qui, cum de Caſtore, ac Polluce fratribus geminis loquuntur, ſpeciem generi anteponunt, nam ita inquiunt: *Caſtor, & Pollux gemini fratres cum finitimis bellum gerebant*: Nam cùm omnes gemini fratres ſint, nil opus erat, cùm *gemini* dixiſſent, *fratres* addere; ſi verò priùs *fratres*, de hinc *gemini* appoſuiſſent, cùm omnes fratres non ſint gemini, juſta reprehenſione caruiſſent. Cùm autem verba rebus, de quibus loquimur, non ſatis ſunt accommodata, propterea quod plus, minuſve, aut aliud ſignificant; quoniam hoc vitium facilè à quovis poteſt intelligi, exempla hîc non ſubjiciuntur. Neceſſe quidem eſt, ut quæ ſit cujuſque verbi ſignificatio dignitati orationis inſerviens, cum ex cæteris Grammaticis, tum maximè ex Nonio Marcello repetatur. Quis enim ignorat eum, qui in laudibus hominem ſortis infimæ, illuſtrem, aut magnificum appellaverit, majus aliquid: & qui Regem aliquem, ſive Imperatorem à parſimonia laudaverit, minus quàm perſonæ competat, attribuere: aut qui militem inermem ad bellum dicat inſtructum accedere, aliud, quàm rei conveniat, ſignificare; non enim inſtructus is miles dicitur, qui rei militaris ſcientiam tenet; ſed qui armis, qui equis munitus inſtrumenta ad bellum gerendum neceſſaria comparavit. Opus itaque hac unâ in parte erit, propriam verborum ſignificationem à Grammaticis repetere, & rerum naturam conſulere, quis ornatus rebus, de quibus loquimur, ſit accommodandus. Has tres ordinis ſpecies perpetuò in oratione attendendas, nemo dubitabit, qui vim, ac rationem perfectæ elocutionis conſiderabit; ſed multa alia ſunt, ac varia expoliendæ orationis præcepta, quæ, etſi non ſemper, ſæpe tamen ſunt ab Oratore conſideranda: nunc verò his, nunc illis utendum eſſe intelliget, qui eloquentiam,

non modò varietate ſententiarum, ſed verborum etiam oportere diſtinctam eſſe judicabit.

Laudatur igitur oratio illa, quæ in verbum ſæpius, quàm in aliam partem orationis finitur, ut in hoc exemplo: *ſola virtus eſt, quæ hominem beatum facit*. Item quæ dictionem habeat univerſalem in fine negativam, nt *nullus*, & *nemo*: vel affirmativam, ut *omnis*, & *quilibet*: vel inſigne aliquod adjectivum, qualia ſunt *inſignis*, *egregius*, *ſpectatus*, *magnificus*, *illuſtris*: ſive adverbium, ut *diligentiſſimè*, *accuratiſſimè*, & quæ his paria ſint, velut in his exemplis: *quem magis diligam, habeo neminem: quæ vir bonus facit, laudant omnes: quæ ad me ſcribis, ſunt egregia: quæ mihi mandaſti, confeci omnia diligentiſſimè*.

Commendatur præterea oratio illa, quam obliquam dicimus, ideſt quæ à poſterioribus dictionibus incipiat: ut, *neminem ferè comperies, qui ſatis ſibi in rebus adverſis conſtet*. Ab appoſito quidem, non à ſuppoſito verbi incipit oratio. Plerunque etiam illud obſervatur, ut ab adjectivo ſæpius, quàm à ſubſtantivo incipiamus, dum inter adjectivum, & ſubſtantivum aliquid interponatur; dummodo non ita ſeparentur, quod orationem obſcuram faciant, ut in hoc exemplo: *nulla ſatis probata apud ſuos cives virtus eſt*; Si verò oratio incipiat ab appoſito, quod hujus relativi *qui*, *quæ*, *quod* ſit antecedens, interdum inter relativum, & antecedens verbum interponere convenit hoc modo: *homines diligo, qui paci, & otio ſtudent*: nonnunquam etiam ornatus causâ relativum ſuo antecedenti præponitur, ut in hoc exemplo: *quos in Urbe tumultus excitaſti, multarum ſeditionum principium, & cauſa extiterunt*; vel cùm relativum ſinè antecedenti ponitur hoc modo: *quæ tua humanitas eſt, majorem beneficiorum rationem, quàm injuriarum habebis*: ſubauditur enim aliquid, quod locum antecedentis habet, *hac ante re, vel humanitate, quæ humanitas tua eſt*. Quanquam etiam cùm antecedens in principio orationis fuerit relativum, poſt verbum illud, à quo antecedens regitur, transfertur: ut *Cicero eloquentiſſimus fuit, qui cæteris in dicendo præſtitit*. Qui verò rem ſimplicem proferunt, dehinc illam exornant, rem auditoribus gratam efficiunt, ut in hoc exemplo: *Vir fortis omnia pro Republica adibit pericula, & quidem*

dem impigre; commoventur enim auditorum animi vehementiùs, quàm si dixisset: *vir fortis omnia pro Republica impigre pericula adibit*; quanquam varietatis causâ etiam hoc genere dicendi interdum Orator utetur. Placet insuper, quòd sicut in mediocri figurâ magis convenit rem priùs nudam afferre, dehinc verbis idoneis illam ornare; ita in gravi figura, sive in laude, sive in vituperio versetur oratio, ab ornatu initium sumere. Exemplum primi: *Pompejus facilè omnium Romanorum cùm armis, tum consilio princeps fuit*. Exemplum secundi: *omnium Romanorum tum armis, tum consilio facilè Princeps Magnus Pompejus fuit*. Cavendum tamen est, ne vel in re tristi nimis lasciviat oratio, aut in re lætâ inculta sit, aut horrida. Nam, ut in rebus duris, & adversis ille verborum exquisitus apparatus fugiendus est; ita in secundis, & felicibus servanda est in prædictis observatio diligens; ex quo fit, ut interdum dictiones, quæ communiter præponi consueverunt, postponantur, quales sunt *in*, *sub*, *ad*, *apud*, *propter*, *pro*, *e*, *ex*, *ob*, & similes, ut in exemplis: *Omnes cùm honesta facimus, nihil est, quod vereamur: omnibus in rebus honestas placet: cùm divina sub potentia constituti simus omnes, nemo est, qui voluntati æterni Judicis possit resistere*; aut illud: *Atticam ad Urbem postquam accessi, fortè mihi Socrates occurrit*: Simile illud est: *Nolana apud Mœnia Annibal à Marcello in fugam versus est: Tuam propter causam omnes caremus patria nostra: vestra pro benevolentia nullum tantum est periculum, quod non libenter adeamus: Junonio è templo multa signa erepta sunt: nostris ex agris pecus omne ablatum est: civilem ob causam magnas, ac periculosas contentiones suscepi*. Sed mos ille jam obsolevit, quo plerunque Cicero usus est ponendo *qui cum* pro *cum quo*: quod ego malæ consonantiæ vitandæ causâ fecisse eum arbitror. Plures alios modos esse certum est, qui per orationes sparsi legendo facilius, quàm præcipiendo intelliguntur; velut cùm hæc præpositio *de* interdum à Cicerone suo casui postponitur, ut in secundo ad Herennium, cùm inquit: *Utrum ea res similis sit ei rei, qua de agitur*. Qui verò plures ordinis species posuerunt, nomina verbis, verba adverbiis, item nomina pronominibus, tribus exce-

ceptis primitivis, & quæ priùs gesta sunt, posterioribus tempore anteferenda esse censuerunt: arbitrantes hanc ordinis dispositionem ad elegantiam pertinere, quæ facit, ut non modò congruè, sed purè etiam, & apertè dici unumquodque videatur. Huic præceptioni non curavi exempla subjicere, propterea quòd ipsa dicendi consuetudo multa nobis exempla suppeditat; & quòd hæc præceptio iis, quæ superiùs tradita sunt, plerunque repugnat: quod ipse Oratorum usus multis modis demonstrat. Si verò ullus huic eorum præceptioni locus proprius est, valet potissimè in humili figura, vel materia tristi, & in narrationibus. Sicuti etiam cum illa ipsa, quæ illustriora sunt, ac grandisona, si præter modum frequentia sint, nonnunquam nos fastidio afficiunt; ita illorum prætermissione temperatur satietas illa, quæ in summis etiam rebus offendit, velut in trito, ac veteri proverbio est: *Abundantia satietatis dicitur parens*: ut ista ipsa faciliori compositione moderetur, & oratio aliqua varietate animum oblectet. Caput autem omnium, quæ ad elocutionis præcepta attinent, illud visum est, ut omnia, sicut dixi, ad rerum, de quibus loquimur, dignitatem, temporum, locorum, & personarum accommodata sint. Rectè itaque Mecœnatis illa minimè laudatur compositio, cùm inquit: *Sole, & aurora rubent plurima*; simile huic illud ejusdem est: *Inter sacra movit aqua fraxinos*: elaborata nimis quidem est oratio, & ambitiosa. Cùm verò idem in re mœsta, ac lugubri, attentiori studio, verborum compositionem, quàm affectum animi attendit; non verba rebus, sed res ipsas verbis accommodavit, dum inquit: *Ne exequias quidem unus inter miserrimos viderem meos*; Satius enim erat perturbata potius hujus ordinis ratione, prout doloris impetus suadet, quàm limata nimis, atque expolita compositione uti. Non enim quidem natura ipsa patitur, ut cum gravi aliquo mœrore premimur, verborum compositioni vacare possit animus. Probatur itaque magis illud dicendi genus, quod abruptum est, ac simile illis animorum fluctibus, quàm expolitum, ac sedatum. Vitatur insuper etiam illa ab Oratoribus accurata verborum compositio, cùm eloquentiam auditoribus suspectam esse intelligimus; &

ma-

maximè in exordiis, velut Domitius affert pro Dolabella; *gratias agam continuò*: & pro Lælia, *apud te judicem*, inquit, *periclitatur Lælia*: quibus in exemplis de industria cavit Domitius, ne oratio in verbum finiret, ut teneram illam, delicatamque modulandi voluptatem effugeret. Si verò nostra oratio ad aliquam concitationem animorum, quæ sit vehemens, inclinabit, commodissimè in verbum aliquod finiet, velut est illud Ciceronis in Antonium: *ut tibi necesse esset in conspectu populi Romani vomere*: Magis enim afficitur auditorum animus, si in verbum finitur oratio: in quo id maximè probatur, ut in illud verbum oratio terminetur, quod vel in vituperio summam deformitatem habeat, vel summum decus in laudem, ac ornamentum. Illud autem in universum placet; ut cùm dicendo eò provecti fuerimus, ubi, & rebus, de quibus loquimur, satis à nobis factum erit, & aliquo egregio sensu oratio ipsa claudi poterit, ne ulterius provehamur: in quod vitium plerique incidunt inertiâ potius quadam, aut negligentiâ, quàm rerum dicendarum inopiâ.

Hactenus de ordine; nunc de junctura dicendum, quæ pars secunda fuerat ex tribus locis attributis compositioni. Primum itaque videndum, quid sit junctura: deinde quid inter juncturam, & ordinem referat: postremo, quæ vitia potissimum sint in juncturâ vitanda.

Junctura velut à veteribus definitur, est congrua quædam, atque concinna litterarum, Syllabarumve in contextu verborum collocatio ab omni offensione aurium procul remota. Hoc autem inter juncturam, & ordinem differt: quod junctura in litteris, ac syllabis attenditur: ordo vero in singulis dictionibus. Vitia verò in juncturâ fugienda multa sunt, quæ ab Isocrate, & Theopompo, summo studio, sunt vitata: à Cicerone autem, ac Demosthene nonnisi cum nimiâ frequentiâ in orationem ingeruntur: sæpe etiam, si moderatè intercurrant, orationem nunc molliorem, nunc graviorem efficiunt; &, ut in saporibus quædam interdum suaviter amara sunt; sic in oratione aliqua asperitas inter sonantia magis grata est. Quid illum dicam præcipitem verborum cursum,

nonne

nonne aliquo ſæpe vocalium modeſto concurſu temperatur, majoremque in pronunciando affert dignitatem? Valeat igitur in his hæc præceptio, quæ nimis crebra incidunt, aut quæ ſunt uno ſpiritu pronuncianda; in cæteris, ſi vel ſententiarum neceſſitas exigit, aut punctis quibuſdam concurſus ille vocalium diſtinguitur, nec ſpiritu uno, ac eodem profertur, (modò id rarò, atque modeſtè fiat) non modò non reprehendendum erit, ſed quandoque etiam laudandum. Cavendum igitur eſt, ne ille vocalium concurſus creber incidat, qui vaſtam, & hiantem orationem reddat, ut in hoc exemplo: *minimè honeſtæ, aut gratæ aræ illæ Æſculapio habitæ erant, quæ omnia appoſita omnibus ad voluptatem habebant*. Quis non videt tam crebrum vocalium concurſum non modo hiantem eſſe, verum etiam ſenſum aurium, qui delicatiſſimus eſt, faſtidio non mediocri afficere? Vitanda eſt præterea, ſicut ejuſdem verbi, ita etiam ejuſdem literæ, aut ſyllabæ inconſona repetitio, præſertim cùm ſe proximè conſequuntur, ut in his exemplis: *Tute tuta te virtute tuente tueris: amore regit regis geſta, qui verbis ad cœlum tulit*. Nec solùm vitandum eſt, ut ſequens verbum ab illa incipiat ſyllaba, in quam præcedens deſinat; ſed ne etiam ab eadem ſyllaba verba continuata incipiant: ut *poetæ potentiam ponentes in poſſibilibus, & honeſtis rebus laudantur*. Sed cùm non omnium literarum, ac ſyllabarum concurſus eandem habeat aſperitatem, videndum eſt, quæ magis deformem compoſitionem efficiant; nam vocales eæ, quæ majorem ſonum habent, quales ſunt *a* & *o*, minus ſe compatiuntur, ſi invicem concurrunt, ut in hoc exemplo: *ama amantem, dum veram laudo amicitiam*. Quæ verò magis exilem habent ſonum, minorem hiatum faciunt: ut *honora illuſtres viros, & excolito unicè virtute præditos*. In *e* quoque ſi terminet verbum aliquod, ſequenti verbo ab eadem vocali incipiente, inconſonantem vocem efficit: *ut egredere ex domo aliena, vel egredere ex Urbe elata*: quanquam idem penè in omnibus aliis vocalibus accidat, quæ neſcio, quo pacto ſe magis inconcinnè recipiunt, quam ſi diverſè concurrant: ut *ſolicita Auſoniam in arma, & elige egregios bellatores*:

Con-

Conveni irritantes ad discordiam, vel cives: latro omnes, quos potest, spoliat, dum victor omnium in castris extat. In consonantibus verò *f*, & *x* ineptam pronunciationem reddunt: ut *deceptus Xerses inconsultè bellum Græciæ intulit: sexcentorum Senonum Brennus fuit dux.* Non solùm in verbis diversis, sed etiam in compositione vitandus harum literarum concursus est; quare, si fortè accidat, ut hæc præpositio *ex* cum dictione ab *f* incipiente componatur, *f* litera de medio est abjicienda, ut *exurgo*, *exuscitor*, & similia: nec solùm in his duabus literis magna inest asperitas; sed *f* etiam, & *t*, si crebro concurrant, deformem juncturam reddunt: ut, *nunc suavissimè suadebat: nunc verò terrore terribili tutoribus suis satis gravis erat.* Nec tantùm, quæ prædicta sunt vitia, ab Oratore declinantur; sed etiam, ne idem sit dictionum se immediatè sequentium exitus, cavetur: ut *illorum bellatorum, ac Imperatorum optimorum fortuna laudatur, quorum probitas civium optimorum saluti intenta est.* Monemur insuper, ne eâdem sæpius dictione utamur, nisi ornatus causâ, ut in repetitione, conversione, complexione, traductione, gradatione, argumentatione, & si qui alii hujusmodi colores in orationem cadant: quod facilè dignoscemus, si judicio aurium, quod rarò fallitur, uti volemus. Nemo quidem ita eloquentiæ ignarus est, cujus animus non fastidio aliquo afficiatur, si quid hujusmodi audierit: *non est rationis ratio rationem illi adhibere, qui in ferendis sententiis ratione legum non utatur*; aut si hujusmodi oratione uteretur: *non est is homo appellandus, qui alteri homini dolum, aut fraudem machinatur, cùm nihil sit magis hominis proprium, quàm pro salute hominum multa, si Respublica exigat, adire pericula.* Recedendum est etiam à nimia verborum suspensione: quæ res, tametsi exordiis interdum conceditur, in cæteris tamen orationis partibus reprehendi solet; nec tamen omnibus procemiis competit, velut his, quæ in attenuato genere, aut in mediocri versantur: erit itaque suspensio illa, & prolixitas in processu orationis, aut in iis, quæ dixi generibus, etiam in principio orationis vitiosa. In exordio autem gravis figuræ non reprehenditur, quali usus est

Cicero ea in oratione, quam de suo in patriam reditu ad Quirites præclaram habuit, ejus verba sunt hæc: *Quod precatus à Jove optimo maximo, cæterisque Diis immortalibus sum Quirites, eo tempore, cùm me, fortunasque meas pro vestra incolumitate, otio, concordiaque devovi; ut, si meas rationes unquam vestræ saluti anteposuissem, sempiternam pœnam sustinerem mea voluntate susceptam; sin & ea, quæ ante gesseram, conservandæ civitatis causa gessissem, & illam miseram profectionem vestræ salutis gratia suscepissem, ut quod odium scelerati homines, & audaces in Rempublicam, & in omnes bonos conceptum jamdiu continerent, id in me unum potius, quàm in optimum quemque, & in universam Rempublicam deflecterent: hoc si animo in vos, liberosque vestros fuissem, ut aliquando vos, Patres conscriptos, Italiamque universam memoria mei, misericordia, desideriumque teneret: ejus devotionis me esse convictum judicio Deorum immortalium, testimonio Senatus, consensu Italiæ, confessione inimicorum, beneficio Divino, immortalique vestro, maximè lætor Quirites.* Cùm enim initio hujus exordii suspensa oratio fuerit, & ad hunc extremum exitum referenda, quo totum exordium clauditur, dum inquit: *maximè lætor Quirites*: quis non videt, vel ubique in humili genere, aut mediocri, vel in cæteris partibus orationis in gravi figura prolixitatem hanc fugiendam esse: quæ, si ab alio, quam à Cicerone latinæ eloquentiæ principe, scripta esset, nemo ferè est, qui non eam obscuram ipsâ verborum nimiâ suspensione diceret. Quod verò in gravi figura longiori oratione uti in procemio liceat, auctores habemus Græcos, à quibus in omnibus principiis, cùm librorum, tum etiam orationum, quæ dignitatem aliquam habent, suspensio ista, quam illi Μακρολογίαν, nos verò longum sermonem dicimus, laudatur. Illud autem ex omnibus juncturæ vitiis, quò evidentius est, eò faciliùs vitatur. Hoc ad ineptam, obscuramque unius, & ejusdem verbi divisionem pertinet, cùm syllabæ, aut literæ unius dictionis cum ea, quæ ab illa distat, copulatur: quo in vitio Cæcilium quarto ad Herennium fuisse testatur Cicero, cùm inquit: *has res ad te scriptas luci misimus eli*, ubi *è* vocali abla-

ta

ta ex hoc verbo *emisimus*, & hac syllaba extrema *li* dempta ex hoc nomine *lucili*, orationem, quæ ex se dilucida erat, atque apta, confusam, & obscuram reddidit.

Satis de vitiis in junctura vitandis dictum ab me arbitror, nunc superest, ut de ratione numerorum dicamus, quæ apud Isocratem tanto studio, vel inventa, vel ab eo aucta reperitur, ut nullam ex omnibus eloquentiæ partibus huic anteponat. Nam, cùm numerus, atque contorta oratio dignitatem ordinis, & concinnam juncturæ structuram in se contineat, necesse est, ut ex omnibus compositionis partibus huic uni palmam concedamus. Sed hujusce disciplinæ præcepta cùm varia sint, nec latini auctores græcorum doctrinam semper secuti sint, ideo etiam inter latinos non parva contentio est. Ciceronem enim non semper hac unâ in parte nono suarum institutionum Quintilianus sequitur; Martianus verò quinto libro de nuptiis Philologiæ, & Mercurii, Ciceronis omissis, Quintilianique præceptis, aliam rationem numerorum instituit; & non solùm in quosdam pedes, sed in certum etiam syllabarum numerum præceptionem hanc distinguit: cujus doctrina cum dilucidior sit, & ad intelligendum facilior, hoc loco à me primum commemorabitur. Si ergo in monosyllabam dictionem oratio terminabitur, quod rarò, ubi sensus perfectus est, ab Oratore observatur, considerandum est, utrum ea longa sit, an brevis: si longa est, eam præire trochæus debet, qui duabus ex syllabis constat, longa scilicet, & brevi, quale est illud Ciceronis in Miloniana: *non scripta, sed nata lex*; aut illud ejusdem: *debet esse legum in Republica prima vox*. Quod si talis monosyllaba dictio brevis fuerit, rectè jambus, qui est pes ex prima brevi, & ultima longa; aut anapæstus ex duabus brevibus, & ultima longa constans ante illam collocatur, ut est apud Salustium: *tota autem insula modica, & cultibus inanis est*: quo in exemplo, quanquam positione finali verbum monosyllabum producatur, naturaliter tamen breviatur. Sin autem brevem brevis syllaba, aut longa longam antecedat; jure id reprehenditur, velut si dicis: *ista res mea est*; aut quale est illud Ciceronis pro Quinto

Ligario: *Non tu eum patria privare, qua caret, ſed vita vis*: Quod certa ex ſcientia Orator, non errore aliquo fecit. Sin autem verbum diſſyllabum in fine Orationis collocetur, & penultimus fuerit ſpondæus, pes ex duabus longis conſtans, mox jambus poſt ſpondæum aptiſſimè ponitur, ut in hoc exemplo: *Tenui ſervos meos*, aut pyrrhichius pro jambo: ut *Conſul videt*; & eſt pyrrhichius pes ex duabus brevibus conſtans. Laudatur etiam illa conſonantia, in qua jambus ſpondæum, vel trochæum antecedit. Exemplum primi: *Patria continet bonos cives*; Exemplum ſecundi: *Aſſeras caput legis*. Illud autem cavendum eſt, ne duo jambi, aut jambus, & pyrrhichius in fine collocentur, velut ſi dicas: *Pulchrum eſt pugnare juvenes pro ſuis parentibus*; quo in exemplo pyrrhichium jambus antecedit. Si verò dixeris, *pro parentibus ſuis*, duo jambi in fine clauduntur, ſcilicet *tribus ſuis*; nec minus reprehendendum eſt, ſi duo pyrrhichii in fine ponantur, cùm ſyllabas quatuor breves conſtituant, in quod vitium incidit, qui ait *perdidi bona mea*. Reprehendendus eſt etiam, qui trochæum, aut ſpondæum poſt pyrrhichium locat, ut, cùm *queritur ſua fata*: ubi, cùm *ſua* duas breves habet, *fata* verò primam longam, & ultimam brevem, pyrrhichius vitiosè trochæo præponitur; Qui verò dicet, *imputet ſibi demens*, ſpondæo pyrrhichium anteponet. Malâ inſuper numerorum conſonantiâ utitur, qui trochæum præjungit jambo, vel pro jambo poſt trochæum pyrrhichio utitur; habet enim neſcio quid carmini elegiaco proximum: parum quidem refert, utrum dixeris, *omnia namque vides*, quàm ſi dicas *reſpice fata mea*. Concinniùs itaque numeris illi utuntur in dictionibus diſſyllabis, qui aiunt duos in fine ponunt trochæos, ut hoc eſt: *Bonorum civium magna cura*; vel trochæum ante ſpondæum, ut hæc ſunt: *Quæ maximi Principes ſola curant*. In triſyllabis autem, ſi molliter orationem velis decurrere, collocetur in fine moloſſus, pes ex tribus longis conſtans contrarius tribaco, præcedatque moloſſum trochæus, quo numero Cicero in Roſciana uſus eſt, cùm inquit: *Mare fluctuantibus, littus ejectis*; eſt enim littus trochæus, *ejectis* verò moloſſus. Contra illa peſſima eſt conſonantia, quæ ſpon-

ſpondæum moloſſo prælocaverit, ut ſi quis diceret: *Mare fluctuantibus*, *rupes ejectis*: nec minùs compoſitio illa vituperaretur, ſi pyrrhichium pro trochæo prælocaveris, ut ſi dicas: *Mare fluctuantibus*, *dolor ejectis*. Vitioſa eſt etiam illa concluſio, quæ primam noviſſimi moloſſi contra pedis naturam breviat, trochæo quamvis prælocato; quæque in conſonantiam heroicam incidit, ſi quis dixerit *Littus amicis*. Quod ad tetraſyllabas dictiones attinet, paucioribus præceptis continetur; cùm enim pes ionicus duplex ſit, minor ſcilicet, ac major: minor, quod primis duabus brevibus, reliquis autem duabus longis conſtet; contra major duas primas habeat longas, poſtremas autem breves: illud Martiano * placet, quòd poſt trochæum ionicus minor in fine locetur, ut ſi dicas: *Mare fluctuantibus*, *littus agitandi*. Monet autem, ne pro trochæo penultimo ſpondæus ponatur; ait quidem minus honeſtam conſonantiam ex hoc ſequi. Hæc de numeris Martianus: plura Cicero. Sed multis locis ab hac inſtitutione diverſa, atque obſcura, errore potius, inſcitiâque librariorum accidiſſe, quàm aliâ cauſâ non eſt dubitandum. Quintilianus verò auctor exactiſſimæ diligentiæ non ſemper Ciceronis ſententiam probat, velut ſuperiùs admonui; multumque hac unâ in parte præceptionis eſt: à quo etſi pleraque accuratiſſimè ſcripta ſint, minus tamen doctrina ejus dilucida ideo apparet, quod locis nonnullis ab maximorum uſu Oratorum diſcedit. Illud prorſus divinum, quod non iiſdem numeris in omni genere cauſarum, neque in omni parte orationis utendum eſſe dicit. Laudat quidem iis in genere demonſtrativo numeris utendum, qui longiores habeant ſyllabas; in judiciali verò, qui breviores; aut deliberativo pro rerum varietate, nunc ſcilicet illis, qui breviores, nunc iis, qui longiores habeant; ut ſi graves erunt ſententiæ, ac ſublimes, longis; ſi abruptæ, aut humiles, brevibus utamur. Rurſum brevibus, tum in partitione, tum in argumentatione rhetorica, uti jubet; referenda enim eſt ratio numerorum cum ad varios animorum effectus, tum etiam ad digni-

* Martianus Capella.

gnitatem, & modum ſententiarum; nam quæ iracunda eſt oratio, brevioribus: quæ verò læta, & jucunda, longioribus numeris gaudet. Nonnihil perſonarum dignitas, cauſarumque, ac temporum varietas momenti affert; ſed quoniam ab hac numerorum obſervatione ſæpe de induſtria recedendum eſt, vel gravitatis cauſâ, vel ut varietate quadam temperetur oratio, ſplendor quoque ille numerorum intermittendus eſt. Quanquam enim hunc ornatum non inferiorem eſſe gravitate ſententiarum Quintilianus auctor ſit; non minus tamen artificioſum eſſe oratione interdum ſolutâ numeris, quàm numeroſâ uti oratione, teſtis eſt in eo libro Cicero, qui Orator inſcribitur. Meâ itaque ſententiâ orationes ipſæ Ciceronis, quibus utendum locis ſit, aut quando ſuperſedendum, nos melius admonebunt, quàm ulla dicendi præceptio, aut ars à majoribus tradita. Caput autem omnium præceptorum illud viſum eſt, ut rebus, de quibus dicendum eſt, ars numerorum ſerviat, & non res arti: à qua ratione qui diſcedet, omnem ſuæ elocutionis dignitatem perturbabit.

GA-

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD SUMMUM PONTIFICEM
ALEXANDRUM V.
HABITA A LAURO BRAGADENO PATRICIO VENETO.

CUm omnes, qui tuam adeunt Sanctitatem, Pater Beatissime, studeant ideo se tibi acceptos reddere, quòd per se ipsos, vel officium suum apud te laudatum videri volunt, vel negligentiam excusatam; non eâ certè ratione ego, & hic optimus adolescens frater meus ad pedes tuos accessimus; sed ut tibi persuadeamus L. Paulum virum optimum, ac tibi semper obsequentissimum, & nos ipsos fratres ejus patrueles hoc officium ex animo tibi non minus, cùm absentes haberemur, quàm hodierno die coram exhibuisse. Sciebamus te hoc visitationis genus jam tritum nimis, & vulgare minimè à nobis expectare: quos superiori tempore multis potuisti signis cognoscere, tantum nomini tuo attribuisse, quantum postea nemini. Illud etiam succurrebat, quod tanta erat eorum hominum frequentia, qui, cùm aliquid à te expectarent, nimis aliquando se officiosos præbebant, ut vix ullum interspirandi spatium vacuum tibi relinqueretur. Ex quo sæpe audiebamus, cùm de summis rebus ageres, neque ad eas conficiendas satis temporis tibi esset; nonnunquam diem inter illa maxima consilia tua, & hanc incredibilem, quæ ad te confluebat, multitudinem, partitum esse. Non igitur putavimus nostrum fuisse, qui tam tui eramus, Sanctitatem tuam in tantis occupationibus adire: qui non satis exploratum haberemus, quantum nos hoc tuo summo Pontificatu gaudere crederes; aut quantum clementia tua nos fideles servos tuos amaret, & sibi quàm charissimos haberet. Nunc verò, cùm ingens illa salutantium turba paulùm se remiserit, & tua Sanctissima providentia jam formam

quan-

Anno 1409. die 26. Junii in Concilio Pisano electus fuit Pontifex Alexander Quintus, ut ex Platina in Vita Alexandri V.

quandam, atque imaginem Ecclesiæ Dei prope constituerit; visum nobis est, hoc te adeundi tempus opportunissimum, atque commodissimum esse. Illud ergo summum congratulandi officium, quod solo animo à prima die, quâ illam ipsam electionem, & consecrationem tuam feliciter audivimus, usque ad hoc tempus, omni reverentiâ, & integritate præstitimus; nunc etiam præsentes, & ipsis, ut ajunt, corporibus nostris, quantâ possumus affectione, libenter exhibemus. Neque est Beatissime Pater, quod absentiam viri optimi patrui nostri vel desideres, vel accuses: cùm ipse nihil magis ægre ferat, quàm quod pedes tuos, ut optabat, per se ipse & osculari, & amplecti non potuit. Quo in dolore hoc uno fruitur solatio, quod divinam humanitatem tuam non ignorat: quæ non quo loco, sed qua fide, & qua devotione colatur, aspicit. Crede itaque Pater Sanctissime illum ipsum ejus animum hîc ante pedes tuos, atque etiam ante ipsos oculos effusum, tuam hanc verendam majestatem maximâ cum voluptate, ac summo studio contemplari; & hæc ipsa, quæ à nobis dicuntur non modò sentire, sed etiam, nostrâ apud te oratione, pro se ipso à nobis explicari quàm maximè velle. Solemus Pater Beatissime, ut etiam pro ipso loquamur, sæpe illam præstantissimam naturam, atque divinas virtutes tuas cum cæteris, qui te in hac ipsa omnium maxima dignitate antecesserunt, comparare: solemus fortunas eorum, qui aliquid præterea magnificum, atque excelsum assecuti sunt, cum tuis laudibus conferre: non habemus, quem ex maximis, & summis viris, quos multa sæcula tulerunt, tibi parem faciamus. Cæteri quadam aliâ ratione, multumque à tua dissimili ad summum processerunt, quos vel majorum suorum fulgor, vel divitiarum affluentia, vel popularis gratia rarò bonis artibus quæsita, vel alia animi calliditas (pace omnium dixerim), magis quàm virtus, quàm sapientia, quàm pietas, quò volebant, provexit. In te verò Pater Clementissime minimas semper habuit partes fortuna: maximas verò natura, & virtus tua. Si enim vetustissimos Pontificum nostrorum annales, etiam ab illo usque primo hujus Ecclesiæ nostræ capite, & summo Pontifice Pètro repetam; quis est, si ætates inter se, & tempora conferamus, quem vel naturâ, vel ingenio: quem virtute, aut

ma-

maximarum, pulcherrimarumque rerum ſcientia, aut non attingas, aut non potius antecedas. Unum eſt, quo te longè omnibus iis, qui te præceſſerunt, & ut ſperamus, qui futuri ſunt, anteponendum cenſemus. Neminem accepimus per tot honorum gradus, & quaſdam velut ſcalas eo, quo te ordine ab ultimo ad ſummum uſque provectum eſſe; Neque id caſu, aut fortuna factum quiſquam poteſt dicere, qui primam Sanctiſſimæ Religionis tuæ profeſſionem cum aliis honoribus conferat: neque id repente, ut ſolent fortuita, ſed tuæ ſemper dignitates cum ætate, & magiſtratus cum annis creverunt. Ex quo nemo dubitare debet, quin ad nos ab ipſo Cœlo ad hoc demiſſus ſis, ut hoc Sanctiſſimum Romanæ Eccleſiæ corpus divulſum, ac dilaceratum componas, atque reficias. Itaque jure optimo nos omnes te admiramur, & ut Principem optimum avidè complectimur. De qua re plura dicerem, niſi illud ſcirem nullius poſſe tantam eloquentiam eſſe, aut tantam vim ingenii, quæ, non dicam oratione explicare divinas laudes tuas, ſed ne ſatis illas quidem admirari poſſit. His accedit, quod te jamdudum videmus Pater Beatiſſime ab hoc dicendi genere nonnihil abhorrere: cùm tu ipſe nihil horum, quæ de te commemoravi, tuum unquam eſſe duxeris. Faciemus ergo finem dicendi: & ei, cui te hæc omnia ornamenta à nobis tribui concedique velle intelligimus, omnem tuam laudem, gloriamque animo, & cogitatione referemus; Si priùs illud te ipſum obſecrare, & ex te ſperare nobis permiſeris: ut, quantùm tua celſitudo crevit, tantum gratiam tuam, & ſummam in nos benevolentiam auctam eſſe intelligamus.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD FANTINUM DANDULUM
PRÆTOREM PATAVII PRO GYMNASIO PATAVINO.

ETsi maximè oportebat, Prætor optime, ſtante adhuc, & incolumi hac noſtra Univerſitate, potius te eſſe miſſum ad conſervationem ejus, quàm ad dignitatem penè extinctam reſtituendam veniſſe; tamen propter incredibilem, ac prope ſingularem animi tui Sapientiam tantam ſpem noſtris rebus dies hodiernus attulit, ut illa hoc tuo adventu nunc primum ſpiritum reſumere, & quaſi reviviſcere nobis videatur. Quare immortales gratias habemus tuæ Reipublicæ, omnibuſque Patribus Conſcriptis, quod non ſint paſſi nos omnino de toto ſtatu noſtræ dignitatis deſperare. Cùm enim omnia extrema videremus, & multa hujus noſtri ſtudii lumina palàm à nobis auferri, nemo alius fuit, qui melius poſſet huic noſtro malo, quàm tu ipſe mederi: Quod tuus ille Sapientiſſimus Senatus multis ſignis perſpexerat. Nam cùm annis ſuperioribus,Sapientiam tuam in hoc pulcherrimo conventu doctiſſimorum hominum expertus eſſet *, illud certè maximum fuit, & omnium admiratione proſequendum, quòd nulla ex parte iis cedebas honore, cum quibus tum ſumma tibi erat de principatu legum, & ſapientiæ contentio: cùm tamen ii eſſent, qui in cognitione, ac ſcientia juris Civilis ferè omnium hujus noſtræ ætatis principes haberentur. Quid autem his diebus pro tua Republica, & pro libertate Italica egeris, cùm forte à Senatu legatus ad Duces Auſtriæ profectus eſſes, nihil amplius dico; niſi, quòd omnem metum, qui non parvus ab arctois partibus tum

* Hæc Oratio habita fuit Patavii anno 1412., quo erat Prætor illius Urbis Fantinus Dandulus, ut ex Jacobo Salamonio inſcript. Patavin. tom. I. in Faſt. Prætor. & apud Comit. Sertorium Orſatum Cronolog. de Reggim. di Padova.

tum imminebat, tuâ illâ egregiâ, & singulari Prudentiâ discussisti. His ergo tuis in Rempublicam meritis, ac Sapientia, Senatus ipse, atque omnes cives tui, ad quos Reipublicæ summa pertinet, impulsi hanc amplissimam Præturam ad te unum detulerunt, non dubitantes de tua virtute: sive res ipsæ in pace futuræ essent, sive bella administranda, cùm potius semper victoria sapientum consilio, quàm militum armis constiterit. Sed hæc prætereamus. Sunt enim ita omnibus nota, ut oratione mea non egeant: & tu is es, qui magis gloriam tuam factis, quàm prædicatione ullius spectatam esse semper voluisti. Ad illud venio, ad quod orationis meæ cursus à principio intendebat. Orat te, Prætor Sapientissime, hæc nostra infirma, & vix stans Universitas, ut ad se aspicias, suique miserearis. Nemo est, qui præter te possit vulnera ejus sanare. Vide ne homines ii, quibus Principibus adhuc nostræ artes stetere, à nobis discedant. Non dubitamus enim, quin si hoc nobis perfeceris, brevi simus recuperaturi omnia nostræ dignitatis ornamenta. Videbis enim Prætor humanissime: modò ii maneant, qui studiorum suorum duces sunt: ex omni parte confluere omnes, qui litteras, & bonas artes sequuntur. Illa ergo se tibi ex animo commendat, ac etiam precatur, ut se ruentem sustineas, & in pristinum statum restituas. Obsecramusque te omnes, qui hîc sumus, sed ego maximè, ut ita corpus totum Universitatis utriusque procures, ne totus omnino in unam tantum partem incumbere voluisse, alterius oblitus, videaris. Est enim, sicut inter ipsas artes, & scientias, ita etiam inter illos, qui earum præceptores, & magistri sunt, magnum vinculum, & societas. Quòd, si consiliis tuis, & auctoritate in suam sedem, ut omnes in te speramus, nostra hæc Universitas redierit, nullam intelliges ex omnibus laudibus tuis esse, quæ tuo nomini sit longiorem famam, & majorem gloriam allatura.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
PRO NOVO RECTORE CREANDO PATAVINÆ UNIVERSITATIS.

MAximas habeo huic tempori gratias, Clariſſimi Patres, ac Doctores egregii, quòd disjecta prope, ac jacente hujus pulcherrimi ordinis noſtri Univerſitate, video vos hodierno die in hoc Sanctiſſimum Templum conveniſſe, ut ex more majorum omnia ſolemni jure agantur, quæ olim in magna frequentia litteratorum hominum celebrari apud vos conſueverant. Cùm autem, Patres doctiſſimi, aliquando memoria repeterem quanto ſtudio quondam à noſtris Patribus inſtituta fuiſſet ratio, ac dignitas hujus noſtri ampliſſimi magiſtratus: non poteram non angi animo, quoties in mentem veniebat à nobis omnibus timendum eſſe, ne multum ex ſolito ſplendore huic honori detractum eſſet. Sed, cùm tanta alacritate huc loci conveneritis, quanta vix ullo alio tempore, cùm hæc ſubſellia referta cernebatis conſeſſu tot Prælatorum, ac ſummorum hominum: recreat me is veſter conſpectus, ac maxime reficit, quòd brevi intelligo, nos omnia ornamenta, quæ magna ex parte amiſeramus, nobis auctoribus recuperaturos. Quid enim dignius excogitari à vobis poterat, aut pro tempore, in quo ſumus, magis neceſſarium, quàm veſtra, & auctoritate, & potentia declarari nulla ratione intermittendam eſſe conſuetudinem, ac morem novandorum magiſtratuum, præſertim autem hujus noſtri Rectoratus, quo veſtro conſenſu jam annum integrum defunctus fui. Si enim quod omnes concedunt, hæ dignitates ſemper in ſummo honore apud homines fuere, quæ in cognitione rerum altiſſimarum verſantur: neceſſe eſt earum magiſtratus cæteris præſtare officiis judicemus, Patres ampliſſimi, quæ à conditoribus urbium primum inventa fuiſſe legimus: de qua re plura hoc loco non dicam, ne vos homines Sapientiſſimos velle docere videar de laudibus ejus rei,

de

de qua vos non solùm disputantes audivi, sed multa etiam didici, quibus ad hanc tunc florentissimę Universitatis administrationem ornatior, atque instructior postea accessi. In quo, si infra expectationem vestram, quodcumque à me præteritum fuit, aut aliquo loco neglectum: non totum hoc ingenio meo, quod certè rebus gerendis longè impar erat, sed partem magnitudini rerum attribuetis. Una res me id ferre libentius facit, Patres optimi, quod video hunc honorem delatum esse ad eruditissimum virum, atque egregium artium doctorem, Magistrum N. qui cum his diebus rector hujus nostræ almæ Universitatis designatus esset, publico consensu omnium, qui suffragia ferre poterant, ego censui non tantùm consueta, sed etiam nova civium suffragia cum ex tempore, tum ex dignitate personæ admittenda esse: vestra tamen sententia fuit, Patres, nihil melius à nobis omnibus, qui hujus magistratus * eligendi potestatem, arbitriumque habeamus, potuisse fieri, quam, quo magis omnia inclinata jam, & attenuata erant, eo majore cura perquirere, quæ spem nostram excitare, Reipublicæ ornamenta in integrum restituere possint. Tunc nemo vestrum fuit, qui hunc hominem non laudaret, ac diceret unum fore, qui summo studio, ac singulari in omnibus rebus prudentia pristinam dignitatem amplificare posset. Quare te hæc nostra Universitas, Magister N. pro tua Sapientia hortatur, ac rogat, ut jura, atque insignia Rectoratus assumas, & omnia conquiras, quæ ad amplitudinem nostram pertineant. Ego vero etiam te obsecro, ut ea, quæ de reficiendo statu nostræ Universitatis cogitaveram, pro me suscipias. Idem faciunt hi homines quidem gravissimi, & Sapientissimi, quos nullius alterius rei gratia præsentes astare in hoc pulcherrimo conventu intueris: monentque ne defatigeris cogitando sæpe, qualiter promovere omnia in melius possis. Nam quanto inferiorem his annis superioribus Universitatem assumpseris, tanto major gloria ad te perventura est,

---

* Ad finem anni 1412. in instauratione Rectoratus referendam censemus hanc Gasparini Orationem à Philippo Tarvisino pronunciatam in dimittenda Rectoratus dignitate. Tempori enim conveniunt quæ de restituenda Universitate in Oratione leguntur. De hac quoque mentionem facit Gasparinus epistola ad Nicolaum Barzizium ann. 1412.

est, si illam consilio tuo, virtute, atque industria meliorem, ampliorem que reliqueris.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
PRO ACCIPIENTE INSIGNIA DOCTORATUS.

NIsi amplissima auctoritas vestra, Clarissimi Patres, & Doctores Egregii multis rationibus persuasisset, omnia magis ex tempore, quàm ex re spectari oportere: illud vel in primis rebus maximis indignum existimassem, si cùm aliquid hujusmodi aggrederer, id ipsum nullo genere laudis attingerem. Sed me ad Sapientiam, atque humanitatem vestram refero. Nihil est quod hoc tempore de modestia nostra dicam. Nam ut quidam ex vobis mihi optimi testes sunt, quæ me causa huc impulerit, ita etiam auctores fuerunt, ut me aliquanto citius, quàm putarem huic muneri, ac officio traderem. Huc accedit, quod ipsa legum scientia, & vestro judicio, & omnium existimatione eò usque crevit, ut non mea tantum oratione, sed nullius etiam hominis laude egeat. Satis etiam dignitate sua atque magnitudine apud omnes populos, ac nationes latè potest; vosque me ipsum adhortati sæpe fuistis, Patres amplissimi, ut nullam optimarum artium, ac pulcherrimarum disciplinarum, quæ vel à Græcis, vel à nostris essent traditæ, huic uni anteferendam putarem. Quare cùm in hujus rei laude, atque gloria semper vos magistros, & præceptores habuerim, imprudentis hominis mihi videtur esse de ea re sermonem apud vos hujus nostræ ætatis in utroque jure Principes agere, præsertim cùm neque ingenium, neque tempus ad tantam rem suppetat: & quia jussistis, ut insignia Doctoratus non ex ambitu, sed ex judicio vestro hodierno die peterem, vestram auctoritatem, Patres amplissimi, sequar, & me tempori vobis ita mihi suadentibus aptabo. Peto itaque à vobis &c.

GA-

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
HABITA IN FUNERE
JACOBI DE TURRE FOROLIVIENSIS
AD DOCTORES UTRIUSQUE UNIVERSITATIS.

VIdeo hîc neminem vestrum, Patres Doctissimi, qui non sit in maximo dolore, & molestia constitutus. Nam, cùm olim frequentes ad hunc Patrem nostrum legentem, aut disputantem magna spe, & alacritate conveniebamus, nunc contra funus ejus maximo cum mœrore celebrare cogimur. Sed quanquam vos omnes morte ejus maximè desolatos videam: ad nullum tamen major calamitas perventura est, quàm ad hanc litteratissimorum juvenum multitudinem, quos optimo parente privatos consternato animo astare ante oculos vestros videtis. Necesse enim est, ut quo diutius præceptis ejus, doctrinaque carebunt, eo magis præsentiam suam desiderent,& absentiam graviùs lugeant. Necessitudo verò, quæ mihi summa erat cum illo, respectusque liberorum meorum, quos ego suis artibus formandos, atque effingendos magis ei, quam mihi ipsi genueram, incredibili ægritudine eos, ac perturbatione me afficit. Cùm enim casus adversos, quos his annis continuis perpessus fui, mecum sæpe agitarem numeraremque plurima, & patriæ, & domus meæ incommoda: nunquam de sapientia, de humanitate, de summa in me hujus Patris optimi benevolentia cogitabam, quin statim optima spes animo oboriretur: nec dubitabam, ut ad multos alios, qui studio, & industria aliquid possent, ita maxime ad liberos meos, quos ille pro suis habebat, hæreditatem Sapientiæ Suæ magna ex parte perventuram. Sed quia hunc acerbissimum casum communem mihi cum multis video, hunc locum omittam, & ad publicum mœrorem veniam. Suscepit hodie hæc nostra Universitas, Patres optimi, jacturam, qua nescio, an fortuna ullam majorem possit inge-

ingeniis noſtris afferre *. Quoties enim illud immortalitate dignum ingenium conſidero: quoties illam ipſam in rebus penitus perſpiciendis divinam Sapientiam cogito: non video, quin ſperare ſimile ornamentum poſſimus. Multos fuiſſe præſtantiſſimos viros legimus, quorum ingenia ſuo tempore illuſtria, clariſſimaque fuerunt. Omitto hoc loco quoſdam eruditiſſimos homines, qui cum alia in parte Sapientiæ fuerint, nihil eorum comparatio ad hanc noſtram orationem pertinet. Omittam etiam illum ipſum Æſculapium, atque Apollinem patrem ejus, quos primos fuiſſe medicinæ inventores tradidit antiquitas. Nihil enim eorum præter famam ad nos pervenit. Ippocras, qui hos longo intervallo ſecutus fuit, hodie in tanta veneratione ab omnibus medicis habetur, ut non ſolùm antiquiſſimus hujus artis ſcriptor, ſed etiam facilè omnium princeps, à nobis judicetur. Galenus verò, Avicenna, & Serapio homines in ſcribendo prorſus divini tanta fama voluminibus à ſe editis clarent, ut immortalitatem quamdam ſtudio aſſecuti videantur. Cùm autem me ipſum ad hunc noſtrum Jacobum Forolivienſem refero, non video, cur illorum quemquam ipſi anteponam. Nullam quidem ex omnibus artibus, & diſciplinis, quæ ab his conſcriptæ fuerunt, eſſe arbitror, cujus iſte rationem, atque notitiam non æquè, ac illi ipſi, à quibus inventæ fuerunt, animo tenuerit. Quare mihi ſemper perſuaſi illos apud nos vivere, quamdiù reconditos eorum ſenſus, & abditas ſententias ab hoc noſtro præceptore in lucem afferri videbam: nunc verò morte ejus, Patres ornatiſſimi, videre videor omnes una cum eo ſepultos eſſe. Quis enim poſt hunc occultiſſimos, ac pene abditos fontes medicinæ recludet? Quis tot uſus nobiliſſimæ artis ipſius medendi, receſſus obſcuriſſimos aperiet, quos ille ſua facundiſſima oratione clariores media luce reddebat? Dicam, Patres egregii, quod vos omnes ſentire judico, ipſam artem rationemque medendi, ſi ex ipſo Cœlo repeteretur, non ſe potuiſſe excellentiùs, aut clariùs hominibus oſtendere, quàm

* Jacobus hic Forolivienſis, quem ex familia de Turre agnoſcit Blondus. Ital. illuſtrat. de Romandiol. pag. 347 Edit. Baſil. obiit Patavii anno 1413. die 12. Februarii, ejuſque poſtremam funeris laudationem hac Oratione celebravit Barzizius.

quàm ille eam ſua eloquentia, ſuoque ingenio illuſtravit. Videtis itaque, Patres electiſſimi, quantam in hoc uno homine jacturam fecerimus. Amiſimus illud unicum decus, & ornamentum noſtrarum artium, quo ſolo noſtra hæc ætas de laude, & gloria cum antiquitate certabat; amiſimus eo tempore, quo ad illum audiendum nunquam majori ſtudio concurſum fuit. O ſpes noſtras inanes? o fortunam fragilem, atque caducam, quæ ſemper in optimo vitæ ſtatu, atque in ipſo medio felicitatis itinere nos deſtituit! Nam, cùm natura illum eô uſque perduxiſſet, ut nobis eſſet eo homine maximè fruendum, tum vitam ejus, quod minimè expectabamus, mors in ipſo articulo oppreſſit. Quando enim ad eum ſubtiliſſimè diſputantem veniemus? aut quando illum diſertiſſimè legentem audiemus? Cùm verò illa diſputationum ſuarum quondam ornatiſſima ſubſellia repetemus; cùm ſedem ipſam, in quam legens, ac diſputans ſe recipiebat, homine eo vacuam intuebimur, quo tandem animo erimus? Quâ moleſtia perferemus? Parietes medius fidius ejus loci, atque cancelli, intrà quos ſæpe illo vivo, ut divinam vocem ſuam audiremus, magna cum frequentia cogebamur, jam lugere abſentiam ſuam videntur. Una tamen res poteſt nos conſolari, quod nihil ei potuit mali contingere. Nam, ut paulo ante, quàm ex vita excederet, ab illo audivi; nunquam dubitavit ſe delibatum Adæ animum habere, & ad ipſos Cœlos ſemper facilem ſapienti reditum patere, unde ipſe animus fuiſſet humano corpori ab ipſis Aſtris infuſus; multaque in eo ſermone divinitus diſſeruit adverſùs quoſdam minutos philoſophos, qui putarunt animas hominum ſimul cum corporibus interire. Quàm ejus diſputationem, ut multa alia ſæpe ab eo ſapientiſſimè dicta cum animo repeto, nihil eſt, cur non illum in numerum Divorum relatum mihi perſuadeam. Satis itaque Patres ampliſſimi, & ſibi, & gloriæ ſuæ vixit: Satis etiam fortaſſe nobis, qui cùm ſe mortalem eſſe non ignoraret, id perſpexit, qua ratione diutiſſimè apud nos eſſe poſſet; quo uno modo immortalis fieri poterat, hoc uno immortalem ſe effecit. Prætereo, quæ in phyſica pluribus locis accuratiſſimè ſcripſit; non dico maximam phyſicæ partem his commentariis clauſam, quos in libros ab Ariſtotele de generatione ſubtiliter

conſcriptos ipſe ſubtiliùs nobis expoſuit. Quæ verò ab eodem de intentione, & remiſſione; quæ in Ariſtotelem de animalibus commentata ſunt, tantum ingenii habent, ut multo plus admirationis, quàm laudis mereantur. Sed hæc, quamvis ſubtiliſſima ratione ab eo inventa, tum etiam excogitata ſint, tamen in aliud tempus differentur. Alia ſunt, quæ ab illo edita, quamdiu ſcientiæ, & artes colentur, ſemper in maximo honore erunt. Quid autem commentarios ejus in Aphoriſmos Hippocratis? Quid ſententias in primum Avicennæ? Quid denique ſuas illas in librum Tegni illuſtres, ac præclariſſimas quæſtiones commemorabo? Quæ omnia vos omnes homines ſapientiſſimi ſoletis divina opera dicere. Nonne his ipſis ingenii ſui, quod ille diviniſſimum habebat, operibus perfecit, ut ſi adeſſe nobis volumus, nunquam eo careamus? Reliquit quidem nobis, quod optimum in ſe habebat animum ſuum, velut quamdam ejus imaginem in his, quod dixi, libris ſculptam, atque incluſam; quos quoties noſtro ſtudio, noſtraque meditatione tractabimus, toties illum apud nos eſſe, ac nobiſcum loqui putabimus. Nec eſt, quod quiſquam noſtrum eum ſinè liberis deceſſiſſe judicet. Reliquit enim ea, quæ nuper dixi, pulcherrima ingenii ſui opera, quæ is tanquam immortales filios ex ſe ipſo genuit ſempiterna ſuæ gloriæ, ac ſui nominis monumenta. Quare funus hujus Patris noſtri meâ ſententiâ ita à nobis inſtituendum cenſeo, ut omnes honores, qui homini conferri poſſunt, cumulatiſſimè in hunc virum conferantur. Neque prætereatur ullum genus pompæ quod ullo tempore in funere ſummorum hominum ſervatum fuit. Memoriam verò ejus, quam apud nos decet eſſe perpetuam, ſi grati eſſe volumus, nunquam ex animis noſtris dimittemus. Ego enim, Patres eruditiſſimi, ſi conſpectus ejus, qui ſemper mihi, quoad vixit, jucundiſſimus fuit; ſi præſentia, & ſenſibus frui non potero; ſaltem recordatione rerum à ſe geſtarum, & amicitiæ, quæ maxima inter me, & illum fuit, ſumma cum voluptate, quamdiu hîc ero, animo, & cogitatione vobiſcum fruar.

GA-

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD SERENISSIMUM PRINCIPEM
FERDINANDUM
ARAGONIÆ, ET SICILIÆ REGEM
AB ALIO PRONUNCIATA.

VEllem hoc die, Rex clarissime, ea mihi vis ingenii, ac dicendi copia esset, quâ tua fortissima facta, illustresque victorias oratione mea non solùm in præsens tempus ornare, sed etiam in perpetuum augere, atque extollere possem. Ostenderem profectò neminem unquam majore studio ad ullius maximas res ornandas, quam me ipsum hoc tempore ad tua magnifica gesta accessisse. Sed, cùm rerum à te gestarum gloria eò usque creverit, ut tuis immortalibus laudibus jam nulla mea possit oratio par inveniri; patieris me æquo animo totum hunc locum in dicendo præterire. Erunt enim aliquando, ut spero, qui tua melius bella describant, & quæ, vel armis, vel consilio fortiter, sapienterque gesseris, suis orationibus ipsi graviter, & ornatè includant. Mihi vero illud pro meo ingenio satis erit, si quantas hæc nostra Provincia tibi gratias debeat, hodierno die, ostendere potero. Cùm enim diu potentissimis Regibus Aragonia floruisset, habereturque non solum in tota Hispania hoc vestrum Regnum magnum, atque illustre, sed etiam apud exteras Gentes quàm amplissimum; illud certè his diebus eò redactum videramus; ut, nisi quasi ab ipso Cœlo missus ad gubernationem ejus, ac regimen ultro venisses, jam res ipsa propter diversa studia partium, & privatas discordias ad civilia usque bella spectaret. * Dolebam nimiùm,

* Ab alio pronunciata fuit hæc Gasparini Oratio in coronatione Regis Ferdinandi, quæ contigit anno 1412. Spondanus ad hunc annum.

Rex clementissime, ac nimis egre ferebam, cùm audiebam hoc ab inimicis nostris sæpe objici, atque nobis insultari, brevi futurum, ut hoc nostrum Regnum, quod, terra, ac mari satis latè potentiam suam extendisset, modò nullis viribus externis, sed nostrâ, ut ipsi ajebant superbiâ, & intestino malo ad interitum usque veniret. Succurrebat enim, quæ bella, & terrestria, & maritima quondam à nostris Regibus fuissent maximâ virtute confecta; quot Insulæ; quot Provinciæ huic nostro Regno additæ: quot hostium classes in nostram potestatem redactæ. Memineram etiam sæpe audivisse à nostris majoribus, nescio quem Regem Jacobum, quem nunquam illi sinè cognomine bonæ memoriæ appellabant, primum Regnum Valentiæ, quod ab infidelibus tunc possideretur; deinde Majoricam, & Minoricam Insulas celeberrimas à Diis Gentium ad nostram religionem, cæremoniasque adduxisse. Commemorabatur ab eisdem Rex Petrus, qui post multos annos Regnum hoc Aragoniæ non solùm armis fortissimè tutatus fuit, sed etiam maximè adauxit. Is, cum Siciliam de manibus Gallorum, & Regis Roberti, aut hujus alterius, qui ferè nostro tempore fuit, sua sponte sibi à Siculis oblatam accepisset; postea ita felix in bellis fuit, ut non tantùm homines, sed etiam nostra Numina pro victoria ejus pugnasse creditum sit. Nam, cùm Carolus Rex Francorum, qui Regis Roberti frater erat, constituisset bellum nobis, terra, & mari inferre, armassetque ducentas triremes, quibus Regnum Siciliæ amissum fratri restitueret; ipse cum centum millibus armatorum in nostrum Regnum invasit. Quid consecutum fuerit, aliud non dico; nisi quòd, divino miraculo, majore parte suorum amissa, ipse cum paucis vix potuit hinc pedem referre. Bello autem navali, quod non minori apparatu, neque inferioribus copiis instructum ab illo erat, tanta virtute à nostris pugnatum fuit, ut ferè omnes hostium naves fuerint à nostris duntaxat quinquaginta triremibus, aut vi captæ, aut submersæ. Qua in victoriâ Regis Roberti filium scimus cum multis millibus à nostris captum. Hæc cùm audirem, ac legerem tanta virtute, ac celeritate ab illis duobus maximis Regibus nostris gesta, & ea compararem cum his malis, quæ nuper toto in Regno nostro

exar-

exardescere cœperant; non minore ira, quàm dolore conficiebar, Rex optime; cùm his partim inimicis nostris, partim invidis non satis habebam, quid responderem, cùm illi nostræ miseriæ tam superbè insultarent. * Nec solùm in hac molestia eram, quòd nostri hostes jam contumaciter in nostrum Regnum inveherentur; sed multo magis timebam, ne hujus publicæ calamitatis nostræ veri nimis, vel interpretes, vel vates essent; fuissentque nostra temeritate, atque amentiâ, cùm jam essent odia partium ad sanguinem usque, & ad cædem concitata; nisi tua illa excellenti, ac summa virtute Regnum nostrum servatum fuisset. Eripuisti enim illud, quasi ex aliquo flagrantissimo incendio; nec passus es omnem gloriam nostrorum majorum interire. Cùm enim orta esset quæstio de Rege eligendo, nec satis inter Principes Regni conveniret; tu Rex sapientissime partes tuas interposuisti; &, cùm materno sanguine huic successioni propinquior jure videreris, virtute verò, ac nobilitate præstantior; longè placuit primoribus Regni, finem huic tantæ rei imponere, & statuere modum odiis. Quæ res cùm in consultationem venisset; tu unus visus es omnibus Patribus Conscriptis dignus, ad quem summam Regni deferrent. Movebant certè universum Senatum nostrum illa ipsa jura, quæ ad successionem Regni afferebas. Nonnihil impellebantur splendore, & fama tot clarissimorum Regum, ex quibus paternum ortum duxisses. Sed, cùm se ad naturam tuam, tum ad consuetudinem referebant, incredibile erat, quantus ardor hujusce Regiæ dignitatis ad te deferendæ animos pene omnium teneret; cùm ferè nemo esset, qui non te summè Regem optaret. Habebant ante oculos, quantâ constantiâ bella semel à te suscepta gesseris, quantâ felicitate confeceris. Intelligebant neminem Regem majori cura suum Regnum administrasse, quàm te fraternum: cùm illud summa integritate animi à te susceptum semper studueris melius, ac amplius fratris filio restituere, quàm illud à fratre accepisses. Quibus rebus moti Patres Conscripti, ad quos de Rege creando

* Nonnulla verba MSS. Codice Bergomensi Bibliothecæ P. P. S. Augustini supplevimus, quæ in aliis MSS. Codic. desiderabantur.

do poteſtas delata erat, magno conſenſu omnium diadema Regni ad te detulerunt. Te Regem noſtrum, te Protectorem, & Patronum Regni conſtituerunt. O felicem, & fortunatam Aragoniam noſtram. O nos beatos, quibus tanta in tempeſtate, ac procella tam ſubito contigit tranquillum portum, tutiſſimumque invenire. Effeciſti enim Rex fortiſſime, ut nulla jam bella civilia, nullam ſeditionem, aut diſcordiam timeamus. Effeciſti, ut, te Rege, nullum, vel domeſticum, vel externum bellum vereamur. Quantas ergo tibi hæc noſtra Provincia per te ſervata gratias debet, quantas laudes, ac prædicationes omnes certe Urbes noſtræ, omnia oppida maximas tibi ipſi geſtiunt gratias agere; quod videris nobis omnibus dignitatem noſtram, auctoritatem, gloriam reſtituiſſe. Speramus enim brevi illam ingentem rerum geſtarum famam, quâ diu noſtrum regnum floruerit, modò tua virtute, ac ſapientiâ ad nos redituram. Ego verò, ut de me ipſo dicam Rex inclyte, omnia mea ſtudia tibi, atque omnes cogitationes libenter devoveo: te omni fide, benevolentiâ, honoreque complector. Si quid erit, quod à me poſſit tuæ Regiæ Majeſtati iſto, aut ingenio, aut officio præſtari; non dubitabo omnia pro te, ſi opus erit, adire pericula, omnes curas, laboreſque ſuſcipere. Tu verò pro tua clementia, pro tua manſuetudine videbis; ut qua fide, ac ſpe nos, conjuges, liberoſque noſtros, atque omne hoc regnum tuæ fidei, poteſtatique commiſimus, eâdem nos virtute, benevolentiâque proſequaris.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD JACOBUM REGEM SICILIÆ CITRA
AB ALIO PRONUNCIATA.

NOn ſumus neſcii, fortiſſime, ac illuſtris Princeps, quantum ornamentum tua ſingularis, ac prope divina magnificentia noſtro Regno hodierno die attulerit. Niſi enim tu fuiſſes, qui no-

nostram spem jam penè extinctam, ac jacentem excitasti; planè videbamus omnem splendorem, ac dignitatem Regiæ Domus Francorum, quæ duobus ferè sæculis hoc nostrum Regnum armis, atque consiliis protexit, aut brevi apud nos interituram, aut ad Reges externos perventuram. Gratulamur itaque huic nostræ felicitati, ac prorsus divinæ & virtuti, & sapientiæ sanctissimæ Reginæ nostræ, quæ, cum morte fortissimi Regis Ladislai fratris sui Regnum nostrum desolatum, jure hæreditario accepisset, nosque omnes rerum novarum terrore, ac periculis non mediocriter conflictaremur; omnia multo celerius, quàm credi possit, summa virtute composuit, & statum Regni, quem omnes abjectum, & in maxima ruina futurum timebant, primo suis consiliis erexit; deinde armis, & potentiâ propter orientes seditiones labantem confirmavit. Hæc certè maxima sunt, Princeps clarissime, quæ nostra hæc illustris Regina consilio providit, armis gessit, sapientiâ administravit, virtute, potentiâque confecit. Sed multo majus, atque admirabilius nostro judicio videri debet, quod illa eadem sapientiâ, quâ rem tantam, atque difficilem suscepit, etiam providit, quâ ratione hoc nostrum Regnum perpetuum, atque incolume nobis esset. Cùm enim potentissimi Reges, vel cupiditate regnandi, vel gloriæ propagandæ causâ, vel, quod potius remur, partim Regia quadam virtute Reginæ capti, atque incensi essent; crebræque legationes ex diversis partibus Orbis terrarum quotidie nuptiarum causâ ad eam confluerent; nihil temere, nihil contra rationem dignitatis suæ, aut Regni in tanta re decernendum statuit. Sed ea, quæ omnibus in rebus maximas semper vires habuit, moderatione animi utens, vidit non posse aut immortalitati famæ, cujus amore, sicut & frater ejus, semper flagravit, aut suis hominibus, & Civitatibus satis esse consultum; si Regni societas à Regio sanguine Francorum, unde majores sui originem traxerunt, in externas Nationes, & in Reges alienos esset translata. Elegit itaque, Princeps optime, te unum ex omnibus Principibus, & potentissimis Dominis, quorum magna ultro petentium copia sibi erat. Elegit, inquam, te unum clementiâ, fortitudine, justitiâ, rerumque gestarum gloriâ præstantem; qui cùm ex serenissimis Regibus Francorum paternum ortum duxe-

duxeris, nullaque ex parte virtute animi, ſed tantùm ſorte Regibus tuis ſis inferior; id aſſecutus es, ut te comitem Regni, ac ſocium thori potiſſimum aſſumpſerit. Judicabat enim indignum eſſe Regnum illud, quod ſui majores, atque tui, variis bellis, duriſſimiſque præliis, ex manibus inimicorum in ſuam poteſtatem vindicaſſent, ad alios, quàm ad eos ipſos, qui ſibi illud, multo ſanguine, multiſque vulneribus pepererant, debere ſe incolumi, ac florente pervenire. Judicabat iniquum eſſe, cùm ſua Regia Domus, defunċto ſinè liberis fratre ſuo Rege illuſtriſſimo, ad ſe unam redaċta eſſet, in aliam debere Domum Regiam, quàm in eam ipſam, unde fluxerat, defluere. Quæ cùm ita ſint, meritò, Princeps potentiſſime, primum noſtræ felicitati, deinde Majeſtati Regiæ, poſtremo tibi ipſi, quantum animo, & oratione contendere poſſumus, gratulamur; rogamuſque ego, & frater meus optimus, non ſolùm noſtra voce, ſed etiam omnium Civium noſtrorum, atque totius Regni, qui hoc à nobis dici volunt, ut noſtrum hoc Regnum una cum ſereniſſima Regina defendas, ſapientiâ gubernes, fortitudine augeas: Nec patiaris hunc optimum Principatum, ad cujus regimen, tanquam ad alicujus inſtruċtæ omnibus rebus neceſſariis pulcherrimæ claſſis gubernacula ex parte vocatus es, vel inteſtinis odiis angi, vel aliquâ vi, aut potentiâ, ſive domeſticâ, ſive externâ labefaċtari. Ad quàm rem, etſi nobis ipſi perſuaſimus ſatis per te ipſum inflammatum eſſe, tuaque magnitudine animi magis, quàm alienis exemplis excitari; tamen, ſi reminiſci volueris, quid Carolus ille primus, qui hoc Regnum ex manibus Regis Manfredi conſilio, atque armis eripuit; quid poſtea idem Carolus, debellato jam Corradino, captoque, ac mori coaċto; quid Robertus Rex Hieruſalem, Siciliæque, atque hujus Regni noſtri; quid Carolus alter; quid denique filius ejus Ladislaus Rex bello ſtrenuiſſimus pro hoc noſtro Regno obtinendo, atque amplificando egerit; * non dubitamus, quin multo alacrior, atque ereċtior ad gubernationem ejus, quaſi

* Hæc Gaſparini Oratio habita fuit Neapoli in Coronatione Jacobi Marchæ Comitis, quem Regina Joanna II. Ladislai Regis prædefunċti ſoror ſibi deſponſaverat Anno 1414. Collenucc. Iſtor. di Napol. lib. 5. pag. 216. Angel. di Coſtanzo Iſtor. di Napol. lib decimoquarto pag. 313.

quasi communis Regni pater, ac tutor Patriæ accessurus sis; confidimusque omnia te pro tua sapientia pariter cum Regina, & moderaturum uno consilio, & prudentissimè gubernaturum. Cùm enim ad societatem, & communicationem Regni divino, humanoque consensu veneris; speramus nunquam hoc Regnum potentius, aut homines nostros beatiores, quàm hoc ipso tempore fuisse. Suscipies ergo nos omnes pro tua clementia tuæ fidei, humanitatique commendatos: sed in primis Civitatem Neapolitanam Patriam nostram, caput Regni, omni charitate, ac benevolentia prosequêris. In quâ, cum patrem nostrum virum omnium judicio sapientissimum, ac Regii status amantissimum, tum fratres juvenes nobilissimos, qui omnes tui sunt, habeamus, illud à te magnopere petimus; ut, sicut in tuo Regno cupimus Civitatem nostram esse tibi charissimam, ita illos in ea, quos fide in te, regiâ observantiâ, ac studio singulari esse cognosces, meque cùm iis, gratiâ tuâ non vulgari dignos putes.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD JANUM CYPRI REGEM
AB ALIO PRONUNCIATA.

TAndem, Rex Serenissime, quod à Superis immortalibus semper votis, & precibus optavi, ille mihi dies illuxit, quo post maximos studiorum meorum labores sospes ad te redii. Agitur quidem, Rex optime, annus quintus, & decimus, * postquam ex hoc felicissimo Regno tuo penè puer cum hoc alio fratre meo excessi. Cùm enim tua extarent plurima, ac maxima in fratres meos, atque in me ipsum beneficia; quid aliud erat, quod ego, & item hic frater meus, homo nunc in Jure Civili eruditissimus, possemus tuæ Majestati Regiæ dignius, aut gratius referre, quàm si honestissimis artibus, optimisque disciplinis imbuti id consecuti essemus; ut vel in tua salute conservanda, vel in hoc ipso Regno

* Post annum 1412. hanc habitam fuisse orationem conjicimus.

tuo honestando, atque augendo, utroque nostrûm quàm aptissimè posses uti? Tua, Rex inclyte, memoria, quoties aliquid à nobis agendum, aut dicendum erat, semper ante nostros oculos versabatur; omnesque docebat solicitudines, atque molestias magno animo esse à nobis perferendas, ut aliquando digni à te judicaremur, quos inter fideles non postremos Regni tui numerares. Tibi ergo, Rex clementissime, omnia studia nostra, omnes curas, atque vigilias non injuriâ dedicavimus: lustravimus terras, ac maria, ut tibi quàm gratissimi esse possemus. Nulla fuit in toto Latio Civitas, quæ studiorum laude facta insignis haberetur, in qua non semper eos, qui optimarum artium principes judicarentur, in primis secuti fuerimus. Papia enim, Placentia, Bononia, Patavium, Urbes literis, ac famâ insignes, nos, ternis lustris, artibus, disciplinisque deditos viderunt, quas aut tuæ Regiæ Majestati, aut Regno tuo magis convenire, conducereque arbitrabamur. Multa erant, quæ, ut ita faceremus, optimis nos rationibus hortabantur: amici scilicet, quibus pro perpetuis eorum in nos officiis aliquando à nobis satisfaciendum erat: Patria, pro qua sæpe viri sapientissimi multa pericula, multos labores libenter, ac impigre susceperunt. Movebat nos præterea nonnihil ipsa gloria, quæ, si meritis, aut virtute parta extitit, semper à viris summis, & studiosè quæsita, & maximè laudata fuit. Sed nulla certè res alia erat, Princeps humanissime, quæ nos magis ad hæc studia excitaret, quàm, ut tuæ sanctæ Majestati, Celsitudinique placeremus. Incredibile enim est, quantus amor sapientiæ, quantum desiderium nos teneret, quoties ad tuas prope divinas, & immortales virtutes animum nostrum convertebamus. Quis enim te clementior? quis fortior? quis denique justior, aut melior inter Reges hujus nostræ ætatis reperiri potest? * Nam, si percensere omnes Imperatores, ac Principes nostri temporis voluero, & suas virtutes cum tuis comparare; neminem reperiam, quem cum tua excellenti & naturâ, & virtute satis dignè possim conferre. In te summa quidem æquitas est: in te modestia, liberali-

* Desideratur hæc periodus in MSS. Codice Mediolanensi, quam nos MSS. Codice Bergomensi Bibliothecæ P. P. S. Augustini supplevimus.

ralitas, magnificentia: in te omnes Regiæ virtutes: in te plurimæ artes nobiles, atque egregiæ. Tu Regnum tuum hoc ipso tempore, quo totus ferè Orbis terrarum teterrimis bellis, ac sævissimis odiis ardet, solus in perpetua pace, atque summo otio, tua virtute, ac sapientia contines. Te regnante, nulla ab externis hostibus sensimus nobis aliquâ ex parte inferri bella. Tu pater Patriæ, tu clementissimus tutor, ac protector civium tuorum semper fuisti. * Jure itaque beatam, atque felicem hanc Insulam nostram, nosque fortunatissimos ferè omnes prædicant, quibus te Rege fortissimo, te Principe sapientissimo nasci contigit. Quando enim hoc tuum Regnum, hæc nobilissima Insula sæpe illustrium Poëtarum carminibus, atque oratione celebrata, satis grata in te esse poterit; quæ, nisi divinâ providentiâ, nisi consilio tuo coleretur, jam omnino deserta, ac vacua prorsus videretur. Quis enim alius, cùm propter crebras hujus nostri aëris infectiones, hæc nostra Insula penè esset cultoribus exhausta, novos incolas in eam introduxit? Quis alius eam temporibus difficillimis non solum ab externis bellis defendit, sed etiam auxit, atque exornavit? Tuum ergo est, quod ipsa hodie incolitur: quod nos, qui hîc sumus, nunc in tuo florentissimo, ac pulcherrimo Regno habitamus. Tuum est, ut aliquando concludam, quod ego, & optimus hîc frater meus, egregiis majorum nostrorum disciplinis, atque artibus ornati, hodierno die ad te accessimus. Habemus itaque tibi uni immortales gratias, & maximè te ipsum, non tantùm pro perpetuis in nos omnes promeritis, sed etiam pro tot Regiis virtutibus tuis, & diligimus, & admiramur; obsecramusque te, Rex clementissime, ut quâ olim benevolentiâ Georgium fratrem nostrum, pro tua summa clementia, virum prudentissimum, fidelissimumque rerum tuarum administratorem, quamdiu vixit, prosecutus fuisti: quâ gratiâ postea hunc alium fratrem nostrum, pro tuâ summâ humanitate, inter familiares tuos assumpsisti, eadem utrumque nostrum diligas, & nos dignos tuâ gratiâ judices. Nos enim, Rex justissime, quod possumus, hoc pollicemur; nunquam tuorum in nos beneficiorum

* Ex MSS. Codice Bergomensi Bibliothecæ Augustinianæ.

immemores fore; sed omni curâ, diligentiâ, studio, semper ea facturos, quæ vel ad conservationem tui status, vel ad æternitatem nominis pertinebunt.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD PHILIPPUM MARIAM
VICECOMITEM MEDIOLANI DUCEM.

QUantum tuæ felicitati gratuler, illustrissime Dux, ac Princeps clarissime, etsi non dubitem, satis animo tuo persuasum esse; tamen res visa est, & ætate meâ, & studiis maximè digna, ea ad te scribere, quæ vel ad fidem meam, vel ad perpetuam gloriam tuam pertineant. Tantam enim spem, Dux optime, non solùm his, qui tibi serviunt, sed penè toti Italiæ hoc tempore attulisti, ut illa nunc primùm resipiscere, & quasi respirare mihi videatur. Cùm enim morte Serenissimi Ducis patris tui omnia ferè cùm eo sepulta videremus, neque jam ullum speraremus exitum tot nostris calamitatibus posse inveniri; aperta est nobis divinitus illa una via, quæ sola ad bene sperandum relicta videbatur. Hoc loco prætereo, quorum hominum perfidiâ res eò perducta esset, ut Ducale nomen, quod nuper totam Italiam suo splendore illustraverat, non solùm obscuratum, sed tanquam extinctum, ac penitùs submersum videretur. Non enim propositi mei est commemorare, à quibus hominibus gravissimas injurias perpessus fueris, aut quibus auctoribus de toto tuo Principatu, ac fratris jam penè actum esset. Scio quidem, te potius cogitare, quomodo gratiam his referas, qui res tuas fortissimè armis suis, & consiliis tutati fuerunt; quàm quomodo in eos ulciscaris, qui omni scelere, ac impietate universum statum tuum labefactare, ac funditus evertere, & lacerare conati sunt. Cùm ergo omnia in extremo essent, & metu maximo perculsa, morte indignissimâ fortissimi Ducis fratris tui illo ipso tempo-

pore, quo periisse cuncta credebantur: tuâ sapientiâ effectum est, ut non tantùm per te conservata, sed multo magis aucta, & amplificata fuerint *. Plura enim tuo prope divino consilio, ac tuis posteà armis egisti, quam quisquam nostrum de te, eâ ætate, aut sperare, aut vix optare ausus esset. Quis enim credere potuisset, ab illo die, quo tua illa Mediolanensis Urbs, diu potentissima, ac florentissima, insidiis capta, & occupata fuerat, eamdem primo, & trigesimo die in tuam potestatem redactam venisse? Quis tot Urbes fortissimas, atque oppida munitissima, quæ olim tua fuissent, tam brevi tempore, ultro se tibi dedidisse putasset? Quis denique, cùm omnes aditus viarum obsessi tenerentur, & omnia bellis, ac latrociniis arderent, sperasset, tantam pacem tam subito exortam esse? Vix enim ullo tempore, majori in otio, ac tranquillitate Urbes tuæ, atque homines fuerunt, quàm postquam tu partim cæsis hostibus, partim fugatis, Urbem tuam caput totius Provinciæ victor, atque triumphans intrasti. Hæc certè magna sunt, Princeps, ac Dux sapientissime, & supra ætatem tuam gesta: quæ cæteri fortasse cùm audiunt, magis alieno, quàm tuo consilio facta esse dicunt. Ego verò facilè eis concedam, te nihil, neque in his rebus, neque in aliis, quod magnum sit, sinè consilio hominum sapientûm, & tibi fidelium gessisse. Sed hi videant, velim, ne, in quo se arbitrantur egregias laudes tuas extenuare, in eo tuæ gloriæ maximè serviant. Aut enim summa virtus est, aut propinqua summæ, omnia ex consilio prudentûm agere. Quæ, etsi non tam sit necessaria his, qui satis possunt longo usu, & experientiâ videre, quid sit in unaquaque re deliberandum; tamen necesse est, in eo Principe, qui nondum per ætatem multa experiri potuit, summè hoc laudandum esse non negent. Quod si ingenium tuum, ac naturam novissent, non fortè mirarentur, & hæc, & majora his potuisse, vel tuo solo ingenio administrari. Quæ enim virtutes non ante in te claruerunt, quàm in aliis intellectæ fuerunt. Cæteri enim virtutes simul cùm

[illegible] an-

* Ad finem anni 1412 referenda est hæc Barzizii Oratio, postquam Philippus Maria Vicecomes maximam paternæ ditionis partem in suam potestatem redegerat, quod hoc anno contigit. Corio Istor. di Milano lib. 4. fol. 307. pag. 1. edit. Basil.

annis adepti sunt. Tu verò, ut ab ipso initio laudes tuas commemorem (juvat enim de te magnificè, & sentire, & loqui) tu, inquam, videris mihi cùm illis natus esse, & ita postea crevisse, ut semper annos tuos longè antecesseris. Nemo nostris annis fuit, qui in ætate perfectâ sapientiùs injurias fortunæ tulerit, quàm tu ab ipsâ usque pueritiâ non solùm pertulisti, sed etiam fortiter vicisti. Quæ porrò fuit in aliquo sapiente homine aut prudentia in respondendo, aut in tacendo, audiendoque modestia; quæ humanitas, quæ continentia in ullo unquam fuit, quin illa multis signis priùs in te fuerit à primis, ut ita dicam, incunabulis tuis perspecta? Nunc verò, quæ in te Principatus gerendi scientia est, quanta in deliberando gravitas, in conficiendo celeritas, in gubernando justitia, quæ denique in facilè ignoscendo clementia? Certè quisquis ad te accedit, non jam se mortalem hominem intueri, sed quasi ex ipso Cœlo ad nos missum putat. Quare nemo dubitaverit, te ad hoc natum esse, ut fundamenta Regiæ Majestatis, quæ pater tuus Princeps magnanimus jecerat, tu ipse magnâ virtute modò excites. Non enim credibile est, te ex tot periculis, ac laboribus emersisse, ut eâ dignitate contentus sis, quam Dux ille clarissimus primus in domum tuam attulit. Mihi crede, magnâ vi astrorum, & divino consilio fortuna tuas res maximas reget; & altiùs ascendes, quàm multi homines, sed maximè tui, expectant. Video, te rerum gestarum gloriam, & parentis tui famam superaturum; quamvis ille rebus vel pacis, vel belli tantum excelluerit, ut multis annis nemo alius tantam lucem in Latium attulerit. Nam, si potentiam ejus, quâ erat eâ ætate, quâ tu modò es; si virtutes, quæ plurimæ, & maximæ in eo fuerunt, cum tuis conferre voluero; non video, cur omnia in te majora, atque ampliora non sint futura. Neque tuum in hac re, aut cujusquam verebor judicium, si Principi, cui similem vix Orbis terrarum suo tempore habuit, te & filium, & adolescentem antepono. Ipse enim, si verum est, quod aliquis sensus functis vita relictus sit, gaudet, se à te vinci: & est Principum virtus non tantum gloriam majorum sequi, sed etiam anteire. Merito ergo huic tuæ tantæ felicitati maximè gratulor, Dux clementissime, & te plurimum adhortor, ut sicut fa-

facis, omnia sæpe tecum mediteris, quæ te summum Principem efficiant. Vide, ne te quisquam justitiâ, clementiâ, fortitudine vincat. Sunt enim hæ tres virtutes prorsus Regiæ. Fac, ut cæteræ virtutes, quæ etiam in privatis hominibus sæpe egregiæ fuerunt, tanto in te majores sint, quanto cæteris dignitate, ac naturâ antecellis. Prudentia enim, & temperantia, continentia, modestia, & his similes, quamvis summæ non sint in Principe; tamen nemo unquam summus sinè illis potuit esse. Et quoniam, quæ vix aliis Principibus in senectute contigerunt, tu divinitus anticipasti; non invenio, quem antiquorum potius sequaris, quàm te ipsum. Si enim omnia ad naturam tuam, ad consuetudines retuleris, dignum te efficies, quem omnes boni Principes non solùm diligant, sed etiam velut communem eorum Ducem sequantur, & maximè colant. Hæc ad te non scripsi, Dux prudentissime, quia meâ tu admonitione egeres, aut quia de tuo in me animo dubitarem; sed mos gerendus mihi ipsi fuit, ut sicut dixi, quicquid ad gloriam, aut amplitudinem tuam pertinere arbitrabar, id totum ex meo in te summo amore fideliter perscriberem. Tu à te ipso disces, quid agendum sit; & interdum etiam consilio aliorum uteris. Unum est, ad quod te semper adhortabor, semper monebo, atque obsecrabo; nunquam ita credas omnia explorata esse à te pericula; nunquam ita vitæ prospectum, quin semper aliquid putes subesse, quod à te cavendum sit. Et quo diligentior sis in tua salute custodienda, omne studium, omnem curam, ac diligentiam adhibebis, cùm omnia suspecta sint: hoc omnes volunt, qui te modo circumstant, ac diligunt. Nec dubito multos esse, qui, si opus erit, ipsa latera sua, ac corpora omnibus periculis libenter, & impigre pro te opponent. Cùm enim tua salus nostra sit, certè, si te ipsum conservaveris, communi eorum, qui tui sunt, ac bonorum omnium saluti, dignitatique consules.

GA-

GASPARINI BARZIZII BERGOMATIS ORATIO DE LAUDIBUS PHILOSOPHIÆ.

NOn possum non vereri, Patres clarissimi, quid de me hodie sitis judicaturi; si ego, qui neque ætate, neque ingenio satis valeo, hoc mihi munus, atque onus desumpsero, in quo viri omnium eloquentissimi, cum sæpenumero versati essent, nunquam tamen, vel expectationi hominum, vel magnitudini rerum satis se facturos speraverunt. Cùm enim ante ad Philosophos à patre perductus essem, nec certum possem ullum de studiis eloquentiæ judicium afferre; quid est, quod ego vobis in re tanta vestris dignum auribus, vel promittere, vel polliceri possim? Est enim hoc dicendi officium eorum proprium, qui studia ista profitentur. Quare, si quid huc opinionis fortè de me attulistis, quòd in his penè studiis natus, atque educatus vobis videar, eam quæso per immortales animos vestros deponite. Satis enim, ac super fecisse vobis arbitrabor; si quæ à majoribus nostris graviter, & accuratè sunt de laudibus Philosophiæ scripta, sæpeque à vobis & graviter, & ornatè explicata, aliqua ex parte attigero: cujus tantam esse præstantiam judicaverunt; ut sive rerum naturæ cognitio; sive legum, Urbiumque institutio; sive divinarum rerum, humanarumve pervestigatio quæritur; nihil horum existat, quod non ex ipsis Philosophiæ fontibus hauriendum sit, atque educendum. Nam, ut ab eruditissimis hominibus accepi, nulla vitæ pars carere præceptis, institutisque Philosophiæ potest. Quæ, cum à summo rerum omnium Principe Deo orta sit, & ab ipso Cœlo ad homines demissa; sapientius eos facere dicebant, qui suum omne otium potius in cognitione Philosophiæ, quam, qui in laude consumpserunt. Disputabant præterea, nullam artem esse, aut disciplinam, quæ non ab hac unâ ortum suum, progressum, exitumque sumpsisset. Meminerant om-

image
not
available

quiſſimos latores. Ex noſtris verò Paulum Scævolam Africanum, Papinianum, & eorum, ut verè dicam, Principem Ulpianum, innumerabileſque alios, quibus illam ipſam legum inventricem Græciam jam planè ſuperavimus; niſi in his ornatiſſimis ſubſelliis adeſſe viros graviſſimos viderem: quos, cùm mihi ad perdiſcendam Juris Civilis ſcientiam magiſtros, ac præceptores adoptaverim, de latoribus legum, iis audientibus, dicere, non modò temeritatis, ſed inſignis etiam impudentiæ videretur. Sed tantùm audebo dicere, nunquam ea, quæ de Jure Civili ſcripta divinitus ab illis ſunt, aut per ſe eos excogitare potuiſſe; aut ab aliis inventa, in hanc pulcherrimam, quam videmus, formam, & quaſi unum in corpus redigere, ſingulaſque ejus partes tanto ordine ſuis locis collocare, ſi nullis Philoſophiæ inſtitutis ad leges hominibus, Civitatibuſque deſcribendas perveniſſent. Et ut ad ea, quæ domi, militiæque vel ſapienter proviſa, vel fortiter à majoribus noſtris geſta ſunt, veniam; neque Cato, neque Lælius, neque is, qui Princeps Senatus habitus fuit, Scaurus, cæterique in Republica ſummi viri Urbem ſuo conſilio regere, aut ſuperior Africanus, Fabius, Marcellus, item alter Africanus vel tueri ipſam armis, vel propagare fines ejus potuiſſent; niſi Patriæ charitate inflammati, nullum pro Republica periculum fugiendum, omnes pro libertate Reipublicæ labores impigre adeundos à Philoſophis didiciſſent. Quid Pericles apud Athenienſes, aut apud Macedones Alexander, conſequi tantum favoris, aut gratiæ valuiſſent, ut ille Urbem, hic ſibi Orbem terrarum ſubigeret; niſi alius Anaxagoræ, alius Ariſtotelis auditor diligens extitiſſet, à quibus uterque illis artibus apprimè inſtructus, ſinè quibus nemo, qui rerum potiretur, ſatis dignus inventus eſt; multò majorem gloriam, quòd duobus illis ſummis Philoſophis paruerunt, quàm quòd maximis exercitibus imperarunt, opinione omnium conſecuti ſunt. Quid Xenophon ille Platonis æmulus, ac penè par, aut Thebanus Epaminondas? Nunquid tantas res bello conficere, ſuoſque exercitus, vel cohortari ad victoriam, vel ad honeſtam mortem impellere ſinè Philoſophia potuiſſent? Quæ res effecit, ut potentiores haberent exercitus, & fortiores, omneſque ex devictis hoſtibus triumphos,
ac

ac insignes victorias non tam fortunæ, quàm virtuti acceptas referrent. Hac ratione, ut ad fabulas veniam, Homerus ille Poetarum pater, ac princeps Minervam propterea clypeo, atque hastâ armavit, quod nullâ re aliâ faciliùs, quàm, sapientiâ, maxima à fortissimis Ducibus bella, & gesta esse, & confecta intelligebat. Cujus rei, etsi multis clarissimis viris testibus uti liceat, & Homeri sententiam confirmare; nemo tamen in eâ re, quàm ipse sibi gravior apud nos auctor debet esse: quòd non Ajaci Græcorum fortissimo, sed Ulyssi, qui consilio, sapientiâque non modò ipso Ajace, sed cæteris etiam Ducibus superior habebatur, arma Achillis communi penè omnium consensu decreta fuisse scribit: nihil aliud divino suo carmine significans, quàm omnem bellorum laudem non armis, sed sapientiæ, non viribus, sed consiliis fore attribuendam. Quòd, si in cæteris dignitatem Philosophiæ, magnitudinemque animo metiri voluerimus; non modò in rebus maximis, sed in minimis quoque nullam prorsus artem esse intelligemus, quæ non vel ab hac inventa sit, vel ejus adjumenta, consiliumque desideret. Hæc enim, qua arte ferrum, cæteraque metalla ex terra erui, quove ingenio domari possent, edocuit: hæc, quæ domificandi ratio, quæ conficiendarum navium ars, omnisque architecturæ solertia sit, geometricis figuris explicuit: hæc eadem, qui agrorum cultus, quæ tempora serendi sint, quæ metendi, quæ navigandi, ad Cœli rationem, ad signorum ortus, atque occasus revocavit. Ab hac, ut cæteras artes missas faciam, lanificium, texturam, argentariam, marmorariam, ac mille alias vel ad vitæ cultum, vel ad reliquos usus necessarios patriam duxisse originem accepimus. Hæc, inquam, una, quis ex quaque re fructus, quæ percipi commoditas possit, ostendit. Hujus denique, ut aliquando finem faciam, munus proprium est docere, qua ratione homines, & in hac vita beatè vivere possint, & in reliquâ in sempiternum illud Sanctorum Patrum domicilium pervenire, ubi perpetuo, ac immortali ævo cum illis fruantur. Dies me, Patres spectatissimi, deficeret; si quæ à sapientissimis hominibus de laudibus Philosophiæ scripta sunt, commemorare omnia vellem. Sed hoc ideo negligentiùs facio, quia nec laudibus Philosophia, nec vos oratione meâ egetis: Quo-

quorum alterum cùm admiratione potiùs dignum sit, quàm prædicatione; alterum hujusmodi est, ut à sapientia vestra erudiri, quàm audiri à vobis malim. Et quoniam vos ineptiarum mearum spectatores fortuna hodierno die esse voluit; illud à vobis pro vestra modestia, quæ summa est, quæso, ut cum ingenio meo, quod perexiguum in me esse nunquam negabo, tum etiam magnitudini rerum, atque huic ætati aliquid remittendum putetis: qui, si ad hunc locum, sedemque clarissimam vel temere, vel arroganter vobis conscendisse visus sum, eumque ante idoneum tempus præoccupasse, non tam id impudentiæ meæ, quàm auctoritati eorum, quibus negare nihil potui, assignandum judicetis. Fuit enim mos illis gerendus, quos vel ratio, vel natura post Deum in primis & coli, & observari à me voluit. De quo alio loco, si quando ad futura comitia pervenero, plura à me dicentur. Nunc, quoniam semel ineptus esse cæpi, non ante ex hoc loco descendam, quàm extremum, ut ajunt, actum fecero: hoc enim erat ex duobus propositis secundum, quæ huc adveniens constitueram; ut, cùm de laudibus Philosophiæ, quæ à majoribus meis acceperam, brevissimè explicuissem, locum aliquem mihi non ex vulgari aliqua parte, sed ex media Philosophia desumerem; quidque de ea re viri doctissimi sensissent, in medium afferrem. Quæ cùm multa sint, tum à cæteris Philosophis, tum à summo doctrinæ, atque ingenii principe Aristotele memoriæ, ac literis mandata; ad ea potissimùm animum retuli, quæ de anima intellectiva ab eo, tertio sextæ partis naturalium, subtilissimè disputantur. Priùs itaque, Patres gravissimi, verba Aristotelis referam: dehinc ad reliqua accedam, quæ illum de hac re sensisse commentarii antiquorum testantur: in quo, si quid erratum à me fuerit, vos Patres humanissimi, æquo animo, ferendum judicabitis. Sit itaque à me hoc ex ipsis verbis Aristotelis sumptum initium. De parte &c.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
DE LAUDIBUS BEATI FRANCISCI
AB ALIO PRONUNCIATA.

CUm sæpenumero, Patres gravissimi, eos Oratores, qui cæteris eloquentiâ præstant, videam, si quid de rebus vel minimis dicere instituerunt, ita rem verbis efferre, ut non summa solùm omnia, sed divina etiam videantur; vereor plurimum, ne, cùm de rebus maximis, ac divinissimis oratio à me habenda sit, ita frigidè, ac jejunè de hisce à me dicatur; ut, quemadmodum illi Oratores, quæ minima erant, maxima dicendo fecerunt, ita ego, qui neque ingenio, neque exercitatione dicendi valeo, nostra hæc ipsa, quibus nulla reperiri potest, aut fingi par oratio, ex ipso quasi Cœlo, atque ex clarissima luce in locum infimum, & in densissimas tenebras detraxisse videar. Sed unum est, Patres dignissimi, quod me consolatur, vestra scilicet incredibilis humanitas, ac splendor ipse religionis, quæ suâ vi, ac dignitate ita se oculis hominum, atque ipsis animis admirabilem ostendit, ut satis, superque, etiamsi à nullo laudetur, tamen summis laudibus se ipsam commendet. Quis enim vestrum est, Patres optimi, qui, si rem ab ipso religionis nostræ principio repetere voluerit, non intelligat, atque ultro fateatur, tantam ejus venerationem apud omnes Gentes esse, ut ipsius dignitas, & immortalis gloria ad barbaras usque Nationes pervenerit? Hujus, ut nostis omnes, caput habemus, ac Principem Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, in quo uno cum Divina majestas nostræ humanitati conjuncta esset, omnis ipse sanctimoniæ, atque verissimi cultus divini formam, & imaginem nobis reliquit: quam qui sunt imitati, ii jam non servi, sed filii Dei vocati sunt. Nam, ut in uno corpore multa videmus membra esse, quæ etsi non eundem actum habeant, omnia tamen ad caput, tanquam

ad

ad ſuum principium, fontemque referuntur; ita in hoc univerſo religionis quaſi corpore quodam multos ordines inter ſe diverſos habemus, tanquam membra à capite, ideſt ab eo, quem nuper dixi, æterno Principe noſtro, & illi obedientia. Teſtantur hæc innumerabilia, quæ toto Orbe terrarum diffuſa videmus, templa: teſtantur ædes ſanctiſſimæ extructæ: teſtantur non modò ſinguli Martyres, ſed copioſi etiam Martyrum exercitus: teſtantur omnes ii, quos ſanctiſſimos Confeſſores appellamus: teſtantur omnia tam Cœli, quàm terræ veneranda Eccleſiæ Dei agmina: teſtantur denique tot ſanctiſſimæ religionis monaſteria, conventus virorum honeſtiſſimorum, ac virginum, & viduarum ſanctimonialium: quæ orationibus, jejuniis, & omni vitæ ſanctitate, non ceſſant dies noctesque Divino cultui inſervire, fundamentaque domus Dei ſæpe vitiis, ac ſceleribus hominum quaſſata reſarcire; ac ſuis humeris non ſolùm parietes, & culmina ejus, ſed omnem etiam divinam illam ſtructuram ſuo, ut ita dicam, corpore, ac totis viribus ſuſtentare. Erat hic locus, Patres doctiſſimi, de cæremoniis, de ſanctitate, de omnibus religionibus, & inſtitutionibus earum dicendi; niſi brevitas temporis, & magnitudo rei planè me inde revocaſſet. Sed, ut ſpero, erit aliquando aliquis, vel ex noſtro hoc ordine, vel ex cæteris, qui totum hunc locum non eo genere orationis, quo nunc ego inculto utor, ſed inſigni, ac prope divino, ita dicendo illuſtrabit; ut nihil laudis religionibus cæteris detractum ſit, & huic noſtræ teſtimonium non fictum, ſed veriſſimum tributum intelligatur. Nunc verò cùm hodiernus dies me admoneat, ut aliquid de vita, de rebus geſtis, de laudibus patris noſtri, ac principis noſtræ hujuſce religionis beati Franciſci dicam, dabo, Patres doctiſſimi, brevitati operam, & tempori, ac ingenio, quod in me eſt perexiguum, conſulam. Eſt enim ſcitum, eos, qui nihil magnificum dicendo conſequi poſſunt, brevi uti oratione; ne, & auditoribus faſtidium afferant, & ſuas pariter ineptias in dicendo profiteantur. Soleo mecum hujuſce noſtri Patriarchæ ſanctitatem conſiderare, & incredibilem quandam, atque inuſitatam inſtitutionem ordinis noſtri ab eo fundatam contemplari animo, & ſummè admirari. Non negabo (pace omnium

nium

nium dixerim) ita me animo plerunque commoveri, ut crediderim, aut hunc primum omnium esse, qui omni virtute divinâ, humanâque cæteris præluxerit; aut eorum, qui primi in illo cœlesti Senatu numerantur, sanctitatem, gloriamque planè adæquarit. Si enim nemo est, qui non concedat, quo se quisque vir sanctus magis in rebus omnibus Deo Principi omnium rerum, omnibusque hominibus propter illum submiserit, eo altiorem locum divinitatis mereri; jure neminem ego cum in cæteris virtutibus, tum in hac unâ maximè, quam humilitatem religio vocat, aut cum hoc conferendum, aut ei præferendum puto. Probat hæc conversatio, ac vita illius, cùm adhuc sæculari habitu uteretur: probat singularis illa ex toto animo sancta ad Deum conversio: probat ex divino prodita oraculo sanctissima religionis institutio; probat totius ordinis nostri profectus, & mirabilis amplificatio: probat vitæ ejus dura in se ipsum severitas, charitas in pauperes, pietas in omnes, divitiarum contemptus, rerum divinarum quædam, omnibus rebus posthabitis, magis semper, ac magis exardescens cupiditas; probat invictus ille prædicandi labor, spiritus prophetiæ ei datus, martyrii desiderium, in rebus omnibus patientia, & quod ad summam rerum omnium pertinet, characteres illi sacratissimo ejus corpori divinitus inusti, atque impressi, quod ante ipsum post passionem Domini nostri JESU CHRISTI nemini contigit: quo vel uno divino prodigio, nec ei viventi negatum est martyrium, sed quinque acceptis insignibus plagis, idest manibus, pedibus, latere confossis, quamdiu in vita fuit, non crucem, sed crucis tormenta lætus, & gaudens, ut semper optaverat, in suo corpore sustulit: probat demum multitudo miraculorum, & sacrosanctæ Divinitatis ejus apud omnes Nationes veneranda dedicatio. Quis non hæc tot rerum tantarum testimonia probaverit? Quis tam ab omni religione abhorrens est, qui non concedat, aut primum ei locum, aut primo parem in illo æterno domicilio facilè tribuendum? Hunc non modò civitas Assisii patria ejus, & tota Hetruria, cujus fines gemino mari, supero, ac infero olim terminabantur, Gallia transalpina, Germania, Britannia, Hispania, Pannonia colit, laudat, admiratur; sed cæteræ etiam partes Europæ, tota Africa, univer-

versa Asia, omnes oræ maris Oceani, atque Mediterranei tantâ veneratione memoriam prosequuntur ejus; ut nemo vir integer, continens, sanctus, castus, pius, clemens habeatur, qui non religionem ab eo institutam probet, ac summè veneretur. Et ne omnia ab eo gesta oratione complectar, nonne legimus huic uni Cœlum, maria, terras tanquam Deo alicui paruisse? Quid alites cœli commemorabo? Quid pisces maris? Quid cætera animalia terras incolentia? nonne quantæ venerationis hic sanctus esse debeat, multis signis ostenderunt? Hic dies, Patres clarissimi, citiùs me deficeret, quàm non dico ornare verbis, quod longè à me abest, sed ne quidem narrare divina in hoc sanctissimo Patre nostro miracula possem. Verùm hoc facilè prætereo, quia neminem ferè in his subselliis, ac sedibus video, qui non probè totam hanc historiam calleat. Cæterùm, Patres gravissimi, cùm hæc à me, quamvis brevissimè, verissimèque, ut auditis, dicantur; sentire tamen medius fidius videor beatissimam illam Francisci animam ab ipsis Astris locum hunc, atque ipsum istum religiosum cœtum nostrum intuentem; ab hoc laudis genere abhorrere, atque his ad me verbis uti: Quid est, quod hac me tantâ laude prosequeris? Quid est, quod me aut præfers omnibus, aut summis comparas? nulla hîc est de magnitudine gloriæ nostræ inter nos contentio, nulla comparatio, nulla prorsus invidia: par omnium voluntas, una charitas: quod singulorum bonum est, illud scito omnium esse; rursum quod omnium est, illud etiam sinè dubio singulorum existere, qui hanc sanctissimam Civitatem Dei patriam colimus, sentimus, & fatemur. Quod si vobis mortalibus frui perfecto bono datum esset, altâ pace, & quæ nunquam ullum finem habitura esset, frueremini: nulla toto Orbe bella, nullæ discordiæ, nulla odia vigerent, classica tacerent, fragor armorum, qui nunc ubique obstrepit, nusquam audiretur; nulli Reges de Imperio disceptarent, leges, ac jura æternam auctoritatem servarent. Rabies illa habendi, quæ sinè fine magis, ac magis ardet; nec se, nisi omnia possidentem, felicem credit; extincta esset, ac prorsus sepulta. Nos verò multos, quos felicissimos homines putant, miserrimos omnium esse, atque infortunatissimos scimus; multoque beatiores omnes filios nostros, qui

adhuc terras incolunt, & imitatores eorum, cùm nihil eis sit, cùm excalceati, cùm fune cincti, cùm denique nudi ambulant, cùm esuriunt, sitiunt, algent, æstuant; quam turbam illam ingentem perditorum hominum sanguinem alterius sitientium; quamque furoris illorum duces, qui de calamitate inter se certant; & ne alius alium magnitudine malorum suorum excedat, pacisci morte cupiunt, miseriæque suæ cumulum ad summam eorum laudem pertinere arbitrantur. Hæc, & alia multa iis majora, ac diviniora patrem nostrum canere ab ipso Cœlo, & vocem ejus audire mihi videor jubentis, ut nullo alio nunc amictu nos ornemur, quàm humilitatis, & modestiæ illius: quam, cùm adhuc nobiscum habitaret, ad imitationem magistri sui JESU CHRISTI sibi adoptavit, adoptatam excoluit, excultam ita nobis reliquit, ut iis vestigiis, quasi scalarum gradibus nobis omnibus ad Cœlos ipsos quàm certissimam munierit. Quem mihi, Patres humanissimi, dabitis (ut rerum divinarum comparationem mittam) ex eorum numero, qui honoribus, qui opibus, qui dignitatibus, qui potentiâ, qui voluptatibus gaudent; ut non pluris labores, vigilias, inediam, frigora, omnesque corporis molestias, nec cæteros cruciatus, quos beatus Franciscus cum incredibili alacritate animi perpessus est, existimandos judicem? Quid porrò Alexandri Regis innumerabiles victorias, Cæsaris triumphos, Darii opes illas infinitas sanctitati ejus, ac religioni comparem; cùm illæ res caducæ, ac fluxæ sint, nihilque stabile habentes, ac falso fulgore sæpe oculos hominum perstrinxerint? Hujus autem sanctimoniam, castitatem, abstinentiam, charitatem, obedientiam, integritatem omnibus Imperiis, dignitatibus, divitiis, honoribus, voluptatibus, ac reliquis fortunæ commodis præferendam esse nemo non sentiat. O miserabilem, atque detestandam hominum inscitiam: qui, cùm hæc esse vera sentiant, cùm apertissimè videant; cùm laudent eos, qui paupertatem Francisci omnibus rebus prætulerunt, idemque nonnunquam cupere se fateantur: nunc occupationes suas accusant, nunc in eorum familiam, aut in Rempublicam culpam suam transferunt; cùm ipsimet suarum sibi occupationum, atque laborum auctores sint. Sed hæc hactenus. Intelligo enim, paulò quàm instituissem, prolixiorem

orationem meam fuisse. Verùm ingenii mei, quamvis exigui, calor quidam longiùs me à continente, ut ajunt, repulit. Vestrum autem est, Patres amplissimi, ac religiosissimi viri (ut eò revertatur, unde cœpit oratio) mihi ignoscere; si neque expectationi vestræ, neque magnitudini rei satisfeci, cùm in perscrutatione sacrarum literarum libentiùs, quàm in dicendi exercitatione versatus sim. Vos autem qua humanitate semper fuistis, ferendum me esse facilius judicabitis; si memineritis neminem ex priscis Oratoribus, quibus græca ipsa, ac lingua latina gloriatur, satis ullâ dicendi copiâ laudibus Francisci facturum fuisse. Hujus igitur (ut aliquando finem dicendi faciam) cùm sacratissima, ac singularis memoria omnibus annis à nobis repetatur, eò majori studio, atque attentiori cultu, hodierno die cæremoniæ nostræ renovandæ à nobis sunt, quo magis necessarium esse intelligimus; ut precibus ejus, ac meritis, Deus pacis auctor optimus statum Principis nostri illustrissimi Mediolanensium Ducis, omniumque subditorum ejus fortunas ad perpetuam tranquillitatem, & ad communem Civium salutem sua infinita pietate perducere dignetur.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
PRO INSIGNIA DOCTORATUS MEDICINÆ ACCIPIENTE
HABITA PATAVII.

NOn mediocri voluptate afficior, magnifici Præsides, vosque Patres, & Doctores clarissimi, quod video magna frequentia semper vos convenire, quoties aliquid est à vobis, aut pro meis honoribus agendum, aut studiorum meorum causâ vestro vel ingenio, vel sapientiâ tractandum. Neminem quidem in his ornatissimis sedibus ex vestro numero astare video, cui pro perpetuis in me officiis non sim immortali, ac sempiterna memo-

riâ adſtrictus. Nam, ſive conſidero, quos mihi homines pro hac noſtra Univerſitate eligendos anno ſuperiori mandaveritis, ſive egregia ſtudia veſtra, cum in omnes, tum maximè in me ipſum intueor; incredibile eſt, quantum unicuique veſtrum me debere judicem. Illud verò nimium eſt, quod hodierno die vobis omnibus debeo, Præſides, & Doctores ampliſſimi: qui, cum his diebus publicum magiſtratum, quem à vobis acceperam, ad ſucceſſorem meum ex lege tranſtuliſſem, voluiſtis me hac aliâ dignitate pro laboribus meis, ac honeſtiſſimis vigiliis exornare; juſſiſtiſque me ex hoc ipſo loco pro inſignibus Doctoratus à vobis exigendis orare: qui nemini unquam patuit, niſi priùs veſtro judicio, atque auctoritate probatus fuerit. Neque is honor, eaque dignitas hodie mihi eſt apud vulgares homines, aut in mediocribus artibus à vobis propoſita; ſed in hoc pulcherrimo literatiſſimorum hominum conſeſſu, ac præſentiâ; & in ea parte ſapientiæ, quæ ſæpenumero fuit à veteribus cum ſumma, & laude, & gloriâ celebrata. Multas quidem artes majores noſtri nobis reliquerunt, à quibus non ſolùm ad ſingulos homines, verùm etiam ad ipſas Urbes plurima commoda, atque ornamenta perſæpe acceſſerunt. Sed neſcio, an alia ſit huic noſtræ anteferenda, quam alii phyſicam, alii medicinam vocant. Quid enim ab aliis artibus, aut diſciplinis ad homines unquam pervenit, quin multo plura, majoraque per hanc unam in vita conſecuti ſimus? Laudatur quidem juris civilis ſcientia, neque injuriâ; eſt enim in ea omnis æquitas, & ſalus Civitatis repoſita. Laudantur eæ artes, quas mathematicas dicimus, quæ ſolæ certiſſimam cognitionem, demonſtrationemque tradunt. Commendantur etiam, atque in veneratione habentur ſtudia, quæ ad rationem differendi ſpectant. Nulla (pace aliarum dixerim) ita hominibus opitulata eſt, ut vel ad omnes perveniret, vel non curandum aliquid, expoliendumve relinqueret. Leges enim non tam proborum, quàm improborum cauſâ, primum à conditoribus Urbium inventæ, dehinc à Principibus traditæ fuerunt. Cæteræ verò, quas dixi, ita à natura conſtitutæ ſunt, ut vel ad formanda ingenia, vel ad fortunas hominum conſervandas, atque augendas repertæ videantur; hæc verò noſtra ſive ſapientia,

five facultas quædam, five fcientia, non folùm corporibus, fed multo magis ipfis animis auxilium pollicetur. Quod nifi ita effet, nunquam ego tantam laudem, atque admirationem detuliffem ad hunc noftrum medicorum principem Jacobum Foroliviensem, quem unum hominem poft Hippocratem, Galenum, & Avicennam, tres maximos hujus fcientiæ duces, primum, ac divinum dicere foletis. Quæ gloria, cùm femper in judicando prudentiffimi fueritis, nunquam certè effet à vobis conceffa; nifi in fubtiliter aperiendâ rerum naturâ, in exquirendis caufis, & in morbis penitùs perfpiciendis, majorem ingeniis noftris legendo, difputandoque utilitatem, quàm fructum medendo corporibus reliquiffet. Hac ratione motus, magnifici Viri, & Doctores egregii, hujus artis ftudia, quam meritò fanctiffimam medicinam vocant, prætuli, longèque omnibus aliis artibus, difciplinifque antepofui. In ea capeffenda multos annos, ac multas vigilias confumpfi: propter hanc non dubitavi confpectum, & parentum, & patriæ relinquere: hujus quidem unius ftudio fecutus famam, ac fapientiam præceptoris mei, multas cum eo Urbes cum in Hetruria, tum in ea parte Italiæ, quæ cifalpina Gallia dicitur, atque in citeriore Marchia difcendo, audiendoque luftravi. Nunc verò veftro confilio, veftrifque adhortationibus fretus hunc locum confcendi, ut Doctoratus infignia à vobis referam, velut perpetua judicii, quod hodierno die de me feciftis, monumenta. Peto igitur à te, Pater, ac præceptor mi, hujus ætatis noftræ medicorum princeps, Jacobe, primo librum, &c.

GA-

GASPARINI BARZIZII BERGOMATIS

ORATIO DE LAUDIBUS PHILOSOPHIÆ HABITA PATAVII.

SÆpe animadverti, Patres clarissimi, cùm locum hunc nonnunquam repeterem, vosque hujus rei gratiâ, qua nunc ferè omnes hîc adestis, frequenter convenissetis, multos fuisse ante me, qui accuratissimè de laudibus Philosophiæ apud vos disseruerunt. Omnes autem, ut hoc vestro judicio commendati, atque laudati abirent, summo studio elaboraverunt: fuitque omnis eorum cura in hoc posita, ut & graviter, & ornatè ea de re, vobis audientibus, dicerent. Quod ego cùm intelligerem ab ipsis magnâ cum admiratione omnium perfectum; vidi nullum mihi ad bene dicendum locum relictum esse, qui non priùs ab illis occupatus, & quasi præreptus foret. Accedebat etiam, quod iis eram, & rerum, & temporum angustiis adstrictus, ut nullum mihi suppeditaretur otium, quo satis vel magnitudini rei, vel expectationi vestræ facere possem. Sed quid vos Patres gravissimi, his causis, atque hac oratione detineo; quasi me unum credi velim ex antiquis Oratoribus, quales Gracchi fuerunt, vel postea Antonius ille, aut Crassus: quibus ad bene, copiosèque dicendum nihil magis oberat, quàm dum ab eis erat, aut de trita, pervulgataque re agendum; aut quia ex tempore, quod semper omnibus difficillimum fuit, orare oportebat? Quis enim ex vobis est, qui non sentiat me neque ad has artes natum, neque in his satis unquam doctum, aut exercitatum fuisse? Quæ si vobiscum attentè consideraveritis, nihil erit, quare meum officium ex veteri more, vel expectetis, vel accusetis; cùm præsertim sapientissimorum hominum sententiis, præceptisque didicerim, nonnulla esse, quæ non tam laudare, quàm honorare vos oporteat. Quod suo jure Aristoteles ad Nicomacum scribens dixit quæ-

quædam esse, quæ cùm optima sint, divinâ potiùs veneratione, quàm ullâ hominum laude digna videantur. Sed quid est per immortales Superos quæso, Patres doctissimi, quod aut natura comparare nobis pulchrius, aut Superi hominibus optabilius potuissent, quàm amorem, studiumque Philosophiæ, in qua omnia vitæ ornamenta, in qua virtutis, ac sapientiæ adjumenta posita esse nemo dubitat? Nihil igitur ab antiquis traditum est, quod nos magis suspicere, aut admirari conveniat, quàm hanc unam velut parentem, atque altricem earum artium, quas nos liberales dicimus. Quòd si Cicero in ea oratione, quam pro A. Cluentio apud judices habuit, non dubitat tantum legibus attribuere, ut non solùm omne vinculum hujus dignitatis, qua quisque in sua Republica fungitur, sed etiam fundamentum libertatis, mentem, animum, consilium, sententiam, fontem denique omnis æquitatis, audeat in iis ipsis repositum dicere; quod non arbitramur Philosophiæ dandum, in qua & illæ suæ leges tam laudatæ, & cætera humana officia, divinaque pariter continentur. Nam, ut sinè spiritu, & sanguine non potest vita constare; ita sinè Philosophia nemo vestrum potest aut secùm, aut cum alio rectè aliquid deliberare. Cavendum est itaque, ne indignum aliquid, & infra excellentiam conficiamus suam; si illam putemus cujusquam Oratoris laude aut majorem fieri, aut venerabiliorem videri posse. Faciam igitur huic rei modum, Patres literatissimi, si illud dixero, nullam ex omnibus artibus, & disciplinis ullo tempore fuisse, quam ab unoquoque vestrum non dico huic uni præferendam; sed ne parem quidem jure habendam putem. Et quoniam ex multis, & magnis rebus, quæ in ea continentur, ea pars mihi visa est cognitione dignissima, quæ est ab Aristotele de natura Cœli, & motu Orbium accuratissimè conscripta: ad illud, quod in ea parte primum, quodque difficillimum visum est, omissis laudibus ejus, me convertam.

GA-

GASPARINI BARZIZII BERGOMATIS ORATIO DE LAUDIBUS PHILOSOPHIÆ HABITA PATAVII.

SEntio, magnifici Patres, & Doctores clarissimi, quanto studio sit ab iis, qui de rebus maximis apud summos homines aliquid dicturi sunt, providendum; ne expectationem, quam magnam in principio dicendi excitaverint, postea in reliqua oratione tueri, ac conservare nequeant. Quod à multis ex nostris Oratoribus aliquando factum, cùm vos mihi sæpe judices fueritis: quæso, ut, si quam huc de me existimationem egregiam attulistis, eandem vestrâ sapientiâ, & modestiâ deponatis. Quid enim est, quod præsertim de laudibus Philosophiæ præclarum possitis, aut magnificum à me audire; cùm id facere sit non hominis parum eruditi, sed ejus, qui oratorias artes diu profiteatur, ac multarum rerum scientiam teneat? Satis ergo vobis erit, si tantum de ea re dixero, quantum ab homine non satis exercitato in dicendo, ingenio comprehendi, & oratione explicari poterit. Et quoniam ita jussistis, ut priusquam de sententiis hujusce prorsus divinæ artis dissererem, vellem quàm brevissimâ possem oratione, quæ de laude, & gloriâ ejus sentirem, complecti; tantum habeo, quod de naturâ, & præstantiâ hujus, memoriæ traditum à majoribus nostris comperiam; ut cum cæteræ artes egregiæ, atque illustres quadam inter se cognatione, & societate comparentur, atque excolantur, hæc una adhuc incomparata relinquatur. Præstet cæteris artibus jus civile in regendis Urbibus, & in Gentibus æquitate, justitiâque moderandis; dominetur apud omnes in gravi, & ornatâ oratione eloquentia; artes, quæ aut in curatione corporum, aut in demonstratione versantur, iis anteferantur disciplinis, quæ solâ persuasione, aut probabilitate utuntur; jura canonica, quæ admirabilem quandam juris humani, ac divini cogni-

cognitionem nobis tradunt, summo in honore habeantur: nulla tamen dici potest, ex qua omnes aliæ, tanquam ab aliquo uno fonte, ac principio suam originem duxerint, & quæ aliarum parens, ac nutrix omnium jure appelletur. Sola Philosophia hoc præstat, ut qui magnitudinem ejus cogitatione, & animo complexus fuerit, nullius prorsus artis, aut disciplinæ expers futurus sit. Hanc unam, qui se aliis tradiderunt, aliqua ex parte contemplantes, veram, ac perfectam Philosophiam, illam ipsam artem, in qua versantur, arbitrati fuerunt: quo in errore sæpe multos fuisse, & à vobis audivi, & in eorum libris non satis prudenter comprehensum legi. Tanta ergo Philosophiæ vis, atque amplitudo ab hominibus gravissimis judicatur, ut illam à principio Urbes, & Imperia constituisse, ac leges, quibus homines in pace viverent, conscripsisse, ab omnibus judicetur. Hæc rei militaris disciplinam invenit, ut qui æquabili jure contineri non poterant, justo bello, & armis coercerentur: hæc ipsa liberales artes homines docuit: hæc architecturam, & omne aliud vitæ nostræ adjumentum, qua ratione melius fieri posset, demonstravit. Nulla ergo est vitæ pars, quæ hac una vacare possit; sive enim rebus divinis opera detur, sive humanis, sive in otio simus, sive in negotio; nihil est, quod rectè sinè hac à nobis fieri possit: sed cùm major sit ejus dignitas, atque amplitudo, quàm vel nostris animis percenseri, vel ingenio comprehendi possit; satis mihi felix est visus, qui ex aliqua sui parte bene apud illam exceptus est. Vestro itaque consilio, Patres ornatissimi, illud genus Philosophiæ studio, & industriâ secutus sum, quod in ratione disserendi partim cùm sit positum, majore tamen parte in disputatione virtutis, & naturæ consumitur. Et quia ex multis, & magnis rebus, quæ in ea continentur, ea mihi pars visa est maximè divina, quæ de anima inscribitur, finem huic orationi faciam, & aliud majus, ac melius de ipsa re dicendi mihi initium sumam. Sit ergo hoc à me sumptum principium: Bonorum honorabilium.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO*
AD FRANCISCUM BARBAVARIAM
PHILIPPI MARIÆ Mediolani Ducis, Papiæ, Angleriæque Comitis, ac Januæ Domini à Secretis.

In morte magnifici viri

ZANINI RICCII EJUSDEM PRINCIPIS PRIMI CONSILIARII.

NIsi unus essem ex his omnibus, qui Zaninum nostrum ex animo amabant, non in hodiernum usque diem Francisce mi vir modestissime, consolari te distulissem, qui illius haud scio, an omnium amantissimus fuisti. Sed cùm mœror iste, quem ex morte ejus tecum acerbissimum accepi, nondum sit passus me neque ad gravissimum virum, ac religiosum Patrem Antonium Riccium fratrem ejus, neque ad te scribere; veniam, qua humanitate es in omnes, qui te diligunt, facilè concedes mihi: non quia aut majoribus occupationibus præpeditus, aut graviori incommodo, quamvis magno, oppressus fuerim; verum, quod me fateri pudet, ita semper molli animo in morte amicorum fui, ut nec modum mihi facere potuerim, nec luctus eorum, quos habui mihi charos, & familiares, consolari. Nunc verò, cùm incredibili quadam, ac prope divinâ animi constantiâ Zaninum nostrum in morte usum fuisse, multis gravissimisque viris præsentibus, intellexerim; cœpi me colligere, & cogitare mihi turpissimum esse, qui vel diu vivendo, vel Philosophos legendo, eorum callere doctrinam deberem, nullum posse mihi auxilium, aut cæteris medicinam afferre. Maximi semper Zaninum nostrum feci, & in summis viris habendum judicavi: sed persuadere mihi nunquam potuissem, in eo tantam virtutem fuisse, ut, quo tempore viri om-

* Veriùs dicenda Epistola Consolatoria.

omnium fortiſſimi victi ſunt, ipſe eos illo tempore vinceret, mortemque contemneret; cùm præſertim videret ſe cariturum bonis illis omnibus, quæ deſiderari ab hominibus, optarique non dubium ſit. Quid enim accidere homini in vita poteſt, quod non divinitus in primis ei contigerit, opes, honores, amicitiæ, affinitates, multorum neceſſitudines, & quod omnium maximum, ac ſummum eſt, hujuſce illuſtriſſimi Principis, ac ſapientiſſimi Ducis incredibilis amor: quo noſtrâ, aut patrum memoriâ, nemo in providendo ſapientior, neque in agendo conſtantior, neque in conficiendo celerior, neque in hoſtes devictos clementior fuit; & tamen omnibus his bonis ita moderatè in vita uſus eſt, ut etiam in morte, illis, uno excepto, caruerit. Noſti, quantum iſtum noſtrum illuſtriſſimum Principem adamavit in vita, quantum pro ſuo ſtatu, & incolumitate advigilarit; adeout nulla res eſſet, quæ præter hujus Principis noſtri curam, ſolicitudinemque animum ejus angeret. Nihil ſæpius animo ejus obverſabatur: omnes curæ, omnes cogitationes, ut in vita, ita in morte in hoc noſtro patre Patriæ conſumebantur. Sed cùm tu, Franciſce mi, animo occurrebas, quem te ſibi ſucceſſorem, & quem hæredem relinquere poſſe videbat, tranquillo ſe animo, quietiſſimoque è vita iſta excedere dicebat. Quare vir ſapientiſſimus, cùm jam penè ſpiritum, animamque efflaret, ſuis juſſit, ut neque mortem ejus lugerent; & in ejus funere nihil pompæ aſſervari voluit, nec aliter mandari ſepulturæ corpus ſuum, quàm vulgus ſolet. O virum, Franciſce mi, ſummâ laude digniſſimum, nec ſatis, cùm adhuc viveret, perſpectum: qui, cùm ſummus apud tantum Principem eſſet, multaque magis ad magnificentiam Principis ſui, quàm ad ſuam laudem referret; ne quis, quo animo fuiſſet, dubitaret, cuilibet infimo par in funere eſſe voluit. Sed quid diutius inter iſta vagatur oratio? Satis enim, ac ſuper hæc ſunt, vel ad tuos conſolandos, vel ad imitandam virtutem ejus adhortandos; ne vel nos magis amaſſe, quàm illum videamur, vel humanæ conditionis obliti. Cæterum non ignoro, & eum eſſe te certò ſcio, qui non ſolùm tibi, ſed omnibus etiam, qui tecum illum plurimum dilexerunt, adeſſe & conſilio, & conſtantiâ animi poſſis. Quod à te in hac re expecto,
hoc

hoc vel maximum eſt; ut, cùm me tibi chariſſimum habueris, nunc tanto chariorem habeas, quanto me tali amico privatum majore tuâ operâ, ſtudio, induſtriâ, egere intelligas.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD PHILIPPUM MARIAM
Vicecomitem Ducem Mediolani

PRO VERONENSI POPULO.

HOc tempore, magnifice Princeps, cùm nunciatum eſſet, magnam fortiſſimorum militum manum in agrum Veronenſem irrumpere, ut obſidione Brixiam liberet, opemque clauſis ferat, vehemens hominibus noſtris invectus eſt pavor. Nec minùs cives, quàm ruſticanos incolas intolerabilis damni expectatio commovit. Haud enim ignorant, ſæpenumero prædas, expilationeſve militares experti, quantam armentis, gregibus, frugibus, cæteriſque rebus ſtragem, ac vaſtationem ferociſſimæ Gentis importet impetus. Cæterum de Cœlo miſſa conſolatio repente ſolicitudinem, angorem, ægritudinemque in rebus afflictis mitigavit. Nam, poſteaquam eas ipſas copias, ductu, atque auſpiciis clariſſimi Imperatoris Ludovici * Firmanorum Principis, adventare ſignificatum eſt; cujus res ſtrenuæ geſtæ maximâ cum ſapientiâ, fortitudine, innocentiâ, rerum bellicarum diſciplinâ, ingentem famam, gloriamque diſſeminarunt; metus ac dolor magnâ ex parte leniri cœptus eſt. Cùm enim tuarum virtutum excellentiam, & divini magnitudinem ingenii ſecum, & inter ſe animo verſant noſtri, nihil grave, aut terribile pati, aut ſentire poſſe videntur. Nam, cùm noſtra flumina, locorum anguſtiæ, campi, villæ ita tibi, ac tuis patuerint, ut fa-

* Migliorati.

faciles transitus, liberos aditus, securos cursus, benigna hospitia præbeant; quid est, quod non dico à te gratissimo Principe, sed ab immanissimo alio quodam Duce reformidari debeat? Adde, quòd potentissimo Venetorum imperio, quorum mitissimo gubernaculo securi, tranquillique sumus, amicum te professus, omni nos periculo tutos esse jubes. Quo fit, ut tuâ dexterâ non tam victoriis, quàm fide perspectâ freti simus; & tu priùs fidem (quod Dii prohibeant) depositurus sis, quàm nos facultates nostras amissuri. Tuæ igitur partes erunt, ut non solùm à detrimentis, verùm etiam à detrimentorum suspicione solutos nos, & nostrum reddas agrum. Plurimis in locis invicti, ac fortissimi Ducis experimentum edidisti: hic grati, fidelis, innocentis hominis testimonium reddes. Id autem tibi facile fuerit, si præfectorum, ac commilitonum tuorum incontinentiam, libidinem, avaritiam, non dico minis, aut ferro (id enim impossibile ferme) sed fronte, oculis, vultu, vita, auctoritate reprimendas duxeris; & pro Veronensium fortunis, ac salute, qui tuam fidem, & æquitatem implorant, diligentiam, industriam, consilium, & curam impertieris. Quòd si nostra violari, dissipari, abducique jusseris, idest, cùm possis, non vetabis; quanta rebus tuis incommoda, impedimenta, pericula importentur, pro tuâ singulari prudentiâ prospicis. Primum, quòd ea loca, quibus opem, salutem, ac subsidium tuo polliceris adventu, quid sibi sperent, nostro commonefacta exemplo judicabunt. Nam, si contra jus, fas, ac fidem in aliena perniciosus es, quid in ea facies, quæ tuæ ditionis, potestatisque futura sunt: te non amicum, sed hostem, non conservatorem, sed tyrannum exhorrebunt; ut non tam conditionem, quàm hostem mutandum esse intelligant. Hoc adversarius tuus, & quod potens velit, hoc magno emptum pretio cupiat, ut cui terrori esse debes, lætitiæ sis, atque contemptui. Deinde, si qua belli calamitas te magna conantem interpellaverit, (eventus enim Martis incertus) quo te recipies? Qualem tibi reditum instruis? Num volvis animo, quorum te regio circumstet? Num venit in mentem, quanti quaqua versum hostes immineant? Eja igitur aperi nobis tuæ placabilitatis, mansuetudinis, & clementiæ magnitudinem, quæ dignissima sunt

&

& magno viro, & imperante præſertim inſignia. Hæc tua bona ſunt, & propria quædam, immortaliſque poſſeſſio. Res tuas magnificè bello, armiſque, confectas, & egregias quidem, multi erunt, qui ſermone diminuent, aut aliis attribuent. Et profectò maxima eſt in rebus bellicis fortunæ dominatio: multa militum adjumenta: multæ locorum, ac temporum opportunitates: harum verò virtutum tota tua laus erit. Earum præconio te etiam viventem, poſt te ipſa quoque ventura ætas excipiet, nullaque de te poſteritas conticeſcet. Jam nunc noſtra juventus ſcripta meditatur, & clariſſima, quibus tuum nomen illuſtret, immortalitatique commendet, niſi amicos ad obtrectandum nomini tuo laceſſas, eoſque pro beneficio maleficiis afficias: quod quidem omne ferarum genus immanitate ſuperabit; cùm belluas etiam cibus, conſuetudo, blandimenta ita interdum mitigent, ut hominibus audiant, obſequantur, cuſtodiant, & pro eis magiſtrâ in feritate naturâ diſcrimina ſubeant. Ad has autem res nihil te magis, quàm clarorum hominum acuit imitatio, quos crebris uſurpare ſermonibus ſoles.. C. Cæſar, cujus in omni virtutis genere mirifica extant exempla, pharſalico prælio jam victor, ſemper illâ clementiſſimâ uſus eſt voce: parcite civibus: parcite civibus. Tu, cujus victoria adhuc dubio pendet gradu, amicis, atque hoſpitibus non parces? Quin tuos ante oculos homines miſeros lacerari, ſpoliarique permittes? Sylla crudeliſſimus quidem homo, cùm hoſtiles Athenas jam expugnatas in poteſtatem redegiſſet, nec Urbem, Civitatemque igni, ferroque pervaſtaret, ſeſe veterum Philoſophorum extinctorum memoriâ revocari teſtatus eſt. Tu eximia humanitate præditus, benevolos tibi Veronenſes tantis afficies injuriis? Illum mortuorum memoria repreſſit: te ſupplicantium præſentia, gemitus, lacrymæ nihil inflectent? Et te, quem muſis, ac literarum ſtudiis deditum prædicant, noſtrorum quoque Philoſophorum, & doctiſſimorum Poëtarum memoria moveat, quos innumerabiles hæc olim Civitas edidit. Sed, ne tuæ benignitati diffidere videar, longiore uti oratione deſinam; tua enim ſponte ſatis incitandum arbitror: præſertim cùm acceptorum mens grata beneficiorum, illuſtriſſimorum amicitia Venetorum, data fides, ac ipſa mode-

ſtia

ſtia ita poſtulent; nec minùs propriæ utilitatis ratio, & provida futurorum cogitatio. Accedit præterea gloriæ, & laudationis expectatio, cujus omne præclarum ingenium avidiſſimum eſſe fateris, vel Spartanorum hominum ſapientiſſimorum, fortiſſimorumque judicio, qui de futura in adoleſcentibus virtute conſtituebant, uti quemque laudis avidum, aut contemptorem animadverterent. Quòd eo magis amplexabere, quòd non avaritiâ, ſed fortitudine, ac gloriâ bellum hoc juſtiſſimum ſuſcepiſſe videris, Pyrrhi illius Regis ſanè primarii, ac Imperatoris exemplo, de quo illud magnificum extat, verêque regale:

* *Nec mi aurum poſco; nec mi pretium dederitis:*
Nec cauponantes bellum, ſed belligerantes:
Ferro, non auro vitam cernamus utrique.

Quæ ſi te fortaſſe non tangunt; at te miſerorum ſenum, mulierculærum, puerorum lachrymæ, preces, & querelæ tangant, qui ſeſe eò inopiæ, ac mendicitatis, ob tuorum militum perfidiam, crudelitatemque redigi clamitant, ut fame perire cogantur, hoc eſt, te non prohibente, necentur.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
PRO ASSUMENTE INSIGNIA RECTORATUS IN GYMNASIO PATAVINO.

QUàm vellem, Patres, & Doctores ampliſſimi, ut judicium, quod de me hodierno die feciſtis, ego aliquâ meâ virtute confirmarem, aut ſaltem aliquâ mediocri induſtriâ conſequi poſſem? Sed cùm intelligam neque prudentiam ad agendum, neque conſilium ad excogitandum mihi adeſſe, quantum huic magiſtratui accommodatum eſſet; vereor maximè, ne potiùs ea res temere à me aſſumpta, quàm conſtanter adminiſtrata paulò poſt à vobis judicetur. Majores quidem noſtri, cùm hanc digni-

* Apud Ciceronem de Officiis lib. I.

dignitatem ab ipso initio statuerent, viderentque maximam amplitudinem, ac plurima ornamenta per hanc unam ad eas artes, disciplinasque accedere, quæ olim à sapientissimis hominibus inventæ, & postea celebratæ fuerunt, constituerunt; ne quis ad hunc magistratum accederet, nisi priùs magno ingenio præditus, & multis, ac magnis artibus ornatus esset. Quid enim majus decerni ab illis poterat, aut dignius, magnificentiusque, quàm in conventu peritissimorum hominum unum aliquem caput omnium, principemque præficere? Nunquam ego, ut vulgus, eos cæteris præstare honore, & gloria putavi, qui plus aliis opibus, & ingenio pollerent. Quanto illud melius, inter eos principem locum habere, qui in reliquis hominibus virtute, ac sapientiâ dominentur. Quare, Patres optimi, cùm animum ad hanc ipsam dignitatem referebam, nullum ego arbitrabar esse magistratum, qui cum hoc conferri, compararive posset. Omitto hoc loco justitiam, cui qui rectè præsunt, jure optimo ab omnibus viri boni dicuntur: non dico Rectores Universitatum, & honestissimorum studiorum gubernatores tanto cæteris in ea virtute excellere, quanto hoc genus hominum, quod ab his regitur, omnibus aliis præstat. Nec sum nunc in eo occupatus, ut illud vobis audientibus dicam, hanc unam virtutem esse, sinè qua ne illi quidem, qui scelere, & maleficio pascuntur, possint aut fœdus ullum inter se, aut societatem aliquam diu habere. * Satis enim hæc, ut multa alia, præclarè sunt à Cicerone, cùm de Officiis tractat, disputata. Illud me magis urget, Patres doctissimi, quòd ad res gerendas non satis consilii, aut animi adesse mihi sentio. Sed, postquam hoc ita mandastis, & hoc idem tota hæc nostra Universitas, priusquam frequentes in hoc sanctissimum templum convenissetis, ita suffragiis suis tulit; vestrâ magis auctoritate, quàm meo judicio hæc insignia, & publica ornamenta accipio. Ita enim omnes velle intellexi his diebus, cùm magno consensu omnium Rector designatus essem; sed maximè hoc ipso die, quo quid de me judicaretis, multis apertissimis judiciis declaratis. Ego verò,

* Hæc Oratio habita fuit Patavii anno 1412., ut ex Salamonio supra citato in Fastis Prætoriis.

rò; Patres ornatissimi, tantum studii ad ipsam dignitatem afferam, quantum vestro consilio, meoque labore excogitare, afferreque potero. Una res me ad hoc munus, atque onus hortatur, quòd nunquam huic Urbi præfuerunt homines sapientiores, neque graviores, quàm hodierno die, publicæque utilitatis magis avidi. Habemus enim Prætorem optimum Fantinum Dandulum, in quo summum esse consilium, ac summam gravitatem, sæpe vos omnes judicastis. Habemus Zachariam Trivisanum Præfectum Urbis sapientissimum, qui plures magistratus cum maxima laude, & gloria gessit, quàm ferè alii petere, aut optare ausi sint. Habemus denique Caput, ac Ducem utriusque Universitatis nostræ, Petrum Marcellum reverendissimum Antistitem Patavinum, patrem singulari sapientiâ, humanitate, modestiâ præditum. In quo uno, Patres clarissimi, sæpenumero spes nostras haud dubiè positas esse dixistis; neque unquam, eo incolumi, de restitutione studiorum nostrorum, quæ anno superiori penè amiseramus, esse desperandum. Cujus ego nunc auctoritate fretus, hujusce dignitatis, quam vos in Universitate nostra maximam esse voluistis, ornamenta assumam; testorque me omni labore, curâ, studio, perfecturum, ut hanc ipsam Universitatem, quæ temporum iniquitate multum ex pristina dignitate amisit, longè pulchriorem, quam à vobis acceperim, atque ampliorem restituam.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
PRO PETENTE INSIGNIA IN JURE CANONICO
HABITA PATAVII.

CUm multa sæpe mecum de rebus maximis ad bene, beatêque vivendum pertinentibus cogitarem, reverendi Patres, magnifici Viri, & Doctores gravissimi, & quid ad summos ho-

honores, clariſſimamque majorum meorum dignitatem, atque gloriam poſſet accedere; conſtitui in ea maximè elaborandum parte, ubi minimum jus fortuna, maximam verò vim haberet virtus, & ſapientia: quod cùm mihi ex inſtitutis perſuaſum erat; tum multo magis ratio ipſa, ut ita ſentirem, compellebat. Videbam enim, Patres clariſſimi, omnia ferè ornamenta, quæ conferre poſſet fortuna, majore cum ſplendore, atque affluentia in domum meam, quàm ad aliam Italiæ gentem delata eſſe. Sive enim artes belli, ſive ſtudia pacis attendamus, ſive potentiſſimorum Regum, ac maximorum Principum affinitates, ſive latè effuſam potentiam, ac ſummas opes, ſive illuſtriſſimum nomen, & rerum geſtarum incredibilem quandam, ac prope ſingularem gloriam conſideremus; nullum ego arbitror Principatum aut eſſe, aut multis annis in Latio fuiſſe, cum quo hæc mea domus omni genere laudis non certet, atque contendat. Quæ etſi tanta fuerunt, ut animos omnium in admirationem uſque traherent; tamen ipſa fortunæ inconſtantia facilè monebat, ut nunquam ea cum virtute, nec cum optimis artibus, diſciplinisque honeſtiſſimis compararem. Hæc una deinceps ratio mihi fuit, ut me totum ab hoc ſplendore ad melius vivendi genus transferrem. Hæc primum mihi perſuaſit, ut hanc ſanctiſſimam, cui me devovi, * religionem omnibus magiſtratibus anteferrem. Hæc poſtea tantum apud me valuit, ut omnes meas curas, labores, vigilias ad ea conferrem ſtudia, ſinè quibus non ſatis honeſtè divinum cultum tueri, nec in eo diu caſtè, integreque verſari me poſſe videbam. Si enim, ut ab antiquis prudenter eſt definitum, ſapientia eſt divinarum, humanarumque rerum ſcientia; quid eſt, quod ſinè ea rectè vel cogitatione noſtra inveniri, vel oratione expoliri, tractarique poſſit? Hujus autem infinitæ, immenſæque rei magna quædam, & ampla pars ea viſa eſt, quam noſtri Sacros Canones vocant. In iis quidem ſanctiſſimæ leges: in iis divina Jura, humanaque continentur: in iis omnis Juris Civilis æquitas, modeſtiaque conſiſtit. Fruſtrà enim Mundus ipſe aut præceptis Philoſophiæ, aut iis arti-

* Erat hic Præpoſitus Generalis Ordinis Humiliatorum, ut ex MSS. Codice Mediolanen.

bus, quas mechanicas appellant, regeretur, nisi omnia his nostris legibus definita, atque composita essent. Est igitur hæc una vera, & certa vivendi scientia: quæ cùm laudatarum artium princeps esse à multis, & doctissimis quidem viris judicetur: rectissimâ ratione omne meum tempus in ea consumpsi, omnes meas cogitationes ad hanc unam sapienter retuli. Incitabat etiam me plurimùm cum ipsius rei amplitudo, ac præstantia; tum singularis, ac prope divina, ut in cæteris rebus prudenter dispiciendis, ita maximè in hac sive arte, sive doctrinâ gravissimi viri, longêque omnium nostræ ætatis in ea principis Francisci Zabarellæ & virtus, & sapientia: cui omnem in hac ipsa re non solùm studiorum meorum, sed etiam salutis, & incolumitatis meæ laudem, & gloriam in primis debeo; cum ejus optimis exhortationibus effectum sit, ut dum consilia ejus sequor, & vivam, & doctior sim; hujusce autem rei fructum maximum vestris gravissimis judiciis, Patres doctissimi, in hoc sanctissimo domicilio hodierno die consecuturus sim. Statuistis enim, ut hunc locum ornatissimum ascenderem, qui nonnisi illis unquam patuit, quos publico honore, atque hac dignitate ornandos censuistis. Et quoniam vobis ita placuit, ut maximo honestissimorum hominum conventu, ac frequentiâ insignia Doctoratus acciperem, primùm peto abs te, gravis, ac præstantissime juris utriusque interpres Francisce Zabarella librum &c.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
PRO DANIELE BIRAGO
In petitione insignium utriusque Juris

HABITA PATAVII.

CUm sæpe, ac multum de iis rebus cogitarem, Patres clarissimi, quæ maximo studio celebratæ olim à nostris majoribus fuerunt; repeteremque animo ea, quæ vel à græcis homini-

nibus, vel à nostris præclarè fuissent, sapienterque conscripta; nullam ex omnibus artibus, aut disciplinis magis necessariam ad bene vivendum intellexi, quàm eam civilis scientiæ partem, in qua omnis, & publica ratio, & privata utilitas hominum continetur. Quod, ut ita sentirem, quorundam summorum hominum auctoritas impellebat, quos videbam in hujus unius rei cognitione maximam vitæ partem consumpsisse. Occurrebat mihi Papinianus, homo in edendis legibus sapientissimus, qui tantum lumen ad hanc, de qua dico, civilem scientiam attulit, ut Aelius Spartianus, Romanæ historiæ certissimus auctor, meritò illum more suo civilis juris asylum, & doctrinæ legalis thesaurum sinè dubitatione appellarit. Cùm verò ad Scævolam, virum in juris scientia peritissimum, cùm ad Paulum, & Ulpianum homines acutissimos, animum referebam; repetebamque ab ipso usque Solone, ac Lycurgo omnes, qui vel Athenis in jure civili claruissent, vel in Lacedæmonia magni latores legum habiti fuissent; incredibile erat, quantum horum hominum studia ad amorem civilis scientiæ meum animum excitarent. Ex quo sentiebam, Patres egregii, nullam prorsus humanæ sapientiæ partem existere, quæ magis, quàm hæc nostra civilis facultas à nobis colenda esset. Quid enim est, quod dignius possit à Regibus, atque Civitatibus tractari? Quid est, quod studiis humanitatis propius accedat? Nam si rectè judicare volumus, hanc unam omnium artium non solùm dignissimam, sed etiam principem constituemus. In ea quidem omnis æquitatis origo continetur: in ea Reipublicæ robur, atque amplitudo omnis est posita: hæc una, quibus artibus Civitates ornentur, aut quibus disciplinis homines erudiantur, priùs invenit: hæc singulis propria officia pro dignitate cujusque dispensat: in hac omnis dignitas vitæ cernitur: in hujus sinu tranquillissimus & Urbium, & hominum status requiescit. Quare, si plura ad homines ab hac una, quam ex cæteris omnibus, commoda pervenerunt; si princeps Provinciarum jure optimo à sapientissimis hominibus dicitur; quis vestrum dubitabit omnem bene vivendi rationem in ea reponere? Quis non eam in primis venerabitur? Quis non maximè colet? Quòd si non magis Civita-

ornamenta à vobis peto, quæ hesterno vespere, cum privati examinis causa omnes unum in locum convenissetis, deferenda hodie ad me statuistis. Et primo à te juris utriusque Doctor, ac princeps Raphael Fulgosi, requiro librum clausum, & apertum &c.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
In tradendis insignibus Juris Civilis
LUCÆ BONDELMONTI FLORENTINO
HABITA PATAVII.

SI quis fortè vestrum miratur, viri illustres, & Patres gravissimi, cur ego, qui nunquam hoc orationis genere usus fui, nunc primùm novâ quadam, atque mihi insolitâ ratione dicendi ad orandum venerim; illud non sinè causa à me fieri intelliget, si pro cujus rei laude verba facturus sum cum hoc amplissimo conventu vestro priùs cognoverit. Cùm enim sæpe antea huc loci ascenderem, Patres egregii, nulla mihi dicendi vel copia major, vel ratio suppetebat; quàm, ut gravissimis doctissimorum hominum sententiis, quantum vel ingenio, vel oratione eniti possem, eas artes, atque disciplinas, quas nostris comprehensas legibus vobiscum intelligebam, divinâ quadam laude ornarem, atque maximâ in admiratione hominum reponerem. Nunc verò cùm à me dicendum sit de singulari, & eximia laude non juris nostri, ut antea, sed hominis in eo jure peritissimi; videbam id à me non satis commodè posse fieri, nisi à vetustissimis usque, maximisque Oratoribus morem hunc repeterem. Si ergo, Patres clarissimi, minus ornatè, aut graviter, quàm vel rei dignitas, vel expectatio vestra exigit à me, peroratum fuerit; cùm id maxima ex parte ingenio meo tribueritis, nonnihil rei magnitudini assignan-

ſignandum judicabitis. Non enim de vulgari laude à me dicendum eſt, ſed de egregia quadam, atque incredibili animi virtute, & ſapientiæ magnitudine, tum generis, & patriæ gloria, atque ſplendore hujus inſignis, & doctiſſimi viri Lucæ Florentini. Sæpe quidem memoriâ repetere ſoleo, quos unquam magno ingenio juvenes his ipſis ſtudiis civilibus deditos viderim. Sæpe illos numero, quos aliqua ſingulari virtute inter cæteros eminere, atque excellere cognovi. Nonnunquam eos commemoro, qui claritate aliquâ, & fulgore majorum ſuorum rem, & nomen adepti ſunt. Multos non negabo viros ſanè egregios, ac præcipuos in aliquo gradu honoris me reperiſſe. Sed neminem habeo, ad quem hæc omnia ſimul vel ſuo quodam labore, & ſtudio collata ſint, vel ea ratione ab immortalibus Superis conceſſa, & donata, quàm huic, quem in hoc ſanctiſſimo mecum templo, atque in hac ornatiſſima ſede conſtitutum videtis. Si enim jure optimo P. Scipioni Cornelio, ei, qui primus Africam devicit; ſi Pompejo Magno divinas laudes concedimus, quod antequam per ætatem poſſent, ſummos honores adepti ſint: quorum alter adhuc Romanus eques clariſſimum triumphum meruit; alterum favor Populi Romani priùs ad Conſulatus honorem evexit, quàm per annos liceret: quam huic laudem, quoſve honores his ipſis virtutibus, ac tot bonis, quæ nuper commemoravi, ornatiſſimo ſatis convenientes decernere poſſumus: qui antequam à vobis ad hunc ornatiſſimum locum aſſumptus ſit, ipſe ſibi maximo cum honore, ac doctiſſimorum hominum frequentiâ, ea, quæ nonniſi iis, quibus vos conſenſeritis, dari ſolent, priuſquam peteret, vindicavit, & ſummâ cum laude, atque gloriâ aliquandiu geſſit? Habetis quidem, viri eruditiſſimi hominem non dico tantùm æqualibus ſuis anteferendum, ſed multis, & aliis majoribus natu comparandum. Sive enim ducitis in bono viro laudandam modeſtiam, ſive multarum rerum prudentiam, ſive juris civilis egregiam quandam facultatem, ac ſcientiam; ſive ea, quæ fortuna homini tribuit commoda, ut patriam, genus, opes, atque in ſua Republica dignitatem, ac potentiam; cum hoc ego arbitror paucos admodum homines conferendos. Et quoniam ita

vo-

vobis ea nota ſunt, ut mea laude non egeant, ea vos meliùs, atque uberiùs cogitatione veſtra, quàm oratione mea judicabitis. Quis enim neſciat aut doctiſſimos viros aliquando magna cum admiratione hunc legentem, atque diſputantem audiviſſe; aut eundem ſæpe cum ſummis hominibus de laude virtutis, ingenii, ac ſapientiæ decertaſſe? Quis dignitatem domus Bondelmontis, ac maximas opes, à qua hic ipſe eſt ortus, non intellexit? Quis tam rerum imperitus eſt, aut potentiſſimarum Urbium ignarus, qui gloriam, qui triumphos ejus patriæ, florentiſſimæ Urbis ejus Florentiæ neſciat? Quæ ab invictis, ſummiſque Ducibus totis ſæpe Regni viribus oppugnata, validiſſimorum nonnunquam exercituum victrix, ac triumphatrix extitit: quæ, quantum maximæ Urbes multæ cæteris rebus, tantum hæc una conſiliis, & prudentiâ ſemper valuit. Illud certè nemo negabit, cùm in ea plurimæ, ac pulcherrimæ artes inventæ, & adminiſtratæ fuerint; plura ex hac una in omni ferè genere ſapientiæ prodiiſſe lumina, quibus Italia illuſtraretur, quàm ex alia ulla, Romana Urbe excepta, apud annales veterum legerim. Quare, ſi Cicero ſibi laudi, & gloriæ tribuit, quod Romanus civis natus ſit; quid huic literatiſſimo viro concedendum eſſe putabitis, quod, cùm non ſolùm civis, ſed ex principibus Urbis ſuæ natus ſit, maximum illi ornamentum redditurus eſt, à qua omnia ipſe non ſolùm ornamenta, ſed etiam vitam, & omnem bene vivendi ſpem priùs accepit? Nunquam finem dicendi, Patres optimi, facerem, ſi omnes vel hominis hujus, vel patriæ laudes perſequi oratione mea vellem. Sed id negligentiùs fero, quia neminem in hoc pulcherrimo conſeſſu video, qui non hæc omnia, ut dixi, plenè, atque optimè teneat. Satis ergo vobis oratione mea factum putabo; ſi illud, quod certe ſpero, vobis perſuaſum intellexero; neminem ad hos honores multis annis acceſſiſſe, quem magis impetrare conveniat hæc ipſa Doctoratus inſignia, quæ à vobis peti ſolent, quàm hunc noſtrum maximi ingenii, ac ſapientiæ virum Lucam Bondelmontem: quem ego meâ ſententiâ judico non ſolùm his honoribus digniſſimum, ſed etiam à vobis, ut eos recipiat, orandum judico. Quare à me accipe, vir doctiſſime, librum &c.

GA-

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
DE LAUDIBUS MEDICINÆ
HABITA PATAVII.

CUm ferè omnes, qui ante me ex hoc loco dixerunt, Patres & Doctores amplissimi, summum studium, & maximam curam adhibuerunt, ut non solùm graves, & ornati, sed etiam copiosi à vobis judicarentur; longè alia in dicendo ratio est à me excogitanda. Nam, etsi tanta est rei, de qua à me disserendum esset, amplitudo, ut deesse nemini posset oratio; tamen cùm me refero vel ad magnitudinem ejus, vel ad dignitatem vestram, nihil quamvis elaboratum ingenio, aut expolitum, posse inveniri à me puto, quod aut novum sit vobis, aut par splendori, & gloriæ ejusce rei, pro qua huc frequenter convenistis. Dicendum quidem erat à me, Patres doctissimi, si facultas, & ingenium fuisset, de laudibus Medicinæ. Quâ disciplinâ, aut arte haud scio, an alia honestior sit nobis ab immortalibus Superis concessa; utilior certè, & magis necessaria (pace aliarum artium dicam) nulla est adhuc à nostris majoribus nobis tradita. Sed hujus egregias laudes hodierno die à me præteriri negligentiùs fero, quod nec vos me egetis; & ipsa in eo genere bonorum est reposita, ut magis nostra admiratione, quàm laude sit prosequenda. Nam ita à sapientissimis hominibus, cùm adhuc adolescens essem, dici audiebam, nullam esse partem ejus Philosophiæ, quam Græci Physicam appellant, digniorem nostra cognitione, & studio, quàm eam, quæ ad Medicinam pertinet. Si enim ex antiquis nostris nonnulli magnam sibi gloriam comparaverunt, quòd subtiliorem cæteris hominibus rationem excogitaverunt de natura herbarum, de usu metallorum, de vi, ac proprietate omnium seminum, quæ ipsa terra & gignit, & producit: quanto

to à nobis præſtare judicandi ſunt, qui de complexionibus noſtrorum corporum accuratiſſimè ſcripſerunt; aut exercitatione aliquâ in ea re clari, & inſignes habiti fuerunt. Hac ratione moti veteres, non dubitaverunt Apollinem, & Æſculapium primos artis medicinæ inventores, Deos appellare. Noſtri verò Theologi plures ex hac una arte ſanctitate inſignes claruiſſe aſſerunt, quàm ex omni alia, vel diſciplina, vel ſcientia, quæ ad humanitatis ſtudia pertineat. Quare meritò eſt ipſa à noſtris principibus ſacratiſſima appellata, & qui in ea præſtiterunt, jure optimo in numero Divorum habentur. Sed quid de laudibus ejus diutius apud vos dico, Patres lectiſſimi, cùm de ea re vos ipſos in conventu doctiſſimorum hominum copiosè, atque ornatiſſimè orantes, magno omnium ſilentio, ſæpe viderim? Sinite ergo me huic rei finem facere; meliùs enim vos, atque uberiùs animis veſtris de immortalibus laudibus ejus, de magnitudine, de gloria cogitabitis, quàm poſſitis oratione mea intelligere. Bonâ ergo veniâ veſtrâ, Patres optimi, illâ re omiſſâ, convertam potius orationem meam ad ea, quæ medicorum princeps Hippocrates divino ingenio ſubtiliſſimè ſcripſit. Sit itaque hoc à me ſumptum principium: vita brevis, ars verò longa, &c.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
IN INSTAURATIONE STUDIORUM MEDIOLANI HABITA.

NEminem veſtrum in his aſtare ſedibus, atque ſubſelliis, video, Viri inſignes, & eruditiſſimi, quem non ſumma cupiditas, atque expectatio teneat aliquid à me audiendi, quod vel hac ipſa re, de qua dicturus ſum, vel auctore ipſo dignum vobis videatur. Ego verò, etſi ita à natura comparatus ſim, & poſtea præceptis, atque inſtitutis majorum con-

firmatus, ut nihil omnino sit, quod hoc tempore magis desiderem, quàm oratione mea posse vel mediocriter summorum hominum studia ornare; tamen cum ad me respexi, nunquam ita gloriæ, aut laudis cupidus fui, quin melius mihi esse perspicerem ab his abstinere, in quibus non satis à me unquam fieri posset, quàm ineptias meas in publicum efferre. Nescio, quam in partem accepturi sitis ea, quæ à me dicentur; sed (cum bona venia dicam) vester iste conspectus, etsi mihi semper fuerit jucundissimus, tamen vereor, ne plus mihi mali, quam boni afferat: quid enim à me hodierno die dici potest, quod aut vestræ par sit expectationi, aut ipsis rebus dignum? Cùm enim sæpe nonnullos vestrum in judicando acerrimos intellexerim; si quando aliquid à nostris Oratoribus fluxit, quod non satis expolitum, atque elaboratum esset; fecistis, ut nullam in me tam exploratam dicendi facultatem sentire possim, cui non, vobis audientibus, diffidam. Monet me præterea non parum ipsa rerum magnitudo, de qua silere ego modestius esse judicó, quàm non satis ornatè, atque copiosè dicere. Audiebam olim, cùm adhuc adolescens essem, ab hominibus sapientissimis; & idem post hæc legi in libris, qui extant de Officiis inscripti; omnia, quæ ab antiquis fuissent accuratè, & subtiliter de ratione Officiorum conscripta, ex ipsa media philosophia sumpta esse; neque aliud magnificentius, aut utilius ad bene, beatêque vivendum, quàm unamquamque rem ex suo officio perpendere. Nisi enim fallor, hinc omnis fons publici, privatique juris oritur; neque ulla pars est vitæ, quæ aut rectè institui, aut satis ornari, ac perfici possit sinè officio. Videte ergo, cujus tanta sit vis ingenii, aut dicendi copia, quæ hujus rei magnitudinem attingere, nedum expolire, atque ornare possit. Si verò ad Auctores respiciam, homines in scribendo graves, & ornatos; non minus negotii mihi instare video. Sive enim incipiam usque ab illo hujuscemodi Philosophiæ principe, ac fonte Panætio: quem Publius Scipio, is qui Africanus superior appellatus est, nunquam nisi attentissimè audiebat; sive à Possidonio Panætii discipulo, sive ab ullo Philosophorum suæ ætatis principe: quis non videt hos nunquam satis digna oratione

ne à priscis Oratoribus esse exceptos. Nostri verò homines tantum in hac re Ciceroni debent, ut jam non dico laudare, sed nec satis eum admirari possint. Quare, Viri literatissimi, cavete quemquam aut ex his græcis, quos nuper dixi, aut ex nostris huic homini præferatis; nam cæteris in rebus, quas semel ad scribendum sibi desumpsit, longè omnes alios vel gravitate, vel ornatu antecessit: in hoc verò libro, quem de mediis officiis appellari voluit, superare etiam se ipsum mihi visus est. Cùm enim ex Stoicorum fontibus quantum voluit, hausisset, addidissetque plurima his, quæ ab illis inventa fuerant, adjumenta; tam vehemens in exornando fuit aut ea, quæ ab aliis excogitata fuerant, aut à se inventa, ut nemo sit, qui non prorsus illum divinum quendam hominem in ea re fuisse judicet. Sinite ergo me, & de rebus ipsis, quantæ sint, & de laudibus eorum, qui principes in hoc genere habiti sunt, silentium agere, nisi fortè vultis de Cicerone à me vobis ea referri, quæ ex Plutarcho homine doctissimo nuper legi: melius enim ex ipso cognoscetis, quantus in omni genere doctrinæ, ac vitæ fuerit, quàm ex aliquo nostrorum latinorum. Et quò id uberiùs à me vobis exponatur, non gravabor ab ipsis usque incunabulis, atque primis exordiis initium suum repetere. Cognoscetis profectò, nihil ad consummatam laudem hominis desiderari, quod non totum gloriæ ejus, quam clarissimam in sua Republica consecutus fuit, atque honestissimis disciplinis, in quibus facilè princeps extitit, non consonet, atque respondeat. Sed dum hoc à me fiet, non tam ipsa Plutarchi verba, quàm sententias à me expectabitis; permittetisque eo dicendi genere me uti, quo solent hi, qui vel ex tempore dicunt, vel non satis ornatè, neque artificiosè proferunt. Narrat ergo Plutarchus, Ciceronis matrem nomine Elinam, locupletem fœminam fuisse, & splendidam egisse vitam: de patre certum nihil proditum est; sunt, qui dicant eum in taberna quadam fullonaria genitum, & ibidem ad virilem usque ætatem educatum: aliis genus suum referunt ad Tullium Appium clarum Volscorum Regem, qui primus gentis hujus Cicero dictus est, à quo Cicerones cognominati sunt.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD SUMMUM PONTIFICEM
MARTINUM QUINTUM.
HABITA MEDIOLANI.

QUod à Deo optimo, maximoque attentissimâ dudum oratione precati sumus, Antistes gloriosissime, nunc ejus clementiâ perfectum intuemur: illa enim nobis dies illuxit, cujus siti ardentissimâ diutissimè flagravimus. Eo nunc munere fungimur, pro quo immensas preces, piissimaque vota quotidie fundere solebamus; ut Ecclesia Dei, multo jam tempore quassa, & penè evulsa, sedes priscas repetens, diuturnâ pace sub mitissimo Pastore acquiesceret. Oh felix nimiùm ætas! ohque fausta dies, quæ tanta nobis insperantibus, vel potiùs de ruina Orbis hæsitantibus, cùm nullum sæviendi locum in nos fortuna reliquisset, gaudia attulisti! Populi universi, cunctæ Gentes, extremaque maria laudes, quanquam tuis meritis impares, celebrent: qui cùm insidiis diaboli obsessi teneremur, respirare, ac respicere incœperimus. Huic rei sacratissimum Concilium non modicum adjecisse studium opinamur, quod neque laboribus indulsit, neque sumptibus pepercit; quo minùs ea consequeremur, quæ ad bene, beatêque vivendum cunctos dudum afflictos erigeret. Cùm enim plerique ex his, qui ad Ecclesiæ gubernacula designati essent, partim armis detrusi, partim sceleratorum hominum aspectum abhorrentes, vitam otiosam degerent; nunc Sedem Apostolicam consilio, atque

Hanc Orationem Mediolani habuit Barzizius ad Martinum V. mense Septembri anno 1418. nomine Philippi Mariæ Vicecomitis, ac totius Populi Mediolanensis, ubi Summus Pontifex perbenignè, ac splendidè susceptus est, postquam Constantia recessisset. Raynald. ad annum Christi 1418. ex Contelor., idémque refert Platin. in Vit. Martini V.

atque ſapientiâ hujus ſapientiſſimi Concilii uſque adeò munitam videmus, ut in ea, veluti arce tutiſſima, cunctis acquieſcere fas ſit. Et quanquam eo ſalus noſtra redacta eſſet, ut omnes de interitu cogitarent; tamen in pleriſque tanta valuit fides, perpetuitas, atque ſapientia, ut nunquam deferveſcere ſtatuiſſent, niſi aliquod nobis ſignum ad bene de toto Clero ſperandum attuliſſent. Oh ſapientia immenſa! oh excubiæ ſalutares, quæ cùm ſchiſma peſtiferum, quod ingentes dudum radices foverat, penitùs evulſerint, ſalutarem libertatem non ſolùm corporum, ſed animarum pepererint! Themiſtoclem clari viri, ac eloquentiâ præditi mirâ cum laude memoriæ, ac literarum monumentis mandavere, qui pro patriæ incolumitate, proque civium ſuorum fortunis nullum vitæ diſcrimen magnifecit. Catonem ipſum, qui cognomento ſapiens appellatus eſt, ſummis ad cœlum laudibus efferimus, qui præſtanti conſtantiâ, fide, integritate, innocentiâ libertatem Romanam labefactari ab improbis, opprimi à ſeditioſis non eſt paſſus. Quibus nunc laudibus illos efferemus, qua in eos affecti benevolentiâ, vel perpetuo potius beneficio obnoxii eſſe debemus: qui non unicam Provinciam, ſed terrarum Orbem tutati, omnibus Gentibus, innumeriſque Nationibus ſpem, incolumitatem, lucem ex tenebris, libertatem ex ſervitute, ex mœrore gaudium attulerint? Quem tranquillum antea diem aſpeximus? Quæ lux non magno permixta luctu refulſit, cùm Herculis verbum veriùs in nos, quam in ipſum caderet; *Finis unius mali gradus* * *erat futuri*? Quamobrem, ut olim propemodum infeliciſſimi habebamur, colliſi omnibus ſcopulis, navi fractâ hinc inde fluctuabamus; ita nunc beatiſſimi nuncupari poſſumus, qui omnes procellas, atque æſtus Dei clementiâ, hocque ſapientiſſimo Concilio, nedum placatas, ſed in levem zephyrum verſas conſpicimus. Cæterum, quis ullum in tanto ſchiſmatis incendio otium ſperaſſet, cùm omnes ad bene de ſalute hujus ſacri domicilii ſperandum aditus intercluſi eſſent, quibus ad Eccleſiæ compoſitionem aſcenſus videretur? Quid nos diu miſellos egiſſe, Pater Sanctiſſime, exiſtimas, qui amiſſo

pa-

* Apud Senecam in Hercul. Furen. Act. 2. Scen. 1. *Finis alterius mali gradus eſt futuri.*

Pastore, inter lupos velut oves peragravimus: quot lacrymas, quot questus, quotque singultus nos orbati pro amissione libertatis, pro eversione sacri Templi, effudisse arbitraris? Itaque haud tibi cognitu difficile erit cogitare, quantâ simus lætitiâ affecti: qui uno tempore Pastorem maximum, cunctaque ornamenta integerrimi Concilii prudentiâ, virtute assecuti sumus. Atque, tametsi maxima doctissimorum hominum celebritas illi sacro Collegio adesset, qui hoc digni honore fuissent: tamen pari consensu, cunctis assentientibus, ei diadema præferre decreverunt, qui cæteris religione, innocentiâ, fide, justitiâ, integritate præstaret. Itaque cùm præclaras tuorum imagines, cùmque res à tuis feliciter bello, paceque gestas, cùm denique divinam omnibus in rebus modestiam tuam suspicerent; par cunctis visum fuit tibi uni genus humanum, salutesque nostras committere; neque id injuriâ, cùm omnibus exploratissimum esset, quòd innocentissimus ab ipsis (ut ita dicam) incunabulis vitam egisti: qui etsi eâ esses ætate, quæ infirma consilio esse consuevit; tamen non minùs coelibem vitam duxisti, ac si maturos annos jam dudum attigisses. Eos namque viros, qui cum moribus, tum optimis institutis pollebant, sic probasti, ut nunquam ab eorum latere abesses. Crescentibus mox annis, cùm partim lucro deditos, partim ambitione, nonnullos desidiâ perfusos aspiceres, te totum ad Dei immortalis cultum, religionem, pietatem, cæremonias contulisti: omnia quippe bona non in fortuna fedifraga, quæ, velut frondes, levissimo flatu huc, atque illuc impellitur; sed in te ipso quæque pretiosa statuisti. Nec ignorabas, Vir sanctissime, quæ vulgo bona dicerentur, cùm inania prorsus, ac viscata sint, neque animum alere, neque afflictum erigere, sed variis potiùs iniquitatum angustiis officere: vitam postremo sic cum annis coluisti, ut cum majoribus æquandus, vel anteponendus meritò videaris. Quæ tanta est ingenii copia, quod incredibile orationis genus, quæ sententiarum gravitas tanta ulla fuit, quæ parem tuis laudibus orationem, non dico efformare, sed ne quidem cogitare possit? Taceo sapientiam, nihil de liberalitate, humanitate, munificentiâ dico: illud prætereo, quod ad splendo-

do-

dorem, ad decus tuæ faustæ domus attinet, quæ tot est victoriis, ac triumphis illustrata, ut neque meâ, neque cujusque oratione indigeat. Ut enim nullum gravius, ac deterius hoc schismate in terris monstrum aspeximus, ita maximum nobis miseris præsidium allatum est; tu scilicet, qui fortissimâ columnâ tuâ Ecclesiam Dei diu ruinam minantem sustentes. Ita te admiramur, teque basim generis humani statuimus, ad te unum confugimus, tibi non solùm corpora, verùm immortales animas tuæ dedicavimus fidei. Neque ignoramus, Pater humanissime, cuncta, quæ homini felicissimo contingunt, tibi adesse, Patriam scilicet adhuc Orbis Imperium, domum clarissimam, opes, dignitates, eloquentiam, quæ omnia ad salutem tuorum contulisti. Quis ignorat eundem tibi animum & fuisse, & esse, viros scilicet optimos, ac honestis artibus, pulcherrimisque disciplinis eruditos abs te, ut antea, cohonestandos fore? Tu justitiæ Præsul, tu pauperum solamen, tu emersis portus, tu bonorum amplificator, tu maleficiorum oppugnator continuò fuisti. Quæ omnia cùm ita sint, Pater Sanctissime, gratias in primis Deo immortales ex abraso schismate agimus: te ab eodem missum oramus, numenque tuum imploramus, obtestamurque, ut nos diuturnâ calamitate attritos sanctissimâ oratione tuâ reficias: te Pastorem totius Orbis, te vexillum doctorum hominum, te denique parentem nostrum obsecramus, ut sub umbra sanctissima pedum tuorum nos afflictos delitescere patiaris. Omnes Civitates, atque oræ, cuncti populi, ipse denique Mundus te oratum cupit; ut sedato schismate, qua fide lacrymis tuos sanctissimos pedes amplectimur, eâdem divinâ clementiâ tua nos diu perculsos conservatos velis, ut cum Apostolica benedictione æternam possimus gloriam ascendere.

GA-

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD SUMMUM PONTIFICEM
MARTINUM QUINTUM.
AB ORATORIBUS PAPIENSIS GYMNASII PRONUNCIATA.

CUm tua, Pater Beatissime, divina clementia tanta sit, ut novo semper aliquo immortalium beneficiorum suorum genere admirabiliorem se in dies præbeat; non dubitavit tua illa devotissima filia Universitas Studii Papiensis nos ad tuæ Sanctæ Majestatis pedes legatos mittere, submissè, atque humiliter supplicans, ne se tuâ indignam gratiâ, ac tuis beneficiis esse judices. Si enim semper apud tuam Sanctitatem justa supplicandi causa plurimum valuit, si fides, si spes, si supplicantium devotio; non videmus, quam Universitatem jure huic tuæ filiæ Papiensi anteponas. Quæ enim honestior causa esse potest, quam ut ejus Urbis: qua nulla penè in tota Italia, vel divino cultu, vel rerum gestarum magnificentiâ antiquior est: dignitatem novis honoribus augeas, immortalibusque tuæ Sanctitatis beneficiis exornes? Fide verò in te quantâ sit, facilè tua Sanctitas, cùm in eandem Urbem appulisti, multis cognoscere signis potuit. Quid de summa in tua Celsitudine posita spe dicam? cùm ab ipsa studiorum ejus Universitatis origine, atque bonarum artium doctrina, quibus nunc Universitas illa floret, nunquam rem tantam sub aliis Pontificibus non dico attentare, sed ne quidem animo præsumere ausa sit. Devotione verò, Pater piissime, tantâ, atque tam incredibili in tuam Sanctitatem semper extitit, ut nulli neque finitimæ, neque exteræ Universitati, aut Ordini ullâ in re cesserit. Quantum verò gaudium, lætitiamque ex mirifica, ac prorsus divina illa tua, maxime Pontifex, creatione conceperit, testis tota illa Civitas, testes omnes gravissimi non solùm ejus Universitatis,

tatis, sed finitimarum etiam Urbium cives, ac sapientissimi viri existunt. Videbant enim, quod nemini ignotum erat, te unum esse, quem post tot annorum cursum, post frequentissima unius summi, ac veri Pontificis creandi comitia, dignissimum Deus ex omnibus delegisset, qui pestifero illi, inveteratoque schismati finem faceres. Ab illo tempore tanta deinceps in te devotio, tanta hujusce filiæ tuæ charitas fuit, ut omni tuo successu, omnibus rebus secundis, tantam animo alacritatem perceperit, quantam vix quidem capere animus posset. Orat igitur te illa, Pater Beatissime, filia tua per hujus divini Pontificatus tui memoriam, per fidem, quæ summa in te est, per singularem, atque præcipuam, quam diximus, devotionem; ut honoris, ut dignitatis suæ memineris, ut privilegia, gratias, beneficia, quæ in Albo contenta sunt, eidem benignè largiaris. Quid enim majus tua in se potest Majestas habere, quàm te misericordem, ac pium supplicibus exhibere? aut quid est, quod te illi summo Deo, cujus in terris vicem geris, simillimum possit magis reddere, quàm si nullos gratiæ tuæ tum in omnes, tum in eos ipsos præcipuè, quos virtutis, ac sapientiæ cupidos esse vides, fines, terminosque constituas? Nulla profectò, Pater clementissime, res esse potest, quæ magis ad immortalitatem sanctissimi nominis tui accedat, quàm si aliquorum, singulari privilegio, tua Sanctitas ingeniis faverit. Multos quidem è summis Pontificibus legimus, quorum alii finibus tuendis Urbium, quæ potestati, atque ditioni suæ obediebant, intenti fuerunt: alii divinis templis adornandis, cæteroque cultui religionis singularem operam, ac summum studium adhibuerunt: alii alio in genere rerum gerendarum occupati extiterunt: sed (pace omnium dixerim) nulla res magnificentior, nulla præclarior excogitari potest eâ, quæ in ornandis optimarum artium studiis, atque augendis est posita. Quid enim sapientiâ divinius reperiri potest? quid excelsius? cùm reliqua, hac excepta, fluxa, atque incerta sint omnia, cum ipso homine pariter interitura. Quare, Pater Beatissime, si hanc tuæ Sanctitati filiam deditissimam exaudieris; si tuis beneficiis, quæ à tua Sanctitate in præsentia petit, adjuveris, auxeris, exornaveris;

veris; nulla unquam dies erit, quæ hujus tuæ Sanctitatis gratiam ex eorum animis, qui nunc existunt, quive futuri sunt, delere possit. Nec deerunt, Pater Sanctissime, qui tanti beneficii memoriam æternis literarum monumentis immortalitati consecrent.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD SUMMUM PONTIFICEM
MARTINUM QUINTUM.
AB ORATORIBUS PATAVINI GYMNASII PRONUNCIATA.

TAndem, Pater Beatissime, quod Superos omnes, Deumque optimum, atque maximum sæpe animis precati sumus; illa nobis dies, atque illud tempus illuxit, quo sanctissimam Ecclesiam Dei, quæ annis ferè quadraginta sub Pastoribus incerta fluctuavit, eò perductam vidimus, ut jam consistere, & ad unum certissimum Caput redactam esse conspiciamus. Quæ res, cùm divino potius, quam humano consilio sit perfecta; dubitare debet nemo, quin ea deinceps fundamenta jacta sint, quæ sempiterna fore, atque immortalia jure optimo speretur. Nam quæ alia vis, aut ratio omnes Nationes Christianas congregare, atque in unum locum perducere potuerit: perductas in tanta diversitate animorum inter se conciliare, nisi illa, immortalis, ac divina summi Dei providentia conspirasset, non intelligimus? Cùm enim in seipsam divisa esset Ecclesia Dei, & tria in uno corpore Capita videremus, jamque loco monstri cœptam haberi; dolebamus quidem, Pater Sanctissime, atque animis vehementer angebamur, potuisse hoc tantum malum, ac publicam pestem tamdiu inveterari; nec reperiri, qui ad eam rem corrigendam vel consilio posset, vel auctoritate, aut potentiâ vellet accedere. Sed, cùm vel fato quodam, vel errore

re potiùs nostro adeò hominum patientia obdurata esset, ut morbus, qui perniciosus, ac pestifer prorsus erat, consuetudine, ut fit, diuturnâ non sentiretur; mirum non erat, si ad hanc communem animorum pestem discutiendam, sanandamque adhuc nemo accesserat. Illa igitur, illa, Pater Beatissime, incredibilis vis Divina, cujus nulli sunt fines, nulli termini, aliquando ad nos conversa unum hominem, qui tantum negotium susciperet, excitavit. Huic uni animum, mentem, consiliumque ad hanc rem omnium maximam adoriendam, tractandamque dedit, infudit, inspiravit; ac ne quis mortalium rem tantam suis consiliis, suo studio, suis denique vigiliis, ac laboribus transactam putaret, toto triennio ita agitari omnia, ac perturbari penitùs propter diversarum partium studia audiebamus; ut nemo non exitum hunc ipsum, quem nunc videmus, desperare jam omnino, diffidereque cœpisset. Quo tempore quasi lux quædam in media aliqua tempestate subitò exorta, super omnes Patres sacri Concilii statim refulsit: quæ effecit, ut quo magis spes omnium Optimatum languere cœperat, atque exarescere, eo fortius consurgere, ac revirescere inciperet; perductaque res eò est, ut illi ipsi quidem hujusce tantæ rei auctores, atque principes, qua id ratione factum sit, nondum satis intelligant. Quare, Pater Beatissime, eo majorem ex hac tua divina creatione lætitiam, voluptatemque percepimus, quo minus illam humano consilio, aut potestate hominum secutam esse intelligimus. Cùm itaque unus ille sis, quem Divini Spiritus afflatu Patres Conscripti verum, atque indubitatum Pastorem Ecclesiæ Dei post tot annos constituerunt; rectè nostræ Reipublicæ gratulamur: gratulamur omnibus Regibus, Populis, Nationibus, quæ eodem cultu divino, atque eadem religione nobiscum utuntur. Gratulamur Populo Romano, atque Urbi tuæ, quam olim caput Gentium, Orbisque terrarum arcem, nunc christianæ fidei sedem, atque religionis domicilium factam videmus. Gratulamurque denique Sanctitati tuæ, quem Deus nasci voluit, ut humanum genus per te sibi reconciliaretur: à quo pax ad omnes perveniret: per quem religio vera, omnisque prisca majorum nostrorum sanctimonia, quæ lapsa

erat, restitueretur: sub quo avaritia illa, infinitaque Curiæ Romanæ cupiditas, quæ omnia olim venalia habuit, non solùm sublata penitùs, sed prorsus etiam sepulta esset: in quem Deus, cum virtutes omnes, quæ Summo in Pontifice requiruntur, contulit, tum maximè charitate in omnes, clementiâ in calamitosos, pietate in eos, qui sæpe inopiâ, ac paupertate, quominus se meliores faciant, impediuntur, singulariter præditum esse voluit. Et quoniam tuam Sanctitatem non ignoramus in tanta omnium hominum lætitia ad has tuas virtutes, maximo in omnes studio, accedere; tum illud nobis persuasimus, eos, qui omne suum tempus, omnem ætatem in studiis bonarum artium aut consumpserunt, aut consumpturi sunt: quique suas cupiditates à voluptatibus corporis ad honestissimas disciplinas transtulerunt; omnes hos primas apud tuam clementiam in delectu beneficiorum partes tenere. Licèt te omnes, Pater clementissime deprecentur, ut se commendatos habeas; in primis tamen hæc nostra Patavina Universitas tuam Sanctitatem exorat, & obsecrat, ne in beneficiis, honoribusque conferendis sua ratio posthabeatur his, à quibus neque vetustate studiorum, neque optimarum artium laude, ac gloriâ vincitur. Sunt quidem, Pater Beatissime, Universitates nonnullæ, apud quas hi, qui aliquo beneficio ecclesiastico sunt adjuti, nulla lege obstante, possunt ex privilegio superiorum Pontificum juri civili operam dare; nec in retinendis beneficiis alia illorum est ratio, quàm eorum, qui in suis Ecclesiis resident. Hæc si jure, si auctoritate propria quibusdam Universitatibus sunt à Superioribus tuis concessa; speramus, Pater Beatissime, ea à te nos tanto magis impetraturos, quanto & cæteris clementior, & nos in tuam Sanctitatem pleniores, atque obsequentiores sumus. Non dubitamus enim, cùm justissimus omnium sis, æquitatem illam maximam apud te vim habere, quæ paribus in causis (ut ajunt) paria jura desiderat. Si verò ad clementiam animos referre voluerimus, qua proximè ad Deum accedis; nihil tam difficile est, tamque arduum, quod non facilè à tua Sanctitate & impetrare, & obtinere confidamus. Elegimus autem ex omni numero omnium Ordinum nostrorum quosdam viros ingenio, doctri-

ctrinâ, ſtudioque præſtantes, quos nominatim in Album noſtrum retulimus: quibus propter eorum inopiam, cùm facultates ad ſumptus neceſſarios deſint, nihil noſtro judicio, nihil tua pietate dignius fieri poteſt, quàm ſi eos tuo beneficio adjuveris, atque exornaveris. De quo plura, niſi tua natura, conſuetudoque ſanctiſſima nobis omnibus optime cognita, perſpectaque eſſet. Meliùs itaque, Pater Beatiſſime, de iis rebus ipſe cogitabis, quam vel à nobis dici, vel intelligi poſſit. Has enim, ut aliquando concludam, omnes cogitationes noſtras, atque omnem noſtram ſpem in tua potiſſimum clementia, & nuſquam aliò reponemus.

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO
AD PETRUM MARCELLUM
Epiſcopum Patavinum.

IN MORTE HIERONYMI MARCELLI.

ETſi verendum ſit, Pater reverendiſſime, ne parente viro clariſſimo nuper orbatus, nunc ad ſubitum nuncium de obitu Hieronymi fratris amantiſſimi animo deficias; tamen, cùm me ad incredibilem, ac prope divinam animi tui modeſtiam retuli, nullum arbitratus ſum malum poſt tantum incumbere, quod non ſapientiâ tuâ aut moderetur, aut prorſus vincatur. Hoc te cæteris in caſibus feciſſe cum maxima laude tua ſæpenumero vidimus. Idem in hoc recenti mœrore facturum te eò magis confidunt omnes, quo te ſæpius exercitatum in illis, & attritum jam vident. In quo tibi quantum attribuam, Pater ſapientiſſime, potes ex hoc intelligere, quòd non habeo quem tibi hac noſtra ætate præferam, ſive tuas res ſecundas, ſive adverſas conſiderem. Quis enim te unquam aut in illis, animo elato, aut in his vel abjecto, vel fracto vidit: cùm omnes tibi eam humaniſnitatem concedant, ut quibus dignitate, & honoribus longè præ-

præstas, eisdem facultate animi, & mansuetudine parem te, ac penè submissiorem geras. Mortem verò tuorum quo animo tuleris, cùm partim ipse testis sim, partim ex hominibus tibi familiaribus audiverim, sæpe ego mecum tuam hanc virtutem cogitans admiror. Cùm enim intrà paucorum annorum spatium sorores duas fœminas primarias, ac primoribus Civitatis nuptas; cùm uxorem fratris, quam non minus, quàm sororem propter singularem innocentiam suam amabas; cùm infantem illum divinæ indolis Valerii nostri filium; cùm Laurentium fratrem alterum amiseris; cùm denique tot liberorum communem patrem, qui tibi animâ tuâ charior erat, mors abstulit; quis non tot malis victus, confectusque fuisset? Quæ omnia sapienter ferendo, ita moderatus es, ut dubitare homines coegeris, majoresne tibi constantiæ laudes, an pietatis attribuerint. Nam, cùm tuæ illæ in funere tuorum lacrymæ testes essent, quantum, cùm adhuc viverent, amares illos; tum multò magis illud cuncti admirabantur, quòd summæ pietati summa continentia conjuncta esse videbatur. Hanc ergo sive sapientiam quandam, sive moderationem, qua usus es, omnes nunc à te in hoc tam acerbo casu, vel exigere, vel potiùs expectare puta. Ego verò non illud audeo petere, ut nihil doleas; illud audeo, ut modestè doleas: quorum alterum, ut à tua humanitate alienum est, ita alterum sapientiæ tuæ esse judico. Licèt enim amiseris fratrem civem egregium, virum sapientem, charissimum patriæ, & necessarium, suis omnibus desideratissimum; necesse tamen est, ut te ad pristinos mores componas, memineris que in ea te dignitate constitutum, ut omnes omnium civium tuorum oculos putes in te unum esse conjectos. Quanquam enim recenti hujus funeris accessione cumulus ipse tot malorum gravior tibi factus videatur; plus virtuti adjectum tuæ, quàm fortunæ detractum sentio: & haud scio non sapienti magis cursus ille vitæ inoffensus, quàm ærumnosus forti animo adversùs omnia dura, atque aspera desiderandus sit. Nam, si gesta majorum, vetustissimosque annales repetere memoriâ volueris; nullam, aut perexiguam rebus, vel pacis propagandæ, aut Urbium, aut hominum gloriam comperiemus; cùm interim eosdem majores

jores nostros summis videamus laboribus, ac periculis, immortalitatem quandam sui nominis consecutos. Sed fit, nescio quomodo, ut quorum pericula, & labores in nobis horremus, eorum laudi, ac gloriæ invideamus: tanta est virtutis existimatio, & verum judicium. In te verò, Pater optime, nihil tale suspicandum reor, vel quod nullum unquam tempus à labore animi, atque perturbationibus liberum tibi fuit; vel quòd ista semper contempsisti, quæ sola admirantur alii, atque præseferunt. Erigere itaque hoc tuo sive modestiæ, sive fortitudinis, sive constantiæ bono; & quoties aliquis casus incidet, qui te malè habeat; tum oblatam tibi occasionem aliquam putabis, qua te posteris tuis reddere admiratiorem possis. Hæc ad te, Pater dignissime, neque cohortandi, neque admonendi, sed per literas colloquendi tecum causâ scripsi; & cùm de minuendo luctu scribere ad te constituissem, non me gravi oratione tibi ipsi præponerem: quem sciebam crebris funeribus tuorum agitatum semper te sapienter, moderatêque gessisse. Illud reliquum est, ut qua in te consolando gravitate, & sapientiâ fuisti, nunc potissimùm in tuos utaris, & verbis tuis, quantum potes, eos consoleris, præcipuè matrem illam miserabilem, atque calamitosam: quam non solùm per hujusce filii mortem confici dolore, ac lacrymis scio, verùm etiam omnes luctus illos renovare, qui jam sopiti in patre videbantur: non quod ulla ratione levari mœrorem tantum sperem; sed quòd tua adhortatione saltèm, ut velit in vita manere, posse te consiliis tuis assequi non diffido. Idem erit tuum in uxorem fratris, in omnes tuos officium: quod non tibi difficile erit, si te idem priùs intelligent fecisse, nec ea te consolatione, qua in alios usus sis, egere. Nam si te fortiter hunc communem casum videbunt ferre, maturius statuent suum etiam mœrorem deponere. Vides, Pater humanissime, totam domum in te unum spectare, in te solo spem habere. Tu verò omnes tuos, quo plus præsidii, atque ornamenti amisisse morte suorum intelligis, eo magis illos omni studio, ac benevolentiâ complectêris.

GA-

GASPARINI BARZIZII
BERGOMATIS
PHILIPPO MARIÆ
Vicecomiti Mediolani Duci.
SUPPLEX LIBELLUS.

NOn possum, Illustrissime Princeps, ac Excellentissime Domine, non & conqueri, & dolere, quod nuper in Universitate artistarum, & medicorum vestri felicis Studii Papiensis ea consilia agitata sint, quibus Guinifortum filium meum artium Doctorem, & nunc juri civili studentem Doctores Collegii in suum ordinem non assumant; propterea quod legibus eorum (ut ajunt) cavetur, ne quis annis viginti minor in suum Collegium recipiatur. Non putabam, Princeps Serenissime, ut vel Universitas illa, cui summo affectus eram amore, vel Doctorum Collegium, quorum in hunc meum filium beneficiis sempiternâ memoriâ devinctum me nunquam negabo; eum, cujus paulò ante laudibus, atque ingenio mirificè faverant, nunc repentino quodam motu vel exclusum vellent, aut sivè metu, sive gratiâ æmulationi alienæ consentirent. Cùm præsertim illud intelligere omnes possent; non obstante, quòd Patavii studuerat, & magna erat omnium expectatio, ut ibi suorum studiorum ornamenta caperet, ubi omnes suas curas, labores, vigilias consumpserat; maluisse me hanc laudem ad hujus vestri Papiensis Studii, atque Urbis, apud quam natus fuerat, gloriam, si qua erat, transferre; meminissentque eos se in adolescentulum hunc pari studio, consensuque omnium honores contulisse, ut nullum ei deinceps negare honorem possint. Quare clementissime Princeps, ac Dux invicte; si ego nullum vel periculum vitæ, vel fortunarum mearum jacturam, ut vestris parerem mandatis, fugi; si omnem meam spem, fidem reverentiam, charitatem in vestra Celsitudine collocavi, ac defixi; si, ut cæteros filios, ita hunc in primis vestræ Majestati genui, eumque ut patriæ or-

ornamento, & decori Principatus vestri esset, literis non modò Latinis, sed Græcis etiam, partimque Hebraicis erudiendum curavi; non patiatur quæso vestra clementia, patre deprecante, adolescentem hunc, quanquam minor natu sit, eo carere honore, quem omnes ejus Studii Ordines dignum illis honoribus judicarunt, quibus majores natu indigni nonnunquam judicati sunt: non enim annorum numero, sed aut virtuti, aut doctrinæ dignitates, honoresque conferendi sunt. Et haud scio, an huic ætati eo magis favendum sit, quo majus cæteris exemplum relinquitur; ne se ab his anteiri virtutibus, ac sapientiâ sinant, quos iidem illi spatio temporis antecedunt. Dignetur itaque, Princeps optime, justitia, ac pietas vestra Doctoribus Collegii medicorum, & artistarum vestri Studii Papiensis edicere, atque mandare, ut, si per leges, & instituta non licet (quod omnes civile jus illic docentes affirmant) Guinifortum meum in suum ordinem assumant. Quod si minus hoc eorum leges patiuntur; novum jus in re nova more majorum per vestram Serenitatem constituatur, quo decernatur, jubeaturque, ut nullis legibus in contrarium obstantibus, in eorum Collegium recipiatur, non aliter quàm cæteri, quorum auctoritas in sententiis ferendis, cùm sunt assumpti, approbatur. Spero equidem, auctore Deo, vestræque clementiæ suffragio, hunc juvenem aliquando eò perventurum, ut non solùm sibi, ac suis, sed multo magis vestræ Celsitudini eum natum esse omnes intelligant.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

EPISTOLÆ FAMILIARES.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI, ET LAZARINO RESTIS
S. P. D.

Redditæ sunt mihi literæ vestræ, insignes, & optimi Viri, quæ an plus mœroris, quàm gaudii attulerint, non facilè dixerim. Renovarunt enim summam animi mei ægritudinem, & permagnas molestias, quas ego, plusquam credi possit, conceperam de morte sanctissimi Patris, & clementissimi Domini nostri Summi Pontificis * Alexandri V. Perturbat enim me plurimùm publica Romanæ Ecclesiæ jactura: quæ, ut ipso incolumi, renasci quotidie, & in primas sedes restitui, ita morte ejus in veterem ruinam recidere planè mihi videbatur: Movebat me respectus bonorum hominum, quos excitari ad optimam spem, quin etiam clara voce ad pulcherrima vocari præmia gaudebam. Sed nihil omnium postea magis mihi dolebat, quàm quod statum utriusque vestrum: quem prope maximum intuebar, & in dies augeri ab his intelligebam, qui à vobis ad me veniebant: debilitari multum, ac remitti discessu Beatissimi hujus Patris nostri necessariò cognoscebam. Cùm enim utrunque vestrum ex animo tam diligerem, ut paucissimos hominum pluris, quàm vos facerem, aut quibus meliùs optarem; judi-

* Obiit Alexander V. die tertia Maji 1410. Spondan. ad hunc annum.

judicare poteris præsertim tu Lazarine: qui & naturam meam, & consuetudinem meliùs noscere potes, propter familiaritatem nostram: quo sim animo, cùm hanc fortunæ subitam mutationem in vobis judico, aut video. Hæc enim erant, quæ me supra modum cruciabant, quoties animum ad ea ipsa advertebam. Sed vel temporis diuturnitas, vel domestica negotia, quibus maximè sum implicitus, hanc molestiam, etsi non ex animo penitùs deleverant, tamen magna parte ita obliteraverant, ut solito minus ea me res affligeret. Sed, postquam perlegi literas vestras, & fortunarum vestrarum simul, ac publicorum incommodorum monitus fui; recidi in veteres jam dolores meos, itaut multo fortiùs recrudescerent, quàm si nullo tempore cessassent. Nec his certè, ut arbitror, finem ullum fecissem, nisi quem longum tempus ex communi hominum more, ac naturâ induxisset; si illa vestrarum literarum particula, in qua ad me scribis de optimo adolescente fratre vestro, non fuisset. Nam cùm plurimum optarem ipsum apud me esse, refrixissetque jam ea spes propter ea, quæ vobis tam adversa acciderant; ea re tantum solatium recepi, ut fortiùs, ac meliùs molestias meas ferrem. Habeo itaque vobis magnas gratias, qui fecistis, ut vulneri præstò esset (ut ajunt) medicamentum. Et ut ad cæteras epistolæ vestræ partes veniam; nihil aliud habeo, quod vobis respondeam, quàm ut singularem animi vestri modestiam laudem, & summè diligam: qui tam submissè apud hominem infra dignitatem, & virtutem vestram positum excusatis moram rescribendi, cùm ego vestras optimè occupationes sciam. Neque vobis, quibus irasci non magis possem, quàm deberem, in hac re succensebo; sed potius fortunæ, quæ hanc tam ingratam causam, & permolestam attulit. Verùm hoc satis. Cupio, ut ad me scripsistis jam dudum, in manus meas Jonam vestrum dari: de quo plura ad vos scriberem, nisi sentirem in ea re honestiùs verba rebus, quàm literis probari. Illud intelligetis, neque studium, neque humanitatem meam sibi usquam deesse. Valete, & magno, ut soletis, animo fortunas vestras feratis. Patavii quarto Calendas Junias 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ
S. P. D.

QUamvis tardè mihi redditæ fuerint literæ ſuper morte Catharinæ ſororis tuæ fœminæ optimæ; tamen hoc à te celeriùs mihi renunciatum fuit, quàm vellem. Feciſti enim amando me, ut nihil tibi adverſi poſſit accidere, quod non in partem meam ducam. Utar tamen conſilio tuo, quo me alteris literis mones, ut, ſi mihi videtur, nihil adhuc de hac re dicam Jonæ noſtro. Neque hunc veſtrum caſum priùs nunciabo illi, quàm idem à me ſinè ullo ejus periculo dici poterit. Tunc verò illum certiorem faciam de his, quæ ad me ſcripſiſti, & hortabor etiam ad fortiter ferendum ægritudinem iſtam; ſuadeboque, ut ſe inter pium fratrem, & modeſtum virum partiatur. Tuum autem erit, ne prudentior ſis in conſolando tuos, quàm fortior in ferendo mœrorem tuum. Quanquam, ut ſpero, jam ſatis induratus es ad omnia aſpera; & ſæpe ſuſtinendo adverſa, didiciſti illa vincere, quod olim aliis literis ad te ſcripſiſſe memini. Plura ergò de hac re non ſcribam, ne parum tibi fidere videar. Jonas bene ſe habet: tres tantùm parotyſmos habuit, qui ſi plures paſſus fuiſſet, id tibi non abſcondiſſem. Sed factum eſt ſummâ diligentiâ medici, ut citò convaluerit. Nunc verò non committam, ut in conſimili re poſſis negligentiam meam accuſare. Vellem meliora habere, quæ tibi nota facerem. Morbus hic incipit, nec longè ab ædibus noſtris, quamvis initium hujus mali ex Urbe, in qua es, in hanc Civitatem fluxit. Utinam longiùs non ſerpat. Volui hoc te non ignorare, ut ſi tuæ prudentiæ viſum fuerit, provideas, qualiter huic periculo occurri à te poſſit. Vale, & ſanitatem tuam cura. Patavii quinto Calend. Julias 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
ELISABETHÆ ROMANORUM REGINÆ
FILIÆ BURGRAVII NORIMBERGENSIS

In morte RUPERTI Romanorum Regis.

S. P. D.

SErenissima, & illustris Regina. Sæpe mecum institui aliquid vestræ Celsitudini scribere, quo maximos dolores vestros lenirem, & hunc mœrorem, quo nihil vobis, & toti Regno acerbius potuisset accidere, aliqua ratione mitigarem. Sed cùm ego ipse, quum hoc defungi officio in tanta animi vestri ægritudine oportebat, maximè consolatione egeam; postquam id facere non possum, quod fidem meam decebat; saltem illud pietati meæ permittam, ut quantum affectus meus, & ratio publica exigit, tantum lacrymis, & dolori meo indulgeam. Sublatus enim est ex oculis nostris * Rex ille Romanorum Serenissimus, Princeps nostri amantissimus, totius Regni pater, vir sanctissimus: qui, ut studiis pacis, & belli, ac rerum gestarum gloriâ maximis Regibus par fuit, ita singulari quadam, & incredibili in Deum religione, in homines verò clementiâ, & pietate, super omnes hujus nostræ ætatis felix, & illustris fuit. Heu miserandam patriam, & hujus nostri Regni fortunam nunquam satis deploratam! Heu Rempublicam nostram tanto Principe orbatam! Heu sortem nostram hujus unius morte nimis infelicem, & desolatam! Amisimus enim parentem nostrum, tutorem, Ducem, Regem, atque Imperatorem optimum. Amisimus eum, pro quo non dubitassent omnes ferme Orbis Arctoi Principes, Populi, atque Nationes se ipsos, ac fortunas impigre omnibus casibus, ac periculis offerre. Sed quid publicas ærumnas commemoro; cùm ipse sim in tanto dolore constitutus, ut nunquam aliàs ullum dolorem huic similem sim expertus; neque,

---

* Elisabeth fuit uxor Ruperti Romanorum Regis, qui obiit Calend. Jun. Anno 1410. Joannes Cuspinianus de Cæsar., atque Imperat. in Ruperti vita.

que, ut ſpero, in poſterum parem huic timere poſſim? Sentio qualem dominum, & protectorem meum amiſerim: in quo uno omnium fortunarum mearum, & ſtudiorum meorum ſpes erat poſita: quo incolumi, nunquam rebus meis diffidebam. In hunc unum omnes cogitationes, omnes curas meas conjeceram. Ad hunc omnes labores meos, & omnia ſtudia referebam; ſperabamque aliquando me illum futurum, quo fideliſſimo, & ſuæ Regiæ Majeſtatis amantiſſimo Rex optimus, benefactor, & dominus meus, quantum vellet, uteretur, mandaret; & quidquid ratio ſui publici ſtatus expoſceret, commodiſſimè juberet. Sed has cogitationes meas, atque conſilia mors ejus inexpectata perfregit, atque ſubvertit. Habetis itaque, illuſtriſſima Regina, cum innumerabiles populos, & Principes hujus noſtri dolores ſocios, atque comites, tum ſingulariter me veſtrum parvum, & fidelem ſervum lacrymarum veſtrarum participem. Sed quid facio homo nimiùm fragilis, & mollis animi; cùm intelligam ſummam animi veſtri conſtantiam, quantùm modò pietas veſtra perferre poteſt, modeſtiſſimè hunc veſtrum caſum ferre? Quantò igitur melius eſſet ea perquirere, quæ magnitudinem animi veſtri confirmarent, & mentem meam jacentem, ac proſtratam erigerent. Perſuadeamus itaque nobis ipſis, Regina clariſſima, nihil omnium potuiſſe huic optimo Regi melius accidere, quàm, ut ad eum locum aſcenderet, unde huc nobis à Deo miſſus fuerat: ubi inter electiſſimos Heroes, & Principes Cœli ipſe ſe ornatum innumeris virtutibus videt; gaudetque ſe hunc miſerabilem humanæ potentiæ ſtatum in æternum, & immortale Regnum commutaſſe. Quantam verò animo veſtro lætitiam Princeps ille juſtiſſimus, & Regnis ſponſus veſter afferret, ſi illo in tanto ſplendore, ac divino lumine poſitus, poſſet his veſtris mortalibus oculis aſpici? Quid ſi in excelſo ſolio cum cæteris ſanctiſſimis Regibus ſedentem intueri, ac cernere poſſetis? Profectò omnes illæ, quæ nunc aſſiduè fluunt ab oculis veſtris, lacrymæ penitùs ceſſarent, & in ſummam animi veſtri voluptatem converterentur. Quare cùm non ſit dubitandum à nobis omnibus, qui tantum ipſum lugemus, ac deſideramus, hunc feliciſſimum Principem noſtrum cum antiquis

patribus ſuis divino conſpectu frui; non poſſumus non facere, ſi ipſum pluſquam nos amavimus, quin mœrori noſtro non ſolùm finem faciamus, ſed etiam agamus Deo gratias, quòd talem Principem aſſumpſit: ut his, quos, dum adhuc eſſet apud nos, ſummè dilexit, majori poſſet auxilio eſſe; & hoc Regnum ſuum, quod nos putabamus morte ſua deſtitutum, perfectiùs, atque tutiùs gubernare. His enim rationibus, atque remediis ego me conſolor, Sereniſſima Regina: quæ, cùm huic recenti dolori meo, quem communem vobiſcum habeo, efficaciſſima experiar, eiſdem acquieſcere virtutem veſtram humiliter, & devotè ſupplico; non quia meo vos egere conſilio putem, ſed ut fidei, & pietati meæ morem geram. Vos antiqua virtute veſtra fortiter in hoc acerbo caſu utemini, prout omnes optimi viri expectant; & me veſtrum minimum ſervum acceptum, & commendatum habeatis. Patavii 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI ALLIARDO
S. P. D.

Marcus * noſter, Pater optime, nuper Patavium applicuit. Multa ab eo de tuo ſtatu percunctatus fui, qui mihi retulit, omnia tibi eſſe extrema, & te ad inopiam redactum. Indolui maximè, & viſus mihi ſum denique miſerior, quàm primo fuiſſem; incœpique multis verbis accuſare fortunam meam, quæ fecit, quòd neque mihi, neque aliis auxiliari poſſim. Cùm enim his annis ſuperioribus illa cœpiſſet mitiori vultu res meas aſpicere, & jam aliqua ſpes melioris ſtatus mihi eſſet injecta; ſtatim à latere exorta fuit tempeſtas, quæ labores multorum dierum uno momento evertit, & ferè omnem ſpem bene vivendi abſtulit. Quatefecit enim tantum omnia fundamenta, quæ priùs magno ſtudio jeceram, ut nova ratio vitæ ſit mihi, velut jam nuper naſcenti, ineunda. Omnia tamen aliquo modo perferrem, ſi res, & fortunæ meorum in tuto eſſent. Nihil aliud ergo

* *Merus* legitur in MSS. Codicibus Mediolanenſi, & Vaticano.

ergo reservatum est mihi, pater charissime, quod præter lacrymas, & communem dolorem, possim tibi conferre. Si causam tantorum malorum à sua origine repetere voluero, altiùs erit mihi dolor meus excitandus. Jacet enim patria nostra olim florentissima, cujus desolatio, ac ruina secum traxit omnia privata bona, & publica. Hinc innumeræ cædes, & tot exilia bonorum civium secuta sunt: hinc tot prædæ, incendia, ruinæ, adulteria sunt passim per totam Urbem agitata. Neque iis malis adhuc finis, sed magis, ac magis, ut dicitur, quotidie recrudescit hoc malum, & semper latiùs pestis ista per omnes partes Urbis spargitur. Alius enim illam priùs dolo captam, postea domino potenti auro vendidit: alius cives, & totam Urbem prodidit: alius incendit, diripuit, & sanguinem suorum civium impiè fudit. Quid ergo sceleris, aut impietatis intactum illis fuit? cui templo pepercerunt? à quibus altaribus scelestas manus abstinuerunt? Nihil sanctum, nihil inconcessum illis extitit, nisi quod armis alicujus potentioris defensum fuit. O nefarios homines, & aversos ab omni humanitate, ac modestiâ, qui patriam suam, in qua nati sunt, & postea nutriti, à qua leges, & omnia ornamenta receperunt, potuerunt omni scelere expugnare, capere, & ad postremum funditus evertere, ac lacerare. Sed necesse est, ut, qui tot flagitiis, ac sceleribus, quamdiu voluerunt, grassati sunt, tales aliquando pœnas luant, quibus etiam inimici eorum misereantur. Nos tamen interim multa adjumenta, atque ornamenta vitæ nostræ amisimus, & maxima incommoda propter eorum scelera patimur. Sed omnia sunt homini sapienti fortiter ferenda, præsertim ea, quæ nostro mœrore neque tolli, neque leniri possunt. Quare modum aliquem, ac remedium in tantis malis video nobis potius ab animo nostro, quam à fortuna mutuandum; & id agendum est, ut illa, quæ cæteros solent miseros facere, nobis sint materia virtutis, & majoris boni causa: quæ sæpe à te cogitari, & animo repeti scio, propter singularem, & egregiam sapientiam tuam. Finem faciam, si illud subjecero, me nullam aliam rem magis desiderare, quàm ut intelligam, quàm magno animo omnes tuos casus feras. Ero enim exemplo tuo in omnibus, quæ mihi ad-

versè cesserunt, aliquanto major, ac constantior; si me tuis literis de tuo priùs animo certiorem feceris. Vale Patavii septimo Calend. Septemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS JOANNI BARZIZIO S. P. D.

COnsolarer te per literas meas, fili, nisi hoc nostro lugubri, & acerbissimo casu in tanto mœrore essem, ut jam neque ulla Philosphorum præcepta, neque literæ, aut amici satis consolari me possent. Excessit enim à nobis his proximis diebus pater tuus, vir omnium, quos ego noverim, optimus. Mortuus est enim civis ille, quo neminem honestiorem, aut meliorem nostra Civitas habuit; cui non in patria, de qua meritus optimè erat, aut mori, aut humari posse contigit; sed procul è finibus ejus in valle Camonica * extra oculos suorum clausit diem extremum. Quid enim adversi non perpessus est? aut quid illi fortuna remisit de numero illorum malorum, quæ possunt homini in hac vita accidere? Vidit patriam suam manibus, & scelere nefandorum civium funditus eversam: ædes suas, & agros ferro, & igne depopulari: cives autem ferè omnes, qui boni viri haberentur, aut trucidatos gladio improborum civium, aut in exilium vi expulsos: se verò ipsum in summa inopia cum octo liberis, quorum tu major es ætate, & cum uxore profugum. Tandem, cùm vix invenisset, ubi consisteret, & aliqua sibi alendorum filiorum spes injecta esset; adversa valetudine correptus, jam magis, ut credo, rebus adversis, quàm morbo fatigatus, decessit ex ea vita, quæ sibi tot molestias, ac dolores attulerat: quod ego illi inter mala sua optatissimum fuisse dicerem, nisi in tanta inopia tot liberos superstites post se dimisisset. Quid enim aget tanta turba tam inops, ac infirma, cùm te excepto, nullus postea sit, qui vix annos infantiæ adhuc expleverit. Sed hæc una res potuit animum ejus consola-

* In Agro Brixiensi.

ſolari, quod me fratrem ejus amantiſſimum, & te filium annis jam, & prudentia adultum moriens vivos relinquebat: quibus merito ſperare poterat potiùs vitam defuturam, quàm conſilium, & auxilium cæteris filiis, quos ea ætate dimittebat. Hæc enim puto, extrema illius morientis verba fuiſſe: Commendo hos parvulos meos fidei, ac naturæ tuæ, frater optime: commendo tibi, fili chariſſime, ut eorum infantiam producatis, inſtituatis eos bonis artibus: poſtquam fortuna in nos conjuravit, facite, ut cùm cæterarum rerum ſint omnino inopes, ſaltem earum artium, quæ vobis à parentibus noſtris, & à magiſtris traditæ fuerunt, non ſint inanes, & vacui. Ego verò, etſi tanto dolore morte ejus affectus ſim, fili optime, ut nunquam pari, neque, ut ſpero, majori in poſterum poſſim affici; tamen conſtitui moderari animum meum, & fortiter agere cum hoc mœrore; idem cenſeo tibi faciendum, quo melius uterque noſtrum poſſit his pueris adeſſe: qui ſi à nobis derelicti fuerint, non ſunt habituri, ubi ſpem aliquam, aut præſidium inveniant. Te verò, Joannes mi, ita amabo, ut neque conſilio, neque auxilio uſquam tibi deſim; tanto enim charior factus mihi es, quanto video te majori patris tui, hominis optimi, auxilio deſtitutum eſſe. Tu fac tamen intelligam te eodem animo in tuos futurum, quo ego ipſe in te ero. Si enim animus tuus ſatis à me perſpectus eſt, non ſolùm dolorem iſtum, qui maximus eſt, fortiſſimè vinces; ſed aliquanto major, & erectior ad omnia bona ſtudia inſurges. Vale Patavii pridie Calend. Septemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI ALLIARDO, ET ZEBEDÆO DE PONTE

S. P. D.

LUgubres, & acerbiſſimas literas à vobis recepi, honorandi Patres, & amici chariſſimi, quibus mihi ſignificatis de morte ſapientiſſimi, & optimi viri Jacobi fratris mei. Vellem po-

potuissetis meliora hoc tempore mihi nunciare; nec post labores, & angustias ejus illud accidisset, ut etiam mihi audiendum esset de morte sua. Quid enim fortuna intactum dimisit, aut cui parti bonorum suorum pepercit? Vidit enim patriam, in qua satis diu cum laude, & gloria vixerat, manibus sceleratorum civium primò diripi, deinde inflammari, & tandem funditus dirui: vidit ædes suas, & agros depopulari, & ab ipso usque fundo penitùs everti: vidit tandem, se ex illa patria, & Civitate expelli, de qua ipse toties bene meritus fuerat; cùm interim sibi in summa inopia tot filii post se trahendi essent, & per alienas terras mendicandum. Hæc ita mihi gravia, cùm illa audirem, videbantur, ut vix rectis humeris sub tanto pondere malorum suorum possem stare: omnia tamen utcumque ferebam, illo vivo, atque incolumi. Sperabam enim, rebus compositis, illum viam facilè inventurum ad suas antiquas, & honestissimas artes, quibus sibi, ac suis necessaria parare, & meliorem spem excitare potuisset. Nunc verò morte sua omnes cogitationes meas inanes esse video: omnia consilia, quæ pro illo susceperam, incassum à me assumpta. Sed quia talis naturæ nostræ conditio est, ut sæpius mala nostra sint à nobis quàm bona audienda; vos officio amicorum functi estis, ut omnia scirem tempestivè, quæ aliquando necessariò auditurus eram. Nec dubito, omnia ab homine docto, & sapiente, magno, & infracto animo ferenda esse, & contra dura animum fortiter armandum. Sed hoc vulnus magis altè hodierno die mihi adauctum est, quàm illud possim æquo animo ferre. Amisi enim fratrem, quo non puto meliorem hominem inter suos cives vixisse, aut cui tantum patria deberet: amisi eo tempore, quo tot meis, ac suis malis fractus, ac penè victus, unicam spem in consiliis ejus, ac in salute posueram, pro quo magis eram, quam de me ipso solicitus. Non potuit fortuna majus malum rebus meis infligere; video enim in perpetuo luctu, & in nigra veste mihi senescendum esse. Una autem res me consolatur, quod non diu mihi carendum est illo; sequar enim citò ipsum, nec amplius aliqua vis fortunæ, aut lex naturæ poterit illum ex meo complexu auferre. Pro me jam nihil diutius, illo ab-

sum-

sumpto, desidero in vita manere. Tantum filii sui, ac mei faciunt me vivendi cupidum, donec illos eò usque ætatis perduxero, quòd se juvare possint: aliud non est, quod in vita ista me delectet. Si quid interim erit, quod ad levandum mœrorem meum, & ad luctum minuendum, à philosophia, aut à literis mutuari possim, omnia faciam, quæ vos, & cæteri amici nostri à me expectatis. Si quid autem vobis, amici, & necessarii mei, qui viventem illum dilexistis, à me fieri poterit, quod ad gratiam vestram accedat, bono animo omnia pro vobis suscipiam, nec prætermittam ullum officium, quod à me desiderari possit. Unum à vobis opto, ut, qua benevolentia fratrem meum, cùm adhuc viveret, prosecuti fuistis; eâdem uxorem ejus, ac liberos fidei vestræ commissos habeatis. Venissem ad vos, & per me ipsum gratias vobis egissem, nisi pericula omnes aditus viarum occupassent. Vos autem pro veteri amicitia, & necessitudine vestra in me, ac filios fratris mei, dabitis operam, quod ubi itinera aperta sint, omnes ejus liberi incolumes ad me perducantur; quidquid enim à vobis illis collatum fuerit, ita recognoscam, ut neque boni fratris, neque amici partes ullas neglectas esse à me discatis. Valete Patavii 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS FRANCISCO ZABARELLÆ

Episcopo Florentino

S. P. D.

QUòd nullas adhuc literas meas ad te dederim, Pater amplissime, neque negligentia fuit, neque oblivio tui. Expectabam enim quotidie nuncium, qui aliquid de his honoribus nobis referret, quos maximos omnes tibi olim divinabamus: eramque ego in primis ad eam ipsam rem totus, rerum novarum expectatione, intentus. Hæc res fecit, Pater optime, ut omnia, de quibus ad te scribere constitueram, eò usque differrentur, donec cumulatissimè tuæ felicitati gratularer. Quod

si

ſi nondum tempus tulerit, tamen probè exploratum habent omnes, qui noſtri Pontificis conſilia, & tuam ſapientiam noverunt, hos honores non poſſe à te longè abeſſe; aliter opinio, quæ de ſervanda, atque augenda Romana Eccleſia jam dudum in animis hominum invaluit, non ſolùm in hoc noſtro Beatiſſimo Patre omnino deſineret, ſed etiam omnem ſpem in futurum auferret. Nemo enim eſt, qui non ſentiat, aut dicat, hoc unum ei propoſitum eſſe, eos velle homines maximis his honoribus ornare, quos virtute, & ſapientia primos aliorum intellexerit; qua laude neſcio, an alia in ſummo Pontifice major poſſit eſſe, aut hoc tempore magis neceſſaria. Nam ſi nulla unquam Civitas potuit eſſe diuturna, niſi quam ſapientiſſimi homines vel conſilio ſuo prudenter, vel facto conſtanter rexerint; dubitandum non eſt in hac ipſa re, quin Roma Imperii caput ſemper fuerit, quando omnia Eccleſiæ Dei præſidia in ſapientia, atque in moderatione ſint poſita. Sentiebam quidem ego ipſe, multoſque ſentire intelligebam; cùm eſſes à ſummo Pontifice vocatus; nunquam majus exemplum virtuti datum ad bene de honore, aut de gloria ſperandum, quàm illo ipſo die, quo divulgatum fuit, non ad eam dignitatem, quæ tunc tibi conſtituta erat, ſed ad multo majores curas te ab eo eſſe deſtinatum. Laudabant præterea omnes, & ſummè extollebant inter hæc ipſa initia ſanctitatem, ac divinam ſapientiam ejus. Sed neſcio quomodo hæc opinio remitti, ac frigeſcere cœpit. Putant enim aut rem ſimulatam fuiſſe, aut immutatum illud eſſe ſanctiſſimum conſilium, quod de ſapientibus viris ornandis, atque promovendis priùs ab eo agitatum fuerat; quorum utrunque iis, qui hac in ſententia erant, falſum eſſe oſtendi; docuique nullo tempore eam rem, aut ſibi majori curæ fuiſſe, aut magis neceſſariam, quàm hodierno die: quod poſtremum cùm ipſi facilè concederent, nullum tamen ſe indicium habere prioris partis dicebant. Sed cùm ego illud dicerem, non ſolere magna diu duratura momento naſci, & hoc eſſe optima ratione, & natura comparatum; cogebam eos de ſua decidere, & in ea manere opinione, in qua priùs fuiſſent. Verùm, quid de hoc ad te diutius, Pater modeſtiſſime, quaſi vel tu hujuſmodi ſermones

nun-

nunquam audias, vel hujus dignitatis aliquando avidiùs fueris? Quoties ex te ipso, cùm adessem, audivi, & item multi alii, qui, cùm sapientiam tuam admirarentur, frequenter ad te audiendum conveniebant, te nullum genus vitæ, nullam studio literarum dignitatem anteferre; nullamque, aut solam esse inter omnes libertatem illam, quæ ex liberalibus disciplinis, & honestis artibus prodiret. Sed nullum te periculum, nullum pro publicis commodis defugere laborem dicebas; & idem postea in quadam tua gravissima oratione habita in Senatu coram Sanctissimo Patre nostro nuper legi: quæ cùm toties à te ex animo audivissem, vel legissem, nunquam deinceps putavi te ulla majori dignitate insigniri, quàm eâ, quam tibi in præsentia gratulor; ut minimam partem laudis fortunæ, & maximam sapientiæ tuæ concedam: quod cùm optimè sciam, hoc ad te scribere volui, quo certior fieres de his sermonibus, qui de te nuper apud me sunt cum amicis tuis habiti; ut scias, me nihil libentiùs facere, quàm de rebus ad te pertinentibus sæpe mecum cogitare, nonnunquam cum eis conferre; haberesque judicium hominum neque ignobilium, neque insipientium; & quod ego de expectatione tuæ dignitatis sentirem. * Si te pluribus verbis affeci, quàm tuæ dignitati conveniret, aut paucioribus, quam meus in te amor, fidesque persuadeat; illud tuæ, hoc verò maximis occupationibus meis attribuas. Tu me commendatum habebis; ego te in primis colam. Patavii quarto Calend. Septembris 1410.

* Anno 1410 hanc epistolam scripsit Barzizius Francisco Zabarellæ, qui fuerat à Summo Pontifice Joanne XXIII. in Episcopum Florentinum designatus: quod contigit die 15. Augusti hujus anni, ut ex Ughellio tom.3. Italiæ Sacræ.

GASPARINUS BARZIZIUS JOANNI BARZIZIO S. P. D.

QUid moriens pater tuus vobis reliquerit, mihi incertum est. Puto meliùs omnia tibi nota esse. Catharina mater tua scribit nihil omnino superesse. Fac me de omnibus certiorem, ut possim advigilare & tibi, & cæteris parvulis: aliud non scribo, nisi quod prudenter, & fortiter dolorem tuum vincas; est enim opus alio animo, & aliâ virtute, quàm olim. Nusquam tibi, & tuis deero, si volueris tibi adesse. Vale Patavii 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS ANTONIO CERMISONO S. P. D.

QUid de Hectore nostro constituas, aut quid de eo facturus sis, facies me, si tibi videbitur, per tuas literas certiorem; & quanquam neque admonitione, neque consilio cujusquam egeas, tamen memorandi causa magis, quam consulendi, laudo; quod, *si non potest fieri, quod vis*, ut est apud * Terentium, *saltem velis, quod possis*; is enim filius est, & (ut aliàs ex te audivi) non minorem partem habet natura in eo, quam si legitimus esset. Juvenis est, & ætatem suam sequitur fortasse magis, quàm tu, & ego optemus. Nullum tamen desperationis signum adhuc in eo cognosco; & spero, quòd tempus alios mores afferet. Multa in eo remedia tentasti, multa dixisti, ac fecisti, quæ modò lenia, modò aspera verbis fuerunt. Non dico hoc loco, more tuo, & aliorum Physicorum, quod postquam consueta remedia non proficiunt, tentes contraria: nihil enim à te omissum est; sed quia, ut solet à tuis dici prudentissimè, continuata vigent, intercisa pereunt; non tantum à te novanda sunt remedia,

* In Andria Act 2. Scen. 1.

dia, quantum repetenda. Non in totum sequerer juvenile consilium ejus, sive impetum, neque omnino inhiberem: modò aliquam bonorum studiorum particulam misceret. Ita etiam à te olim dici memini, cùm simul de hac re commentaremur; sed in hoc differebamus, quòd tu hoc ex præsenti spectandum dicebas, ego verò etiam paulo differendum, donec paulatim ad id perveniamus, quod volumus; quòd si nec tempus, nec præceptorum diligentia quidquam juvabit, tunc si placet, de salute ejus desperes: habeto illum tunc pro derelicto. Sed, ut puto, hoc non potest, te vivo, illi accidere. Sæpe animum ejus tentavi, & maximè his diebus: semper modestissimè respondit; est enim hæc ejus virtus, etsi non bene vivat, tamen bene loqui. Dicit, se maximè optare, ut sibi concedas eum studere dialecticæ: promisit multa, & affirmat, si hoc illi permiseris. Video, quid hoc loco à me quæras; vis enim scire, utrum satis profecerit. Non est dubium, quod si diutius inhæsisset fundamentis grammaticæ, melius se haberet; scis enim, quanta soleant adjumenta ab hac una ad omnes alias artes venire. Sed certum est, quod cæteris consideratis, qui se tradunt illi arti, quam nunc iste affectat, possent egregiè se ad illam transferre. Vides ætatem ejus fastidientem in his fundamentis diutius morari. Ego etiam rebus majoribus ita occupatus sum, quod ipsi volenti me sequi, parum prodessem. Ætas ejus non patitur correctiones; admonitionibus verò non satis in hac re movetur. Non est expectandum, quod sit par tibi, aut aliis summis viris, nisi suo proprio igne incendatur. Si non potest ad summum venire, veniat ad medium. Quid scimus? fortè voluntas aliquando comitabitur ingenium ejus, quod ego certè magnum esse, ac nobile, pluribus signis cognovi. Hoc illi non potest meo judicio deesse, quin inter mediocres mediocris is sit futurus. Hæc sunt, quæ more meo, quo utor cum amicis familiaribus, non scripsi, sed tecum ratiocinatus fui. Scio tibi neque consilium, neque prudentiam, ut idem sæpius dicam, aliqua ex parte deesse; sed benevolentiam, & amorem meum in te, & filium tuum secutus fui. Vale Pater, & Magister egregie, & ad me scribas, quam partem secuturus sis. Patavii 4. nonas Septemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Episcopo Florentino
S. P. D.

QUid ad te scribam, Pater modestissime, nescio: ita me animus destituit; & malis, quæ quotidie majora fiunt, animo frangor, ac debilitor. Sperabam tot assiduis malis, quibus superioribus temporibus nimis sum exercitus, fortunam jam satiatam esse; sed, ut video, malum increvit, & ipsa fortuna, quasi nulla mihi adversa influxerit, de integro adversùm me sævit. Multa literis, quas ad te olim dedi, conquestus fui. Scripsi de communi temporum perturbatione, de eversione patriæ, de exilio fratris, de fortunis imminutis. Quid aliud timendum videbatur, nisi quod unicum vulnus restabat; ut fratrem amantissimum, fratrem optimum, fratrem, quem plus quàm me ipsum diligebam, mors à me, à liberis suis, atque à meis auferret; nec pateretur, si non felici, at saltem misero fratre frui. Quod enim aliud vulnus acerbius inferre potuit? quàm calamitatem majorem, quàm ut primo eum carere patria viderem, de qua meritus optimè esset: dehinc cum uxore, & liberis in summa inopia, & rerum omnium egestate, ne civilia bella videret, per alienas terras exulantem: postremò verò apud homines ignotos, procul à conspectu, & amplexu suorum, tot rebus adversis jam fractum, ac defatigatum, vitam relinquere; & nos omnes, & suos liberos, quos multos reliquit, desolatos morte sua dimittere, quo tempore vel de restitutione patriæ, vel de vita cogitabam? Videbam quidem non posse diu virum talem, & certè omnibus humanitatis artibus ornatum his honoribus carere, quos virtus magis, quàm fortuna hominibus præstat. Amisi itaque illum eo tempore, quo suis rebus meliùs sperare cœperam: amisi, cùm jam fortuna victa virtute sua videbatur. Quò me ergo vertam, Pater humanissime? ad quem confugiam? Mala, ut dixi, jam multo majora facta sunt, quàm

ut

ut possim illa perferre. Eo certè perveni, ut nisi me natura, & literæ Philosophorum cohiberent, potiùs optarem, si ad hanc miseriam perveniendum erat, vel patrem meum sinè liberis decessisse, vel nunquam me, & hunc fratrem meum filios genuisse: postquam tantus filiorum numerus erat futurus, ut nullis facultatibus meis jam eos possem alere; aut si hæc tantùm eventura erant, mallem fato priùs me esse absumptum, quàm tot adversa, atque indigna videre. Sed nec majorum instituta, nec leges naturæ optare mihi ista permittunt. Ad te verò unum quoties animum converto, quoties de tuo in me summo amore cogito, ipse me consolor; & quantum natura mea patitur, me ipsum adhortor, si non fortiter, at saltem moderatè hunc meum casum ferre. Nemo enim est, qui vel consolando, vel juvando magis quàm tu, possit dolores meos levare: qui, si fortunas meas neglexeris, tuam virtutem, naturam, consuetudinemque neglexeris. Nam cùm jam id consecutus sis, ut ego tuus sim, non possum à te præteriri, nisi te ipsum præterire volueris. Necesse ergo est, ut, qui ultro mihi in patris locum successeras, nunc tua pietate in fratris locum venias, tibi molestum non sit, aut te indignum: qui nullum unquam naturæ, aut virtutis officium infra te esse duxisti. Si ergo tempus, aut occasio aliqua dabitur, ut possis res meas jacentes erigere, non solùm quo soles in me animo eris, sed eo majori, quo gravioribus malis vides me conflictari; cogitabisque nullam rem esse, quæ Deo sit gratior, quàm spem, consilium, auxiliumque his præbendo, qui nullo vitio suo ad inopiam sunt redacti. Vale, nec patiaris hominem tui amantissimum, te felice, esse miserum. Patavii octavo Calendas Novembris 1410.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS DANIELI VICTURIO S. P. D.

LAzarinus Resta valde me diligit; est enim homo egregiè literatus; &, quod prope summum in bono viro puto, modestissimus est, & in faciendis amicis maximè exercitatus. Is cùm apud me quamplures dies fuisset, & sæpe de te sermonem honoratum apud illum habuissem, rogavit me, quod te sibi amicum facerem; nam ipse tibi jam plurimum afficiebatur. Ego verò hoc illi statim sinè dubitatione pollicitus fui, & affirmavi nihil me illi facilius perfecturum. Sciebam enim, quantum illius mores tuis congruerent, & quàm avidè bonos viros in societatem, & amicitiam tuam assumas. Ipse ad te veniet, nec dubito bene de ipsò ex aspectu hujus, & ex verbis judicabis. Complectêris ergo eum animo tuo, & illum tibi charissimum habebis. Jam idem de te fecit, & priùs te charum, quàm notum habüit. Sed, ne gratis hanc amicitiam inter nos contraxerim, scito, me id ab eo impetrasse, ut digitis suis ipse mihi transcribat M. A. Gellium de noctibus Atticis; abundat enim otio, & est plures menses in tua * Civitate moram facturus. A te verò nihil est, quod mihi deberi putem, cui jam pridem plura debeo, quam sim solvendo. Nihil tamen mihi negabis, si morem antiquum retines; & quo alacrior sim ad persolvendum, non dubitabis hoc aliò maximo beneficio tuo me tibi adhuc obligare; scis enim, quòd res ista, quam cum eo stipulatus fui, non potest sinè te expediri. Perficias ergo hoc mihi, ut Aulum Gellium, quem à Petro Emiliano Pontifice Vicentino mutuò habueras, ei concedas; hoc enim ita gratum erit, ut hoc sim inter tua maxima beneficia numeraturus. Vale Patavii decimo Calend. Decemb. 1410.

GA-

* Venetiis.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ
S. P. D.

QUo ſis cautior in adeundo Danielem Victurium, mitto ad te literas, quas ad illum dedi. Finxi multa, ut faciliùs ab eo obtineas, quod uterque noſtrum maximè intendit. Si quid tibi corrigendum videbitur, tuo conſilio utêris: ubi verò probes ea perſequi, quæ ad illum ſcribo; rem mihi gratiſſimam facies, ſi operam dederis, quod animo perficias, quæ ego verbis finxi. Plura ad te non potui ſcribere, cùm jam ad multam noctem vigilaſſem, & multa adhuc mihi ex ſtudiis meis reſtarent. Vale, & me commenda Georgio noſtro medico egregio, & amico ſuaviſſimo. Non omittas obſignare literas, quas tibi mitto, Danieli noſtro reddendas. Vale Patavii decimo Calend. Decemb. 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ
S. P. D.

GRatulor tibi, quod bene amicitia Danielis noſtri uſus fueris, & maximè ingenium tuum laudo: qui, ut in jactu teſſerarum dicitur, ſciviſti quod malè ceciderat, arte corrigere. Feci autem quod tuis literis me admonuiſti. Egi quidem gratias Danieli noſtro, & Andreæ Juliano, & ſpero perpetuam inter nos benevolentiam futuram. Sed vide, ut tu præſens ſæpe me illis commendes. Idem etiam per literas meas de te faciam. Quod autem ſcribis, te ſemper aliquid ab eis audire, quod honorificè ſit de me dictum; hoc magis faciunt, quòd ita aſſueti ſunt, quàm aliquo merito meo. Eſt enim utrique eorum non ſolùm uſitatum, ſed etiam quotidianum, bene de amicis ſuis & ſentire, & loqui. Curabis ergo, ut cùm te illis amicum fecerim, tu etiam ipſos in amicitia mea confirmes; nec me permittas ab

ani-

animo eorum excidere: quod tibi facile erit, si ad illos sæpe de mea summa benevolentia, & amore in eos aliquid referes. Vale Patavii octavo Calend. Januarias 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDREÆ JULIANO
S. P. D.

QUòd omnes rectè valeatis, bene est; nihil enim libentius, quàm de vestra salute audio. Nec est, quòd aliter de me judices, quàm olim, cùm frequentes ad te literas dabam. Amo quidem te, Andrea, & valde diligo; neque intermisi unquam hoc officium ad te scribendi, nisi quòd aut tempus non affuit; aut quòd summus dolor, quem ex morte fratris mei viri optimi concepi, non permisit me huic tuo desiderio satisfacere. Nihil ergo est, quòd aliquam molestiam animo capias, si nihil ad te literarum mearum his superioribus temporibus dedi; nam aut occupationes assiduæ, & rerum novarum motus otium scribendi mihi negabant; aut mœror domesticus magis afficiebat, quàm vel per me ipsum, vel Philosophorum præceptis consolari me possem, & consuetudinem scribendi ad te repetere. Quòd verò multa in te officia mea commemoras; facis hoc pro tuo in me summo amore, qui majorem habes beneficiorum, quæ accepisti, rationem, quàm eorum, quæ dedisti. Sed de his omnibus meliùs inter nos, ut spero, his diebus commentabimur, cùm præsens apud te, & Danielem nostrum ero. Lazarinum Restam assumptum esse à te ultro in amicitiam tuam, maximè gaudeo; est enim homo dignus, qui à te valde ametur, & vehementer diligit me. Fecisti autem rem eo gratiorem, quòd non expectasti, ut illum per literas meas tibi commendarem. Nuper ad me scripsit, quo animo tu, & Daniel meus eum exceperitis. Hoc certè ita gratum habui, ut nihil magis. Si quid est, quod à me velis fieri, facies me certiorem, & videbis, quantum amori meo in te, ac benevolentiæ nostræ accesserit. Vale Patavii undecimo Calend. Januarias 1410.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO

S. P. D.

NUper Lazarinus noster egit mihi per suas literas ingentes gratias, quòd meâ causâ, ut ipse ait, facilè consecutus est amicitiam tuam. Idem scribit sibi ultro obtigisse apud Andream nostrum. Habeo itaque maximas & tibi, & illi gratias, quia valde meos amatis. Sed vix dici posset, quantum amicitiæ nostræ addideris, cùm intellexi te illi concessisse A. Gellium tuum, ut illum manibus suis transcriptum habeam. Facis quidem semper omnia magno studio, quæ me velle intelligis, nec de tuo in me summo amore quicquam adhuc remisisti. Ingratus certè essem, nisi jam te magis amarem, quàm me ipsum. Nunquam deteriore loco res meæ steterunt, quàm hodierno die; morte enim fratris mei ita omnia perturbata sunt, ut res mea familiaris non possit tot filiis suis, & meis sufficere; sed tamen quo minus per fortunas meas licet mihi gratificari tibi, eo magis in te ardentiori animo sum, ac majori ad persolvendum. Amabis ergo me toto animo, ut facis: & quæ tua humanitas est, quo minus fortunatum me videris, eo me tibi acceptiorem, & magis charum habebis. Vale Patavii undecimo Calend. Januarias 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

LAZARINO RESTÆ

S. P. D.

NIsi tuus discessus est nimis celer, spero iter ad te facere, ut de rebus meis tecum deliberationem, & consilium capiam. Tunc de omnibus inter nos commentabimur, & quid mihi placeat super facto Ligustici à te agi; & quomodo meliùs omnia ad me pertinentia possint hoc tempore, vel alio transigi. Interim curabo, quæ curanda erunt. Tibi verò maximas habeo gratias, qui rebus tuis adversis non dubitas te, & fratres tuos

communibus commodis ſpoliare, ut utilitati meæ inſervias. Franciſcus Donati Caſentini eſt venditor Valerii Maximi, & habitat Ferrariæ: liber autem eſt penes Hieronymum Anzelerium, hominem phyſicum. Spero, quòd ſi ad Franciſcum aliquid ſcribes, aut per amicum res iſta procurabitur, negotium tuum conficies. Pretium libri erat ab eo conſtitutum, meo conſilio, ducatis ſeptem, ſed quidam alii libelli non vulgares ſecum erant. Neſcio, an conſilium mutaverit, ſed puto, quòd plus credet mihi, quàm alteri; de qua re, ſi placet, eidem ſcribam. Nolui autem hoc facere tuo injuſſu, ne credat me negotium meum agere. Epiſtolas Ciceronis nondum habui, ſed liber paratus erit, ſi habebo, cui poſſim hanc rem tutè committere. Adjuvabis autem me etiam ad hoc factum, ſi cupis librum illum tranſcribere. Quod verò nondum Spartianum habueris, ægrefero; præſertim cùm res iſta in longum protrahatur. Niſi citò eo potiaris, inſtabo, ut potiùs incorrectum habeas, quàm nunquam correctum. Jonas noſter bene ſe habet, nec magnâ adhortatione, meo judicio, indiget: ſatis enim accenſus videtur ad bona ſtudia. Proderit tamen interdum ſtimulos currenti ſubjicere, quod tu aliquando literis, & ego ſæpe admonitionibus meis præſens faciam. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
LUDOVICO BONIFACIO
S. P. D.

INſignis, & egregie major frater honorabilis. Quia onus familiæ mihi majus eſt, quàm poſſim in Civitate Paduæ alere, mitto ferè totam familiam meam Ferrariam, ubi intellexi longè in viliori pretio eſſe annonam, quam in hac Civitate. Et vide, Ludovice mi nobiliſſime, quantam ſpem in te habeo: vide quantum te amo. Cùm dividerem cogitationes meas in multas partes, & eſſent talia loca, quæ me invitarent, ut potiùs aliò familiam meam mitterem; tamen ſumma benevolentia tua in me vicit deliberationem meam, & effecit, ut portus ille placidior mihi, & tranquillior omni alio portu videretur, donec fortuna

cœperit meliore vultu res meas aſpicere. Juvabis ergo familiam meam conſilio tuo, ac etiam auxilio; & venies in locum patris tot liberis meis, & fratris filiis. Spero brevi ad te venire, & ſatisfacere deſiderio utriuſque; nam quò magis expectatus fuerit conſpectus tuus, eò mihi jucundior, & gratior erit. Idem ſpero, ſi bene animum tuum novi, etiam tibi de me accidere. Sed de hoc ſatis, donec in rem præſentem veniam. Nicolaus filius meus tecum loquetur de omnibus ad me pertinentibus: ſcio charum illum amore meo habebis, & omnia facies, quæ ad amicitiam tuam pertinebunt: ego tibi maximas gratias habebo. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS FRATRI PROSDOCIMO S. P. D.

SI nihil ad te his diebus ſcripſi, non tamen putabis minus à me amari. Scis quàm olim occupatiſſimus eſſem, cùm adhuc apud me eſſes; nunc verò etiam acceſſerunt curæ meæ, quæ ita malè me habent, ut vix ullo tempore in majori moleſtia fuerim. Quid enim poteſt me delectare, cùm ſim à meis diſtractus, & quotidie minus bene de me ſperem. Vides in quanta caritudine annonæ ſumus, & in quàm magno timore malorum, non dico mediocrium, ſed certè jam extremorum. Onus familiæ majus eſt, quam hoc tempore poſſim ſuſtinere: pecuniæ, quæ mihi ab Ærario numerabantur, non reſpondent ad terminum; majora enim quotidie inſtant, nec video aliquem bonum exitum mihi in tot malis: unum reſtat, quod à nautis periclitantibus aliquando fieri intellexi; ii enim, cùm omnia deſperata vident, nec jam eſſe ullam artem, quæ aliquid proficiat contra tempeſtatem, tunc omnes vota faciunt. Nemo eſt tam inimicus Deo, quem metus mortis non reddat ſupplicem, & bene de Deo ſentientem. Poſſem & ego aliquid ſimile nautis facere, niſi etiam putarem Deum eſſe à precibus meis averſum. Vide, quò perductus ſum; neceſſe enim habeo confiteri, nautas homine literato aliquanto meliores eſſe, quamvis & ipſi hanc ſuam

in extremis rebus ſapientiam à natura ſinè ullis literis, & doctoribus didicerint. Sed fortè ego illud nimis video, quod illi calamitoſiſſimo tempore magis ignorant. Mihi ipſi conſcius ſum errati mei: & propterea Deum avertiſſe & aures, & animum à precibus meis non injuſtè timeo. Tu verò, ut ſoles, oratione tua illi me reconciliabis, & in gratiam reſtitues; magis enim operâ tuâ egeo, quàm dum aliàs in re minori attentiſſimè id à te expoſcebam. Spero non tuis literis, ſed animo intellecturum, quantum preces tuæ mihi profuturæ ſint. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
FACINO VENTRARIÆ
S. P. D.

POſtquam Ferrariâ diſceſſi, nihil de ſtatu meorum intellexi; & quia iter terreſtre obſeſſum eſt magis noſtrorum militum, quam hoſtium cuſtodiis, non video, qualiter de ſalute eorum certior poſſim fieri, niſi Joannes Cornelius morem cum amicis ſuis habeat tranſmittendi literas meas ex urbe Venetiarum Ferrariam. Curabis ergo, ut eam rem mihi perficiat, & ego ſibi, quas debeo, gratias habebo. Vale, & Federicum * noſtrum puerum optimæ indolis bene procures. Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
NICOLAO BARZIZIO
S. P. D.

QUòd omnia perfeceris, de quibus diſcedens à vobis multis verbis te admonueram, tuo officio perfunctus in hac re fuiſti. Sed nimis tardus es in ſcribendo ad me de omnibus rebus noſtris, & facis, ut ſæpe tibi abſenti iraſcar. Nemo deberet, ut ſæpius ad te ſcripſi, à portu veſtro navem diſſolvere, qui vel ad Urbem Venetam, vel ad nos iter haberet, quin eidem literas ad me dares: vix fieri poſſet, quod ex tot li-

* Cornelium.

literis saltem una ad me non perferretur. Non dubito aliquas ex meis ad te delatas esse, quibus & tuum desideravi officium, & sæpe te accusavi, quòd in scribendo nimis esses negligens. In cæteris laudo non minus studia, quæ sumpsisti in Officiis Ciceronis, quàm diligentiam tuam, qua usus es in librorum nostrorum lectione. Habeo gratias Ludovico * nostro homini nobilissimo, qui me tantum diligit; cùm enim multa sibi pro summa ejus in me benevolentia debeam, incredibile est, quanto beneficio ei devinctus sim, quod Bartholomæus Mela, homo in maximis rebus dispiciendis prudentissimus, valde me amat, ac diligit; semper enim amicitiam ejus propter suas egregias virtutes concupivi. Sed cùm ipse in rebus magnis versaretur, & plurima suo consilio transigerentur, quæ ad publicum statum Principis ** sui pertinerent; nondum fortuna nostra permiserat, me in notitiam suam venire. Tantum his diebus, quibus ad vos accessi, eum conveni: vix duo, aut tria verba potui propter summas ejus occupationes cum eo habere; sed visus mihi fuit homo, à quo nulla virtus abesset, & qui esset à me toto animo colendus. Scribam autem ad eum, cùm otium mihi erit, & ita scribam, quòd intelligat, me nullius hominis amicitiam majoris facere, quàm suam. Quod autem mihi significas, Ugutionem charissimum habere me inter suos, & omnia agere, quæ ad res nostras pertineant; is quidem, ut cætera, ita & hoc magnificè agit. Sed de ipso aliàs ad te uberiùs scribam; multa enim sunt, quæ maximè in illo homine admiror. Epistolam verò, quam olim scripseram ad Ludovicum nostrum de morte filii, mecum deferam, cùm proximis diebus accedam ad vos; quanquam non video, quid illi opus sit mea admonitione. Nunquam vidi hominem sapientius ferre casum suum, quàm is tulit obitum Bonifacii nostri; cùm præsertim ea esset in illo adolescentulo indoles, ut pater omnia de eo sibi, & promittere, & sperare meritò posset. Cætera, de quibus ad me scribis, propediem perficiam. Tu fac te attentissimum præbeas in philosophia; nec tan-

* Bonifacio.

** Nicolai Estensis Ferrariæ Marchionis.

tantum ſtudium in oratoria arte conſumas, ut majora ſtudia à te negligantur. Vale, & multâ ſalute pro me impertias Lucretiam matrem tuam, ac omnes noſtros. Patavii quinto Idus Febr. 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS LUDOVICO BONIFACIO S. P. D.

QUo die redditæ ſunt mihi literæ tuæ de morte Bonifacii noſtri, multa mihi perincommodè acciderunt. Sed neſcio, an aliud magis, quàm quòd inter domeſticum mœrorem tuum, & motus rerum novarum, qui maximi in his noſtris partibus oriuntur, meos ad te miſi; & forte eo tempore, quo filii tui funus maximè à te agebatur. Doleo, quòd ego, qui tibi debebam alicui ſolatio eſſe, cæteris moleſtiis tuis, quæ ſummæ ſunt, etiam hanc aliam, me inſcio, atque ignaro, adjecerim. Sed ita mea fortuna tulit. Caſus verò tuus incredibilem animo meo perturbationem attulit. Nam cum pro ſingulari benevolentia noſtra non alio in mœrore eſſem, quàm tu ipſe, qui illum ex te genueras; tu etiam renovaſti mihi luctus meos, in quibus diu fui pro morte Jacobi fratris mei: quem etſi ut bonum fratrem amarem, tamen cùm & ſapientiâ, & natu major eſſet, nunquam aliter eum, quàm optimum parentem excolueram. Sed de hoc aliàs ſcribam ad te prolixiùs, ut intelligas, quanto ego etiam in luctu, ac perturbatione poſitus ſim. Venio ad dolorem tuum, qui, quo recentior, eo tibi fortaſſis major, atque acerbior videtur. Nunquam negabo parentes oportere maximè angi animo, cum filios amittunt, & maximè ea ætate, in qua is tuus adoleſcentulus erat. Nam ferè hoc ſemper accidere videmus, filios, cum nondum in matura ætate ſunt, tum maximam ſpem parentibus afferre; propterea ſolemus ferme omnes minus æquo animo ferre, cùm aliquis ex noſtris in primo flore extinctus eſt, quàm dum ad maturitatem pervenit. Tu, Ludovice mi, puerum iſtum amiſiſti indolis optimæ, & egregiæ formæ; quo tempore, ut nihil moleſtiæ,

lestiæ, ita plurimum voluptatis ex eo capiebas. Sperabas omnia ex hoc puero consequi, quæ ab optimis filiis parentes boni expectant; sed tua omnis spes in medio abrupta est. Fefellerunt te cogitationes tuæ: multa signa in hoc tuo filio videbas, quæ tibi suadebant illum aliquando inter suos præclarum, ac insignem futurum. Idem sæpe etiam ego perspexi; cùm fortè is Patavii apud aviam suam fœminam honestissimam adhuc educaretur. Hæc sunt, quæ quoties tibi in mentem veniunt, faces dolorum animo tuo subjiciunt. Non dicam hoc loco tibi, quod à multis philosophis in re simili persæpe dictum fuit: nunquam, aut rarò fortunam spei respondere; multosque fuisse adolescentes maximæ indolis, qui postea neque utiles patriæ, neque frugi suis fuerunt. Huic nostro nihil tale, judicio meo, te vivo, poterat accidere, cùm ei formando, atque effingendo maximo studio incumberes. Sed quæso, cùm sis egregiè doctus, & sæpe historias antiquorum legas, quem mihi ex summis viris dabis, qui non se potius optaverit in primis annis adolescentiæ extinctum, quàm tot adversos casus, tot labores, ac molestias perpeti, quot etiam his, qui felicissimi habentur, continuè accidunt. Quod si Cicero noster, cum in Tusculano suo apud amicos de morte disputat, scribit meliùs Priamo Regi fuisse, item & Pompejo homini diu in sua Republica potentissimo, tunc è vita excessisse, cùm eorum salus à pluribus expectabatur, quàm diuturnitate vitæ omnes contumelias fortunæ experiri; quanto meliùs vir sapiens judicabit, antequam ingrediamur hæc magnifica munera, quæ cæteri admirantur, potius ex rebus humanis cedere, quàm semper stare sub assiduo ictu, ac perpetuo timore adversæ fortunæ: quod Bonifacio nostro obtigisse, si illum amasti, quantum certè scio, nec dolere debes, nec invidere. Non enim ulla est tanta commoditas, quàm ex vita ejus vel sperare, vel consequi potueris; quin pluris facere debeas, ipsum esse ex tot malis, ac periculis vitæ exemptum. Cogita præterea illum simul omnia ornamenta consecutum, quæ sæpe illi, cùm adhuc viveret, deprecatus fueras: cupiebas eum inter suos æquales, virtute, ac literis præstare; nunc ipsos etiam magistros, qui illum

eru-

erudiebant, longè anteceſſit: deſiderabas eum in his artibus eſſe eruditum, quæ ad ſtudia humanitatis pertinerent; nunc omnes artes humanas, ac divinas ſimul didicit. Admiramur homines philoſophos, qui vim elementorum, ac naturam omnium rerum, quæ gignuntur, ſapienter perſpexerunt; is tuus adoleſcentulus nunc ea intelligit, quæ nunquam à philoſophis cognita fuerunt. Multi curſum Planetarum, celeritatem Orbium, ſignorum ortus, atque occaſus contemplantur; quanto meliùs, ac perfectiùs putas animum ejus, qui modò in ipſis Aſtris eſt, omnem excellentiam, ac pulchritudinem Cœlorum judicare. Nunc cum tuis majoribus locatus eſt, qui ab ipſis uſque Regibus magnum initium ſuæ nobilitatis, ut ſæpe audivi, olim acceperunt, & æterno illorum conſpectu fruitur. Deum etiam ipſum intuetur, ac rerum divinarum cognitione inſtruitur. Iſta, ut ſcio, non ſinebat te mœror tuus perſpicere, & conſolari animum tuum, qui nunc in tanta triſtitia eſt. Hæc ad te non ſcribo, quia te putem ea ignorare; ſed ut te commonefacerem tuæ virtutis, & hortarer animum tuum ad repetendum ea, quæ viri ſapientiſſimi nobis de luctu minuendo reliquerunt. Propediem, ut ſpero, apud te ero: ſi quid his literis in te conſolando omiſſum fuerit; ſi id minus ratione; ſaltem dolendo tecum id perficiam, ut tu hoc tuo caſu non tantum doleas. Fortè etiam, cùm de communibus noſtris luctibus inter nos commentabimur, aliquid inveniemus, quod aut penitùs noſtram ægritudinem levet, aut magna ex parte minuat. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS CHRISTOPHORO, ET NICOLAO BARZIZIIS S. P. D.

SI me tantum amaretis, quantum utrunque veſtrum diligo, multas à vobis literas accepiſſem, quibus de valetudine Pauli mei, & de profectu Guiniforti certior factus eſſem. Sed

Sed videte quæso, ne cæteris molestiis meis, quæ sunt certè hoc tempore maximæ, etiam vestra negligentia accedat; vix enim dici posset, quanta in solicitudine pro vobis omnibus sim. Multa sunt, quæ pro vobis timeam, sed nihil magis, quàm ne * aër ille malè vobis eveniat. Scribite, quo in statu omnes sitis, & quid de libris illis actum sit. Sum hîc non sinè aliqua solicitudine. Omnes Doctores, qui Patavii legebant ante hos motus ** bellorum, qui nunc agitantur, non procul à nostris finibus adhuc manent. Si propiùs accedent pericula, providebo mihi tempestivè, etiam si cæteri essent negligentes. Sed res nostræ, ut spero, meliorem habebunt exitum, quàm multi suspicentur. Quoties mihi scripturi estis, curate, ut literæ tradantur in manus Joannis Cornelii, qui per certum tabellarium illas ad me transmittet. Valete Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI VISSO
S. P. D.

JOannes Tussanus nuper ad me accessit, & multa narravit mihi de tua in me summa benevolentia. Ait enim te maximam curam, ac studium adhibuisse, ut Bononiam matrem optimarum artium vocarer, primasque partes hujus laudis tibi attribuit. Amabam te priùs cum propter vicinitatem patriæ: quæ certè magis, quàm vicinitas agrorum debebat esse in propinqua parte amicitiæ: tum multo magis propter similitudinem artium, atque studiorum, in quibus bonam, ac magnam partem ætatis nostræ consumpsimus. Sed talia hodierno die majoris amicitiæ fundamenta jecisti, ut mihi necesse sit te charissimum habere, & multis anteferre, quos tamen vehementer & colo, & diligo. Vide, si quid à me potest fieri, quod usui tuo accedat; senties enim, nullum me laborem, neque molestiam fugere, si quicquam

* Urbis Ferrariæ.
** Inter Sigismundum Imperat. & Venetos.

à me fieri poterit, quod ad tuam dignitatem attineat. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
BALDO, ET JOANNI SVARDIS
S. P. D.

SPerabam post vestrum reditum in patriam vos daturos operam, quod mihi ad plenum satisfieret, & totum illud argentum numeraretur, quod in vestro discessu mihi debebatis. Sed, ut video, aut ex mente vestrâ omnia beneficia mea exciderunt; aut nullam ex bonis vestris pecuniam habetis. Quare, si de rebus vestris, quæ apud me sunt, aliud faciam, magis negligentiæ vestræ, quàm voluntati meæ imputabitis. Potuistis sæpe numero hoc anno cognoscere, quibus incommodis, aut in quanta necessitate fuerim. Habebitis ergo me excusatum, & fortunam meam feretis, si liberis meis potiùs, quàm vobis consulam. Valete Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
*FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino

S. P. D.

ETsi nullum adhuc satis certum auctorem haberemus, Pater clarissime, qui de tua amplissima dignitate nobis referret; tamen adeò velox fama ad nos pervenerat, quod his ipsis honoribus auctus eras, quos ego jam pridem tibi divinaveram; ut sua celeritate non solùm omnes nostras literas anteiret, sed etiam multo ante, quàm hoc tanto splendore, ac dignitate ornatus esses, in Provinciam nostram advolaret. Sed, postquam res ista non modo sermone hominum, qui frequens erat, sed

* Anno 1411. die 6. Junii Franciscus Zabarella Cardinalis renunciatus est à Joanne XXIII. Ciaccon. tom.2. hist. Pontific. Roman., & S. R. E. Card. col.804.

image
not
available

image
not
available

per alias literas ad te ſcripſi, domus conducatur, & ut alia, quæ mihi advenienti erunt neceſſaria, non deſint. Nam niſi aliqua vis manifeſta mihi afferetur, citra proximas calendas octobris cum tota familia me ad vos conferam. Vale, & de mea voluntate omnes certiores facias, qui rerum inter nos geſtarum auctores fuerunt. Huc uſque aliquas ad te, & ad alios dedi literas, in quibus, quia nondum me confirmaveram, ſatis videbar dubitare, quid inter tot rumores, & pericula eſſem acturus. Sed poſteaquam me recepi, factus ſum certior veniendi; quòd ſi nihil obſtiterit; non reſtat, niſi ut vel cum licentia Dominationis, vel quâ aliâ viâ me ex his ſedibus, & locis extricem. Patavii octavo Calendas Septembris 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS ANDREÆ BARBATIÆ S. P. D.

QUoties habeo, cui poſſim literas meas committere, nunquam prætermitto, quin aliquid ad te ſcribam. Heri unas ad te literas dedi: hodie cùm occurriſſet, cui poſſem has alias dare, nolui occaſionem hanc negligere; ut intelligas, me nihil omnium libentiùs facere, quàm ſæpiſſime, quo animo in cives tuos ſim, literis meis teſtari. Compono ſarcinulas, ut ſi à Dominatione Venetorum, ſalvâ gratiâ eorum, quibus illa Reſpublica ſe commiſit, potero diſcedere; honeſtè id potiùs, quàm neceſſariò faciam. Si verò id mihi minus per eos licebit, viam aliquam, etſi non optimam, ſaltem quam caſus dederit, ipſe mihi aperiam. Tu verò interim domum conduces, & quæ neceſſaria ſunt ad victum, ne cùm applicuero, nihil parati inveniam, ſed omnia per te comparabis; utêris autem operâ Joannis Viſſi, & Antonii Bergomenſis: qui omnia, quæ tuo conſilio perſpecta fuerint, ipſi induſtriâ, & ſolicitudine ſua perficiant. Et quia iſta non poſſunt ſinè pecunia expediri, convenies Matthæum Manianum, ut faciat numerari illos ducatos quinquaginta, qui nomine mutui fuerunt promiſſi. Maturabis autem omnia, quàm citiùs poteris; ſpero enim videbis me propediem

cum

cum uxore, liberis, & cæteris necessariis meis, nisi fortuna omnia consilia mea evertat. Vale Patavii septimo Calendas Septembris 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS ANDREÆ BARBATIÆ S. P. D.

QUarta die, posteaquam à te discessi, in Senatum Venetorum perveni, ubi magnam resistentiam habui, illis Patribus maximè contendentibus, ne à Studio Patavino discederem. Multa utrinque dicta, & pensa fuerunt. Tandem nihil in Senatu actum est. Discessi itaque negotio infecto, & navigavi Patavium. Cùm expeditus ero, constitui quacumque via ad studia vestra accedere. Spero, cum Dominatio Veneta constantiam meam videbit, nullam vim facturam mihi; est enim justissima, nec quicquam in Senatu suo contra leges, & æquitatem decerni patitur; quanquam difficilior interdum videatur, antequam omnia penitùs inspecta sint. Scribo ad Matthæum Manianum de his rebus, quæ ad rem meam familiarem pertinent. Cura, ut omnia quàm rectissimè fiant, nec in postremis ponas, quod ad promissionem ducatorum quinquaginta pertinet. Multi sumptus incumbunt mihi in veniendo cum familia tanta Bononiam; & quia scio, te negotia tua per procuratores agere, nolo contra commoda tua meis implicari. Utêris auxilio Joannis Vissi, & Antonii Bergomensis, qui me summè diligunt, ad quos jam superioribus diebus literas dedi, quid in re mea esset agendum ab eis. Vale, & si quid innovatum est in facto meo, celeriter ad me scribas. Patavii 1411.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS
JACOBO ISOLANO
S. P. D.

TArdiùs quàm putarem, literæ à vestris Reformatoribus absolutæ fuerunt: quæ res, etsi non satis per se indicaret ipsos de me conducendo remissos esse: tamen capitula, quæ ad me suis literis conclusa miserunt, demonstrant, eos non magnam curam de hac re agere. Cùm enim nihil ab ipsis postulassem, quod aut præter necessitates meas esset, aut contra honestatem; tamen multa petitionibus meis detraxerunt: sed nè diutius negotium istud protrahamus, scripsi ad Joannem Vissum, quid ad extremum velim; quod, si in bonum vestræ Civitatis, & rerum mearum venturum est, Deus hoc perficiat; sin autem aliter, fata sibi aliam viam inveniant. Quemcunque autem eventum res habeant, immortales vobis gratias habeo; nihil enim à vobis prætermissum est, quod ab optimo cive pro patria, áut quod à summo amico agi pro me posset. Si res ista exitum invenerit, quem optamus, nullum finem sum facturus studiis meis cum in omnes adolescentes Civitatis vestræ, tum maximè in filios vestros, quibus omnia pro vestra in me singulari benevolentia debere fateor. Si verò nostras cogitationes casus aliquis fefellerit, valuerintque plus consilia hominum illiteratorum, quàm doctorum, ego vicem vestram dolebo, & eâ fortunâ utar, in qua tamdiu assuevi. Reliqua cives vestri viderint. Valete, & me diligatis Patavii 1411.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS REFORMATORIBUS STUDII BONONIENSIS S. P. D.

CUm ad ſeptimum idus Junii redditæ mihi eſſent literæ veſtræ, non priùs placuit in Senatum Venetorum ire, cauſâ diſceſſus impetrandi, quàm omnia inter nos conveniſſent. Legi quidem veſtra de me decreta, & quid ſtatueretis inter nos ex fide bona agi oportere; ſed quia aliud mihi, aliud vobis in hac re viſum eſt, ſcribo ad Joannem Viſſum, qui pleniùs de mea voluntate ad vos referet. Quidquid enim conſecutum fuerit, ego in bonam partem accipiam. Tantum autem habeo, ad quod pro mea in veſtram Rempublicam benevolentia hortari vos poſſum, ut hujus rei deliberationem inter veſtras res maximas reponatis. Neque nunc de meis commodis agere putetis; utrum enim egeritis, mea parum refert. Sed cùm veſtro in me amore id apud me conſecuti ſitis, ut omnia commoda veſtra maximi faciam; illud vobis ſuadeo, ne aliquâ ratione prætermittatis, quin veſtris adoleſcentibus accerſatis in Urbem aliquem bonum, & eruditum virum, qui ſuo ſtudio, atque induſtriâ poſſit eoſdem meliores, ac doctiores facere. Si enim ulla ſunt præcipua in Republica fundamenta, quæ certè ſunt plurima; ego illa in primis judico in his artibus poſita, quæ adoleſcentiam bene inſtituant, & in illis diſciplinis expoliant, quibus poſſint aut ad Rempublicam ornatiores, aut ad alias ſuperiores artes poſtea faciliùs accedere. Sed quia non dubito vos hæc omnia pro veſtra ſingulari ſapientia vobiſcum melius cogitare, quàm à me commemorari poſſint, finem faciam: illud à vobis optans, ut maturè de his, quæ ſunt inter nos agenda, conſilium habeatis, & quàm citiùs à vobis fieri poterit, faciatis me de omnibus rebus certiorem. Timeo quidem, quod ſi iſta res, ut his proximis diebus, longius dilata fuerit, ne aliquo incommodo, vel factum veſtrum, vel fortunas meas implicet. Valete Patavii 1411.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS JOANNI BARZIZIO S. P. D.

DUm animum tuum potiùs, quàm ſententiam meam ſequeris, penè & patrem tuum ſubvertiſti; nihil enim accidit tibi, quod non longè ante divinaverim. Sed bene ſe habet, quòd fortuna in te mitior fuit, quàm ipſe tibi fueris; de qua re non ſolùm plura ad te ſcriberem, ſed etiam palàm te objurgarem, ſi res iſta in integrum poſſet reſtitui. Verùm omnia ſic fuerint, & ut ſunt tranſacta, ita habeantur. Quod inſtat, majori prudentia à te curetur. Nunc autem illud videas, ne ullam aliam rem agas ſtudioſiùs, quàm ut citò valeas. Si tibi opus eſt pecuniâ, ſcribe, & ſinè mora per me omnia opportuna conſequêris. Interim mittes ad Joannem Cornelium, qui tibi non deerit, ſi quid expediens erit; eſt enim ſummus amicus noſter, & qui libero animo eſt in omnes meos. Non habeo hoc tempore quem in amicitia majoris faciam. Si quid autem mutuò ſumpſeris ab eo, cura, ut id ſtatim ſciam, ne me ignorante, negligens, aut ingratus in talem amicum videar. Aliud non eſt, quod ad te ſcribam, niſi quod Facinum per literas meas accuſavi, quia nihil de tua ægritudine ad me ſcripſit. Neque adhuc de tuo caſu quicquam percepiſſem, niſi Petrus Thomaſius homo doctiſſimus, & amantiſſimus omnium noſtrum de tua valetudine, & ſuo in te officio mihi retuliſſet. Quare neque tu, neque Facinus poſthac ſimili negligentia, ſi charus vobis ſum, utemini. Fac valeas Patavii.

* Hanc, & alias duas ſubſequentes epiſtolas nullo appoſito anno ſcriptas invenimus: eas tamen ſcripſiſſe Gaſparinum ante annum 1411. citra dubium eſt; in illis quippe fit mentio Jacobi Gaſparini fratris, qui ex hac vita exceſſit anno 1410.

GASPARINUS BARZIZIUS

FACINO VENTRARIÆ

S. P. D.

SI me tantum amares, quantum ex meo in te officio, & amore oporteret, certè aliquid ad me de periculo, ac valetudine Joannis nostri scripsisses; potuit enim adolescens ille (quem non minus, quàm ex me natum diligo) multis rebus necessariis egere, & laborasse magis inopiâ, cùm nec præstò essent, qui remedia illi ministrarent, nec fortè pecunias haberet, quibus ipse sibi auxiliari posset. Quòd si fortuna illum ex rebus humanis absumpsisset, quid patri illius respondissem, aut quo loco res meæ fuissent? ille enim filium, quem genuerat, ut aliquando esset cæteris liberis auxilio, non sinè magna suspicione amisisset, quòd aut avaritiâ meâ, aut negligentiâ passus essem illum esse desertum. Ego verò non tantùm hominis mihi charissimi, sed etiam rerum mearum non parvam fecissem in illo jacturam. Quæ omnia incommoda tuâ culpâ, atque errore accidissent; sed bene res se habuit, quòd non tantum fortuna rebus meis nocuit, quantum illi in me permiseras. Quare etiam, atque etiam vide, ne de cætero in hujusmodi rebus, in quibus aut de mea fama, aut de salute agitur, aliquid prætermittas, quod à te possum ex officio nostræ amicitiæ expectare; turpissimum enim esset tibi in re mea frigere, quando semper in tua maximè calui: aliter cogeres me & benevolentiæ, & consuetudinis meæ in te oblivisci. Sed ut spero, non committes deinceps, quòd tibi possim pro simili causa irasci. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI BARZIZIO

S. P. D.

EGi gratias Petro Thomasio, qui omni officio & boni amici, & experti medici in te usus fuit. Laudo, quòd nactus sis ancillam, quæ ministret omnia ad tuam salutem; sed non placet mihi

mihi ætas ejus, ne quod remedio morbi tui quæsitum à te fuit, ad perniciem accedat. Prudens es, & satis debes callere, quæ laudes soleant, & quæ infamiam, ac paupertatem hominibus afferre. Nolo tamen ullam ex his verbis molestiam percipias, cùm omnia inter nos aperta esse debeant propter illam rerum omnium societatem; quæ, ut à natura ducta est, ita postea honestis studiis, & bonâ consuetudine firmata. Facino Ventrariæ homini impigro ages pro me gratias ingentes, quòd valde in me gratus est, & maximè officiosus. Plura illi non dices; hæc enim pauca sufficiunt. Tu verò nihil majori studio curabis, quàm ut citò valeas, & quàm sæpe, quo in statu sis, tuis literis me certiorem facias. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino
S. P. D.

QUòd meæ literæ, Pater humanissime, paulò tardiùs, quàm oportebat, à me absolutæ sunt; non tantùm meæ negligentiæ fuit, quàm quòd, quibus eas darem, non habebam. Nam etsi nullus ferè à nobis ad te iret, quem statim non convenirem, multaque de maximis rebus tuis interrogarem; tamen nescio quomodo, si fortè idem, aut alii Romanam Curiam peterent, nunquam de suo discessu antea monitus fiebam: de qua re cùm apud Valerium Marcellum, hominem ut optimarum artium, ita tuæ dignitatis amantissimum, questus essem, non minùs quàm ego ipse, in hac re mihi solicitus fuit; perfecit enim, ut Petro Florentino, homini tibi familiarissimo, & in primis honesto literas meas committerem. Sed nescio quomodo, hac mihi tam bona occasione oblata, verba mihi ad scribendum deesse intellexi. Nihil certè erat, quòd minùs primò timerem; quid enim erat, quod in tam læta materia, & tanta rerum copia dubitandum arbitrarer, ne vel literis tuis, quantum voluissem, responderem, vel tuæ felicitati abundè gratularer? Sed cùm rei ma-

gnitudinem intuerer, & me ad ornatè dicendum de summis laudibus tuis minimè aptum viderem, nullum prorsus in me studium comparebat, quo idipsum vel mediocriter facerem. Illud etiam me non modicum movebat, quòd nunc alia ad te oratione, quàm olim, utendum erat. Judicabam itaque aliquanto honestius esse nihil omnino scribere, quàm jejunâ, & exili oratione virtutes illas attingere, quibus facilè gradum tibi ad illos summos honores tuos fecisti. Cùm ergo planè me in sententia mea confirmarem, & certus essem locum istum potiùs non attingere, quàm impeditum relinquere; memini antiquæ humanitatis tuæ. Succurrebat etiam, quod ab his audiebam, qui à te huc veniebant, nunquam præbuisse te ipsum humaniorem, magisque affabilem omnibus, qui à te aliquid optassent, aut tuum aliter conspectum petere voluissent, quàm hoc tempore. Dicebant enim te nihil ex antiqua consuetudine remisisse: addebant etiam tuas virtutes cum dignitate pariter crevisse. Ego verò cùm hæc attentissimè de te audivissem, conferremque nunc de his mecum; animum adverti ad quædam alia, in quibus, etsi non summa, tamen maxima laus tua continetur, promisique mihi bonam veniam, si de certis rebus privatis ad te scripsissem; ita enim afficior tuo merito, Pater optime, ut neminem hodie vivere contendam, qui aut sæpius de tuis immortalibus virtutibus cogitet, aut qui magis omnia suspiciat, quæ à te illo in sanctissimo Senatu vestro vel sapienter dicta, vel graviter facta referuntur. Quid verò dicam de illa summa, & incredibili benevolentia tua, quam sæpe aliàs, sed maximè his diebus multis signis confirmasti; cùm enim constituisses ea, quæ tibi prosperè successissent (mutuor enim libenter aliquid ex tua eloquentia) per tuas literas his omnibus significare, quos aliquando tibi conjunctos, vel aliquâ studiorum societate, vel necessitudine habuisses; voluisti me inter illos summos viros, & tibi amicissimos numerare. Cùm autem iisdem ferè verbis, ut vetus mos est, cùm de eadem re ad multos uno tempore scribimus, utereris; visus es quibusdam locis plus mihi attribuere, quàm ego de me vel cognoscerem, vel expectarem, præsertim à te, quem nostrorum hominum sapientissimum omnes facilè concedunt.

Quare,

Quare, etsi nunquam à me dubitatum sit, quin à te maximè amarer, & tibi chariſſimus eſſem; tamen hodierno die perfeciſti, ut nunquam id ipſum magis verum eſſe intelligerem. Tantum enim tibi uni attribuo, ut omnia à te dici ſapienter, & amicè credam. Neque unquam dubitavi plura de me ipſo in utranque partem ſapientiæ tuæ, quàm mihi ipſi concedere. Vides igitur, Pater Reverendiſſime, quantum huic tuæ privatæ laudi tribuam. Vellem ea mihi ſcribendi facultas eſſet vel naturâ, vel ſtudio comparata, ut te pro tuis meritis ſatis dignè ornare poſſem: illud certè à me tanto ſtudio fieret, ut majori cura nihil unquam à me ſuſceptum fuerit. Sed cùm neque otio, aut doctrinâ ſatis ad tuas maximas res laudandas abundem, nec exercitatione dicendi; tu id mihi onus facilè remittes. * Multum enim virtus tua per ſe ad gloriam valet, nec tu hujuſmodi orationis ullo tempore cupidus fuiſti. Vale Patavii 1411.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAZARINO RESTÆ
S. P. D.

NIſi in tanto curſu fuiſſem his diebus, quibus Bononiâ rediens vidi te Venetiis, commentatus multa fuiſſem tecum de Jona noſtro. Sed cùm de maximis rebus meis deliberandum eſſet, (quanquam haud ſcio, an res ullæ magis debeant meæ dici, quam, quæ tuæ ſunt) nullum mihi tempus ſuperfuit, quo in tanta celeritate poſſem tecum, ut conſtitueram, de illo verba facere. Neſcio, quid acturus ſis, cùm tempus, quo hinc diſcedam, eſſe breviſſimum ſcias. Si de ſententia animi tui certiorem me feceris, nihil prætermittam, quod meo conſilio, aut operâ à me vel excogitari, vel fieri poſſit pro hoc noſtro adoleſcente continendo in his ſtudiis, quibus operam dare incœpit. Vale Patavii 1411.

GA-

* In Cod. Vaticano leguntur hæc verba, quæ in aliis Codicibus deſiderantur.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO FANTAXELLO
S. P. D.

HAbui nuper à te literas, quibus mihi significas, Henricum grammaticum habere quoddam opus morale; quare monitum me facis, si usui meo, aut meorum conveniret, ad te scribam sententiam meam. Ego verò habeo tibi maximas imprimis gratias, qui non es de numero eorum, quos Cicero inquit, cùm acutissimos habeant oculos, aures tamen hebetiores habere, aut memoriam, si quando suorum commoda sunt agenda. Sed tamen, quia nihil in hoc novi de te percipio, magnitudinem amoris tui potiùs apud me cogitabo, quàm verbis studeam gratias tibi agere. Placet, si per te fieri potest, ubi opus illud, & pretium à te laudetur, convenias secum, & ad me rem totam scribas. Quid autem de carminibus tuis dicam, quæ dedisti ad sapientissimum virum, & eloquentissimum Jacobum Foroliviensem? Puto magis nostræ amicitiæ convenire, ut apud doctos homines, cum quibus quotidie sum, quàm apud te laudem: qui cùm hominum, qui te cognoscunt, judicio, & in primis meo, habearis ferè omnium, quos ego noverim, in eo genere dicendi ornatissimus: nullius eges laude, cùm te ipsum studia tua maximè extollant. Unam ex illis versibus tuis & gravibus, & ornatis molestiam concepi, quod te intellexi adversâ valetudine teneri. Quare, si me diligis Antoni mi, cura ut valeas; nec aliud attentius agas, quàm ut conserves te nobis, & incolumem reddas. Optamus enim vehementer omnes, qui hìc sumus amici tui, ut te præsentem, & sospitem intueamur. Sustines certè non parvam expectationem omnium, quos vel adjutores tuorum studiorum, vel socios habeas. Speramus tamen optimè de tua valetudine, quòd & tuâ prudentiâ uteris, & consilio medicorum principis Jacobi Foroliviensis. Plura ad te scriberem, nisi occupationes meæ inde me retraherent: unum est, de quo te majorem in modum oratum volo, ut cures, qualiter in præsentia possim habere summam, quam conscripsi in epistolas Senecæ ad Paulum, quam à

Da-

Damiano Polano habuisti; de qua re ipse etiam ad te scripsit. Non possum enim sustinere amicorum meorum querelas, quibus persuadere non possum, hanc esse fortunæ, non meam culpam. Maximè autem instat amplissimus vir, & sapientissimus Martinus Garanelo novissimè electus in Procuratorem sancti Marci: cui cum virtute, & nobilitate sua plurima debeam, tamen aliquanto majora me sibi debere fateor, quod valde me diligit, & maximè studiosus est eorum, quæ aliquando, licet non satis emendatè, à me conscribuntur. Scio te posse ad hanc rem celerem modum adhibere, si clavem capsæ miseris alicui tuo, cujus fidem perspectam habes. Insto maximè, ut hoc facias; & ita quidem, ut nihil sit, quod ad præsens majorem in modum apud te contendam. Fac, ut valeas mi Antoni. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS ANTONIO FANTAXELLO S. P. D.

NImis te amo, Antoni, quia illum antiquum amorem tuum in diligendo me retines. Venit ad me adolescens quidam à te missus, qui plurimam salutem nomine tuo mihi attulit; & ait, te sibi mandata dedisse, ut me admoneret, quòd Henrico grammatico scriberem pro illis commentariis Officiorum Ciceronis: quam rem facilè ab homine docto, & utriusque nostrum amantissimo obtineri dicebat, si ad eum literas dedissem. Fecisti, Antoni mi, rem tuâ consuetudine, & naturâ dignam, cùm de studiis meis majorem curam geris, quàm ego, cui tota res agitur. Sed occupationes meas nosti, qui, ut amicis meis satisfaciam, rarò rebus meis vaco: habeo itaque tibi ingentes gratias, utinam etiam referre possem. Cognosceres profectò paucos homines vivere, qui pro meritis suis majori gratia à me ornati essent; sed ut me tuo juves ad hanc rem transigendam auxilio; sicut nuper adjuvisti consilio; ita te rogo, ut vix pro ulla re magis quemquam rogare possim. Ego enim, quod ad tuum consilium, & ad meam rem attinebat, scripsi amico nostro: quas literas cupio te priùs legere, ut si forte perturbaretur

Ro-

Romano more ſcribendi, quo utor; tu ipſe more vulgi tranſcribas, & ei pro me blandiaris. Nihil tamen hujuſce ſuſpicionis apud hominem eruditum ſubeſſe puto. Habui commentariolos Damiani noſtri à me editos in epiſtolas Senecæ ad Paulum. Librum verò tuum dedi Victorino Feltrenſi, qui juſſu tuo illum à me requiſivit. Quod autem valetudinem tuam bene curaveris, maximè gaudeo; ſed ſi te videre contigerit tua repetentem ſtudia, major certè gaudio meo cumulus accedet. Vale Patavii decimo Calend. Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS HENRICO VERONENSI S. P. D.

INtellexi & ſermone, & literis multorum, qui tibi familiares ſunt, apud te eſſe quoſdam veteres commentarios in officia Ciceronis; quæ ſi vera ſunt, majorem in modum rogo, ne graveris illos tradere Antonio noſtro Fantaxello, homini ut literatiſſimo, ita certè optimo, & utrique noſtrum amiciſſimo. Sum enim hoc tempore in curſu perficiendi quoſdam in eandem rem commentariolos, quos jam dudum à me incœptos noviſſimè repetii: qui labor nunquam intermiſſus eſſet, niſi ut in cæteris, ita & in literis, & artibus quædam immoderata cupiditas animum eorum, qui apud me proficiebant, traxiſſet. Cùm enim fortè vix illis Officiorum commentariolis incœptis, aſſumpſiſſem mihi ſententias epiſtolarum Senecæ in publicum exponendas; compulſus ſum voluntate amicorum intermittere, quas ſtatim dixi Officiorum expoſitiones, & eaſdem epiſtolas commentari; tenuitque me opus illud ferè ad hunc uſque diem occupatum. Qua re utcunque perfecta, converti me ad priora exercitia. Habes Pater optime, rationem meæ petitionis. Hæc autem res maximè fecit me hujus tui libri avidum, quod vellem induſtriâ meâ ſupplere, quidquid tempori detractum eſt. Sed non vidi, qua ratione ea res à me fieri meliùs poſſit, quàm ſi recognoſcerem, quæ à veteribus nobis relicta ſunt. Fortunatum itaque arbitror me eſſe, qui te nactus ſum, quem ſcio tua virtute omnia mecum habere

com-

communia, & maximè quæcumque ad ſtudia utriuſque pertinent. Dabis ergo quidquid id ſit, aut veterum opus, aut recentiorum Antonio noſtro, qui citò illud ad me mittet: ſcieſque rem omnium mihi gratiſſimam, & perneceſſariam facturum; pro qua ego ipſe ad te venturus eram, niſi & ibi Antonium habuiſſem, & talem animum tuum, quali in me jamdiu fuiſti, liberalem ſcilicet, & amantem mei. Quare cùm ſatis pro me orare literas meas confidam, facilè ab hoc itinere abſtinui. Vale, & ſi quid apud me eſt, quod uſui tuo ſit, pro tuo jure, quantum vis, utere. Patavii decimo Calend. Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino

S. P. D.

CUm jam ſuperiores ad te obſignaſſem literas, Pater optime, cogitavi non ſatis officio meo feciſſe, quod nullam omnino mentionem habuiſſem de his, quæ à te mihi renunciata fuerant per Baptiſtam noſtrum, juvenem tui obſervantiſſimum. Venit namque ad me his diebus: detulit mihi à te plurimam ſalutem, ac juſſit me optimè de tua gratia ſperare, ſi quid eſſet, quod à te in re mea fieri poſſet. Ego verò, etſi nil novi de te perciperem, tamen ſumma tenebar voluptate, cùm velut renovari gratiam tuam intelligebam. Sed cùm de hac re conſtituiſſem ad te ſcribere, neſcio quomodo in rationem dignitatis tuæ meus ſermo incidit, qui apud nos frequens de te habetur. Ingentes itaque habeo tibi gratias, qui me tantum amas, ac diligis: nam prævenisti me, Pater humaniſſime, nec permiſiſti, quod te orarem, ut memor mei eſſes, cùm etiam ultro invites, ut liberè tuâ operâ utar. Si quid ergo erit, quod à te mihi poſſit fieri, non parcam vel labori, vel occupationibus tuis; & ego me tibi in ſolutum dabo. Quòd occupatus ſim, indicio ſunt literæ meæ non reſcriptæ. Vale Patavii quarto Calendas Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS ANTONIO FANTAXELLO S. P. D.

MItto ad te Facinum Bergomenſem, cui fidem habebis non aliter, quàm ſi ego adeſſem. Nam & civis meus eſt, & juvenis certè cum modeſtus, tum etiam egregiè literatus. Committes autem ipſi commentarios illos toties à me petitos, niſi fortè vis finem facere tot officiis, quot his annis inter nos fuerunt. Quod ſi feceris, coges me immutare judicium, quod de tua in me fide, ac benevolentia ſæpe, multis audientibus, feci. Sed non poſſum adduci, ut credam te vel amicitiam noſtram, vel famam tuam ita parvi facere, quod eam velis commutare cum re minima; non enim ſolet hæc tua natura eſſe, neque olim talis fuit conſuetudo, cùm ſæpius tua mihi ultro obtuleris; & ut amici ſolent, bono animo, iraſceris mihi, quia nihil à te velim, propter illum ipſum egregium animum tuum, & honeſtiſſimam communium ſtudiorum conjunctionem. Quid autem cauſæ ſit, cur alio in me ſis animo, ſatis miror; patieris ergo te amicè admoneri, & quæ tua modeſtia ſolet eſſe, non malè me audies, ſi tibi juſtè iraſcor. Si verò & tibi vis idem in me concedi: qui forſan id, quod tu fortunæ dices eſſe, ego animo tuo non jure attribuo: nihil impedio, modò à te impetrem hos libellos, quos maximè deſidero aliquando ad me deferri. Spero enim, ſi morem mihi in hac re geſſeris, nos poſt has moleſtias aliquanto ardentiùs conſuetudinem noſtræ amicitiæ repetituros, quàm ſi nullæ unquam inter nos amoris intermiſſiones fuiſſent. Vale, & me ama. Patavii ſexto Idus Aprilis.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO FANTAXELLO
S. P. D.

DAmianus noster hodie mihi reddidit literas tuas. Mitto pecunias, quas ille noster, ut tu appellare soles, Tiresias vult sibi numerari pro illis veteribus commentariolis suis, quos certè neglexissem, nisi ut scis, mirator antiquitatis essem. Tanto enim studio veterum semper ductus fui, ut non tantùm laudem quæ ab illis bene dicta sunt; sed etiam, si quem illorum de recta via deviare contigerit, errores modestè feram. Neque solùm hoc eis attribuo, quibus, meo judicio, & auctoritas, & rerum multarum scientia fuit; sed & quandoque nostris senibus, quamvis deliris, amplius honoris defero, quàm vel ipsi digni sint, aut ultra fortasse, quàm illi expectent. Sæpe etiam eos ita pertuli, ut neque eorum maledictis moverer, neque contumeliis. Nam ita, cùm adhuc puer essem, audiebam à Sapientibus dici, senes esse communes adolescentium patres: quos etsi nulla alia res facit nobis reverendos, satis est, quòd majores natu sint. Postea semper illos in honore habere mihi constitui, & eos modestiâ vincere, quoties ab illis, non ut volebam, exceptus essem. Et ut ad senem nostrum veniam; nulla res mihi ab eo gravis venire poterat: sive tantum pro illis commentariis impenderit, sive minus, ego pretium non minus æquo animo fero, quàm his diebus literas ejus, quibus in me paulò magis invectus fuit, quàm vel ætas sua, vel ratio amicitiæ nostræ posceret. Sed hæc ad illum non referes, ne ipsum adhuc molestum mihi reddas. Visus enim est animum suum mihi restituisse, postquam sibi lectæ fuerunt literæ meæ, quibus non aliter quam aquâ incendium illud, quod incœptum erat, extinxi. Curabis ergo, ut illo deinceps meliori amico utar: & cùm habueris, cui possis illos commentarios committere, non prætermittes occasionem illam, quo maturius ipsis uti possim. Vale Patavii septimo Idus Decembris.

GASPARINUS BARZIZIUS FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

A die, qua superiores literas jam absolveram, Pater optime, multos menses postea intellexi illas semper in portu stetisse, tanta est enim hominum negligentia. Nam quibus in rebus sæpe maxima negotia continentur, ita facilè patiuntur ea neglecta esse, ut nulla nec humanitas, neque fides inesse eis videatur: quibus si per modestiam nostram irasci liceret, non mediocriter illis succensendum esset. Quod enim genus hominum hoc est? Qui sæpe, cùm aut ultro hoc sibi officium deposcant, aut precibus inducti polliceantur se his satisfacturos, à quibus literas, seu mandata accipiunt, nullam omnino vel nostræ voluntatis, vel officii sui rationem habent. Quod vitium nisi ita usitatum viderem, ut jam in consuetudinem receptum esset, plura de hac re verba facerem. Sed cùm alia sint graviora, quæ non hominum negligentiâ, aut incuriâ (ut dicitur) sed odio, atque invidiâ suscipiuntur; vix hæc minora commemorare mihi vacat. Non dubito fortè idem etiam tibi accidere, quanquam tua dignitas non sæpe id experiatur propter tabellarios publicos, quibus non impune esset, si literas eis commissas non redderent. Nos verò in longè alia fortuna sumus, cùm sit necesse aliquando his hominibus literas dare, cum quibus nulla nobis familiaritas est, neque amicitia: quo nonnunquam evenit, ut quæ tabellariorum culpa est, nostra esse videatur. Sed vestrum est, qui dignitate, & potentiâ præstatis, non imputare amicis, si literæ suæ ad vos non deferuntur, aut si tardius quàm oportet, redduntur; & cogitare, dum aliquid à vestris scribendum est, literas committi, sed ab eis, quibus commissæ sunt, non reddi. Hoc itaque vestræ humanitatis, ac sapientiæ proprium est, omnia in amicorum officio, potius fortunæ, quàm consilio imputare. Vale Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS DANIELI VICTURIO, ET VALERIO MARCELLO S. P. D.

ETsi paulo ante, quàm à vobis discederem, satis quid essem facturus utrunque vestrum admonuissem; tamen quia omnia incerta erant, totam rem meam ut satis impeditam reliqui: nec in meo discessu vos, quod maximè optabam, allocutus fui. Cùm enim in portu fortè navem expeditam invenissem, & essem rebus, quas agitabam, vehementer occupatus animo; navem conscendi, nemine meorum salutato, & iter Patavium feci: in quo etsi nulla gravia, tamen multa impedimenta perpessus fui. Postea verò quàm in eam Urbem me contuli, quædam melior spes rei bene gerendæ mihi oblata fuit. Magno enim desiderio meorum exceptus fui: qui, quo minus de meo reditu sperabant, eo magis gratulati mihi sunt. Timuerant enim, ne Urbis vestræ magnificentia me detineret, aut ne vestræ illæ opes amplissimæ plus apud me valerent, quàm consuetudo, & memoria studiorum suorum. Et fortassis duo illa me tenuissent, nisi multa vestram opinionem, & ferè omnia meam decepissent: quem locum non prosequar ulterius, ne ingratus videar adversùs Civitatem de me optimè meritam. Rejiciebam igitur hanc omnem culpam honestiùs in tempora, quàm ut dicerem vestros homines ad omnia meliùs, quàm ad literas & natos esse, & exercitatos; præsertim, cùm etsi non multos, tamen aliquos Romano ingenio, & antiqua virtute egregiè instructos olim audiverim, & hodierno die plures cognoscam. Modum itaque huic rei faciam, & utar modestiâ, quam sæpe in utroque vestrum, ut multas alias virtutes cognovi, & laudavi. Redeo ad Urbem Patavinam altricem bonarum artium. Cùm ergo in eam appulissem, visus mihi sum quasi domum rediisse, & advenisse tanquam ex aliqua peregrinatione in patriam mihi exoptatam. Ubi etsi multos ex meis desiderarem homines certè eruditissimos, nulla tamen res ange-

bat

bat animum meum, quàm quia neminem hîc Danielem, aut Valerium habebam, cum quibus de communibus studiis, & cæteris rebus conferrem. Sed postquam ita res nostra tulit, ut unà esse non possimus, constitui bene uti rebus præsentibus. Nam aut nulla mihi videtur in rebus humanis prudentia; aut in eo maximè consistit, quo se homines bene ad præsentia accommodant. Est enim Euripidis Græci hominis quædam in tragœdia sententia, postea à quodam nostro Latino (nam incertum est, quis auctor fuerit) in latinas literas versa: *tempori aptari decere*. Nec satis probo quosdam Philosophos, qui prudentiam volunt esse virtutem ex præteritis futura divinantem: quam si ad divina referant, ego illis etiam sinè præteritorum memoria facilè consentiam, omnia non aliter, quàm præsentia, quamvis procul posita, illam intueri. Si verò ad humana, quid de futuris possunt homines cognoscere, cùm rerum præsentium scientiam ullam, si Academiæ credimus, aut admodum parvam habeant. Sapientes itaque illi sibi ipsis fuerunt. Meus enim sapiens satis mihi instructus videbitur, & ornatus ea virtute, si omnia æquo animo, ut nunc sunt, perspiciet; in cæteris verò illud tantum dicet ex rebus ipsis oportere in consilium venire. Ea res fecit, ut maximè hoc tempore illa cogitarem, ac facerem, quæ in præsentia conducere mihi videbantur. Ex quo etsi multa incommoda mihi acciderint, ego tamen consilium meum non accuso. Neque tibi Daniel assentior, quamvis sis prudentissimus, illud, quod sæpe, cùm adhuc absens essem, pueris meis, deinde præsenti mihi objecisti: omnia à me temere facta; ego verò dicam minus feliciter, sed non stultè: nondum hoc de me cognosco. Nisi fortè eam stultitiam appellas, in qua tot sapientissimos homines, & multos egregios cives tuos, & Magistratus socios habui. Quare non possum adduci, ut qui in rebus cæteris tibi sæpe multum credidi, hoc unum à te satis consideratè dictum sapientiæ tuæ concedam. Gaudeo tamen, quod eventum illum, quem ferè omnes timebamus, vestra bona fortuna fefellerit. Sed ubi ea, quæ magnam ruinam minabantur, processissent, eò tunc sapientissimus judicio tuo fuissem; sed bene se habet, quòd tu potius me sapientior visus sis, quàm ut ea evenerint, quæ tunc vestræ Reipublicæ im-

impendere videbantur. Quicquid ſit, ego, ut ajunt, boni conſulo: nam omnia à te amicè dicta, cùm multa etiam feceris, haud dubito. Illud autem conſecutum eſſe maximè lætor, quod ad naturam, & conſuetudinem meam reſtitutus eſſe videor. Si verò non dabitur ſtudiis meis cùm dignitate frui, & in frequentia, atque conſpectu multorum hominum doctorum, ut quondam, in illis verſari; ero tamen his paucis contentus, qui virtute, & pulcherrimarum rerum ſcientiâ id aſſecuti ſunt, ut non poſſim eorum ſocietatem, & præſentiam niſi magnifacere: putaboque ſatis magnam adeſſe gloriam, ſi hoc tempore illud intelligam mihi eſſe cum illis commune, qui majori ſapientiâ ſunt, & in maxima fama vixerunt. Habebo has reliquias honorum, ac fortunarum mearum eò chariores, quò ſolæ rebus aliis deſtitutum illæ me non deſeruerunt. Id etiam patres in filiis obſervant, qui quò pluribus orbati ſunt, eò ſuperſtites ardentiùs amant, & ſibi gratiores habent. Arbitrabor autem non tantum ad rem pertinere, quòd magnis rebus abundem, quantum quo animo illis utar. Sed jam finem facio: intelligo enim me epiſtolæ modum exceſſiſſe. Scio nihil minus amicis, cùm de rebus agendis ſcribunt literas inter ſe, convenire, quam gravitate cenſoris uti. Sed quia non dubitabam vos pro veſtra in me benevolentia omnia velle, quæ ad me pertinerent, cognoſcere; non ſolùm ea ſcripſi, quæ à me ſcribenda eſſent, verùm etiam quò me tulit impetus, ex his, quæ inter nos geſta eſſent, eò proſecutus fui. Feretis autem me, ut ſæpe aliàs tuliſtis, ſi in ſcribendo ad homines prudentiſſimos, magis animo meo, quàm veſtris occupationibus indulſi. Valete, & me ſæpe de his, quæ apud vos geruntur, ac de omnibus ſtudiis veſtris certiorem facite. Patavii ſeptimo Calendas Martias 1412.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

MARCO LIPPOMANO

S. P. D.

CUm pridie me conveniſſes, & item alii quidam nobiliſſimi adoleſcentes unà tecum affuiſſent, ut de communibus ſtudiis noſtris commentaremus, ita à vobis diſceſſi, ut paucis diebus interpoſitis, maturum ad vos reditum pollicitus fuerim. Sed longè aliter ac ſperabam, res mihi ſucceſſit. Vix enim Patavium applicueram, quòd omnia mutata in melius ferè omnium ſermone intellexi. Cùm verò me in forum contuliſſem ad porticum, quæ jacet ad dexteram Vicarii Ducalis Curiæ, multos ibi obvios habui, qui tantam moram ultro accuſarent; impellerentque me, ut Magiſtratus veſtros adirem, ac me illis purgarem. Ego verò, etſi maximè gauderem, quia videbam magnam ſpem mihi oriri ad eam dignitatem ſtudiorum, quibus diu aſſueveram; tamen reſpectus veſtrum omnium, & ſumma in me benevolentia tua faciebant, ut nil magis, quàm ad vos redire optarem. Sed poſtquam id mihi edicto Magiſtratuum exceptum vidi, cogitavi; *ſi id non poteram aſſequi, quod volebam, id ſaltem velle, quod poteram*; nam hanc etiam ex veteri comœdia ſumptam eſſe à * Terentio ſententiam memineram, quam ſæpe multi ſapientes ſecuti eſſent. Si ergo vobis morem, ut oportebat, non gero, tu id mihi vertes; & hanc pro me veniam ab his, qui convenerant tecum, impetrabis. Spero vos mihi non futuros difficiles; præſertim cùm tu ipſe videris multos ita refrixiſſe, ut nullam omnino horum ſtudiorum curam agerent: quod ego te ægerrimè pati, & vicem meam vehementer dolere intellexi. Meritò itaque maximas habeo tibi gratias; & ſi quando caſus tulerit, etiam referam; cogitaboque hoc mecum ſæpe, quomodo tibi ſatis gratus videar, qui nihil hoc tempore omiſiſti, quod aut famæ, aut rebus meis accedere intelligeres. Vale Patavii ſexto Calend. Martias 1412.

GA-

* In Andria Act.2. Scen.1.

GASPARINUS BARZIZIUS VALERIO MARCELLO S. P. D.

CUm jam abſolviſſem literas, quas ad te, & Danielem noſtrum dederam, Hieronymus tuus me convênit, & ultro mihi pollicitus eſt operam ſuam apud Quæſtores noſtros pro pecunia mihi numeranda. Vix duo, aut tria verba mecum fecit. Sequenti die, cùm jam ſol ortus eſſet, me ad unum ex Quæſtoribus duxit. Quid egerit ibi pro me, & qua celeritate negotium meum confecerit, ex hoc potes cognoſcere; quòd omnibus poſthabitis, non argentum, ſed aurum ſtatim mihi uſque ad ſummam, quam expetebam, numeratum fuit. Vides Marcelle mi, quo animo apud fratrem tuum exceptus ſum, & quantis moleſtiis ipſe me liberaverit. Diſcuſſit enim hoc ſuo in me officio omnem agitationem animi, in qua eram; & omnia conſilia mea, quæ nondum ſatis certa erant, confirmavit. Tales mihi amicos Valeri comparaſti: hæc ſunt opera tua: hæ artes, quibus uteris. Non ſolùm enim quos tibi ſemel amare conſtituis, chariſſimos habes; ſed etiam efficis, ut non minus à tuis, quam à te ipſo diligantur. Non habeo, quas tibi poſſim gratias agere, cùm vix queam verbis dicere. Sed unam inter tot merita tua moleſtiam ſentio, qua tuâ præſentiâ careo. Scis quàm ſæpe omnes apud te ſolebam curas depónere; & de omnibus, quæ ad me pertinerent, conferre tecum, & tuo maximè conſilio uti. Nunc hoc ſolatio privatus ſum: quod ego, niſi te prope diem expectarem, vix poſſem perferre; ſed ut ſpero, in tempore aderis, & te, quantum volam, utar. Interim ſæpe de me cogitabis, nec prætermittes ullam occaſionem ad me ſcribendi, quoties dabitur tibi, cui literas poſſis committere; nam etiam ego idem facturus ſum. Sic enim ego tuam abſentiam, & tu meam æquiori animo feremus. Vale, & me ſæpe tuis paribus commenda. Patavii ſexto Calendas Martias 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS FRANCISCO BARBARO S. P. D.

CUm pridie quàm à te discederem, satis de omnibus ad me pertinentibus, quid essem facturus, certiorem te fecissem; navigavi, ut scis, postridie Patavium. Quo animo ibi ab omnibus meis exceptus fuerim, puto te optimè ex Daniele nostro intellexisse. Unum autem est, quod hoc tempore à te vehementer expecto: cura, si me diligis, ut Christophoro * nepoti meo dentur illa argumenta, quæ Antonius Luscus edidit in orationes Ciceronis. Maximè etiam egeo Plutarcho meo, quem si ab amico non poteris repetere, nihil omittes, ut saltem tuo possim uti: est enim utraque res mihi pernecessaria, si volo satis à me factum esse expectationi eorum, qui me non solùm amant, sed etiam magno studio colunt. Videbis ergo, qua ratione id mihi perficias, & ego maximas tibi gratias habebo. Vale Patavii quinto nonas Martii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS PETRO BARBARO S. P. D.

QUòd Antonius amicus meus, & modò etiam tuus à te exceptus perhumanè fuerit, priùs literis ejus, quàm tuis, certior factus sum. Scripsit enim ad me, te sibi ad omnia, quæ ex te optavit, officiosissimum fuisse. Quare magnas habeo tibi, & dico gratias, qui illis, qui mei sunt, tam liberaliter te ipsum præbes. Numeravi ducatos octo Francisco nostro, quamprimum ab amico mihi renunciatum fuit, se illos abs te suscepisse. Curabis, ut egregio viro Joanni Lauredano charus sit; nec eum tantum ex habitu, quantum ex animo judicet. Vale Patavii.

GA-

* Nempe Jacobi fratris filio.

GASPARINUS BARZIZIUS
LUCHINÆ EX MARCHIONIBUS MALASPINIS
S. P. D.

SI ex bona causa, & tuo consilio liberos tuos, qui apud me profitebantur, ad te reducis, gaudeo plurimum, & tuum factum laudo: nam & me curâ magnâ relevasti, præsertim hoc tempore, in quo nihil certi video, nec satis scio ubi consistam; & si ex re tua erat, bene tuis consuluisti. Si verò aliquâ animi perturbatione, aut impulsu alterius hæc à te sunt deliberata, doleo magis tuâ, quàm meâ causâ: cùm illud tibi acciderit, quod illi agricolæ, qui omnes labores, ac totius anni impensas uno die consumit, cùm falcem mittit in segetem nondum maturam. Sed puto omnia à te prudenter fieri, nec aliquid te agere sinè causa. Tradidi ergo, ut voluisti, hos tuos adolescentes illis, quos ad me, ut ita facerem, misisti. Utinam illos tam incolumes ad te deducant, quàm in hodiernum usque diem conservavi; & quàm sospites manibus eorum, ac fidei commisi. Hortor, ac moneo, ut summam curam circa illos adhibeas, ne tuâ negligentiâ tempus amittant. Quod ad me pertinuit, fideliter gessi me circa salutem, ac disciplinam eorum. Non potui, cum fortunæ mihi nunc iniquitate bellorum sint tenuissimæ, commodiùs eos alere his opibus, quas non habebam: quæ res, ut multis signis percepi, fuit tibi, & Joanni Suardo molesta. Sed cùm bene cogitaveris, judicabis nihil fuisse mihi in ea re succensendum; si pecuniis meis, quæ nullæ erant, liberos vestros alere non poteram: quos vos omnes, cùm opulentissimi essetis, & tota res ad vos spectaret, tamen egere vestrâ negligentiâ patiebamini. Hæc tam libero animo ad te non scriberem, nisi tuam modestiam cognoscerem, & omnia bene audire, quæ verè dicuntur. Ego enim, ut semper amicus fui, ita liberos tuos, quantum in me erit, bono animo & colam, & amabo. Vale Patavii sexto Calendas Septembris 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino

S. P. D.

NUllum prætermisisti officium, Pater clementissime, quod ad levandum mœrorem meum pertineret; ostendisti enim, quantum me hoc tempore amares, cùm & literas meas non potuisti sinè lacrymis legere, & tamen non desiisti me per tuas consolari, ac tua gravi oratione adhortari, ne rebus meis diffiderem. Postea enim quàm tuas literas legi, sensi fortiori me esse animo, ac majori ad sustinendum meas res adversas. Utar ergo consilio tuo, Pater optime; nam nemo est, qui magis apud me vel auctoritate, vel benevolentia valere debeat. Omnes itaque cogitationes meas ad Deum referam; & quantum mihi per humanitatem meam licebit, subtraham me non solùm à præsenti molestia, sed etiam à timore, in quem causâ rei familiaris incideram. Si autem majora visus sum tibi sperare, quàm pati ante ista tempora, in quibus sumus; imputabis dolori meo, qui non sinebat me in tanta calamitate perspicere, quid in re esset. Non dubito omnia apud vos adhuc jacere, & vulnera Ecclesiæ propter vetustatem majora esse, quàm tam brevi tempore curari penitus, aut sanari omnino possint. Sed illud mihi in tanta ægritudine animi accidit, quòd plerisque ægris: qui si fortè nacti sunt aliquem insignem medicum, etiamsi incurabili morbo laborent, tamen putant, se non posse juvari nisi ab eo, in quo summam spem habent. Tu verò, Pater prudentissime, non tibi animum deesse ostendisti, sed facultatem, & fortunam. Quod tuæ sapientiæ erat, juvisti me consiliis tuis; nec minus hoc remedio profuisti mihi, quàm cæteri auxiliando potuissent. Nescio quomodo omnia cœperunt postea faciliora mihi esse; sensi enim mihi summum amicum esse Fantinum Dandulum, hominem, ut nosti, sapientissimum, & apud suos loco illustri natum, quo nunc optimo Prætore utitur Civitas tua. Is cum de casu meo certior factus esset,

esset, ut est ferè omnium animo facillimo ad pietatem, adjecit ducatos quadraginta illi summæ, quam priùs ex publico Ærario à Quæstoribus nostris percipiebam: non quod eæ, & superiores pecuniæ sufficiant ad impensam dimidii anni, sed minus ad summam restat. Unam verò familiam Marcellorum meorum ita effusam ad omnia officia inveni, ut jam nihil non commune mecum habeant; & ut alios summos viros, & gravissimos in ea domo prætercam, unum præcipuè nactus sum Valerium Marcellum, cum quo omnes curas meas partiri soleo: hunc & consiliorum meorum participem, & socium studiorum multis annis habui: idem multum literas tuas adjuvit, effecitque, ut maturiùs vellem omnem dolorem meum deponere. Hæc ad te libenter scribo, Pater humanissime, ut & minuas illam molestiam, quam maximam ex malis meis conceperas, & aliquid addas ad veterem benevolentiam in hanc tam illustrem familiam: quæ, ut te maximè colit, ita & me, quem tuum esse novit, jam in Marcellis suis habet. Tu me, ut facis, valde amabis: ego animo meo, quem olim tibi dedi, & liberis meis, qui tui sunt, addo etiam fratris filios; iis omnibus pro tuo jure utêris. Si quid aliud à me vis, quod majus sit, tuæ virtutes, quæ sunt maximæ, cautiorem me facient, & si opus erit, etiam defendent. Vale Pater amplissime. * Patavii septimo Idus Decembris 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
NICOLAO BARZIZIO
S. P. D.

Mitto ad te orationem, quam nuper edidi pro novo Rectore exornando: nam cùm tantùm designandus esset Rector consensu illorum, qui solent ferre suffragia ad hujuscemodi Magistratus creandos; placuit novum jus constitui, cum ex tempore, tum etiam ex persona. Admissi enim fuerunt cives, qui, ut nosti, nunquam aliàs recepti sunt in hujusmodi suffragiis conferen-

* Anno 1412. scriptam fuisse à Barzizio hanc epistolam citra dubium est; in ea namque mentio fit Fantini Danduli, qui erat illius anni Prætor, ut ex Jacobo Salomon. inscript. Patavin. in Fastis Prætoriis.

ferendis. Quare novam orandi orationem à me habendam esse intellexi, in qua plura à me dicerentur pro tempore, in quo sumus, quàm pro re. Nemo enim ferè est, qui non sentiat justitiam in Magistratibus colendam esse, & multa ornamenta ad hanc unam dignitatem à latoribus legum esse delata. Habemus etiam * hominem egregiè doctum, & de quo nos omnes bene speramus, ut hanc Universitatem, quæ ad paucos redacta est, suo consilio velit, ac possit augere, & industriâ meliorem facere: qui à me, si prolixius orandi spatium ex more concedi soleret, pluribus certè verbis ornatus esset. Sed hæc hactenus. Venio ad Philippum Tarvisinum, hominem, ut scis, magis acutum in disputando, quàm exercitatum in dicendo. Is cùm vellet die statuto à suo Rectoratu discedere, eam orationem pronunciavit in conventu hominum sapientissimorum utriusque ordinis: cùm etiam adesset vir magnificus ** Obizo Princeps Ravennas, vellem fortunatior in ea conditione fuisset; nam privata dissensione, quòd sibi paucis ante diebus fuerat cum Jacobo Foroliviensi summo philosopho, ac nostrorum medicorum principe, ita affectus ad orandum venit, ut non magnam in Comitio gratiam haberet. Sed hæc, ut puto, non sunt tibi nova: qui cùm adhuc operam philosophiæ, & cæteris artibus dares, quotidie videbas in hujusmodi Magistratibus aut creandis, aut dimittendis magnas seditiones oriri, ac multa fieri à literatis hominibus, quæ vix ferenda essent, si ab indoctis, & vulgaribus fierent. Cùm hæc ad te scriberem, supervenerunt literæ tuæ, quibus mihi significas te in lectione Terentii perseverare, ac brevi incœpturum Valerium Maximum: deinde à me requiris commentarios in tragœdias Senecæ, ac ipsas tragœdias; ais enim te solicitari à quibusdam, ut sententias illarum eis exponas. Non probo consilium tuum, fili. Satis est, si feriatis diebus vacas Terentio; non feriatis verò Valerio: qui liber propter brevitatem historiarum, & singulares locos philosophiæ semper mihi visus est perdifficilis. Scis etiam in qua ætate es, qui vix dum ingressus

* Fantinum Dandulum Prætorem.
** Erat hic ex nobili Polentanorum familia.

ſus es annos pubertatis; ſed, ut video, nova quædam ratio honoris, & dulcedo gloriæ te ad hanc rem impellit. Ego verò nunquam tibi diſſuadebo, quin in hac ætate omnia facias, quibus omnes bene de te exiſtiment. Sed monebo, ut ad hæc ſtudia ita accedas, quod homines, ut ingenium, ita & modeſtiam tuam laudent. Habebis tamen à me quicquid optaveris; ſed moneo, ut ſi tragœdias lecturus es, Romanam hiſtoriam, ac externam differas. Vale Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
PHILIPPO MARIÆ III.
Duci Mediolani
S. P. D.

GAudeo plurimum, illuſtriſſime Dux, ac Princeps optime, omnia tibi auſpiciis paternis feliciter ceſſiſſe. Video quidem publicæ pacis, ac otii talia per te jacta eſſe fundamenta, ut multis annis melius ſperare nobis non licuerit. Cùm enim ferè omnia periiſſe crederemus, ac omnes in maximo eſſemus timore, quò ſe vergeret tantum pondus; ſubito cuncta mutata in melius vidimus. Illuxiſti quidem nobis Dux clariſſime, & fortiter vincendo feciſti, ut tuum ſtatum ex turbido, & procelloſo ſubitò illum ſereniſſimum, ac tranquillum videremus. Poſtquam enim victis hoſtibus, illa tua Ducalis Civitas ſua ſponte in tuas manus pervênit; nemo fuit ex numero bonorum civium, qui non te, ut publicæ ſalutis auctorem aſpiceret: nemo, qui non te parentem patriæ intueretur, cùm omnes viderent (te abſente) nunquam ſe poſſe aut otium, aut pacem ſperare; cùm intelligerent non tantùm caritatem annonæ, ſed famem etiam ſæviſſimam jam incœpiſſe Urbem ſuam acerbè premere. Tu verò tuâ præſentiâ, ac victoriâ non tantùm in præſens tempus ubertatem, ſed etiam in futurum certiſſimam ſpem ingenuiſti (te Principe) ſe nihil triſte, aut miſerum pati poſſe. Magna quidem hæc ſunt, & quæ nulla unquam debeat ætas abolere: ſed niſi provideris, quomodo hæc poſſint eſſe perpetua; timendum erit, ne fortè his

rebus

rebus tuis certè magnificis, frustrà lætati simus. Multa enim à te providenda sunt, multa cavenda; sed nescio, an aliquid aliud majus sit, quàm, ut quod apud Platonem * præclarè scriptum est: ita totum corpus Regni tui procures, ne, dum partem unam tueris, reliquas deseras. Qui enim partem civium consulunt, partem negligunt, rem (ut ille inquit) perniciosam in suas Urbes inducunt. Quod periculum longè absuturum à te scio, si te potiùs ad tuam naturam, & consuetudinem retuleris, quàm eorum, quibus ista displicent. Non dico, quòd homines sceleratos, & qui nullâ tuâ clementiâ possent tibi fideles fieri, in patriam restituas; sed ut in bonis viris perficias id, quod cœpisti; jube enim sua bona illis restitui. Hoc est maximum, & summum, quod Deo possis hoc tempore, & hominibus gratissimum referre. Quoties verò procurationes Urbium, & officia erunt à te distribuenda; vide, ut potiùs eligas ad quos illa velis deferre, quàm ut his hominibus deferas, qui in petendo sunt nimis attenti: sæpe enim est melius cogere bonos viros ad honores, & dignitates gerendas, quàm illas ambitiosis pretio concedere; non enim emunt, nisi quod postea cariùs vendant. Proximum huic erit, ut assentationibus non aperias aures; nec eos libenter audias, qui non quærunt, nisi quomodo possint inflammare tuum animum, & in odium illorum adducere, quibus ipsi non sunt amici. Ministrabis autem omnibus æquabiliter justitiam, & maximè in puniendo. Eris clemens in eos, qui magis errore aliquo decepti, quàm fraude tracti aliquid fecerunt contra jus: præbebis te omnibus affabilem: non permittes aliquem à te tristem discedere: etiam si non possis illis re satisfacere, tamen bene eis respondebis; incredibile enim est, quantum omnes blandus sermo Principis delectet. Sæpe autem ostendes te civibus tuis, & quicquid à tuis Magistratibus fiat, sæpius inquires; negligentia enim Principis impunitatem parit: impunitas verò immensos, infinitosque errores. Summa est: fac ut omnes te ament, ac mirentur; nihil enim aptius est ad Urbes tuendas, ut à Stoicis dicitur, quàm diligi: nihil alienius, quàm timeri. Curabis etiam, ut

* Quem secutus est Cicero de Officiis lib. 1.

ut diligentem rationem habeas de proventibus, & expensis tuis, ne plus effundas, quàm facultas ærarii tui ferat; multa enim tempora accidunt: quibus, nisi pecuniæ sint repositæ ad dubios eventus fortunæ, necesse est, ut Principes aut præter æquum, & bonum suos cives premant; aut periculum sui status incurrant. In omnibus autem rebus consilio sapientum utêris. Plura sunt, amplissime Princeps, ad quæ animus erat te hortari; sed cùm omnia perspicias tuo illo excellenti, ac summo ingenio, quæ potentiam tuam possint non tantùm ampliorem, sed etiam diuturniorem reddere; video, te admonitione non egere. Magis ergo ut fidem meam tibi probarem, hæc ad te scripsi, quàm ut ullam ostentationem apud te quærerem. Unum est, quod à te velim maximè provisum esse; cùm omnia feceris, quæ sunt optimi Principis, & quæ omnes tui cives laudent; illud summo studio curabis, ut te quàm diu conserves tuis. Nec solùm tibi à clandestinis insidiis cavebis, & cæteris periculis, sed etiam adhibebis omnem diligentiam circa tuum victum; in tua enim vita innumerabilium hominum salus est posita. Si hoc feceris, magis alienæ saluti, quàm tuæ consules. Vale, Principum clementissime, & me commendatum habe. * Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS FEDERICO CORNELIO S. P. D.

NOli putare, me tui oblitum esse, quod postquam à te discessi, nullas, ut pollicitus fueram, literas ad te scripsi. Nam, etsi magni bellorum motus hîc fuerint, non tamen officium prætermisissem, nisi totum ferè tempus meum consumendum mihi fuisset circa negotia, quæ ad rationem publicorum studiorum pertinebant. Sed deinceps curabo; ut quoties dabitur, cui possim literas meas committere; nemo à nobis ad vos veniat, qui non à me ferat aliqua documenta nostrorum majorum, quibus te do-

* Anno 1412. scripsit Barzizius hanc epistolam gratulatoriam, postquam Philippus Maria Vicecomes rebelles cives devicerat, quod hoc anno contigit, ut ex Corio Istor. di Milan. lib.4. fol.307 pag.1.

ctiorem in dies facias. Interim verò, quantum ætas tua patietur, apud Facinum * nostrum proficies: nec permittes ullo in genere bonarum artium te ab illis superari, quos & tua nobilitate, & parentum gloriâ longè antecedis. Vale Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS CAROLO SENONI S. P. D.

ETsi priusquam tuæ literæ mihi redderentur, ego jam omni officio meo, ac pietate in necessarium tuum per literas meas functus essem; tamen posteaquam intellexi, quòd valde adolescentem istum amares, magnus certè amoris cumulus ad meam pristinam in eum benevolentiam accessit. Cùm enim pater ejus, homo nobilissimus, paucis diebus, antequam è vita excederet, illum fidei meæ commendasset, id effecerat; ut si (quod re non multo post accidit) ipse moreretur, longè majori studio in filio ejus effingendo, atque formando futurus essem, quàm si incolumis filio superfuisset. Multa, ut ita facerem, me adhortabantur: sed nescio, an aliud magis, quàm liberorum meorum respectus. Ea res maximè animum movit, ut talem me in filio amici præberem, quales cæteros vellem in meos esse; si vel casus aliquis, vel natura illos vitâ, & auxilio meo privasset. Satis igitur hæc ratio me commovebat, ut juvenem istum haberem mihi commendatissimum. Accesserunt postea literæ tuæ, quibus mihi significas eam necessitudinem, quæ tibi erat cum patre ejus, dum adhuc viveret, commendasque eum magnopere mihi; neque id solum per tuas literas facis, sed etiam per Prætorem ** nostrum: qui, & quia te maximè diligit, & quia filius collegæ sui erat, non minus quàm tu ipse, pro amico tuo solicitus fuit. Ego vero cùm his rationibus, quas ante dixi, constituissem in animo habere ipsum charissimum; tamen, postquam de tua in eum necessitu-

* Ventrariam Bergomatem.
** Fantinum Dandulum.

ſitudine, & benevolentia certior factus fui, & quòd is eum commendabat, per quem multa ſum adjumenta vitæ, atque ornamenta conſecutus; cœpi multo chariorem, quàm prius, ipſum habere; ſcis enim amicitiam noſtram non ſumpſiſſe nuper initium, & extant plurima in me officia, & beneficia tua, quorum etſi tu oblitus es, nondum tamen ex animo meo ceſſerunt, neque unquam cedent. Nam cùm bellis civilibus patria mea cœpiſſet exardeſcere, tu potiſſimum ad illud incendium reſtinguendum miſſus ab eo Duce * fuiſti, qui tum ferè omnem Ciſalpinam Galliam regebat: in quo ita omnes tumultus orientes virtute, ac ſapientiâ tuâ compreſſiſti, ut paucis diebus nulla omnino bellorum civilium veſtigia apparerent. Multum debet tibi Reſpublica, quæ nulla fortè hodie eſſet, niſi tua fortitudine liberata, ac ſæpe defenſa, & conſervata fuiſſet: ſed plura, meo judicio, patria mea, cui cùm tu nihil deberes, tamen illud effeciſti, ne tam citò illa in cineres rueret. Ingratus ergo eſſem tibi, qui patriam meam, qui cives, qui me ipſum conſervaſti; niſi filium neceſſarii tui plus etiam, quàm liberos meos amarem. Tantum igitur in eo expoliendo tibi polliceor, quantum & natura ejus patietur, & meo labore, ac induſtriâ effici poterit. Vale Patavii quarto Idus Aprilis 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

QUo animo ſim, Pater humaniſſime, aut quo in ſtatu ſint res meæ, etſi non dubitem, facilè te poſſe pro tua ſumma ſapientia conjecturam facere; tamen volui reddere te de omnibus rebus meis certiorem. Ab illo enim die, quo tibi de fortunis meis anno ſuperiori multa ſcripſeram, ſemper mihi poſtea deterius fuit. Secutum quidem eſt bellum, cui etiam

* Joanne Galeatio Vicecomite.

qui propinqui non fuerunt, tamen terrore ejus, qui maximus in principio fuit, non parvam rerum suarum jacturam fecerunt. Multa præterea incommoda, quæ nunc taceo, huic malo accesserunt; cùm interim propter desolationem communium studiorum eò res perducta fuit, ut qui sibi victum, aliquorum hominum literatorum concursu, habebant, destituti omnino fuerint, & in magnis molestiis positi. Nunc verò quæ spes in futurum sit, aut pacis, aut otii, aliud non dico, nisi quòd maximè timeo; ne ipse metus bellorum, qui nondum penitùs potest ex animis hominum evelli, magnum aliquod iterum incommodum afferat præsertim his, qui studia quietis, & literarum sequuntur. Sed quia ista non arbitror tibi aut nova esse, aut ignota, plura hec loco verba non faciam. Nam per ea, quæ hîc de Romana Curia divulgabantur, hæc nostra incommoda, quæ nuper commemoravi, quasi ludus, ac jocus fuerunt præ illis, quæ vos passi fuistis. Sed hoc inter vestra mala, ac nostra refert, quod vos omnes pro vestra constantia constituebatis omnia fortiter à vobis ferenda; nos autem neque virtutem illam habebamus, neque si habuissemus, ea fortasse ita securo animo uti licebat; si nostros liberos tantum amare volebamus, & incolumitatem eorum appetere, quantum ipsa natura unicuique nostrum præscripserat. Ex quo necesse fuit, nos etiam in rebus minùs asperis aliquanto miseriores fuisse. Sed res ierunt quò illas vel casus, vel hominum error impellebat. Illud meliùs vobis accidisse gaudeo, quòd inter illa maxima, ac prope ultima adversa, in quibus ferè sinè ulla spe exeundi omnes jactabamini, repente quasi in sævissima tempestate splendor * quidam ab ipso Cœlo refulsit, ac supra naviculam Petri (ut vos soletis dicere) omnibus admirantibus, cecidit: qui non solùm attulit vobis optimam spem, sed certissimam etiam salutem; quare nemo dubitaverit hanc rem tantam, ac tam insperatam, divino potiùs administratam consilio esse, quàm humano. Quis enim posset aliter sentire, qui in ipsa penè hostis vestri victoria audisset pacem tam facilè ab eo impetratam, ut po-

* Concordia inita inter Joannem XXIII., & Ladislaum Regem die 15. Junii anno 1412. Theodoric. a Niem in vit. Joannis XXIII. pag. 20.

potius illa oblata, quàm petita videatur. Quid autem nobis futurum sit, qui adhuc in alto jactamur, nec sinè suspicione malorum sumus; etsi optimè sperem, nondum tamen satis perspicio. Illud autem boni in hoc timore assequimur, quod habemus Senatum in providendis rebus, quæ vel ad officia pacis, vel bellorum pertinent, sapientissimum, Magistratus vigilantissimos, cives autem omnes, ad quos status, & summa Reipublicæ spectat, in recuperanda pecunia pro sumptu belli maximè promptos: Ducem * verò exercitus talem, ut nulla in eo aut virtus, aut disciplina militaris desideretur. Est præterea ipsa Respublica opulentissima, ac florentissima omnibus copiis, ac rebus necessariis ad maximas res conficiendas; ut in perpetuum facilè omnia suppeditare posse videatur, quæ vel ad constantiam bellorum, vel ad victoriam pertineant. Sed hæc missa faciamus; intelligo enim me aliquanto longiùs provectum, quàm à principio constituissem. Venio ad ea, quæ me propiùs tangunt. Nescio, an ii motus, ac perturbationes rerum, de quibus paulo ante dixi, magis incommodo cuiquam cesserint, quàm mihi uni, qui non solùm publicum timorem comitatus fui, sed etiam antecessi: neque me opes meæ tam solicitum reddebant, quia magnæ, & amplæ essent; sed magnitudo familiæ, quæ post me trahenda erat, & paucæ quædam reliquæ fortunæ timidiorem faciebant, quàm fortè homini literato conveniret. Hæ ergo res, quas dico, me non sinebant quicquam deliberationis, aut consilii capere. Navigavi credo plusquam millies, ibam, redibam: is rerum mearum exitus fuit, quod dum eas maximè conservare cupio, penè funditus perdidi; subjeci enim libros meos hastæ, quod vix possum ad te, qui literatissimus es, sinè summo dolore, & lacrymis scribere. Alienavi quidem à me ea, sinè quibus cæteræ meæ res satis salvæ esse non poterant; & quod deterius est, illa, quæ remedio malorum meorum comparaveram, quò studiosiùs servare, ac tueri volebam, eò citiùs amisi. Aliud non restabat, nisi ut, sicut libros, quos æris alieni causa, quod magnum contraxeram, proferebam emptoribus, etiam non cupidis; ita & libros, quos multos ha-

* Carolum Malatestam.

habeo, creditoribus in solutum traderem, quanquam in tanta fame hoc à me periculum aberat. Tandem Patavium cum meis redii, libris imminutis, & familiâ auctâ. Timeo, ne possim diu hîc esse, nec satis habeo, quò me hoc tempore cum tot filiis conferam. Habes ergo, Pater optime, quàm deteriore loco res meæ sint, quàm olim, cùm ad te scriberem; & tamen miserrimus mihi videbar. Quæ autem spes in posterum sit, aut apud quos homines posita, cùm à te recessero, nemo erit, cui satis confidam; nam aut qui mihi amici sunt, non possunt rebus meis opitulari: aut si qui inveniuntur, qui auxiliari possint, fit, ut in maximo concursu, ac frequentia contendentium mecum apud illos de eadem re, ipsi mihi præferantur, vel quia magis molesti sunt, aut quòd attentiores, ac diligentiores in petendo quod volunt: mihi verò propter occupationes meas illud ferè accidit, quod ægro illi, quem cùm nemo tempestivè deferret in piscinam, aliis prævenientibus, ipse multis annis in ipso aditu languebat. Non dico, quòd amore, & benevolentiâ minus apud meos acceptus sim; sed quòd talis fortuna mea est, ut cùm jure potior sim, tamen beneficio inferior existam. In te autem nihil tale mihi timendum esse video, cùm & eò tua virtute, ac sapientiâ provectus sis, ut plurimum tuis prodesse possis; & in conferendis beneficiis omnes dicant eam in te esse prudentiam, atque constantiam, ut nemo extorquere possit à te illud judicium, quod semel in delectu amicorum tuorum feceris. Tu ergo solus efficis, ut omnem spem meam, ac omnes cogitationes in te unum conferam. Noli quæso pati, te vivo, me esse miserum. Moveat te animus meus, moveant fortunæ, & ipse denique numerus filiorum, pro quibus magis, quàm meâ causâ discrucior. Non contendo apud te, quod me locupletem facias, aut quod his rebus exornes, quas nunquam nimis concupivi. Fac tantum, ut tot adolescentulorum ingenia adhuc crescentia possim producere. Quod si aliquâ industriâ meâ, aut labore fieri posset, te ita agente, nullâ aliâ re mallem familiam meam, quàm quæstu meo alere. Si vero id nimis; vide, si à te aliquod beneficium impetrari potest iis meis liberis, qui tui sunt, aut alteri eorum, quo sibi, ac suis sumptus possint suppeditare ad aliqua bonarum artium studia. Quod si opti-

ſi optimas cogitationes, ac ſtudia tuæ in me perpetuæ benevolentiæ fortuna ſemel, atque iterum feſellerit; non tamen ceſſabis de me ſæpe cogitare, & omnia dicere, ac facere, quæ me poſſint ab his malis, quibus conficior, eximere. Judicabis ex multis, & maximis laudibus tuis nullam eſſe majorem, quam ſi tuo præſidio tot liberi mei non ſolùm vitam habeant; ſed etiam quidquid optimarum artium, ac diſciplinarum conſecuti fuerint, tibi uni attribuant; ego enim, quantum in me erit, vitam citius amittam, quam hanc ſpem in te poſitam. Vale Patavii 1412.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino
S. P. D.

CUm de rebus, quæ & tibi, & Romanæ Eccleſiæ his diebus adverſè acciderunt, Pater Reverendiſſime, nihil adhuc certi haberemus, multaque huc de te afferrentur quotidie nova, quæ penè me exanimarent; non priùs potui de tua ſalute certior fieri, quàm id mihi ſignificatum fuit per Protonotarium Venetum, hominem tui, ut noſti, amantiſſimum. Is enim, ut eſt rerum ad te pertinentium curioſiſſimus, narravit mihi, ſe & literis, & ſermone multorum cognoviſſe, quòd ſalvis rebus tuis, incolumis ex manibus hoſtium evaſeras. Sed tamen aut ubi eſſes, aut quàm prope à nobis perventurus, dicebat, ſe nondum vel à tuis, vel ab aliis audiviſſe. Ego verò, cùm in tanto periculo jam ferè de tua ſalute deſperarem, viſus mihi ſum ex iis, quæ ipſe de te magna cum voluptate retulerat, quaſi revixiſſe. Poſtea verò quàm idem mihi renunciavit te Bononiam adventaſſe, majorem aliquanto lætitiam animo concepi, quod ſaltem in Urbem non procul ab hac noſtra perveniſſes, quàm ex tuo caſu triſtitiam. Cogitabam enim te ſatis eſſe ad omnes res aſperas ex ſuperioribus temporibus exercitatum; nec ullam poſſe tantam rerum mutationem accidere, in qua non tibi magno animo conſtares. Si quid autem erat, quod in ea re aliquam tibi moleſtiam

leſtiam attuliſſet; totum id judicabam non tuâ, ſed Reipublicæ cauſa contractum. Non ergo putavi quicquam mali ex hac, velut quadam tempeſtate repente orta in Eccleſia Dei, ad te poſſe pervenire. Nihil, ut dixi, quantum ad communem hominum jacturam pertinebat; ſed ego in hoc ipſo tuo periculo timebam & mihi, & cæteris amicis tuis: quibus ut ſemper maximo ornamento fuiſti, ita poſtquam ad hanc prope ſummam dignitatem aſſumptus es, dediſti non parvam ſpem, te incolumi, nunquam rebus noſtris diffidendum; & hoc ipſo te maximè beatum arbitror, quòd noſtra ſalus in tua dignitate ſit poſita. Sæpe quidem, ut de cæteris rebus tuis, quas ſemper admirari ſoleo, ita & de hoc tuo in nos omnes animo ſermonem cum amicis tuis facio; ſed cum nullo ſæpius, quàm cum hoc noſtro Protonotario; eſt enim incredibile, quanti omnia tua faciat: quoties enim eum convenio, aut me hortatur, ut aliquid ad te ſcribam, aut ferè totus ſermo de tua ſapientia ab eo conſumitur; vel quod nihil me judicat libentius, quàm de te audire, vel quod tantum animo tibi affectus eſt, ut ſibi temperare neſciat. Non negabo hodie tibi affectum meum; cùm enim prius chariſſimum haberem propter ſocietatem communium ſtudiorum, dehinc verò ſua dignitate illum colerem; cœpi poſtea, quia te ſummè amat, multo pluris auctoritatem ſuam facere, judicavique unum ex paucis, qui apud nos eſſent, in quem omne officium meum, atque reverentiam conferrem. Sed jam longiùs progredior, quam à principio inſtituiſſem: redeo ad ea, quæ ſupra mihi propoſueram. Plurimum & gaudeo, & gratulor, quod fortuna te nobis conſervavit; nec eſt paſſa, tuam ſalutem, quæ nobis penè charior eſt, quàm vita noſtra, à publica ſalute disjungi. Neque puto de reſtitutione Eccleſiæ melius alio tempore ſperandum eſſe, quàm quò majores perſecutiones patitur. Neceſſe eſt enim (niſi deos Gentium colere volumus) ut hi, qui rerum potiuntur, & ſe Principes dici volunt, aut hoc tempore è ſomno excitentur, & communem Rempublicam armis inimicorum perturbatam vindicent; aut nunquam expergiſcantur, & huic ipſi Regi * ſerviant, qui ſibi maxi-

* Ladislao

maximæ voluptati ducit, non ſolum Eccleſiæ ſtatum evertere, ſed etiam publicum totius Italiæ otium, ac pacem perturbare. Quod ſi receptum non eſt, nobis certè de * Romana Eccleſia optimè ſperandum videtur, ac de tua felicitate vel conſervanda, vel augenda confidendum. Vale, & ut ſoles, me valde ama. Patavii Nonis Quintilis 1413.

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI BARZIZIO
S. P. D.

Binas à te recepi literas, quibus tuam diligentiam, & ſummum ſtudium nobiliſſimi viri Valerii Marcelli in res noſtras ad me ſcripſiſti. Ego verò, ut illius officium, ita induſtriam, & ſolicitudinem tuam laudo, & te hortor, ut non defatigeris, maximè hoc tempore, omnia, ut facis, ratione, & conſilio perficere, & ſæpe ad me ſcribas, quo in ſtatu omnia noſtra ſint. Vehementer autem à te quàm ſæpe literas ad me dari deſidero, quid agat puer ille divini ingenii Guinifortus meus. Scis quantum eo delecter propter illam incredibilem vim naturæ, quæ annos ſuos ultra indolem omnium puerorum, quos ego noverim, judicio meo anteceſſit. Nihil, Joannes mi, potes facere, quod magis à te expectem, quam te ſummam curam hujus pueri gerere. Quantum enim proficiat in te eſt, cum diſcendo ut nullus terminus, ita etiam nulla ei moleſtia ſit. Servabis autem in eruditione, & doctrinâ illius non ſolum diligentiam, ſed etiam modeſtiam, & humanitatem; nondum enim, ut noſti, agit ** annum ſeptimum, quamvis jam par ſit multis adoleſcentibus, qui circa prima rudimenta ſatis inſtructi ſunt. Trahitur ergo multum ætas

* Hoc anno Roma capta à Ladislao Rege die 8. menſis Junii, fugit ab Urbe Pontifex cum Cardinalibus. Theodoric. a Niem in vita Joannis XXIII. pag. 21.

** Natus enim fuerat Guinifortus anno 1406. ut ex epiſtola Guiniforti ad Joannem Auguſtinum, & Chriſtophorum Barzizios Mediolani ſcripta decimo quarto Calend. Aprilis anno 1438.

illa ad amorem literarum, blanditiis, & quasi ludo magis, quàm timore, & flagellis: hac ratione puto veteres appellasse eos, qui his literis, & huic ætati sunt præpositi, magistros ludi; quod ludo quodam pueri sint ad rem eis novam, ac insuetam alliciendi. Hæc ad te non scribo, quia de tuo studio dubitem: omnes enim, qui à te ad nos veniunt, curam, ac solicitudinem tuam in omnibus rebus nostris cum laudant, tum illud te accuratius facere dicunt, quod ad Guinifortum meum pertinet; sed ut intelligas me tanti hoc officium tuum facere, ut nulla res sit, quam pro nostra necessitudine magis à te fieri expectem. Vale Patavii 1413.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO ZABARELLÆ
Cardinali Florentino

S. P. D.

JOannes Sacerdos, unus ex secretis familiaribus tuis, Pater optime, nuper à te veniens me convenit, multaque de meo statu percunctatus est, ut à te in mandatis habuerat; ex quibus incredibili voluptate me affecit. Admiratus enim fui, quòd inter maximas res, & summas occupationes tuas, quas unus majores cæteris Patribus pro publica salute suscepisti, vacaverit tibi etiam de fortunis meis, atque de omni casu meo cogitare; ex quo, etsi à te valde amari semper judicaverim, nunquam tamen de tuo in me summo amore certiorem, quàm hodierno die fecisti. Gaudeo medius fidius, neque id mediocriter, quòd me tantum diligis; sed non minùs tuâ causâ, quàm meâ delector, quòd nil apud te cùm sim emeritus, tamen maximum in me benevolentiæ tuæ studium contulisti: quod ego non possum nisi tuæ virtuti attribuere. Amare quidem eum, à quo multa in nos beneficia, aut benefacta extent, cùm id etiam barbaræ inter se observent Nationes, non id magnæ esse laudis duco; qui verò extremâ eum benevolentiâ prosequitur, quem nullo in se beneficio, sed nonnullâ fortassis opinione dignum esse, qui à se amari debeat, judicet, illum ego divinum potiùs hominem, quàm humanum judico. Meri-

Merito itaque non solùm immortales tibi gratias dico, quòd non pateris me de ea spe excidere, quam mihi olim dedisti; sed etiam huic tuæ clementiæ gratulor, qui nullo in te beneficio meo, neque officio, in tuis me habes. Talem enim te nasci voluit Deus, & postea ipse te optimis præceptis, institutisque confirmasti; ut nulla apud te major vel beneficiorum, vel amoris causa sit, quàm ea, quæ ad tuam virtutem augendam pertinet. Comparasti animum tuum ita ad omnia, ut omnibus, quibus honestè posses, velles prodesse, neminem offenderes; certumque haberes eorum delectum, in quos tuum officium, aut humanitatem conferres. A primo quidem illo die (nam juvat ab ipso usque initio repetere) quo ego me tibi commendavi, semper deinceps tua in me benevolentia major fuit. Nihil à me, quod aliquam dubitationem haberet, agebatur, in quo non tuo consilio uterer. Nunquàm difficilem apud te aditum habui: nunquam me vel noctem unam hærere in dubiis rebus permisisti. Dehinc verò cùm sapientiam, ac virtutem tuam ea dignitate, in qua nunc es, ornasses; neque tua absentia, nec splendor ille honorum (qui non bono exemplo sæpe multos in oblivionem amicorum duxit) neque maximæ occupationes impedimento fuerunt, quin frequenter de me cogitares, & me ultro per tuas literas ad bene sperandum hortareris. Casus autem meos, quos ego propter perturbationes temporum, tum morte viri optimi fratris mei, & graves, & acerbissimos perpessus eram, ita consolatus es, ut omnem ferè molestiam tua in me pietate absterseris. Secuta est deinde rebus meis, quæ mitior esset, quam fuerat superiori tempore, fortuna; & quod tu mihi jam prorsus desperanti prædixeras, Deus animum meum abjectum, atque jacentem erexit: nec, quod maximè verebar, necessaria adhuc defuerunt. Multa fateor abesse, quæ si adessent, tranquilliori animo essem. Quamvis enim opes ad necessitatem suppeditent, nondum tamen ad ornatum; neque video qualiter aut ingeniis tot filiorum, aut dotibus septem filiarum fortunæ meæ possint sufficere. Si quid ergo est, Pater humanissime, quo vel in præsens tempus, vel in futurum melius possis rebus meis consulere, quæso, obtestor, obsecro, ut & fortunæ meæ, & virtutis tuæ memineris. Nullum

quidem laborem meum, nullum ſtudium, aut diligentiam prætermittam, ſi quid erit, quod meâ poſſim induſtriâ efficere. Quod poſſum, tibi polliceor, animum ſcilicet gratum, memoremque tuorum in me, ac in liberos meos, qui tui ſunt, beneficiorum. Sed hoc nihil ad tua in me promerita. Quod maximum, optimumque in hac re eſt, ex conſcientia recte factorum, & à tua virtute repetes. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

FRANCISCO ZABARELLÆ

Cardinali Florentino

S. P. D.

ETſi nihil poſſit mihi exploratius eſſe, Pater clariſſime, quàm tua in me perpetua benevolentia, ac ſummum ſtudium; tamen vix credi poſſet, quàm novam ſemper voluptatem percipiam, quoties aliquid de tuo in me amore aut dictum, aut factum intelligo. Quod etſi audire frequenter accidit, neſcio tamen, an aliàs clarius, quàm nuper id literis Petri Pauli cognovi, apud quem, cùm de me (ut ſcribit) multum ſermonem habueris, & omnia mea pro tua conſuetudine magni faceres; illud etiam juſſiſti, ut me amaret, atque ad me ſcriberet. Is licet pares in dicendo tibi gratias apud te ſit acturus, non tamen potui, quin & per me ipſum idem facerem: non quòd officium iſtud homini & amico, & oratori non rectè commiſerim; ſed quòd mos animo gerendus fuit. Sic itaque, Pater optime, habeto ex omnibus tuis in me officiis, quæ multa, & magna ſunt, hoc vel maximum eſſe, quod amicum hodie per te conſecutus ſum: quo haud ſcio, an alius vir melior ſit, doctior certè, aut pluribus artibus inſtructior, te excepto, meo judicio nemo. Ita enim cum ex his, quæ ab eo edita ſunt, & quidem elegantiſſimè, tum ſermone hominum non inſipientium, qui frequens eſt, ſæpe vulgari audio. Tantum ergo hac re tibi debeo, quanti amicitiam hominis optimi, & eruditiſſimi facio; qui ſi ſolvendo eſſem, non differrem vel unum diem, ſed ſtatim hoc ære alieno me exſolverem. Nunc verò cùm

cùm dicere nihil mihi esse religio sit (ut verbis Poëtæ comici utar) & me ipsum tibi superiori tempore pro multis aliis in me tuis meritis in solutum dederim; faciam quòd debitores non mali solent: qui non suppetente, unde suis creditoribus reddant, saltem hoc curant, ut diligentem calculi rationem habeant, versentque frequenter secum, quantum debeant. Conficiam ergo nova calendaria (nam priora jam tuis creditis omnia plena sunt) & in initio libri, in albo (ut dicitur) Petrum Paulum nostrum in receptum scribam. Summam autem non taxabo; est enim mea summa inæstimabilis; tu quanti voles taxabis, & ego ratum habebo. Vale Patavii pridie nonas Augusti.

GASPARINUS BARZIZIUS ANDREÆ JULIANO S. P. D.

Nisi te, & Danielem nostrum ex animo diligerem, tantâ in scribendo ad utrunque vestrum libertate sæpe aliàs, & his diebus maximè, usus non essem. Necesse ergo vobis est, ut me feratis, judicetisque plurimum tunc vos à me amari, cùm maximè vobis molestus videor: aut amorem meum accusetis oportet, qui facit, ut videlicet possim æquo animo ferre, quod antiquæ consuetudini vestræ sit contrarium. Scis mi Andrea, olim me à vobis crebras habuisse literas, & tamen solitum esse, modò te, modò Danielem nostrum nonnunquam accusare, quia aut raras, aut perbreves epistolas ad me daretis. Nunc verò, cùm uterque vestrum sit in tanto otio, quod nullas prorsus habeam; ea re impulsus fui, ut pridie bellum vobis indicerem; nisi hos mihi paucos dies concederetis, quibus vobis frui possem: in qua re quantum profecerim, vos mihi non testes, sed optimi judices estis. Iterum vobiscum per alias egi literas, ut quid de vestra in me amicitia sentirem, facilè ex verbis meis possetis intelligere: quibus adhuc à vobis nihil responsum est. Tandem Prosdocimo viro optimo, & religioso hoc negotium dedi, qui te moneret, ut Patavium usque cum nostro Daniele accederes: ubi locus mihi

esset multa inter nos de amicitia nostra expostulandi, & ultro querendi: quod si factum esset, plurima certe à me audissetis, quæ vobis aures perculissent. Non ignoro etiam vobis dentes esse, propterea vos potiùs apud me, quàm me apud vos esse cupiebam; quo liberiùs verba, meo more, facere possem. Puto continuissetis manus vestras, cùm illud sciatis me multo plures vobis paratas habere: sed ut video, divinastis ita potuisse contingere: cavistis quàm prudenter à periculo isto. Vellem vobis irasci, sed non possum; nequeo enim inter medias querelas à joco abstinere. Verum ad Prosdocimum oratorem meum redeo. Habui literas tuas ab illo, & quidquid à te optaveram super illo indumento reficiendo, atque ornando. Quod autem utrique molestum fuerit, quia expeditionem pecuniæ cuique alteri, quàm tibi, & Danieli meo commiserim; optimâ id à me ratione factum defenderem, si possem de hac re vobiscum in præsentia disputare. Tandem habetote, quo facilius judicare possitis, qua in vos mente sim, me nihil sæpius, quàm de utroque vestrum cogitare; neque ullos homines magis, quàm vos diligere. Videte ergo quàm recte faciatis, qui homini amantissimo utriusque: homini, qui magis vos, quàm suos oculos diligit: non poteritis saltem quatuor dies indulgere, & aspectum vestrum tam modico tempore largiri; tunc vobis in mentem veniet, quis nostrum justè accusandus sit; & mirari desines mi Andrea, cur novo scribendi genere ad vos usus fuerim. Vale, & Danielem nostrum de his, quæ ad te scribo, certiorem facias. Patavii duodecimo Calendas Novembris.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

QUanto sim dolore affectus, mi Daniel, renunciato mihi obitu optimi juvenis fratris tui, ex hoc potes cognoscere; quòd ego, qui olim in domestico luctu meorum semper aliquid habui, quo mærorem eorum aliqua ex parte levarem;

nunc

nunc ita animo destitutus sum, atque omnino abjectus; ut neque tibi, neque viro sapientissimo genitori tuo possim hoc tempore quicquam præsidii afferre. Eoque magis id mihi dolet, quod hoc officio tam necessario non possum in te fungi ego: qui tibi uni plura debeo, quàm cuiquam eorum, quibus certe plurima, & maxima debere me non nego. Quid igitur faciam, mi Daniel suavissime. Sæpe consilium cœpi nihil ad te scribendi; ne hoc adhuc recens vulnus tuum, cùm potiùs mederi debeam, exasperarem. Cavent etiam hoc idem medici; ne vulnera, quæ ipsi leviter obligaverunt, per aliquot dies omnino attingant; cùm sæpe intempestiva curatio plus doloris, quàm molestiæ attulerit. Quod etsi ratione fieri debere judicarem, permovebar tamen plurimum, & judicio tuo, quod semper magnifeci, & communi hominum opinione, quæ est de summa inter nos benevolentia, & maxima necessitudine ita confirmatum; ut nemo dubitet, quantum ego te amem, & quantum invicem ego à te observer, & maximè diligar. Cui, qualiter à me occurri posset, nisi aliquid literarum super hoc tuo dolore ad te statim dedissem, prorsus non videbam; potuisset enim potiùs negligentia, quàm consilium videri. Revocavi itaque me inde, constituique id minore amicitiæ nostræ injuriâ fieri; si hujus tui mœroris, atque luctus me tibi socium, atque participem adjungerem, quàm si huic famæ non consulerem, neque naturæ meæ, neque consuetudini obtemperarem. Dabis itaque mihi veniam, si nihil præter lacrymas ad te fero; nec aliter de me judicabis, aut alio eris in me animo, quàm soles in eos esse, qui cùm ad te consolandi causa confluunt; tunc, etsi tuos magis luctus renovent, efficiunt tamen, ut nonnullam tu ipse ex lacrymis eorum inter illos mœrores tuos voluptatem sentias; cùm hanc animi tui ægritudinem multis communem intelligas. Hoc itaque genere consolationis, quamvis alieno, neque sapiente homine satis digno, levare te possum. Quod si pro singulari tua modestia hoc meum factum non probabis; ego totum crimen istud in te rejiciam: qui tuo merito fecisti, ut tantum te amarem, quòd neque modum, neque constantiam possim in hoc tanto, & tam gravi dolore tuo habere; neque quicquam tibi, neque mihi provide-

videre. Cùm enim casum hunc tuum cogito, nescio quo animo hujus amantissimi fratris tui mortem ferendam esse dicam: qui optimum genitorem suum, qui te fratrem dilectissimum, qui charissimam genitricem suam, atque sorores ejus virgines honestissimas, qui amicos omnes tanto luctu moriens, nuper confecit, ut nullo majori, neque pari, multis annis antea domus tua afflicta fuerit. Quid enim est, quòd satis queri possim, aut fortunam accusare, quæ juvenem hunc, jam maximum domus suæ præsidium, & paulo post in sua Republica futurum Civem egregium, tam repente à vobis in ipso flore juventutis, ac præclaro vitæ cursu abstulerit? Neque id in patria inter charissimorum parentum complexus; sed adeò in extremis usque terris, atque à patria sua disjunctissimis, ut vestris triremibus nulla expeditio longior nota sit, aut magis vestris classibus periculosa. Ego certè, quò apud te excusatior sim, si meos luctus nimis videor effundere, facilè ignosco doloribus tuis; quòd præter illam singularem animi moderationem, talem fratrem fortasse magis, quàm homini sapienti conveniat, luges: quanquam scio te citò lacrymis tuis modum facturum. Neque de illa tua incredibili modestia animi, ac virtute dubito, quamvis id à te in præsentia fieri non possit; spero enim te hujus rei præsidium potius à prudentia tua, quam à tempore mutuaturum. Quod, etsi paucis nostrorum hominum concessum sit; tamen ea existimatione, quam de te homines doctissimi faciunt, non id facere, minimè dignum, ac decens esset. Sic enim te exoratum omnes volunt, qui te amant; & ego in primis, qui te maximè diligo, ut fortiter hunc tuum casum feras, ipseque miserandum genitorem tuum in hoc mœrore alloquaris. Consoleris etiam tuam optimam genitricem, ac omnes tuos, qui nunc dolore infinito tanguntur. Jam quidem tota domus tua ad te unum respicit. Amici omnes etiam attendunt, quod eis exemplum, quem dolendi modum statuas. Si enim magno, & invicto animo hunc tuum casum feres; multo majorem ex hac tua virtute gloriam, quàm ex desiderio amantissimi fratris tui incommodum, te referre senties. Vale, & memineris te Danielem esse. Patavii Calend. Novemb.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS ANDREÆ JULIANO S. P. D.

SEcutus essem statim literas, quas super morte fratris ad Danielem mitto; nisi Christophorus Parmensis, vir ut eruditissimus, ita meo judicio nostrum omnium amantissimus, mihi significasset, quanta cum virtute Daniel meus hunc suum tam acerbum casum ferat. Narravit enim mihi non solùm ita mortem ejus sapienter sustinere, ut neque fortiùs, neque prudentiùs quisquam talem casum ferre possit; sed etiam optimo genitori suo, atque matri fœminæ prudentissimæ magnam hujus mœroris partem, quem communem habet secum, levare. Amavi semper, ut optimè nosti, Danielem nostrum, quia in eo multas virtutes cognoscebam, quæ etiam senectutem maximè exornant: nunc verò hunc hominem tantum admiror, ut paucos ei pares faciam, neminem verò anteponam. Non hæ sunt laudes hominis, qui in tanto splendore fortunæ & natus, & nutritus sit: qui nihil unquam adversi sustinuerit; sed aut sapientissimi alicujus, aut gravissimi hominis, quales olim Philosophos videbamus; aut alicujus, qui multos casus tulerit, & varias fortunæ injurias diu ferendo vicerit. Quæ, etsi verè mihi à Christophoro nostro relata putem, habeamque sibi tantam fidem, quantam homini doctissimo, & amicissimo haberi convenit; tamen maximè tuas literas expecto, ut per te certior fiam de hac summa, & incredibili ejus virtute. Quod si feceris, tantum ego huic divinæ virtuti suæ congratulabor, quantum vis ingenii, & otium meum permiserit. Vale Patavii Calend. Novemb.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDREÆ JULIANO
S. P. D.

HAbui nuper à Daniele noſtro literas, quibus mihi ſignificat, quo animo tulerit mortem optimi juvenis Andreæ fratris ſui: quas ego tardius ab eo abſolutas puto, quia impeditus dolore maximo fuerit; ſcis enim, quantum ipſe hunc fratrem amaverit. Eſt præterea homo omnium, quos ego noverim, ſingulari in ſuos pietate, & benevolentiâ. Judico itaque eum non ſolùm propter cauſas, quas ſtatim dixi, veniâ dignum, quia has literas diſtulerit; ſed noſtra etiam laude proſequendum. Sed ad literas ejus redeo, quibus nihil propemodum unquam aut miſerabilius, aut modeſtius legi. Cùm enim attentiſſimo animo eas inſpicerem (fatebor mollitiem meam tibi) ſæpe ab ipſarum lectione rejecit me dolor, & major quidem ſolito, qui non primo, ſed longè acrior me pervaſerat. Nunquam aliàs tantum ſenſi, quantam vim haberet inter homines ſive amor, ſive eloquentia, ſive quod verius eſt, utrunque. Semper ingenium Danielis noſtri maximi feci: ſemper humanitatem ejus, prudentiam, & ſingularem animi illius modeſtiam laudavi; propterea nunquam dubitavi hunc hominem in his virtutibus, multis & majoribus natu, & quidem gravibus, & honeſtis viris præferre. Nunc verò non ſolùm alios, ſed & ſe ipſum multum ſuperare mihi viſus eſt; nec facilè dixerim, utrum in eo magis admirer aut ingenium ejus, quod certè maximum eſt, aut illas prope divinas in ea ætate animi ſui virtutes. Ita mirum in modum natura ſua ipſum ad utrunque compoſuit. De qua re, ſi mihi per occupationes meas liceret, ita judicium ejus ad te perſcriberem, quo nihil à me ullo tempore ſtudioſius, nihil verius factum eſſe cognoſceres. Unum hac in re non præteribo. Cùm me tandem recepiſſem, & ejus literas poſt aliquod tempus ad finem uſque perlegiſſem; ſtatim eas legendas tuli nobiliſſimis adoleſcentibus, qui apud me nutriuntur, horum ſtudiorum gra-

tia, in quibus te facilè inter æquales tuos principem locum habere, & multis præſtare video. Neminem autem ferè eorum in eo conventu vidi, qui ad hujus epiſtolæ recitationem non lacrymatus fuerit. Sive enim unumquemque pietas ſuorum, (quod frequenter accidere video) hoc exemplo tetigerit; ſive naturali quodam in alienis malis affectu, qui aliorum vicem paulò minùs quàm ſuam dolet, ad eam ipſam rem impulſi fuerint; ſive quia mihi non ſecus, quàm communi eorum parenti affecti ſunt; plurimum augebantur cauſa amici mei, pro quo tantum dolorem me concipere palàm videbant. Omnes mirum in modum attoniti, atque ſtupentes aliquamdiu ſteterunt. Quid autem de acerbitate illius caſus, & de epiſtola illa judicarent, poſtera dies indicio fuit. Nullum quidem ferè conveniebant, qui homo doctus haberetur, quem non illico ſuper hoc alloquerentur; declarabantque multis ſignis, quantum epiſtola Danielis noſtri vel ad lacrymas, vel ad vim dicendi poſſet. Non negabo tamen multos homines eruditiſſimos in admirationem hujuſcemodi generis dicendi tractos eſſe: plures etiam magno in legendo mœrore correptos: plurimos verò utraque re ſatis commotos fuiſſe, inter quos Valerius Marcellus, homo cum ſummo loco Patriæ ſuæ ortus, tum etiam ſummis, & maximis virtutibus ornatiſſimus, & earum artium maximè ſtudioſus, ſinè quibus neminem arbitror poſſe magnum civem apud ſuos fieri. Is enim, cùm in primis obſervantiſſimus mei, & meorum ſit, tam magno fuit animi mœrore implicitus, ut nullo modo totam illam epiſtolam perlegere potuerit. Affirmavit ſe neque audiviſſe, neque legiſſe multis annis quicquam, quod animum ejus tantum perſtrinxerit; ſubjiciebat enim quoſdam in illis verbis, atque ſententiis ineſſe velut doloris aculeos. Movebat ipſum præterea non modicum perſona ſcribentis, qui ut verè, ita efficaciſſimè omnes doloris caſus complectebatur. Dicebat autem illud, quod ego veriſſimum intelligebam, illam epiſtolæ primam, & majorem partem, quæ tota erat lacrymis, & triſtitiâ perfuſa, relinquere neſcio quid tacitis ſenſibus majus, atque acerbius; quàm ipſa oratio ſignificaſſet. Eouſque verò maxima pars illius epiſtolæ nos omnes in mœrore detinuit, donec

ad ultimam ejus partem pervenimus. In ea parte Daniel noster, quanta foret ejus modestia, ita nobis omnibus, qui tum ibi aderamus, certum fecit, ut omnes has animi nostri molestias virtute sua absterserit. Fuit quidem omnium una vox, hominem nasci non posse, neque nostro tempore natum esse, qui vel majori in suos amore, vel fortiori posset constantiâ animi, atque modestiâ in tali casu uti. Charus erat mihi antea Daniel noster, sicut nosti, & tantum quidem, ut neminem cuiquam esse chariorem putem; sed, posteaquam in ea virtute ipsum conspexi: in qua me non posse consistere, & si nonnunquam aliàs, tamen in hoc suo casu maximè expertus fui: tantum amori meo in eum accessit, ut nunquam eum, aut nunc verè dilexisse mihi videar. Bene ergo in hoc mihi factum puto, quod hunc amorem meum, quem inter ipsum, & fratrem suum divisum habebam, totum in Danielem nostrum non solùm accumulatum transtuli, sed etiam valdè adauctum, & plusquam duplicatum sensi. Hæc ad te, mi Andrea, potissimum scripsi; ut qui hunc omnium penè studiorum tuorum socium, atque adjutorem semper habuisti, cognosceres, quantum hominem istum majorem in modum amarem; & quale de ipso judicium hoc tempore facerem. Nunc verò tuas expecto literas, quibus sententiam animi tui, & hanc de Daniele nostro laudem exornes; nisi forte detentus es novo Magistratu, ad quem te nuper designatum, non tuis literis, sed sermone multorum intellexi. Vale Patavii pridie Idus Decemb.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

POstridie nonas Decembris redditæ mihi sunt à te literæ super morte nobilissimi juvenis Andreæ fratris tui; neque aliter, quàm illæ à te expectatæ fuerant. Confirmasti enim eodem die, quo ipsas legi, judicium meum, quod ego certè semper maximum de te feceram. Neque ulla in re alia melius declarare pote-

poteras illam vel naturæ, vel animi tui magnitudinem, quam, posteaquam dolori tuo satis indulseras, uti illâ tuâ modestiâ singulari: quam sæpe tibi, ut multas alias virtutes præcipuè attribui. Nihil profectò erat, quod hoc tempore magis à tuis expectaretur: ego verò longè animo provideram, hoc tantum onus humeris tuis levari à cæteris oportere; neque id ipsum melius ab ullo, quàm à te ipso posse fieri. Quamvis enim patri tuo homini tum amplissimo, tum etiam sapientissimo omnia summa ad virtutem inesse viderem; tamen & propter ætatem, in qua est, & propter maximas suæ Reipublicæ curas, videbam illum hunc talem casum non satis forti animo laturum esse. Quid autem remedii sperare poterat huic dolori, vel à matre tua, fœmina quidem prudentissima, sed in hoc tamen casu fortasse nimis pia, vel à sororibus tuis virginibus honestissimis: quæ omnes, etsi in ea parte virtutis, ac modestiæ positæ sunt, ut penè cunctas alias antecellere putem, fœminæ tamen sunt; & quod ego maximè ad excusationem earum accedere judico, summa necessitudine huic, pro quo tantum dolebant, conjunctæ. Constitueram itaque mihi, superioribus literis, quas pridie lacrymans ad te dedi, has oportere partes tuas esse; ut dolorem tuum, qui maximus erat, non solùm cohiberes, sed etiam gravissimo viro patri tuo, matri, & omnibus tuis tempestivè adesses; faceresque, quod te pulcherrimè fecisse, tuis modò literis, intellexi. Amo te itaque merito, Daniel mi charissime; & si mihi ita loqui concedis, jam te admiror. Vide quid ad immortalitatem gloriæ tuæ casus iste attulerit. Cùm enim multis hominibus, ætate inferior esses, & rerum multarum experientia; ostendisti medius fidius hodierno die non omnia vel ætati, vel sapientiæ concessa fore; quantoque multis in hac ipsa animi tui constantia superior esses, docuisti. Quid enim in casu tuo prætermissum est, quod vel ab homine, qui suorum amantissimus esse debeat, vel à prudentissimo viro pro tali causa exigi, desiderarique possit. Primum quidem hujus optimi fratris tui mortem ita flevisti, ut nemo fletus tuos legerit, quem non tecum flentem habueris. Cùm verò impetum doloris tui sequeris, ipsam etiam domum tuam adduxisti, ut fortunam, ac deformitatem

tatem suam in hoc recenti, ac novo funere deploraret. Qua in parte quis est, qui parietes ipsos, ac pavimenta, ipsaque tectorum tuorum laquearia sentire hos dolores, ac vivas non putaret voces edere. Quid illam miserandi genitoris tui gravissimam consternationem animi dicam: quam ea vi dicendi expressisti, ut vix locum illum præ nimia animi ægritudine unquam finire potuerim? Cumque id sæpius attentassem, semper impediebar lacrymis, cogebarque, quod toties incœperam, imperfectum, nec absolutum relinquere. Dicam tibi verè, Daniel mi suavissime: adeò ea in parte vehemens fuisti, ut nihil prope durius, aut difficilius expertus sim, quàm hujus loci mœrorem, atque tristitiam vincere. Moverunt certè me optimarum mulierum tam piæ lacrymæ; sed quia hic mos prosequendi funera suorum fletu soluto, ut ipsas decet, ita minimè viris convenit; vidi secundùm sententiam, quæ tua est, modum in ea re mihi habendum. Illa verò doloris significatio, quam viri de se ostendunt, majorem quandam habet vim, sed occultiorem; nam, & abscissa eorum verba sunt, & cùm maximè doleant, tunc eos dolorem suum aliis pudet ostendere: propterea sæpe vidi, quod in mœroribus suis, præsertim dum adhuc recentes sunt, conspectum amicorum, ac præsentiam fugerent. Multi quidem virtutis suæ conscii, tempore, judicantur inter illos dolorum suorum fluctus, ac tempestates non viros esse. Nolunt igitur, cùm dolent, à suis conspici; cùm sæpe aut verbum aliquod non se dignum ab eis excidat; aut vultus ipse, frons, oculi, ipsa denique membra omnia nonnullam fracti animi, & cedentis dolori suo significationem præbeant. Horum me gemitus, & interrupti, ac breves questus, plusquam credi possit, excruciant. Sed ad te redeo. Fecisti rem optatissimam, cùm post has lacrymas, quas mihi excitaveras, legi, qua prudentia usus fueris; præsertim dum adhuc omnia, ut novissima, ita acerbissima erant. Delectavit me nimiùm illa tuarum literarum particula, in qua scribis te expugnasse dolorem tuum, ac vicisse. Nihil enim expectatione meâ dignius facere poteras, quàm & te ipsum, & hos exhortari ad ferendum hunc casum magno animo. Sed quia literas meas expectas, quibus animum tuum recreem (utor enim libenter

ter verbo tuo) non intelligo, quare tibi opus ſit hoc officio meo. Illud habeo, de quo te admonere poſſum; ut ſi quando nimis hujus tui fratris abſentiæ te pigebit, ultimam partem epiſtolæ tuæ legas. Neminem habeo in hac re, cujus tantum apud me auctoritas valere debeat, quantum tua. Hoc ſi feceris, nihil erit, cur aut meas, aut cujuſquam literas deſideres. Vale mi Daniel modeſtiſſime. Patavii pridie Idus Decemb.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

MAtthæus * Parmenſis, vix è navi deſcenderam, convenit me; & pluribus verbis mecum egit, ut ipſum tibi eo modo commendarem, quo uti ſoleo, cùm aliquid à te volo, aut cauſa mea, aut eorum, quos chariſſimos habeo. Illud autem, quod à te maximè optat, eſt; ſi quid eſt, in quo opera tua ei prodeſſe poſſit apud eum, qui eligetur ad Præturam Montaneanæ, pedibus, & manibus enitaris, ut ipſe in Scribam aſſumatur; multa enim, ſi perfectum id à te fuerit, pollicetur boni viri officium: addit etiam nonnulla eſſe, quibus utrique veſtrum alicui erit commodo. Dicit ſperare propter ſummam neceſſitudinem, & benevolentiam, quæ eſt inter nos, literas meas magno ſibi adjutorio apud te futuras. Ego verò, etſi plurima in homine iſto eſſe ſciam, quæ eum debeant commendabilem facere; nihil tamen eſt, quod in hac re vehementius moveat me, quàm quod utrique noſtrum maximè confidit. Eſt enim Sapientum ſententia, magnum eſſe ſatis homini præſidium apud eum, de quo bene aut exiſtimat, aut ſperat. Ea res deinceps fecit, ut etiam his, qui malè meriti de me erant, bono animo adeſſem, quoties ſe aliquid à me firmiter ſperare oſtendiſſent. Et quia non ignoro te in primis eas & amare, & ſequi ſententias, quæ à doctis hominibus ſint pronunciatæ; nihil majus

* Bergomenſis in Cod. Vaticano legitur.

jus habeo, quod apud te pro illo rogem, quàm ut naturam, & consuetudinem tuam sequaris. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDREÆ JULIANO
S. P. D.

TErtio die, postquam tristis à te, & Daniele nostro discessi, redditæ mihi fuerunt literæ tuæ, & particula, quæ in omnibus ferè libris de Oratore nostro deficiebat: in quam, nisi fortè priùs incidissem, quàm illas comminationes tuas legerem, pertimuissem certè bellum, quod mihi denunciabat epistola tua. Sed bene se res habuit; cùm enim vulnus, & medelam simul ad me destinasses, citiùs me sanatum à te intellexi, quàm vulneratum: cui rei indicio fuit cicatrix, quam vix notavi in latere sinistro. Neque unde ea res esset, adhuc intelligebam; nisi postea mihi documento fuisset illa scriptorum tuorum pars postrema. Habeo itaque tibi non parvas gratias Andrea mi, quòd te natura tua hujusmodi artes docuit. Cæteri, si quando molesti suis fuerunt, iram ipsorum timent: ego, etiam à te aliquid simile verebar; sed hodierno die fecisti, ut nihil magis Deum rogem, quàm ut sæpe te mihi det iratum. Cogita nunc, quid ex te non perturbato amicos expectare deceat; cùm ego in maxima ira tua adeò mihi te commodum senserim. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

POssem, nisi tantum, Daniel mi suavissime, te amarem, & meo calamo, & tuis oculis parcere; sed, cùm ex his, quæ me delectant, nihil ferme sit gratius, quàm, dum otium est, potissimum de literis tecum loqui; vellem à te scire, quid

quid cum Andrea nostro de vestris communibus studiis tractes. Puto jam utrunque sub egregio poëta, & oratore Laurentio Momeo vestris aliquid dignum ingeniis haurire; sic enim discedens à me constituit vir studiosus Andreas: ad quod eum pluribus verbis hortatus sum, & nunc impensè utrunque & hortor, & rogo; nihil enim habeo, quod aut ætati vestræ melius, aut meæ in vos benevolentiæ vel aptius, vel honestius hortari, & persuadere possim. Cupio tertium ex vobis esse Bonzium nostrum, quem singulari virtute sua, & ardenti adversùs me fide, & charitate perspectum habeo. Spero quidem eum aliquid temporis occupationibus suis eripere; & id totum, quantumcumque est, in commune studium conferre. Gaudeo itaque, & lætor, si manum operi conseruistis; sed firmior ex vobis quis possit esse, vestris ex moribus conjecto. Voluptatem capiam, si mihi rem totam, ordine, tuis explicabis literis. Cura ut valeas, meque in dies chariorem habeas. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO, ET ANDREÆ JULIANO.

S. P. D.

NIsi his diebus rusticatus essem, certè ut constitueram, jam apud vos moram traherem; habebam enim plura cum utroque de amicitia nostra conferre, quæ nonnisi vobis præsentibus sanari poterant. Sed cùm hoc officium tam honestum eousque productum sit, ut ea res perfici non possit, nisi vos ad me veniatis; videte ne expeditionem istam differatis amplius. Scio quidem hoc vestro adventu judicabitis vos bene acceptos; sunt enim mihi liberaliores solito induciæ cum studiis meis factæ, & usque in undecimum Calendas Novembris continuæ feriæ. Non habeo tempus aptius, quo vobis frui possim, præter hos menses futuros. Quare ne me à vobis neglectum omnino putem, facite, quòd vos in præsentia videam: aut

tesseram *, quam integram his literis inclusam ad vos mitto, resectam, & divisam ad me remittatis. Elegi potius apertum bellum vobiscum facere, quàm pacem suspectam habere. Valete Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDREÆ JULIANO
S. P. D.

PRopinquus tuus quasdam abs te reddidit mihi literas plenas officii, & humanitatis tuæ: in quibus, ut multa præter conscientiam meam per te sunt exposita, ita certè, & amicè, & facundè egisti. Neque id nunc intendo, ut verbum verbo referam; sed illud ex utriusque epistola judico, certamen inter nos, & pulcherrimum, & honestissimum certum esse. Quid enim aliud mea continebat, quàm quod non satis in te gratus essem, & me propterea commotum, aut mihi, ut ita dicam, iratum esse: qui ex multis, & honestis rebus, quas tibi pollicitus eram, nil aliud adhuc præter verba dedissem; cùm tamen frequens apud te novo semper aliquo beneficiorum genere defungerer. Cùm verò tuam perlegi; etsi primum nescio quid acerbi, ac præter naturam, & consuetudinem tuam continere visa est; tamen postquam me ad mentem tuam retuli, omnia summi amoris in me tui plena judicavi. Nihil igitur tuæ literæ mihi molestæ fuerunt: quin etiam summam ex ipsis voluptatem percepi, tum ex amicitia tua, quæ se undique ostendit; tum ex optimo genere dicendi, quo mihi planè vidêris brevi posse & illum ipsum, quem tuum magistrum vocas, vel adæquare, vel vincere. Quid autem ex meis apud animum tuum judices, bene spero. Si quid verò est, quod temere scriptum arguas, mihi potius imputari patiar, quàm tibi: quem scio ni-

* Mos erat dare hospitibus semel receptis tesseram dimidiatam, quam quicumque attulisset ad hospitem, agnoscebatur tanquam amicus, & vetus hospes. Plaut. in Pænul. act.5. scen.2. Tomasin. de tesseris hospitalit. cap.16.

nihil sinè causa vel accusare, vel corrigere præsertim apud amicum solere. Fac valeas, & me feras, ut soles. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ZACHARIÆ BARBARO
S. P. D.

GAudeo te salvum ad nos rediisse; nuper enim de tuo adventu doctus sum ab Andrea nostro, qui, ut spero, citò te videbit. Nam cùm finem Quæsturæ suæ fecerit (quod statim erit) patriam, ut ab ipso audio, repetet; ipse ad te meos affectus deferet. Interim persuadebis tibi me præsentiam tuam ita expetivisse, ut hoc ipsum desiderium nonnihil benevolentiam, quæ à principio maxima erat, nunc multo magis auxerit. Puto id ipsum tibi evenire. Quare, si utrique optimè satisfactum esse vis, fac, ut prope diem te videam. Quod si tuarum occupationum ratio hoc officium tuum impediet, ego certè, qui occupatissimus sum, brevi ad te veniam. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ZACHARIÆ BARBARO
S. P. D.

NIsi te meorum amantissimum certissimè intelligerem, dubitarem ad te toties literas dare, quoties aliqua pro his, quos acceptos habeo, vel opportunitas, vel occasio intercessisset. Sed cùm optimam consuetudinem, & naturam tuam sæpe in aliis expertus sum; ea res facit, ut per amicitiam nostram, quam maximè unitam, & conservatam velim, sæpe officio tuo in omnibus, quæ usui meorum accidere cognovero, amplissimè utar. Commendo itaque doctissimum virum Christophorum Blancum Mediolanensem hominem, cui certè neminem ex his, qui civilis scientiæ studiosissimi apud nos habentur, antepono. Est enim præterea modestissimus, ac mihi summus ami-

amicus: quem ego certè hominem chariſſimum propter antiquam conſuetudinem, & ſummam familiaritatem, quæ mihi ſecum, & cum ſuis eſt, multo magis tamen ſingularis ſapientia, & virtus ſua chariorem mihi reddit. Cupit admitti, ſi quis ex ampliſſimis viris patriæ tuæ fortè deſignatus Prætor fuerit Patavii, aut Vicentiæ, ad officium Vicariatus; quo aliàs functus fuit prudentiſſimè. Si fidem his, ad quos pertinebit, fieri oportebit; facilè hoc perfici poterit apud ſummos viros hujus noſtræ Univerſitatis, quorum teſtimonio intelligent multo plura de homine iſto, quàm à me ſcribantur tibi. Curabis igitur in primis, ut graviſſimo viro genitori tuo, & patri meo charum hunc hominem facias; deinde cæteris, qui ſolent omnes illos, qui tibi curæ ſunt, in ſuis habere. Quod ſi perficies, eam ſpem, quam ipſe de me habet, & maximè de ſumma in omnes meos benevolentia tua, judicium meum confirmabis. Vale, & id cura, ne minus amicos meos, quàm me diligas. Patavii ſexto Idus Maji.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO BICHARANO
S. P. D.

SI fieri potuiſſet, quàm maximè vellem de conſiliis veſtris aliquid præſciviſſe. Res enim iſta, quam aliquanto celerius agitaſtis ſuper motu Joannis noſtri, quàm vel ſibi conveniret, vel ego putarem, non eſſet eò perducta, ut ſtudiis ſuis tanto eſſet incommodo. Feciſſem enim, quod ſolent boni pictores obſervare in his, qui ab eis addiſcunt; ubi enim à magiſtro diſcedendum eſt, antequam planè rationem pingendi teneant, illi ſolent eis tradere quaſdam egregias figuras, atque imagines, velut quædam artis exemplaria, quibus admoniti poſſint vel per ſe ipſos aliquid proficere. Ita ego ſibi in ea arte, in qua ſatis proficiebat; ſed nondum pervenerat quò volebam; exempla aliquarum illuſtrium epiſtolarum tradidiſſem, quibus etiam me abſente, viam ſibi ad ornatè loquendum ſuo ſtudio invenire

non

non difficile fuisset. Addidissem quoque rationem, qua multo commodiùs, ac meliùs potuisset ad eam facultatem accedere. Sed quoniam non dubito à parente illius, & à te necessario suo prudentissimè, ut tempus ferebat, provisum esse; ego potiùs imputabo fortunæ, quàm vobis, quod de his rebus, vestris literis priùs doctus non fuerim. Quòd si error aliquis in causa fuit, aut quia alius ita vobis persuasit, doleo sanè non minus, ac debeo; cùm & ætas, & ingenium huic adolescenti esset ad has ipsas artes aptissimum. Sed de hoc satis: tu pro tua prudentia cogitabis, si hoc aptè corrigi à te poterit; ego enim neque studio, neque ullâ curâ sibi deero, ubi immutari consilium vestrum possit. Si verò & patri illius, & tempori obsecuturus es; facies me certiorem, & omnia tibi reddam, quæ ex fide bona inter nos agi oportet. Vale Patavii pridie idus Quintilis.

GASPARINUS BARZIZIUS
HENRICO VERONENSI
S. P. D.

SExto nonas Octobris venit Antonius * utrique nostrum amicissimus, qui secundo die, posteaquam venit, dedit mihi literas ab te datas Tarvisii quinto Calendas Octobris. Quantâ autem fuerim fretus lætitiâ, & voluptate, illis ipsis lectis, faciliùs per te cogitare potes, quàm ego scribere; tum quia abs te datæ sunt, deinde quia meo plurimum studio lætaris: ad quod me sæpe tua humanitate, & singulari quadam bonitate hortatus es. Sanè nemo est ferè hominum, ex cujus literis tantum gaudii habuerim, quantum ex ipsis tuis, quas haud nuper peroptavi. Non audeo autem eas coram laudare, ne fortassis id assentandi causâ factum fore putares; nam si voles animo recordari, bene me nosti, simulatione non utor; sed opus laudat auctorem, quod vetus proverbium est. At missa ista facio, ne diutius quàm satis sit, dicam. Dedissem ante

* Fantaxellus.

antehac meas literas, nisi me studia ad alias occupationes solicitassent, quas nunc vereor ad te mittere, cùm egomet mecum ingenium, atque animum tuum considero. Sed ut ad tuas literas veniam; unum in eis legi, quod me aliquantulum movit, ubi me admones, quòd me non occupem circa plura: veniat autem tibi in mentem illud, quod Syrus * ille Terentianus scitè ajebat: *Nihil tam difficile est, quin quærendo investigari possit*. Lege etiam oro Ciceronem in suo de Oratore, & videbis dilucidè, quàm necessaria, atque utilis sit Rhetori poëtica facultas. Adde præterea, quod illi ipsi Auctores unum, & eundem finem respiciunt; nam habent propemodum similitudinem, quam si mente concipere volueris, illud ipsum rectè factum confiteberis, quod ego facio. Proponas tibi hominem, qui se optet bonum esse artificem, sed pauperrimum, qui prorsus careat instrumentis ad illam ipsam artem necessariis: quid tunc proderit ei ars? Certè nihil. Itidem mihi: quid mihi prodesset Cicero sinè Prisciano, & Terentio, & cæteris Poëtis? Quid Priscianus sinè Cicerone, & Terentio? Quid denique Terentius sinè Cicerone, & Prisciano? Sanè nihil. Quare non tunc est occupatus sensus circa plura, quia diversa, quando ea sunt unum. Plura tibi scriberem, nisi ad quem hæ dentur literæ, cernerem; potes enim tuis literis studium meum exaugere, & mihi multum gaudii afferre: quas ad me dare etiam, atque etiam te hortor. Si quid verò erit, quod usui tuo gratum efficere potero, id ipsum medius fidius faciam; & tunc maximè inducam in animum quæstum, cùm tibi me servire putabo. Vale, & me dilige. Patavii quarto nonas Octob.

GA-

* Apud Terentium in Heautontim. Act. 4. Scen. 2.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAURENTIO BONZIO
S. P. D.

POsteaquam à gravissimis studiorum meorum occupationibus respirare paulisper concessum est, Laurenti charissime; visum est non sinè amicitiæ nostræ crimine ullum tempus transire, in quo vel tacitus agam tecum quicquam, vel ad te nostrâ dignum aliquid amicitiâ perscribam. Libenter igitur crebras ad te mitto literas; neque, dum rescribas, expecto. Cupio ex te scire mi Laurenti, etsi optimè de te mihi persuadeo, quid agas, cum quibus verseris: quæ te potissimum oblectent studia. Novi animum tuum, & incredibilis in tanta rerum turba perspectus est optimarum artium amor ille tuus, & ardens voluntas. Scio te occupationibus tuis aliquid temporis subducere, & id totum literis conferre: in quo vel tecum ipse, vel apud doctum aliquem virum proficis. Quod si ita est, æquè tuo, mi Laurenti, profectu, ac meo gaudeo. Neque enim tuum quicquam, posteaquam te amare cœpi, divisum à me duxi; adeò ut omnia nobis bona pariter, ac mala communia censeam. Sin aliter est, & in regimen pulcherrimæ tuæ Reipublicæ rapiunt te, & totum ab hoc sancto proposito distrahunt officia; queror tecum, & doleo. In qua re te non hortor solùm, sed planè etiam oro, ut (quantum honestas, & fides tua patitur) interdum velut ex tempestate in portum, sic ex hoc rerum tumultu, in aliquod pulchrum, & literatum otium te perducas. Vindica te tibi, nec & Lucilio tantùm, sed omnibus studiosis præceptum credas: * *tempus, quod auferebatur, collige, & serva*: non dico, *quod excidebat*, cùm nullum tempus tibi vacuum sit: neque quod *surripiebatur*, quia negotium tibi negavit otium, & voluptates. *Collige* itaque id solum, quod nimia patriæ (si nimia dici potest) solicitudo, curaque præsens tibi *aufert*, & hoc ipsum *serva*. Ni-

* Seneca Epist. 1. ad Lucilium.

Nihil enim eſt ex omnibus, quæ novi, quod tibi, & tuæ Reipublicæ, ſi exitum attendis, viviorem poſſit fructum afferre; mihique, & his, qui te beatum eſſe volunt, ſynceram magis voluptatem conficere. Fac valeas, meque ut ſoles, diligas. Patavii duodecimo Calendas Decembris.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAURENTIO BONZIO
S. P. D.

LEpidè tetigiſti me, Laurenti vir optime; ſic enim juvat te non ſolùm appellare, ſed libentiùs etiam credere. Niſi quidem Daniel, & Andreas noſtri te Peripateticum ſcriberent, planè tuis ex verbis conjicerem veteres inter Stoicos ortum eſſe: qui ſic virum bonum definiunt, ut nec illi ſeptem, quos Græcia ſapientes vocat, nec Cato, nec Lælius viri boni fuerint. An tu putas neminem eorum, quos vulgò bonos dicimus, & interdum, ex more dicendi, optimos, ulli ſubjectum errori, ulline ſubmiſſum culpæ? Lege ſcripta ejus, quem audis, Philoſophi Peripateticorum principis, qui bonum virum eſſe concedit, non eum modò, quem tu dicis omni vitiorum labe carere; ſed qui medio propinquior eſt, quàm extremis. Lege Senecam, qui ſapientem ſuum (quem & bonum licet virum dicere) tum naturæ, tum fortunæ nonnulla ſentire fatetur incommoda; ſed egregiâ virtute, aut ea vincere, aut corrigere. Percurre ferme omnes Philoſophorum ſcholas, & numeroſam eorum unum in locum turbam coge: nemo non concedet, & conſtituet bonum virum, quem virtus, quem artes virtutis miniſtræ per ſe delectant; qui, ſi vel errore, vel incontinentia quandoque labitur, confeſtim in rectam, unde diverterat, viam redit. Quid illos poſteriores dicam Stoicos, nonne bonitatem illam rimantur, & aliis monſtrant, quæ in terris cum hominibus habitat, non eam, quam è Cœlo Deus nondum miſit? Utamur igitur & nos in hac boni viri confeſſione, pingui, ut ajunt, Minerva; concedamuſque multos ut homines, jure & haberi, &

& dici optimos: inter quos si te reposui, cur meum reprehendis judicium? negabisne talem te esse? convincam certè, si negare perseveraveris. Posses quidem vel ignorando bonum tuum non felix esse, vel cognitum negando id mereri, ut vir bonus non possis dici; sed ab hac peste multum abesse te cognosco. Nec tantum quid de hac tua quæstione sentiam, quæris, quantum ut aliquam tibi, & mihi scribendi præbeam materiam, & id quidem rectè; doces enim, quod per alias ad te scripsi literas, fieri non posse, quòd multi falsò queruntur, ut veris amicis verba desint. Veterem autem lenitatem illam, & mansuetudinem tuam in condonanda venia, si cessatum à literis fuerit, & laudo, & probo. Fregisti quidem nimiam severitatem meam; vincisque, sicut in plerisque, sic & in hoc bonitatis genere. Discam ergo, te magistro, facilem me exhibere amicis: quâ per te utar veniâ pro me, si quando scribendi officium intermisero, quantum voles, utêris; non, ut ais, quia turpi quæramus licentiam otio; sed ut communis humanitas desperare vetet, & negligentiam corrigere citò moneat. Vale, quodque cœpisti feliciter propositum, constanter urge. Patavii quarto Calend. Januarii.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI BARZIZIO

S. P. D.

VEniebam ad te, & jam in ipso itinere eram; cùm autem fortè navem in portu stantem, ac expeditam vellem intrare, statim ibi hominem quendam offendi à vobis venientem, qui pestifero morbo tenebatur. Ea res ita me perterruit, & alteravit me totum, ut sinè mora, dimisso proposito navigandi, domum redierim. Guinifortus autem meus, qui me eòusque prosecutus fuerat, citiùs maturavit meum reditum, ne illum tanto periculo exponerem; valde enim apud me contendebat, ut se ad te visendum conducerem. Scis quantum puerum ingenii sui causa diligo: habes quæ causa me intermiserit. Sed postquam

ad te non accessi, quod maximè oportebat, tu mihi tuâ diligentiâ perficies negotium, pro quo veniebam; adibis enim Antonium Setharam, dabisque ei literas, quas ad eum scribo: qui, si pecuniam, de qua in suis literis mentionem fecit, exigere poterit, videat quomodo illo ære alieno, quo meis creditoribus sub usuris teneor, quàm primum operâ sua liberatus sim. Si qua autem res impedimento erit, quominus id negotium à se transigi possit; ego vel cum periculo ad ipsum navigabo. Unum est præterea, de quo te etiam atque etiam moneo, ne amplius sis in tanta negligentia scribendi ad me de tuo statu, & Michaelis nostri. Si periculum instat, nulla res te ibi teneat, sed provideas ad tempus, ne serò quæras aut tibi remedium, aut domui meæ periculum. Non est tutum, ut nosti, in locis infectis esse, aut cum illis versari, qui in illis fuerunt. Aliud non est, quod ad præsens scribam, nisi quod de omnibus, quæ ad nos pertinent, sæpe me certiorem facias. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
VALERIO MARCELLO
S. P. D.

QUod res mihi omnes adversæ illo tempore acciderint, quo abs te, ideſt à me, ut verè dicam, discessi; non dubito, cùm non minori prope dolore, quàm ego, affectus esses, optimè te meminisse. Scio enim, ut cætera missa faciam, quantam mihi tum calamitatem fortuna inflixit, quo tempore tot mihi liberos, paucorum dierum spatio, eripuit: quorum oblivisci malorum multo facilius potuissem, modò illum divinæ indolis, ut nosti, adolescentulum, ac tuum prope filium Joannem Paulum mors non abstulisset. Quæ deinceps secuta sunt, utinam mihi uni, non tibi etiam summo incommodo fuissent. Quia non tam quæ mihi adversa acciderint, quàm quæ, eorum culpâ, quorum fide, ac diligentiâ conservatum me, atque ab omnibus defensum esse oportebat, animo non satis constanti pertuli. Nunc verò, cùm tot malis vel exsaturatam jam fortunam

nam ſperarem, vel defeſſam, aliud mihi vulnus multo acerbius, quàm olim intulit; cùm Nicolaum filium, eo tempore, eripuit, quo omnes jam illos prætervectus ſcopulos mihi videbatur, qui maximè in adoleſcentia formidandi ſunt. Eôque jam pervenerat, ut & ipſe ſe frueretur; & ego, quò maximorum laborum, ac vigiliarum mearum fructum expectabam, illuc provectum cum ſapientiâ, tum honoribus videbam, ut ipſum jure laudarent omnes, ac ſuis dignum majoribus ſentirent. Cujus mortem, etſi non minùs, quàm & filii, & talis viri obitum lugeam, illaque ætate, ac fortuna amiſſi, quæ optimæ eſſent; tamen, quia hoc naturæ eſſe memineram, ferendum id à me non forti ſolùm, ſed æquo etiam animo, cùm Philoſophos ſæpe de luctu minuendo legiſſem, judicabam. Poſtea verò quàm à meis edoctus ſum, quantam jacturam res mea familiaris morte ejus paſſa fuerit (non loquar tecum fictè) majorem penè ex hac re, quod maxima temeritate hoc accidit, quàm ex morte ægritudinem animo percepi. Non quòd ullum incommodum cum morte ejus conferendum putem, pro cujus ſalute facultates omnes, ac vitam profudiſſem; ſed quia nec repugnandum naturæ, nec obſiſtendum, etiamſi poſſis, ab hominibus ſapientiſſimis accepi. Quæ verò noſtrâ negligentiâ, aut errore adverſæ cadunt, ea meo judicio ſapiens: qui nihil præſtandum eſſe à nobis præter culpam judicat: graviora vel morte, ſi acciderit, vel exilio, ac paupertate ducet. Illud verò ægre fero, quod te: quem olim rebus noſtris ſecundis ſocium, & in his artibus humanitatis, quibus ab ineunte uſque ætate ſemper mirificè deditus fuiſti, comitem, ac adjutorem habebam: nunc hac honeſtiſſima voluptate privatus, tot meorum caſuum, ac moleſtiarum participem habeam. In quo, ſi conſuetudine noſtra illa, conſiliorumque omnium, ac rerum ſocietate frui liceret, nulla tanta perturbatio eſſe poſſet, quæ non tua ſapientia aut prorſus toleraret, aut maxima ex parte minueret. Non negabo, tanto me dolore angi, ut cùm me carere te viro tali, ac ſummo amico recordor, interdum ea, quæ gratiſſima ſolet amicorum eſſe memoria, gravis mihi, ac moleſta ſit; & niſi literæ Philoſophorum recordationem ſtudio-

rum, quasi præsens sis, jucundam, ac suavem redderent, & maximè illæ, in quibus ferè semper sum occupatus, dolorem animi, quem ex absentia tua sentio, intermitterent; puto mœror iste me non minùs, quàm tot filiorum obitus confecisset. Quare Marcelle mi; etsi admonitione te non egere sciam, cùm sis prudentissimus; tamen nihil te magis dignum statues, quàm quo animo multos casus tuos graves quidem, & acerbissimos pertulisti, eodem meos, ac nostram absentiam feras. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
LAURENTIO BONZIO
S. P. D.

POllicitus eram tibi, Laurenti vir optime, si alia se mihi materia scribendi non ingereret, saltem quod in buccam primum veniret, illud me tibi perscribere. Itidem facturum te verbis haud ambiguis confirmasti. Sed unde quæso tantus potuit error procedere, ut nulla inter peritos literarum, & certè amicos verba data sint? Ego quidem planè meum tibi fatebor vitium: perseverabam nihil scribere, conscius errati mei, ni te sensissem in eadem culpa esse. Nunc autem eo libentius operam dedi, ut primus silentium rumperem, quo & tibi excusatior essem, & amicitiæ nostræ vel superior, vel acceptior forem. Scio tamen paratum esse tibi magnum tuarum occupationum argumentum. Illud etiam fortasse dices, te meas interpellare voluisse. Sanè ita sit, dum tu mihi id remittas; neque is sum, qui meam gravare velim causam, dum plus æquo tuam premo. Unum deinceps inter nos conveniat, sit hoc perrarum genus veniæ. Ista quidem nimia facilitas nonnunquam peccare docuit; temperetur igitur justa severitate. Hoc me tibi pacto astringo; si de cætero me tamdiu cessantem videris, tuo me indignum amore judicato. Scis cui me subjiciam pœnæ: nullum excogitare majus potui supplicium. Non etiam si morte dignum dixissem, agitor: tanti facio te mi Laurenti. Te verò, quo mihi astrin-

astringeris pacto, præstat, ut arbitror, hoc mihi existimandum relinquere, quàm nova in verba jurare. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

MAPHÆO PAULO

S. P. D.

NUsquam pro te cessavit officium meum, Paule mi charissime; nam, antequam tuæ redderentur mihi literæ, odoratus fui diligenter omnia vestigia, quibus pro summa, quæ jam vetus est inter nos, & consuetudine, & benevolentia, possem id consequi, quod tuis arbitrarer convenire studiis. Postea verò quàm unis, atque alteris literis abs te doctus fui, quid à me fieri optares; non semel, sed iterum, ac sæpius conveni ferè omnes, à quibus possem auxilium ad rem tuam, aut consilium sperare. Deinde re maturata dedi ad te literas, quibus significabam, quomodo totum hoc negotium, quod mihi imposueras, bene fortunassem. Puto his rebus à te satis intelligi, me adhuc omni officio amici in te perfunctum esse: nihil aliud est ergo, quod accusare possis, quàm aut te ipsum, qui rusticaris, dum literæ meæ fortè in Urbe tua morantur, aut negligentiam, sive iniquitatem hominis, cui ego illas commiseram. Sed, ut me intelligas, non minus hoc ipso tempore, quàm superiori tuis rebus advigilare, iterum ad te scribo, quod omni cura, & studio, hoc unum sæpe agitavi, ut eam societatem assequereris, quæ & naturæ, & studiis tuis conveniret, perfecique: in qua re aliquanto plura consecutus sum, quàm aut ego sperare auderem, aut vix tu ipse optare potueris. Cùm enim de te sæpe verba facerem apud Antonium Trivisanum, hominem ut probè eruditum, ita utriusque nostrum amantissimum; auxilium apud eum, priusquam consilium inveni. Paucis quidem verbis inter nos communicatis, impetravi ab eo, ut ipse te in societatem assumeret: qui etsi multis rebus à commodo tuo abstraheretur, tamen facilè ab ipso obtinui, ut se antiquum hospitem, cùm uterque nostrum olim apud te diversaretur, iterum adires: Hunc qui-

quidem tantum frugi, atque commodum tibi habebis, quantum voles. Hortor itaque te, mi Paule, atque etiam rogo, ut hunc hominem non tantùm ames, ſed etiam ſtudiosè colas; habeaſque ipſum non ſolùm tuorum ſtudiorum ſocium, verùm etiam, ſicut te aliàs meis literis admonui, ducem, ac magiſtrum. Iter verò tuum maturabis ad nos, cùm poteris, quò meliùs poſſis in tempore tibi adeſſe. Si quid verò eſt, quod interim geri à me in tua re velis, facito me certiorem; & ego quæ tibi, cùm fortè mecum eſſes, & poſtea abſenti per literas pollicitus fui, rebus meis poſthabitis, omnia pro te bono animo ſuſcipiam. Vale, Paule mi liberalis, ac modeſtiſſime, & commenda me genitori tuo homini optimo, ac inſigni. Illud etiam poſtea mihi perficies, ut à fratribus tuis nobiliſſimis juvenibus, non minus quàm à te ipſo diligar. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO FANTAXELLO
S. P. D.

REm gratiſſimam olim mihi feciſſes, ſi illos veteres Commentarios in Officia Ciceronis miſiſſes ad me; ſed nunc ea res ita mihi perneceſſaria eſt, ut niſi celeriter illos mittas, iter ſit ad te habendum. Sum enim hortatu magnifici Principis Marchionis Ferrariæ Commentarios meos perfecturus, qui ſi ab eo probati fuerint, non dubito maxima commoda ex his ſtudiis me conſecuturum. Noli quæſo in mora eſſe, quin illos per te ſtatim recipiam. Habebo tibi maximas gratias, qui mihi in hac re ſocius, atque adjutor fueris. Scis quanto ſtudio illos à ſene extorſeris. Turpe eſſet ejus rei poſſeſſionem impetratum iri à te non poſſe, cujus dominium tuâ in me ſummâ benevolentiâ jam tot menſes conſecutus ſim. Sed ut ſpero, multis mihi verbis opus non eſt ad perſuadendum tibi hanc rem; cùm ſæpe apud amicos laudem iſtam tibi attribuerim, neminem meorum eſſe, à quo facilius impetraverim omnia, quæ volui, quam à te ipſo. Mittes itaque hos Commentarios, ſicut erant, cum aliis Commen-

mentariis in Lælium disputantem de Amicitia, & Catonem de Senectute. Hoc si feceris, planè intelliges ex omnibus officiis tuis in me, quæ summa sunt, hoc nedum mihi gratissimum videri, sed certè etiam amplissimum. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

PETRO THOMASIO

S. P. D.

QUod ad famam Guillielmi nostri attinet, satis à te expeditum puto; nam, si qua alia est in hoc homine egregia virtus, aut disciplina, certè & eloquentiam inesse à te sæpe, & à multis aliis intellexi. Cùm enim de Medicis patriæ tuæ, qui egregii dicerentur, sermonem aliquando inter nos haberemus; memini, cùm huic nostro multa concessisses, quæ paucis in Physicis reperirentur, tum etiam non mediocrem in dicendo gravitatem, ac modestiam attribuisse. Sed cùm superioribus literis eum non politum scriptorem appellasses; putavi te non de homine Physico, ac diserto, sed de aliquo bono viro non multum literato ad me scribere: quo errore his tuis aliis literis sublato, statim etiam ego meum libenter correxi. Nescio tamen, uter nostrum magis accusandus sit: an tu, qui ut multi recentiores, ita modo tuo, scriptorem interpretatus fuisti, an potius ego, qui me fortè nimis severè ad antiquos retuli. Solent enim ii neminem scriptorem dicere, nisi eum, qui ex institutis, & usu bene dicendi, artificiosè scribat. Neutrum autem nostrum, si me judicem in hac lite constitues, hodie absolvam; parum enim abfuit, quin vel doctissimi hominis famam, vel animum amici offenderemus. Habebis me tamen non difficilem in remissione pœnæ, qui tibi videor tam severus in judicando, dummodo à sententia mea non appelles. Loquor libenter tecum; sed tamen vide, ut cùm partes tuas apud Guillielmum nostrum diligenter egeris, meas non negligas. Spero fungêris non solùm diserti, sed etiam boni Oratoris officio; nec patieris, cùm prope in eadem causa sumus, nos in dissimili fortuna esse. Iniquum enim

enim esset, si; cùm in judicium ambo rei de uno, ac ferè eodem crimine adducti fuerimus; tu eloquentiâ tuâ absolutus, ego verò quia absens, condemnatus abeam. Vale, & Guillielmo nostro dicas, me summum ei amicum esse. Patavii pridie Calendas Januarias.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANTONIO FANTAXELLO
S. P. D.

QUanto desiderio illos Commentarios aliquando absolvi abs te expectem, satis potes etiam sinè meis literis per te ipsum cogitare. Scis quoties apud te ejus rei causa, & literis, & nunciis contenderim: tecum etiam de hac re sermonem habui. Quid secutum sit, tu nosti. Sed noli, mi Antoni ita mei oblitus esse, ut majorem curam omnium rerum habeas, quàm meorum commodorum. Potuisti multis indiciis cognoscere, quantum te amarem: ego etiam idem de te sæpe judicavi. Noli, si me amas, committere, ut in rebus minimis perturbes judicium, quod semper de tua in me benevolentia feci. Si mihi in hac re obtemperaveris, ego tibi majores solito gratias habebo. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO BARBARO
S. P. D.

JOannes noster valde me diligit; nec satis est ei, me à se maximè amari, nisi etiam eos mihi reddat amicos, in quibus aut dignitatem aliquam, aut virtutem conspiciat. Scis quantum laborem pro me his diebus susceperit. Nunquam vidi hominem in re amicorum magis attentum; nisi enim re perfecta non conquiescit. Nuper verò tuas ad me detulit literas plenas officii, & tuæ in me benevolentiæ; & est incredibile, quanti te faciat.

Sæpe

Sæpe de tuis studiis sermonem apud me habet, cùm tuam vel nobilitatem, vel potentiam parentum laudat: multò magis commendat ingenium, ac mores. Ego verò cum literis tuis, tum oratione ejus ita in te sum affectus, ut jam penè me ipso te chariorem habeam: quod nisi brevi sperarem aliquo meo in te officio demonstraturum, longiores ad te literas dedissem. Nunc occupationes meæ faciunt, ut in scribendo sim brevior. Sed hoc velim pro nostra amicitia concedas; ut, etsi perbreves ad te literas scribo, tamen amorem meum in te quàm longissimum esse judices. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

FACINO VENTRARIÆ

S. P. D.

LIbellum Platonis, quem tua manu transcripsisti, nuper à Francisco nostro accepi; sed cùm putarem à te recipere orationem Æschinis in Ctesiphontem loco hujus libelli, quasi elusus à te fuissem, turbatus remansi. Nescio quid me deceperit: firmassem certè jurejurando, te illam orationem mihi ostendisse; quare, nisi oculi fuerunt mihi parum fideles (erat enim tempus nocturnum, nec satis memor sum, an bene sobrius essem) ostendisti certè mihi eam orationem, cùm in sacello studiorum tuorum ambo essemus. Vide ergo, si me diligis, ut tuum errorem corrigas; aut si ego potius in culpa sum, jura mihi per genium tuum me ista somniasse; vix enim potero tibi sinè juramento credere. Lazarinus Resta singularis amicus meus requirit à me exemplar Spartiani; nàm se dicit scriptorem paratum habere. Da operam, ut alterum meorum impetres à Joanne Cornelio homine optimo, cui me sæpe commendes. Vale, & Federicum nostrum ad bonas artes horteris. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS HIERONYMO ANZELERIO S. P. D.

QUod bene de me existimas, & præterea judicas me dignum tuâ amicitiâ, & lætor, & gaudeo. Quidquid enim sim, non possum optimo fructu carere. Facis quidem, ut maximè à te amari putem; quod aut tam facile credis, aut quod meliùs de me sentias, quàm existimem aliquid in me esse, quod tuâ benevolentiâ prosequendum sit. Meritò ergo tibi magnas gratias habeo, & te maximè diligo, quia me valde amas: & quia voluisti quasi aliquod pignus, ac obsidem nostræ amicitiæ, Paulum nepotem apud me esse; gratulor plurimum tuæ fidei: ego verò curabo, ut illum doctiorem, ac meliorem tibi restituam; aliud non habeo, quod possim melius referre, quàm ut, sicut illum fidei meæ commisisti, ita ego illi artes meas tradam. Tuum est providere, quando illum ad me transmittas; accipio enim conditionem, quam mihi obtulisti. Utinam fortuna permitteret, ut possem in te uti ea liberalitate, qua deberem. Cognosceres profectò nullum inter nos aliud præmium, quàm amicitiam nostram intercedere, sed necessitati parendum est. Vale, & commenda me Petro nostro homini ornatissimo, & sibi pro me dicas multas gratias, quia id egit, ut te altero medico egregio in nostra amicitia uterer. Patavii decimo Calend. Decemb.

GASPARINUS BARZIZIUS STEPHANO THEUTONICO S. P. D.

LUdovicus noster discessit, nec tamen epistolas Ciceronis mihi reddidit: si quid de eo libro intellexisti, quam primum habebis, cui possis literas tuas committere, non prætermittas, quin me certiorem facias; nescio enim, an alium ex libris

libris meis chariorem illo haberem. Ego, quod ad nostram amicitiam spectabat, majorem suæ voluntatis rationem habui, quàm studiorum meorum; sed par erat, ut ipse eodem in me affectu uteretur, quo ego semper in illum usus fui. Forte alia ætas alios mores afferet; interim tamen ego libro mihi pernecessario careo. Sed nullam patiar aliam jacturam, quàm temporis: tu, quod à te expecto, illud mihi perficias, ut sciam, an liber meus apud vos sit, an secum in castris militet. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

PETRO THOMASIO

S. P. D.

PRius absolveram literas reddendas Hieronymo nostro, homini, ut audio, egregiè erudito, quàm cogitassem aliquid ad te scribere; erat enim tempus mihi brevissimum, & occupationes multæ. Sed cum amicus, qui illas deferebat, iter suum in diem sequentem distulisset; judicavi non esse nostræ amicitiæ, cùm possem, nihil ad te scribere. Non ago igitur jam per alium, ut nuper, sed per me ipsum tibi gratias, quòd solus voluisti mihi amicus esse ex medicis patriæ tuæ. Fecisti enim, ut ex duobus tres essemus: egregius certè Physicus, qui scis etiam facere amicos nasci. Sed veniamus ad rem. Rescripsi ad amicum nostrum, quod accipio conditionem, quam mihi obtulit. Horteris eum, ut adolescentem suum ad me transmittat, nec sit in mora, ne aliquo meo incommodo rem familiarem implicet. Vale, & multâ salute illum pro me impertias. Patavii decimo Calend. Decembris.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDREÆ JULIANO
S. P. D.

ETsi acerbum sit genus consolationis collacrymari dolentibus; vellem tamen, Andrea mi, si fieri potuisset, in tuo mœrore maximo, tibi affuisse. Declarassem profectò nihil tibi grave, molestumque posse contingere, quod mihi pariter tecum non foret commune. Sed cùm tardè mihi nunciatum sit de obitu clarissimi viri genitoris tui, non potui, ut decuit, tuo dolori præsens esse; neque dignum aliquid cum expectatione tua, tum pietate mea, dum maximè tempus suadebat, ad te perscribere. Proinde casum tuum eo graviùs fero, quo tardiùs de illo sensi. Et si forsan optandum sit nunquam ea sentire, quæ lacrymis corrigi non possunt, nec mœrore leniri; ea saltem non caruissem voluptate, quæ magna sæpe flendo percipitur. Nunc autem id agendum est, ne recens dolor meus tuum jam, ut spero, pro tua singulari modestia remissum, atque imminutum renovet. Imperabo itaque dolori meo silentium, & ea potius conquiram, quæ vestros possint levare luctus, quàm quæ movere. Ego mi Andrea, nisi talem esse casum tuum concedam, qui vel constantissimo viro summam possit ægritudinem animi afferre, iniquus sum. Quis enim aut genere clarior, aut vir melior in hac ipsa Urbe tua & magnifica, & illustri, nostro tempore fuit, quàm hic pater tuus: quem ex nostris sublatum oculis nos omnes & lugemus, & præsentem affectamus? Quis aut suæ Reipublicæ, aut suorum unquam amantior fuit? Quis severior, cui frons magis blanda, fides magis integra, aut in omni vita præstantior fuit constantia? Obiit, & excessit, & nos pariter cum sua Republica in mœrore, luctuque dereliquit. Conscendit eò, unde ad nos pervenerat, ubi nunc lætus, ridensque divinorum conspectu fruitur; seque gaudet terrenis omnibus exemptum, eam aliquando patriam, quam adhuc apud nos vivens semper optaverat, attigisse: si quid autem est, quod æternam ejus beatitudinem

possit

possit minuere, id solùm esse reor; quòd præstantissimum, ac optimum fratrem suum: quòd te maximæ spei filium suo recessu tristes, desolatosque reliquit. Quod unum certè gravissimum, ac durum fateor; sed in hoc virtutis erit tuæ, quantum præstes, cæteris ostendere: si enim fletibus fata vincerentur, non id quidem tibi soli concederem; sed me lacrymarum tuarum socium, & participem, quamdiu flendum esset, haberes. Nunc verò, cùm id à nobis fieri non liceat, neque si fieri posset, à docto viro optandum sit; magis videndum est, qualiter Deo gratificandum sit, quod talem virum habuerimus; quàm dolore confici, quod amisimus. Satis enim vel ætati, vel gloriæ vixit, tibi fortasse, & suis civibus parum. Hoc ei tamen summum contigit, quòd priusquam à nobis excederet, florentissimam vidit Urbem suam, atque amplissimam: quòd fratrem amantissimum, virum sanè primarium, atque integerrimum pro se vicarium, atque obsidem, quo suum æquiùs discessum ferremus, patriæ suæ dedit. Quid dicam, quod te filium aspexit magnæ jam expectationis, summo ingenio, multis eruditum artibus, & pulcherrimarum disciplinarum avidissimum: qui rem familiarem per te ipsum jam regere scires, & paulo post ad altiorem tuæ Reipublicæ gubernationem accessurus esses. An parvi ducenda tibi hæc videntur? Quid enim fas est homini optare, quod vivens non possederit, & moriens tibi non reliquerit? Non est ergo, cur te affligere debeas; plus enim, ut apud Ciceronem est, tua virtus tibi dedit, quàm fortuna abstulit. Considera etiam, quanto uti soleas in cæteris rebus, & arduis quidem, animo; quanto impetu obstantia plerunque fregeris; vince, & in hoc te ipsum, & jam siste lacrymas. Nullus quidem, ut ajunt, tantus dolor est, quem longinquitas temporis non minuat, atque molliat: hoc te expectare tempus turpe est. Plura tibi de hac re scriberem, & multa veterum exempla commemorarem, nisi te satis abunde tua natura instruxerit. Vale, & te virum præbe. Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDREÆ JULIANO

S. P. D.

QUantam ex literis tuis perceperim voluptatem, Andrea mi chariſſime, ex hoc potes intelligere, quod eas teſtes egregiæ voluntatis tuæ magna cum diligentia ſervo. Deſino jam de te ſolicitus eſſe: recognoſco veterem Andream: nunc te laudo; didiciſti quidem te ipſum vincere, & planè doces nullum eſſe dolorem tantum, cui tandem ſapiens vir non imperet. Perge quò cœpiſti, & ſubinde te confirma. Subjicerem acres tibi ſtimulos, & te currentem adhortarer; niſi ſpem dediſſes mihi, neminem eſſe ex illis, quos modò novi, cui te magis creditum eſſe velim, quàm tibi ipſi. Quòd fratrem meum acceptum habueris, etſi antiquum hoc mihi ſit, tamen ita gratum fuit, ut nec tu, nec Daniel meus quicquam gratius facere potueritis. Particulam quandam ſcripti mei, etſi amicè, non tamen ſatis æquè reprehendiſti. Quid enim eſt, quod vel trepidè tecum agam, vel dubiè? Scripſi me id vereri, ne meæ pro fratre meo preces apud te eſſent ingratæ, cùm id ex vera longè ſublatum amicitia oporteat. Quis enim amicum rogabit, qui ſe ipſum rogaturus non ſit? Ego verò ſemper ita de amicitia cogitavi, ut una, & eadem prorſus anima diverſa regat corpora. Volo tamen, ut eo me affectu ſæpe arguas: ſubjicis quidem velut quaſdam amori noſtro faces; nam interdum *amantium iræ*, ut apud tuum Comicum * ſæpe legis, *integratio amoris eſt*. Vale, & expectationem meam, cum poteris, adimpleas. Vale Patavii.

GA-

* Apud Terentium in Andria Act.3. Scen.3.

GASPARINUS BARZIZIUS
PAULO GRAMMATICO FERRARIENSI
S. P. D.

R
Ecepi non multis diebus literas à Comite Ludovico Bonifacio, quibus me adhortabatur, ut libellos, quos tibi eram pollicitus, committerem negotiorum suorum gestori. Ego verò cùm diu expectassem hominem illum, nusquam tamen comparuit; sed tamen si alium habeas modum, non ero in mora, quin eisdem per me utaris. Cupio tamen, ut hæc res celeriter à te transigatur; ne fortè, cùm alio tempore volueris, non possim sinè meo incommodo postea tibi obsequi. Vale Patavii Idibus Junii.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

DOctus sum ab Andrea nostro de adventu Laurentii Bonzii, quo maximè gavisus fui; est enim ex tribus unus, quos ex illa veteri societate elegi, & multum amavi: quia & virtute, & multarum literarum scientiâ dignus videbatur, qui in amicitiam cujuslibet viri boni assumeretur. Salutem ergo dices ei pro me; nemo enim ad hoc officium aptior est, cùm tu me sibi, & ipsum mihi tradideris. Deinde curam dabis, ut Commentarios meos in Terentium reddat Thomæ Dandulo nobilissimo hospiti meo; res enim adeò pernecessaria est, ut non satis aptè à me tibi scribi possit. Spero de ipso optimè, cùm non soleat amicorum beneficia compensare injuriâ. Vale, & me dilige. Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDREÆ JULIANO

S. P. D.

ANtonius noster maximas egit mihi gratias, quòd ipsum mei amore in amicitiam tuam assumpsisti: quæ res exigit, ut ego multo majores tibi habeam: qui hunc hominem non antea tibi notum non aliter exceperis, quàm ipsum à te excipi me velle intelligebas. Amo itaque te in primis, deinde etiam me, qui te amico tali felicior sum. Si quid erit, quod ego usui tuorum futurum esse divinare potero; id ipsum certè vel non requisitus, eo studio, faciam, ut tu ipse majori id à me fieri non desideres. Vale, & ut facis, me dilige. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

ANDREÆ JULIANO

S. P. D.

SCripsit ad me Antonius noster se, quantum opus fuit, tuo & officio, & beneficio usum esse. Quare etsi ita mihi futurum persuaderem, non tamen minus hac ipsâ naturâ tuâ, atque consuetudine semper benefaciendi his, qui tui sunt, aut his, qui se fidei tuæ commiserunt, delectatus sum. Non ergo ut in cæteris, quæ sibi commoda esse cognoveris, abs te peto, ut tibi charior sit; sed, si cumulatissimè à te meis satisfactum esse vis, cura hunc hominem tantum ab egregio viro Joanne Lauredano amari, quantum jam à te propter me diligi certissimè intelligo. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

SIMONI MORIGIÆ

S. P. D.

SI patri tuo nondum ſcripſi de ſtudiis Fabritii noſtri, ac de ingenio ſuo, non tantum apud eum occupationes meas excuſabis; quantum quod in dies expectabam, indolem ſuam reſpondere expectationi, quam idem mihi ſatis magni fecerat. Sed poſteaquam ei neque naturam æqualem ingenio tuo, Simon, neque impetum illum ad ſtudia video, quæ tibi adeſſe, cùm apud me in his ipſis artibus nutrireris, & cognovi, & expertus fui: nihil tale ad vos de hoc adoleſcentulo ſcribam, quale non ſatis prudenter pater tuus, homo in cæteris rebus prudentiſſimus, ſuſpicari viſus eſt; ait enim ſe vereri, ne facerem, quod vulgo ſolent quidam magiſtri ludi: qui, ut officium eorum gratius reddant, ſæpe laudant, & extollunt ea, quæ nullam fortè laudis partem habent. Ego verò tantum ab hoc officio abſum, ut à nullo magis: quod tibi in primis, non ſignis dico, ſed certiſſima ratione poſſem defendere, ſi natura mea, conſuetudoque in mentem veniret. Tamen ad contumeliam hoc non retuli, cogitans verbum iſtud elapſum eſſe ex quadam inveterata conſuetudine, ac vulgari ſic loquendi; ſi quando volumus verum ab alio excutere in ſimili re. Puto etiam te, qui digitis tuis literas illas ſcripſiſti, aut ſententiam patris tui honoris cauſa ſecutum eſſe, aut occupatum animum tuum eo tempore habuiſſe. Redeo itaque ad Fabritium. Primo in hoc puero cognovi naturam ſatis remiſſam fuiſſe ad ea principia, quæ homines philoſophi ſolent, velut certiſſima ſigna ingenii, & memoriæ exigere; eſt enim parvi capitis, & anguſti pectoris: quorum alterum ingenio, alterum cuſtodiæ rerum ſemel cogitatarum maximè officit. Accedit autem frigida corporis conſtitutio, quæ remiſſum facit animum ad curam, & attentionem eorum, quæ docendo traduntur. Puto, ſi naturæ, & habitus hujus adoleſcentis reminiſci pater tuus voluerit, non longè abeſſe, quin concedat mihi ipſum inferio-

rem ingenio tuo: quod tamen, cùm apud me esset, dicebat se aliter sperare. Tamen secutum est, ut non tantum profecerit, quantum ego optabam, & vos expectabatis. Sed quantumcunque id sit, certè aliquid profecit. Ego non deficio, multoque vehementior sum in labore, ac in omni cura diligentior circa ipsum, & æquales suos, quàm solerem, cùm apud me esses: quod perfectè affirmarem tibi, nisi sperarem id à tuis, quos hic habes, significatum esse. Habes à me, Simon, judicium meum de Fabritio, de quo certiorem facies virum optimum patrem tuum, quantum prudentiæ tuæ visum fuerit. Ipse de hac re statuet quod usui suo intelliget accedere. Ego interim nunquam cessabo, quin omni utar studio, ac diligentia mea, ut sentiatis curam meam commodo vobis esse. Vale mi Simon, & gratias, quas utrique vestrum habeo de munere mihi à vobis allato, verbis tuis apud ipsum maximas facies. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS SIMONI MORIGIÆ S. P. D.

PRidie quàm tuæ mihi redderentur literæ, accessit ad me vir optimus pater tuus, qui cum de Fabritio nostro multa prudenter mecum locutus esset, paulo post ad te sermonem suum convertit. Hoc loco multa inter nos de moribus, & studiis tuis verba fecimus. Fuit autem utrique nostrum una ferè, & eadem sententia, magno te ingenio, & nobili animo esse, neque ulli ex æqualibus tuis aut naturâ, aut studio inferiorem, quamdiu te in his liberalium artium sedibus continuisti. Sed illud ipse ajebat se vereri, ne civilia negotia, quibus te implicueras, hunc tuum immutarent animum, & ab hac laudatissima scribendi exercitatione abducerent. Ego verò tunc maximè optavi aliquas à te habuisse superioribus temporibus literas: quibus, ut postea feci, potuissem illum summum timorem, honestum tamen, deponere. Sed quid ei responderem, Simon mi charissime, cùm non breves quidem, sed nullas omnino, postquam à me discesseras, habuissem adhuc à te literas? Feci quod sæpe vidi partes in judicio facere;

cere; si quando aliqua in causam afferuntur ab adversario, quæ vel signis, vel rumoribus fidem contra se faciant; tempus differunt, & aliquas innectunt moras judicibus, donec vel testibus pugnetur, vel aliâ conjecturâ se expurgent. Hoc ferè in causa tua servavi; nam eò usque verba produxi, & consulto quidem extra ordinem rei, quam incœperat, quòusque vel tædio victus, vel, quod potius reor, occupationibus suis, hoc à me pacto discesserit, ut rem istam integram mihi servaret, donec ex urbe Venetiarum ad me rediisset; hortatusque fuit me pluribus verbis, ut aliquod subducerem tempus negotiis meis, quod in deliberatione eorum, quæ de te inter nos agitata fuerant, consumerem. Duo mihi in hac re commoda accesserunt; quod & spatium cogitandi habui, & tuæ interim literæ in ipso tempore delatæ sunt. Crevit mihi certè in tua causa animus; nam cùm eas perlegissem, multo plus ingenii, & eloquentiæ, quàm mihi spei, & expectationis percepi: expectabam ita bono animo patrem tuum. Erant quidem hæ literæ tuæ, & graves, & ornatæ, & quod ego pluris feci, plenæ summi amoris, & veteris benevolentiæ tuæ in me. Nam etsi hoc scribendi genus, quo usus fueras, optimo judicio de te nobis esset; tamen illa singularis modestia tua, & prudentia in respondendo literis, quas ludens tecum scripseram de natura Fabritii nostri, & signis ejus, quæ φυσιογνωμίας græci homines vocant, incredibiliter me delectavit. Has itaque literas tuas diligenter asservavi in adventum patris tui; jussi enim bono animo esse, neque te oportere magis solicitum fore, cùm inter illas frequentes occupationes tuas tantum ingenio tuo adjecisses; pollicitusque ei sum, quoties mihi aliquid otii esset, aut minus negotii, non omissurum commoditatem ad te scribendi. Suadeo itaque tibi, non permitas te hoc officio vinci, à quo etiam si interdum cessarem (scis enim quantum occupatus sum) noli tamen facere, quin sæpe hoc ipso perfruaris. Ages enim rem tuam, & illam ipsam egregiam vim dicendi, quam tibi natura præstitit, & exercitatio expolivit (crede mihi) usque in admirationem excitabis. Facies etiam rem omnium, quas excogitare possis, & patri tuo, & mihi gratissimam. Vale, & me ama. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

JOANNI CAUCO

S. P. D.

NUnquam patrem tuum convenio, quin de te illum interrogem: idem & de fratribus tuis facio, maximè autem de Marco, quem cum hoſpitalitatis jure charum habeo, tum ſtudia, quibus delectatur, multo chariorem illum mihi faciunt. Sed incredibile eſt, quanti ſemper modeſtiam ingenii tui fecerim; & quàm ſæpe de te ſermonem habeam apud cives tuos, ſi quando aliqua inter illos, me præſente, orta eſt mentio de moribus, & ſtudiis adoleſcentiæ. Nam cùm ſplendido loco natus ſis, & in locuplete domo educatus, neminem ex æqualibus tuis, qui multi apud me tecum nutriebantur, habebam, qui te modeſtior eſſet. Erat autem in te, ſicut adhuc eſt, quædam ſingularis verecundia: quæ non, ut in cæteris videmus, contracta erat aliquâ erroris tui conſcientiâ, ſed potius quodam pudore, ac reverentiâ honeſti. Sunt enim hæ & ætatis, & fortunæ, in qua es, ſatis egregiæ laudes. Sed niſi hanc vim naturæ tuæ excitaveris ſtudio bonarum artium, ac diſciplinarum majorum, difficile erit tibi ea præſtare, quæ à te expectantur. Hortor itaque te, mi Joannes, ac etiam moneo, ut ſæpe cogites, quantam expectationem ſuſtineas; & quomodo ea perficias, quæ patri tuo, viro nobiliſſimo, ac optimo ſæpe de te pollicitus fui, cùm adhuc apud me eſſes. Ego enim, quoties à me ſciſcitabatur, quid de te ſperarem, ſemper illud dicebam, te bonum virum futurum, & utilem Reipublicæ: modò haberes magiſtros, qui te recta via ad hanc rem perducerent. Subjiciebam autem illi hanc rationem, quod quædam ſigna in te videbam, quibus planè conjectabam ita futurum; omnes enim illæ virtutes, quæ ſolent magnos viros in ſua Republica facere, jam incipiebant in te apparere. Gaudebat, cùm hæc illi referrem; & certè magna in ſpe erat, quia à me hæc dicebantur, qui te diligerem, & mores tuos probè noſcerem. Diſceſſiſti poſtea à me, & à patre tuo traditus fuiſti curæ alterius: in

in quo, ut ego judico, magis aliorum ſententiam, quàm conſilium fuit ſecutus. Ab illo tempore, quantum profeceris, neſcio; ſed ut ab eo ſæpe audivi (nam plerunque de te quæro) non paſſus es totum tempus otioſum eſſe, nec malè impenſum. His autem diebus, cum fortè in Urbem tuam veniſſem, multa verba de te inter nos habuimus: diſceſſimus hac conditione, quod, ſi quid poſſem cogitatione mea, & arte prodeſſe tibi, nullam occaſionem prætermitterem. Scis quantum huic tuo parenti debeam, & quot in me ejus officia extent; quamvis ergo doctrinâ, & præceptis magiſtri tibi familiaris, & domeſtici abundes, tamen aliqua ad te ſcribam, quod poſſis in dies te doctiorem, ac meliorem facere. Tu verò curabis, ut me ſæpe certiorem de omnibus ſtudiis tuis facias; & quoties aliquis tibi notus à portu veſtro navim ſolvet, facturus iter Patavium, ſemper aliquid literarum tuarum ad me dabis. Non poteſt tibi deeſſe materia, de qua ad me ſcribas, propter multa, quæ, ſive in otio ſis, ſive in negotio, ſemper vel adhortatione mea, vel conſilio meliora poteris facere. Vale Patavii nono Calend. Junias.

GASPARINUS BARZIZIUS

DANIELI VICTURIO

S. P. D.

SÆpius ad te ſcriberem, Daniel mi ſuaviſſime, niſi ea te conſtantia præditum eſſe cognoſcerem, ut certè noſter amor nec intermiſſo remitti ſilentio, nec literis intendi poſſit. Huic etiam accedit humanitas, & benevolentia tua: quæ, tametſi ea multum apud omnes utaris, maximè tamen in amicorum vel erroribus, vel negligentia excuſanda te delectat. Non ergo, quia tuæ diffidam amicitiæ, ſed ut meo deſiderio morem geram, ſcribo; quantam enim ex tuis voluptatem percipio literis, tantam ex meis te conjecto ſumere, libet enim tecum apertè loqui. Eò quidem uſque noſtra proceſſit amicitia, ut nec tantas cogitationes tuas, nec ſuſpicionem aſſentationis vereatur. Amo te, Daniel mi, nec ſinè te ulla delectant ſtudia; ſed poſteaquam te res

tua

tua à me diſtraxit, nec me tibi præſentem mea pennittit neceſſitas, inveni, quo pacto noſtram hanc jacturam temperem. Communicatum tibi eſſe volo, ſi quid apud me eſt, quod tibi prodeſſe arbitrer. Habui clariſſimas Orationes Marci Tullii numero XXI. præſtantis viri Antonii Luſci. Emi præterea ſeptem, non tamen diverſas: deſunt ex omni numero totidem; feſtino tam ad eas exſcribendas, quàm ad legendas. Jam totus ardeo illarum ſtudio: nunquam mihi ita fuit fervens animus: magnum aliquem ſpero inde fructum elicere, qui ſi aliis profuturus ſit, neſcio. Illud certè confido, quòd tu abſens, & Andreas noſter præſens mecum non mediocrem percipiemus utilitatem. Habeo ſententiam Antonii in undecim duntaxat: puto nonnihil curâ, & ingenio cujuslibet veſtrum egregiis hujus Rhetoris, & Poëtæ ſententiis acceſſurum. Quomodo id ſit eventurum, cùm præſens eris, quod propediem erit, diſces. Interim cùm tecum erit Andreas, ego in medio veſtrum ambulans tacitus mente, non corpore, longum ſuper hoc ſermonem conſumemus; tu hactenus partem; ſed cùm unà erimus, reliquum meliùs intelliges. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
THOMÆ DANDULO
S. P. D.

Niſi te in dies expectaſſem, non diſtuliſſem hucuſque admonere te literis meis, quod majorem ſtudiorum tuorum rationem haberes, quàm ad præſens vel patriæ, vel tuorum. Sed poſtquam te video hanc expectationem meam nimiùm producere, puto mihi ignoſces, ſi me tibi ſubiraſci dicam. Nam & familiaritas, quæ mihi eſt cum patre tuo viro nobiliſſimo, & ſummo amico meo, & neceſſitudo ſtudiorum tuorum, quæ apud me ſatis proſperè incœperas, faciunt, ut tibi neceſſariò moleſtus ſim. Quid enim eſt, mi Thoma, quod in medio curſu literarum ſubſiſtis? cur ille ardor animi tui tam citò refrixit? Scio habes multa, quæ accuſes, nec patieris te judicio vinci à me de negligen-

gentia; ſed neſcio, an ulla res tanta ſit, quæ te debeat ſtudiorum tuorum immemorem facere. Suadeo, ut matures ad nos accedere, nec amplius differas: idem ſcribo de optimo adoleſcentulo fratre tuo, modò ſua valetudo curata ſit; aut ſi quid eſt, quod nunc impediat, fac me certiorem. Vale Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS ANDREÆ JULIANO S. P. D.

LIteras tuas pridie idus Martii datas heſterno veſperi accepi: quibus, ut cætera in adventum tuum differam, deſideras ex me ſcire, quid ſentiam de illa tua proxenetica ſententia ad Bartholomæum Veronenſem. Ego verò judicium meum non audeo ad te perſcribere; cùm enim quicquam tuum laudo, ſtatim ex ſingulari modeſtia tua non id libenter audire intelligo: quaſi ſemper de te humilius, quàm vel æquum ſit, vel amor meus patiatur, ſentire debeam. Cùm verò ſcripta tua jam admirari incipiam, & libentius epiſtolas tuas legere, quàm ad te quicquam literarum dare; ſi hoc ipſum ſignificavero, jam illud dices, me in laudes tuas nimis accenſum eſſe, & propterea non ſatis meo teſtimonio fidere. Conſtitui itaque, quoties de ingenio tuo dicendum erit, apud alium, quàm tecum agere. Puto id mihi non negabis; quod ſi hoc etiam moleſtum erit, non tamen deſinam. Utinam ea dicendi copia mihi data eſſet, ut quod de ſe promittit Seneca, duratura mecum poſſem educere nomina. Nihil eſt enim, quod libentius facerem, quàm te, Danielemque meum, quibus omnia debeo, notos poſteritati reddere: ſed ne te diutius morer, illud mihi videtur, ut epiſtolas, quas mandaſti mihi, velut ſcribis, corrigendas, tutò committas vel fido tabellario, vel alteri, quando viſum tibi fuerit, ad amicum tuum perferendas. Nihil certè in eis legi, quod mihi viſum ſit immutandum: plurima verò ſunt, quæ non ex mediis occupationibas, ſed in ſummo otio, & ex maxima tranquillitate orta poſſunt judicari. Verùm de hoc ſatis. Maximè adventum tuum deſidero, ut inter nos commentemur,

temur, qua lege deinceps hoc noſtrum ſcribendi officium frequentemus. Vale, & gratulare Danieli noſtro, qui tecum, quantum in vobis fuit, rectè amicum meum acceptum habuit. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
DANIELI VICTURIO
S. P. D.

NIſi tu adhuc reſtares de numero illorum, quos mihi tuo ſtudio, ac tuâ operâ comparaveram, ut te excepto, neminem ferè magis diligerem; puto jam penitus odio mihi eſſent hujus noſtri temporis amicitiæ. Scripſiſſem ad te ſæpius de hac re, & queſtus quampluribus vobis eſſem, vel quia infortunatus ſum in diligendo amicos, vel de moribus hominum; niſi tantam de modeſtia tua feciſſem opinionem, ut jam tuum judicium maximè vereri incipiam. Cogitabis itaque per te meliùs, atque honeſtiùs, quid ab amicis meis vel deſiderem, vel quid in eis accuſem, quàm ego omnia tibi exponam. Unum eſt, de quo te certiorem facere non dubito; non poſſum diutius, neque diſſimulare, neque perferre eam animi ægritudinem, quam concepi ex illis epiſtolis Ciceronis, in quibus me planè deluſum video, niſi illas arte tua, & ſolicitudine habeam. Quid ſuper hoc à te fieri exigam, aut quid ſperem, cùm deſiderium meum cogitaveris, melius tamen ipſe intelliges, quàm ego poſſim ſcribere. Tantum dicam, quod hac re perfecta, inuſitatas me tibi & habere, & dicere gratias ſenties. Vale, & me dilige. Patavii.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS
JOANNI CORNELIO
S. P. D.

BArtholomæus Sacerdos Plinium tuum, & literas reddidit, ac multa retulit de tua in me summa benevolentia: quæ etsi mihi non tantùm usitata, sed quotidiana sit, magna tamen voluptate afficior, quoties aliquid de tuo amore in me audio. Sed ut ad Plinium redeam; magnas habeo tibi gratias, quòd tam faciliter passus es me libro tibi charissimo uti: nisi tuo cum incommodo fiet, curabo, ut celeriter transcribatur. Sed priùs cupio certior à te fieri, an aliquem alium correctiorem tuo audieris esse apud aliquem ex civibus tuis; nollem enim in summa caritate pecuniæ malè tantum sumptum locare; ubi verò alius emendatior non reperiatur, constitui potiùs libro non bono uti, quàm omnino carere. Non poterit esse, quin ex cumulo rerum, quas dignissimus is Auctor complexus fuit libris sex, & triginta, multa possim dicere, quæ commentariolis meis commodissimè inserantur: quæ res si à me unquam perfecta fuerit, majorem partem laborum meorum tibi vindicabis, qui etiam studiorum maximus adjutor, & socius mihi fueris. Livium olim Donati Casentini nondum habui, nec res ista potest sinè te expediri: sex ducati deficiunt ad summam pretii: facias quæso, ut ii numerentur Hieronymo Anzelerio homini physico. Scribo ad Antonium Fressum civem Ferrariensem, quod librum committat illi, cui tu negotium mandaveris; cùm enim liber ille charior mihi sit oculis meis, non audeo curam illius ad me deferendi alteri committere, quàm ei, cui tu hoc negotium imposueris: qui cùm sis homo tuorum civium literatissimus, & mihi summus amicus, majorem in hac re diligentiam adhibebis, quàm alius mihi notus posset. Admonebis tamen amicum tuum, quòd librum cautè ferat propter publicanos, qui cùm ubique sint prædandi avidissimi, multo avidiores sunt in solo Ferrariensi. Cùm verò Livium nostrum hospitio tuo susceperis, postquam sibi litaveris, conce-

des ei, ut in Urbem suam naviget. Vale, & sæpe de me cogites. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS
ANDREÆ JULIANO
S. P. D.

MUltas ex tuis Orationibus accuratissimè scriptas legi; sed nullam certè politiorem ea, quàm, his diebus, de morte summi, & clarissimi Philosophi Emmanuelis * Chrysoloræ edidisti. Nihil enim est à te prætermissum, quod ad talem virum ornandum excogitari potuerit. Quare te etiam, atque etiam non quidem hortor, sed magis laudo, quod divinum ingenium cùm natura ad dicendum tibi dederit, tum etiam summum studium ad eam rem contulisti. Magnam itaque voluptatem ex tua oratione percepi, quia ingenia nostra tantum ad hæc studia excitari video; nec despero futurum, ut illa majorum nostrorum gloria, quæ penè in dicendo extincta erat, hac nostra ætate reviviscat: modò ut nostra ingenia, ita fortuna civilia negotia paria negotiis priorum temporum Oratorum conferat: quorum alterum tua virtus, alterum Respublica, & Magistratus, quem pulcherrimum adeptus es, facilè tibi præstabit. Vale Patavii nono Calend. Octobris anno 1415.

GASPARINUS BARZIZIUS
FACINO VENTRARIÆ
S. P. D.

QUod tibi Dominicum necessarium tuum, vir insignis, commendem, supervacuum mihi visum est. Nam cùm pro tua in omnes tuos natura, commendatione nulla apud te egeat: tum virtus ejus, quanta in ætatem illam cadere potest, multo cum

* Hæc Andreæ Juliani Oratio habita est Venetiis, atque typis impressa legitur in Poggiana.

eum tibi commendatiorem facit; huc accedit eximia quædam vis ingenii. Sed eo genere literarum præditus est, quo & tu mirificè delectaris, & semper his favisti, quos plus cæteris in his studiis humanitatis doctos esse judicasti. Tamen, vel quod pluris is me semper fecit, neque aliter quàm patrem observavit; vel ut consuetudini morem geram, etiam eum amicis commendo, quem per se charissimum esse eis non dubitamus. Quæso, ut si qua pristino amori tuo in eum potest accessio fieri, sentiat se meis literis gratiorem tibi esse factum; habebis enim, crede mihi, eum tibi obsequentissimum, amantissimumque tui: cui neque fides in continendis rebus secretis, quas illi committes, deerit; neque diligentia in faciendo, nec in agendo studium, quod tutè melius in dies verum esse, experiendo intelliges. Quicquid igitur in hunc adolescentem admonendum, cohortandumque studii contuleris, totum illud contulisse in me ipsum judicabis; nam & ego idem feci, teque de illo facturum non modò spero, sed certò de te mihi promisi. Quod verò ad illius in te officium pertinet, si minus ipse tuæ expectationi respondebit; ego & restipulari, & pro eodem præstare non dubitabo. Vale, & me, ut facis, ama. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS FRANCISCO BARBARO S. P. D.

NUnquam tam pulchrè rusticatus fui, quàm his diebus, quibus tu à nobis propter infirmam valetudinem tuam absens fuisti. Navigavi quidem tempore procelloso ferè eâdem tranquillitate, qua nautæ vestri solent in sereno. Partem itineris pedibus meis confeci; neque aliàs magis expertus fui, quid pedibus meis deberem, quàm in hac mea peregrinatione. Dicam rem tibi fortassis incredibilem: non dubitarem jam cursu tecum certare, quamvis tu integer sis, & tot diebus sub excusatione adversæ valetudinis quieveris, ut adversarium tuum hoc certamine vinceres. Tandem ad colles perveni, quos Bacchus amat,

Inveni omnia sacris fervere: res visa à sapiente viro prorsus irridenda. Sed paulo post tanta illius Numinis veneratio oculis meis injecta est, ut multis lacrymis sacra, quæ rustici illi, qui & duri montani, celebrabant, persequerer; nec dubitavi affirmare neminem posse virum sapientem, virum bonum, virum studiosis amicum consistere, qui non veneraretur hunc Deum; sic enim ego sentio. Tuli autem mecum quandam particulam sacrorum illius Dei, scilicet vasculum unum vini, quod agrestes illi Marceminum vocant: itidem alterum ejus, quod iidem Sclavum appellant; accesserunt etiam quædam vina vulgaria, ad quæ minores amicos voco; sed te ad prima expecto. Fac quamprimum ad nos redeas; ut antequam discedam, (scis enim multo sudore adventare proxima festa Lucæ) tecum his rebus frui possim. Vale Patavii sexto Idus Octobris.

GASPARINUS BARZIZIUS
FEDERICO PARMENSI
S. P. D.

Recepi & literas, & munera tua, Federice mi suavissime: quæ etsi mihi pergrata fuerint, tamen hic ipse animus tuus, quo præditus es, multo magis me delectat. Neque aliud unquam, posteaquam amare te cœpi, expetivi à te, quam ut animum tuum mihi, ut facis, præberes. Si quid autem est, quo tuæ in me vel fidei, vel benevolentiæ non satis fecerim; id totum certè culpa temporum, non mea fuit. Scis enim eo in statu res nostras fuisse, ut mihi à te divelli necesse foret. Itaque plurimum sum gavisus, cùm tuas legi, & intellexi literas, quibus ad me scribis nolle te otio totum dare: in qua sententia tantum te hortor, ut nihil sit, ad quod te magis hortari possim. Cassiodorum meum ad te mitto, ut illum quàm familiarem tibi facias; nondum potui habere illum venalem, de quo tecum locutus fui, cùm apud te essem: interim ita utêris meo, ut tuum quoque credas. Lucretiam, & omnes liberos meos hortatus sum, ut scribis, qui omnes te salvum esse cupiunt. Bucolicam Petrarchæ cum

parte

parte commentariorum mitto, ut liber iste sit argumentum amicitiæ nostræ, non quòd de te diffidam, sed ut amoris mei signum aliquod tibi exhibeam. Vale, mi Federice. Patavii.

GASPARINUS BARZIZIUS

LAURENTIO BONZIO

S. P. D.

NEsciebam hercle quid tibi scriberem mi Laurenti, præsertim cùm duas ad te jam dedissem literas, quibus nihil adhuc responsum esset; quia tibi, ut arbitror, cui perferendas ad me dares, nullus fuit. Sed me noster amor pulchrè monuit, nullum tempus esse, quo possint amicis verba deesse. Primum igitur mihi noster Andreas occurrit, vir omnium ferè suorum æqualium studiosissimus, & in primis eruditus. Venit enim ad nos cum navi pretiosis onustâ mercibus, & alia quidem jecit optimarum artium fundamenta; ut jam nihil sit, quod hominis divinum mihi non promittat ingenium. Mirâ quippe celeritate collegit tot præcepta, quot erudito, & plenè docto percurrere satis esset. Nunc id apud vos intendit, ut honestum quærat studiis ejus argumentum. Sperat, dum suæ Reipublicæ negotium agit, posse id consequi, quod gravem, & egregium civem deceat: in qua sententia multis rationibus animum ejus ego ipse maximè confirmavi. Quare mi Laurenti per eam te quæso fidem, & amicitiam, quæ inter nos non parum crevit, suscipe rem hanc totam sic, ut tibi credas: incumbas omni curâ, studio, & diligentiâ. Enitendum est, ut suos competitores tua, & amicorum solicitudine vincat, sicut virtute, scientiâ, & nobilitate præcedit. Res tota, ut nosti, suffragiis multorum agitur: in quo quantum tua possit industria, tu nosti, neque nos ignoramus. Sed apud quem, aut pro quo intercedo? quis enim tibi, aut cui tu amicior esse potes? Scio contendes mecum, teque mihi præferes apud eum, & vetustate amicitiæ, & majori charitate: vetustate concedam, charitate nunquam; non enim amor tempore, sed honestate, sed viribus animi viget. Movebis mihi bellum, & in his duobus

bus & te primum dices: ego verè tibi contumaciter resistam, nec in præsentia cedam. Sit igitur hæc inter nos contentio, uter amicum talem honestius, uter ardentius; non uter amet antiquius. Tu me certes vincere, ego te: hujus sit exitus controversiæ nullum exitum invenire. Vide quæso quò processit oratio. Qui enim à principio vix habebam, quid tibi scriberem, nunc finem verbis vix reperio: in quo vires quantæ sint in amicitia, planè sentio. Magnum est, & potens ejus Numen, nullis obnoxium legibus, nulli imperio: tota, quam semel accepit, libertate semper utitur. Utamur, & nos ea: sit liber sermo, liberior animus, nihil opertum, nihil simulatum. Ego quidem sic de te cogitabo, tecum loquar, tecum agam; ut unam, & eandem duobus in corporibus divisam putes animam. Stude, ut valeas. Patavii sexto Calendas Januarii 1417.

GASPARINUS BARZIZIUS
ZANINO RICCIO
S. P. D.

MAximas habeo tuæ virtuti gratias, quòd nunquam à tua mente excidi. Facis quidem rem non minus dignam tua humanitate, quàm mea expectatione. Narravit enim mihi his diebus Antonius Cursor, quod, dum fortè apud te esset, multa pro tua in me benevolentia familiariter ab eo de me quæsisti, & quo in statu essem, interrogasse illum; hortatusque me fuit, prout in mandatis à te habebat, quod vellem patriam repetere; cùm illud diceres, non posse mihi aliquem honestum locum, aut idoneum fortunæ meæ apud te deesse. Ego verò non minus gaudium sensi, quod intelligebam me summè à te amari, quàm quod magnam spem melioris status mihi dabas. Merito ergo te non solùm amo, sed etiam maximè animo colo. Rogo te igitur, atque obsecro, ut sicut facis, sæpe de me cogites; nec patiaris me diu à te abesse. Si enim in patriam cum aliqua dignitate operâ tuâ rediero; dabo operam, ne aut ingratus tibi, aut parum diligens in officio meo cuiquam videar. Aliud ad præsens

non

non scribo, nisi quod literas, quas mitto ad Franciscum Barbavariam, per te sibi reddantur, & me sæpe ei commendes. Vale, & me ames. Patavii sexto Calend. Februarii.

GASPARINUS BARZIZIUS GERARDO LANDRIANO

Laudensi Episcopo

S. P. D.

ETsi voluptate maxima affectus essem, P. R., quod ad me Oratorem à te compertum misisses; multo tamen majori gaudio cumulari me sensi, cum à Joanne Homodeo, ut nosti, tuæ dignitatis observantissimo, me amari à te plurimum intellexi. Nunquam enim ad me accedit, quin multa vel de tuo erga me amore summo, vel de tua virtute, vel sapientia referat; omnisque ejus sermo in tua laude consumitur. Cùm verò de studiis humanitatis forte inter nos mentio orta est, ita egregiè de te & sentit, & loquitur, ut huic meo in te animo incredibilem fieri accessionem sentiam. Aut enim nullæ, quæ ad horum præstantiam artes pertinent, à vobis desiderandæ sunt; aut hæ meo judicio cæteris sunt anteferendæ, quæ non modò meliores nos efficiunt, sed etiam expolitiores. Quare te, Pater optime, cùm multis rebus, tum hac in primis, & complector animo, & admiror; quòd studia eloquentiæ cum cæteris artibus, ac disciplinis, quibus ab ineunte ætate deditus es, conjungere instituisti. Sic enim ex Joanne nostro, cum juris civilis scientiâ, tum hoc dicendi usu egregiè prædito, sæpenumero audio; fortunatissimumque ex hoc esse te judico, quod omnes oratoriæ institutionis partes illas, quibus carebamus, ex his tenebris, quibus tot sæculis delituerunt, in lucem eduxisti. Quod cùm divinitus tibi obtigerit, facile intelligo nunquam ad te unum potissimum beneficium fortunam detulisse, nisi ad has ipsas artes magis natus, quàm institutus esses. Gaudeo itaque, Pater humanissime, hac tua tam excellenti sive natura, sive fortuna, sive utraque potius: summasque tibi gratias habeo, quod hujusce inventionis tuæ

socium

ſocium me, ac participem primum omnium eſſe voluiſti. Feci autem, ut pro illo vetuſtiſſimo, ac penè ad ullum uſum apto, novum manu hominis doctiſſimi ſcriptum, ad illud exemplar correctum alium codicem haberes: quem ad te pro tuo is defert, qui primus munus hoc à tua in eum ſingulari benevolentia pro me impetravit. Hunc ad te librum nudum, ac inornatum mitto. Neque aliter mihi per occupationes meas licuit; nec priùs expediri à librario meo, qui hoc exemplo uſus fuit, tametſi inſtarem, potuit. Ignoſces itaque, Pater præſtantiſſime: & quod à me omiſſum eſt, tu illud pro tuo arbitrio expolies, atque exornabis; judicabiſque, hac una re, ea inter nos fundamenta amicitiæ jacta, quæ nullum finem ſint habitura. Vale Mediolani.

GASPARINUS BARZIZIUS
FRANCISCO BOSSIO
Novocomenſi Epiſcopo
S. P. D.

ETſi eâ te ſapientiâ eſſe, Pater Reverende, ſcio, ut tuo in hoc caſu non tibi magis, ac tuis, quàm bonis omnibus luctuoſo, mederi ipſe tibi poſſis; tamen cùm & dolor tuus adhuc recens, & pietas facere id te in præſentia impediant, non alienum hoc tempore arbitratus ſum; ſi ego, qui & patrem tuum maximè dilexi, & te pro tua dignitate, ut noſti, ex animo ſemper colui, ad conſtantiam, & firmitatem animi cohortatus fuero; faciamque, quod in gravibus morbis ſolent medici: qui priuſquam remedia applicent, cauſas, quæ dolorem iis inferant, qui morbo aliquo laborant, exquirere conſueverunt. Niſi enim pater tuus is fuiſſet, quo haud ſcio, an quiſquam vel majori in Principem fide, vel in Senatu gravior, vel patriæ amantior memoriâ noſtrâ fuerit; & tu illa in eum pietate affectus, qua nemo penè in patrem adhuc fuit; hujus certè mortem, qua ſapientia es, æquiſſimo animo tuliſſes. Nulla quidem res tibi impedimento fuiſſet, quin, quod ſemper intellexiſti, non ſolùm fortiter, ſed libenter etiam ferres, quicquid in rebus humanis lex naturæ ſtatuiſſet; ſed

quum

quum utraque res omnibus officiat, cum in cæteris, tum in me uno maximè expertus ſum: qui, cùm filium primogenitum Nicolaum ſubita vis morbi mihi eripuiſſet, virum in omnibus illis artibus, quæ libero homine dignæ ſunt, apprimè doctum, nihil moleſtius in eo tuli, quàm quod eo tempore illum amiſi, quo & frui ingenio ejus, & jam delectari ſtudiis cœperam. Illud præterea huic dolori meo accedebat, quod ita naturâ comparatus ſum, ut non modò meis luctibus, ſed alienis etiam ita ſum, ſive recordatione quadam meorum caſuum, ſive in omnes pietate, molli, ac fracto animo, ut vix lacrymis, ac dolori imperare poſſim. Quem animi affectum in funere patris tui tam vehementem, tamque acerbum ſenſi, ut cùm te, fratreſque tuos dicendo conſolari conatus eſſem, vix pauca, ut noſti, præ lacrymis loqui potuerim. Quod etſi maximè adverſum eſſe conſolationis officio * Servius ad Ciceronem ſcribit: *quia per quos ea fieri debet propinquos, & familiares, ipſi pari moleſtia afficiuntur; ut magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quàm aliis poſſe ſuum officium præſtare*: tamen hoc ſemper animo, atque eâ ſententiâ fui, amicorum lacrymas omnibus in luctibus gratas ſemper fuiſſe. Sunt enim ſummi amoris in nos teſtes, & certiſſima argumenta: quibus etſi noſtræ nonnunquam lacrymæ duplicantur, eſt tamen in illis quiddam, quod dolorem noſtrum levet; cùm ipſa in luctu noſtro amicorum ſocietas nos admoneat, nihil tam grave eſſe, quod non illorum pietas minuat, atque molliat. Hæc te, Pater optime, ac tuos omnes ratio conſolari potiſſimum debet; nam in tanta civium frequentia, quantam neſcio, an adhuc ullo in funere viderim, nemo fuit, qui non multis lacrymis teſtatus ſit, quàm charus omni Civitati pater tuus extiterit; cùm loca omnia planctu, gemitu, ſuſpiriis, cùm corpus ad ſepulchrum efferretur, eſſent referta; cùm alii eum patrem patriæ, alii Urbis patronum, alii juſtitiæ, æquitatiſque amantiſſimum, alii Urbium omnium, ac Gentium, quæ huic noſtro Principi clementiſſimo ſerviunt: qui & ipſe nihil morte ejus ſibi gravius, multis annis vidit: tutorem optimum, ac certiſſimum refugium appellarent. Nunc tot

* Servius Sulpicius apud Ciceronem lib. 4. epiſt. familiar epiſt. 5.

civium dolor, ac ingens omnium desiderium consolari te, Pater optime, ac tuos omnes debet. Quæ res, si fortè augere mœrorem tuum, quo es nunc, non videtur, quòd talem patrem amiseris, quem tot viri lugeant, quem Princeps is desideret: quo nec pietate quisquam præstantior, nec major armis, nostrâ, aut patrum memoriâ, apud nos adhuc fuit: tamen si ea considerare volueris, intelliges nullam rem, hac unâ, majori tibi consolationi esse oportere. Quod si tua pietas nondum patitur; tamen sapientia illa, quâ eximiè præditus es, persuadere tibi debet, ut hoc idem in funere patris facias, quod dies ipse, ac diuturnitas temporis omnibus afferre consuevit; nec tam sequaris id, quod natura facere cogit, quàm quod ratio, quod virtus, quod tua dignitas, ut facias, monet. Omnes enim te unum intuentur: ex te uno tui, quem suo mœrori modum faciant, signum expectant. Quem nisi forti, ac magno ferre animo hunc casum viderint, renovabis, crede, magnos illos, quos nuper vidisti, luctus. Commemorarem, qui viri mortem parentum, aut filiorum fortissimo animo tulerint: repeterem majorum exempla: commonefacerem, ut præcepta philosophorum, quæ de luctu minuendo reliquerunt, legeres; nisi eum te esse cognovissem, qui cùm aliis consilium dare consueveris, multo magis illo in hoc tuo casu usurus sis. Quare, Pater clarissime, cùm fortè satis expectationi aliorum sis facturus, si huic tuo dolori medearis; non idem certè mihi, qui te quidem novi, nisi quod nunc maximè facere te, aut proximè facturum confido; ut matrem tuam fœminam omnium modestissimam, quam nunc acerbissimo dolore confici scio, fratresque tuos tui amantissimos, mœrore summo affectos consoleris, & tuo exemplo ad constantiam, ac firmitudinem animi cohortatus fueris. Plura ad te scriberem, nisi ad res honestas, ac te dignas tua sponte magis, quàm hortatione cujusquam excitatum sæpenumero vidissem. Vale Mediolani.

GA-

GASPARINUS BARZIZIUS
GUINIFORTO, ET AUGUSTINO
BARZIZIIS
S. P. D.

QUod omnia nobis adversa, ac proposito nostro contraria eveniant, molestius ferrem, nisi animus ipse jam ad omnia mala obduruisset. Nostrum est, ut fortiter perferamus casus fortuitos, postquam nullâ mutari prudentiâ possunt, quæ Deus fieri voluit: non soli estis, qui in hanc sortem incideritis. Durum est, fateor, & præteriti temporis jacturam deflere, & similem conditionem fortunæ in posterum timere; de quo plura scriberem, nisi virtuti vestræ diffidere viderer. Ego constitui, quidquid fortuna in utranque partem de me fecerit, id boni æquè consulere, nec præstare præter culpam Sapientem oportere quicquam. Quod si feceritis, & præ vobis honesta sola tuleritis; tum vos sapientes, ac majoribus vestris, qui omnes clari viri fuerunt, dignos judicabo. Hoc vos facere pater jubet, nec differre: retexenda vobis tota superior vita est, & emendanda; & curandum, ut potius Deo, quàm hominibus boni viri, quàm ut docti videamini. Sed hactenus hæc; melius enim fiunt ista, quàm disputentur. Summa omnium est: timete Deum, & omnia vobis, ut autumo, vertentur in bonum: non ex humano, non Delphico Oraculo editum vobis putate. Tunc vobis honores, Magistratus, dignitates, opes, & quæ expeti in vita solent, uberrimè succedent; nec, ut plerisque, oneri, aut dedecori vobis erunt, sed ornamento virtutum vestrarum, & felicitati sempiternæ accedent. Si hoc exilio Magistratum aliquem, Augustine fili, aut honorem appetis, non solùm probo, sed laudo etiam vehementer: tibi verò, Guiniforte, non prius honores hos petendos censeo, quam te in jure Civili, & Pontificio maturè expedieris. Vale. Ex Mediolano pridie Nonas Januarii 1429.

GASPARINI BARZIZII

BERGOMATIS

EPISTOLÆ AD EXERCITATIONEM ACCOMMODATÆ.

I.

GAudeo plurimum, ac lætor, in ea te ſententia eſſe, ut nihil à me putes ſine cauſa fieri. Ego enim etſi multorum verebar ſuſpiciones, quia à me Sempronium antiquum familiarem meum rejiciebam; tamen cùm ad incredibilem animi tui ſapientiam judicium meum referebam, nihil erat, quare id à te improbari putarem. Nam cum & meos noſſes mores, & illius naturam non ignorares, non dubitabam, quid de hoc facto meo judicaturus eſſes. Non igitur has ad te literas perſcribo, quo novam tibi de rebus à me geſtis opinionem faciam; ſed, ut ſi quando aliter homines noſtros de me ſentire intelliges, tu, qui probè cauſam meam noſti, defenſionem meam ſuſcipias. Hæc ſi feceris, nihil eſt, quo ulteriùs officium tuum requiram. Vale.

I I.

ETſi antea literis, & ſermone multorum non ſatis probari factum tuum intellexiſſem, quia veterem amicum deſtituiſſes; tamen cùm haberem animum tuum multis judiciis perſpectum; nullo pacto induci poteram, ut in ea re temerè quicquam à te

---

Hæ Barzizii Epiſtolæ, ut à pluribus mendis, quibus ſcatebant, emendatæ, & germanæ lectioni reſtitutæ in publicum prodirent, Pariſienſe Exemplar cum Barziziano M.S. Codice anni 1438. Bergomi reperto contulimus: in quo & plures alias Gaſparini Epiſtolas familiares & nonnullas Orationes, & Epiſtolas Guiniforti invenimus, quas in Mediolanenſi Bibliotheca, atque in aliis Italiæ celeberrimis inutili labore quæſivimus. Has autem ad exercitationem epiſtolas alteri ſcriptas effinxit Barzizius, à quo pro opportunitate rei, vel temporis reſponſum eſt; nos verò ſingulas numero primo, & ſecundo ad clariorem intelligentiam diſtinximus.

te factum putarem. Sed quàm difficile sit, præsertim in hac Urbe nostra, ex animis hominum evellere eam opinionem, quæ semel insederit; cùm sis prudens, nihil opus est te admonere. Ego tibi omne studium meum polliceor, & quantum in me erit, perficiam, ne quisquam nostrorum civium ea re tibi succenseat: quod si ulla ratione iis poterit persuaderi, nihil omittam; si verò illos in sententia manere sensero, ego vicem tuam dolebo: tuum erit non tantum officium meum ex eventu, quantum ex meo in te animo spectare. Vale.

I.

MEritò amo te, quia non, ut nostri homines solent, res ipsas tantum ex aliorum ingenio, quantum ex tuo judicas. Quod nisi de te mihi certissimè persuasissem, vehementer dubitarem, ne rumor, qui de me percrebruit, paulò te alieniorem à me faceret. Nam cùm plerique admirentur, quòd Tiberii Claudii defensionem non suscepi, sunt, qui ultrò me accusent, & periniquum dicant; quia veteris amici, & necessarii tui causam patiar, me vivo, ac salvo, esse desertam. Ego verò, cùm non dubitarem multos homines esse, qui animo dolerent, quia me summè amares; videbam non defuturos, qui ad te scriberent, me nunquam bono animo in tuos fuisse, neque tantum amicitiam tuam, quantum fortunam secutum. Sed, cùm te non ignorarem, semper horum hominum insidias parvifeci. Volui autem ad te scribere, ne te contemptum à me diceres; illud igitur à me habeto, quia si causa Tiberii à me defendi potuisset, salva ea opinione, quam nos omnes volumus in Republica habere, certè non minus in ejus periculo laborassem, quàm soleo, cùm de capite, & fortunis meorum agitur. Sed nolui famæ meæ periculum facere; turpe enim esset, ut, qui semper vigilavi pro commodis Reipublicæ, non privato officio hunc hominem tuerer: qui non solùm multis judiciis, sed etiam gravissimis testibus Rempublicam malè gessisset. Hortor itaque te, ac etiam majorem in modum rogo, ut sicut facis, benè de me existimes; neque alium me putes, quàm cum summo studio olim familiares tuos defen-

de-

debam. Scio non longè abfuturum, quin me in gratiam habeas; ſi conſiliorum tuorum memineris, quibus me ſæpe admonuiſti, ut cum amicis multa contuliſſem: omnia conſilia mea ad amplitudinem Reipublicæ referam. Vale.

II.

QUod Tiberio Claudio non affueris, minimè officium tuum reprehendo. Scio enim, quantum unuſquiſque noſtræ Reipublicæ debeat, nec dubito, quin pro noſtra neceſſitudine omnia dicturus, atque facturus fueris, quæ, ſalvâ Republicâ, tali in cauſa dici, aut fieri à te potuerint. Sed temeritate ſua res in eum locum deducta eſt, ut qui Reipublicæ benè conſultum volunt, hunc aut oderint, aut deſtitutum eſſe patiantur. Nulla ergo mihi jam ſocietas eſt cum illo; neceſſarius meus fuit, & amicus, quamdiù noſtræ Reipublicæ alicui uſui erat. Cùm verò malè cœpit de publicis commodis ſentire, ego non aliter, ac debeo, de homine illo judico. Quia verò ſcribis, te conſilium meum in hac re ſecutum, vehementer gaudeo; ac tantum ad hoc te hortor, ut nihil ſit, ad quod te majori ſtudio hortari poſſim. Cùm enim antea propter multa in me officia tua maximas tibi gratias haberem; nunc certè eò majores habeo, quia unicuique noſtrum Reſpublica debet eſſe charior, quàm privata. Vale.

I.

MAgnas habeo naturæ tuæ gratias, quia nihil eſt, quare cauſæ meæ diffidam. Cum enim in rebus judicandis ſummâ prudentiâ ſis præditus; video non poſſe fieri, ut quod multis perſępe accidit, ipſa legum noſtrarum obſcuritas remoretur ſententiam tuam. Tu quod ſapientiæ tuæ conveniat, videbis: ego verò tabulas publicas, teſtes, & cætera adjumenta, quæ in hujuſmodi litibus ſolent deſiderari, ita parata habeo, ut non cavillationibus, ſicut nuper adverſarii mei, ſed ipſa veritate pugnare à te judicer. Vale.

I I.

SI adjumentis, de quibus ad me ſcripſiſti, inſtructa eſt cauſa tua; nihil eſt, quod à te dubitandum cenſeam. Ego enim, quantum ad me attinebit, perſpiciam, ne meâ negligentiâ ullum ad te incommodum veniat. Tuum erit videre, ut cum optimam cauſam habeas, non ipſe tibi defuiſſe videaris, & poſt rem judicatam venias; ne tibi aliquid ſimile accidat iis, qui de rebus præteritis in conſilium veniunt; & poſt tempeſtatem cogitant, qua ratione poſſit occurri periculis, quæ jam ſunt præterita. Cupio enim omnia tibi ex ſententia evenire, quæ, ſalvis legibus,poſſunt in cauſa tua meditari. Sed ubi aliud æquitas, aliud tua voluntas à me exigit; non dico tibi, ſed ne parenti quidem meo concederem, ſi mecum hoc pacto contenderet; ut ipſe plus apud me poſſet, quàm leges, & conſuetudo judiciorum. Verùm ne te quidem hoc à me exigere pro tua ſingulari modeſtia arbitror. Non enim eo te ingenio novi eſſe, nec eâ familiâ, quæ aliquid in noſtra Civitate potius injuriâ, quàm jure à ſe impetratum iri velit. Cura tamen, ne ſępius de eadem re te admoneam, ut cùm omnia parata ſint, tu ipſe tibi defuiſſe judiceris. Vale.

I.

NIſi ſcirem de qua re, & apud quem agerem, non auderem hoc præſertim tempore ad te quicquam ſcribere. Scis enim,quàm varię ſint hominum ſuſpiciones,& quàm promptiſſimę linguæ ad maledicendum; ſed cùm ſumma cauſæ meæ æquitas ſit, & tu ille ſis, qui nihil poſſis, niſi æquum facere; bono animo cauſam meam tibi commendo. Non dubito multos homines eſſe, qui arbitrentur quadam avaritiâ me impulſum, ut de antiquis ſedibus, & de avitis bonis velim Q. Fabium pellere. Ego verò ita inſtitutus ſum, ut nullius hominis locupletari incommodis unquàm appetiverim; ſed de jure ſuo alteri cedere propter hominum invidiam, aut timidi hominis, aut ſtulti videtur eſſe. Satis enim mihi erit, quod de re non iniqua apud Judicem æquiſſimum con-

contendam. Tu autem à consuetudine, & natura tua non recedas; & ego nihil à te, nisi quod tua æquitate dignum sit, requiram. Vale.

II.

SI à nostris legibus non abhorret causa tua, bene te sperare jubeo; non enim sum ille, quem rumor popularis, aut hominum fama contra æquitatem permoveat; nec ignoro veteri instituto magis oportere judicem attendere, quid sit in re positum, quàm in opinione. Sed, ut probè semper cavi, ne unquam rumores ante æquitatem ponerem; ita providendum tibi censeo, ne aliquâ culpâ tuâ, hæc opinio de te contracta videatur. Quicquid autem ingenio meo, aut studio provideri poterit, ut de jure tuo nemini propter invidiam cedas, totum illud satis me facturum tibi polliceor. Illud verò pro tua providentia circumspicies, qua scilicet ratione, & fortunis tuis, & nomini meo benè consulas. Vale.

I.

MAxima causa me impulit, ut hoc tempore ad te scriberem; nàm cum te maximis rebus detentum esse audirem, certè negotium meum aliud in tempus distulissem; nisi id ipsum tale fuisset, quod semel à me neglectum, nullius hominis neque consilio, neque auxilio posteà corrigi possit. Feres itaque me, si te maximas res agitantem interpellavero; puto te memoriâ tenere, quibus verbis Tiro usus fuerit, cùm pridie Calendas Martias utrunque nostrum convenisset; nàm cum ipse, bono animo, se mecum in gratiam rediisse affirmaret, neque in se ullas omnino reliquias odii superesse diceret; tu me jussisti non solùm esse æquo animo, sed etiam otioso; nec amplius quicquam de eo suspicari. Ego verò cùm illius verbis, & tuæ auctoritati magnam fidem haberem; omnem memoriam injuriarum, ac simultatum, quæ inter nos fuerant, penitus ex animo sustuleram: quid inde secutum sit, melius audies ex homine isto, quem ad te mitto, cui non solùm

lum literas dedi, ſed etiam mandata, quæ ſuper hac re ad te perferret. Poſtea enim quàm a nobis diſceſſiſti, rebus, ut putabas inter me, & illum compoſitis, intervenit Saturninus, homo, ut ſcis, omnium ſeditioſiſſimus; is omnia perturbavit, & tantum excitavit odium, ut fortunæ meæ nunquam deteriori loco ſteterint; nam, quod in morbis dici ſolet, malum recrudeſcit aliquando aſperius, quàm incœperit, quod à nullo certè alio medico ſanari poteſt, quàm à te ipſo. Quare ſi me ſalvum eſſe vis: ſi fortunas meas incolumes, cura ut ad nos advoles; opus eſt enim celeritate, ne velis eò me eſſe conjectum, unde nullo tempore, non dico amici, ſed ne ipſa quidem ſalus, etſi cupiat, poſſit eximere. Vale.

I I.

QUantam moleſtiam animo perceperim, cognita Tironis levitate, ex hoc potes agnoſcere:quia,niſi Reſpublica me ex ipſo itinere palàm revocaſſet, certè non ſolùm has literas conſecutus eſſem, ſed multo etiam illas anteceſſiſſem. Si ergo fortunis tuis, ut oportebat,non adfui, minimè accuſabis officium meum: qui cùm maximè cuperem animo ſatisfacere tuo, illa ipſa patriæ noſtræ charitas ex medio curſu,quo ad te tendebam, planè me invitum revocavit. Scripſi autem ad Tironem quibus verbis oportuit, ac etiam illum docui; ut non putaret ſibi tantum ipſam rem tecum habendam eſſe, quantum mecum: qui omnium, quæ inter nos compoſita fuerant, auctor, atque ſponſor fueram. Hortatus etiam eum fui multis rationibus, ut rem integram in meum adventum differret, concederetque illud amicitiæ, quæ ut primum cum patre ſuo, ita poſtea cum illo mihi fuit. Admonui autem eum pluribus verbis, ut plus apud ſe rationes meæ valerent, & reſpectus antiquæ benevolentiæ, quàm ſeditiones, & odia Saturnini: quod ſi impetratum ab eo fuerit, magnas ei me habiturum gratias pollicitus fui; ſi verò ſpem meam improba conſilia hominum ſeditioſorum viciſſent, interminatus ſum illi nihil me omiſſurum, quod ad defenſionem tuam, & exiſtimationem meam pertineret; puto illum plus mihi crediturum, quàm

Saturnino: quæ res si consilium meum fefellerit, faciam, ut illum facti sui pœniteat. Expecto in dies literas tuas; si quid interim ab eo gestum fuerit, quod tibi incommodè accidat, tu me certiorem facias. Vale.

I.

NOn parva res est, neque usitata, de qua jamdudum ad te scribere constitui. Homines enim, quibus in Provincia nostra curam tuarum rerum, & eorum, qui tuis rebus favent, commiseras, videntur à te magis, ac magis in dies abalienari. Queruntur omnes, ut rem ipsam uno verbo dicam, quia lupos ovium custodes fecisti; sperabamus quidem nos, qui hîc tui sumus, res tuas, ac tuorum profligatum iri non posse ab iis, qui semper commodis tuis adversati fuerant, si procuratores tui, ut oportebat, advigilassent; sed inde periculum factum est, unde præsidium expectabamus: nam ii boni viri primò per insidias, deinde palàm non solùm ad eos, qui non bene tibi volunt, cœperunt inclinare, sed etiam se illorum duces profitentur; opus est itaque maturatione, dum adhuc res potest curari: ne tibi accidat id, quod solet iis evenire, qui mortuo medicum accersunt. Vale.

II.

QUanquam maximè in cursu eram, ac in ipso itinere veniendi propter eos rumores, qui crebrò de rebus meis afferebantur; tamen cùm fortè mihi occurrisset tabellarius tuus cum literis, quas illi reddendas mihi dederas, nolui ipsum sinè meis literis ad te redire. Sed ut ad ea veniam, quæ & fortunis meis, & meorum imminere, perfidiâ, & scelere procuratorum scripsisti; omnia primus cognoveram ita se habere, maturassemque majori celeritate discessum meum, nisi fuissem maximis rebus detentus. Nihil verò volui ad ea respondere, quæ quotidiè mihi nunciabantur, ne fortè proderentur consilia mea iis, quibus minimè illa nota esse volebam. Nunc verò cùm tantùm ha-

habeam fidei prudentiæ tuæ, summæque in me benevolentiæ, quantum postea nemini; te etiam, atque etiam hortor, ac moneo, ut eos, qui partes meas sequuntur, sapienter, ut soles, de meo adventu certiores facias; persuadeasque illis me non priùs de bonis meis rationem repetiturum, quàm eos in integrum restitutos videro. Plura ad te scriberem, nisi sperarem propediem apud te esse, ac tabellarium tuum me celeriter consecuturum. Vale.

L.

QUod ad te scribo tale est, ut id maximè ad rem tuam pertineat. Nam, etsi hoc alienum à te videatur, tamen necesse est, ut si rectè curatum fuerit, maxima gloria ad te perventura sit. M. enim Antonius, & Q. Hortensius homines amplissimi jamdudum inter se, ut nosti, multo odio dissident; propterea quia nostris civibus adhuc fuit difficile utrique illorum placere. Dum ergo studio partium nostra Civitas divisa est, tot in Urbe contentiones oriuntur, ut res jam planè spectare ad bellum civile videatur; quia etsi multi non arbitrantur id posse fieri, ego tamen aliter judico, & peropportunum accessisse tempus tollendi hujusce periculi, & omnium horum malorum causam intelligo; si tu, qui multum & sapientiâ vales, & industriâ, volueris hoc onus assumere: nosti, quantum cives nostri tibi credant. Cogita, si Civitas nostra certior facta fuerit de consiliis, & studiis tuis in hanc rem; incredibilis omnium bonorum concursus ad te fiet, trahesque in sententiam tuam majorem partem Urbis: quare futurum video, ut M. Antonius, & Q. Hortensius se ipsos tibi committant, ac ultro velint à te finem iis omnibus suis dissensionibus imponi. Suscipies igitur hanc expeditionem tibi honestam, & Reipublicæ necessariam; judicabisque nihil posse magis ad laudem tuam accedere, quàm si rem istam consilio tuo perfeceris. Vale.

II.

SI meo aliquo officio poterit ſedari odium M. Antonii, & Q. Hortensii, nullo certè meo periculo, ac labore deſinam, donec omnia compoſita ſint, & quieta; video enim hanc rem totam conflatam eſſe paucorum hominum vitio, quibus Civitatis otium diſplicet. Tantum verò illis omnibus civibus bene eſſe cupio, ut non magis deſiderem me eſſe incolumem, quàm illos ſalvos; nonnihil etiam movet me reſpectus Antonii, & Hortenſii, quos cum Reipublicæ cauſa, tum ex antiqua familiaritate chariſſimos habeo. Conſequar ergo has meas literas celeriter; & quidquid poterit à me ullo ſtudio, aut curâ fieri, totum id libenter ſuſcipiam, ſatisfaciamque expectationi omnium illorum civium. Satis autem præmii conſecuturum eſſe me arbitror, ſi meo adventu cognovero tantum incendium extinctum eſſe. Vale.

I.

NOn de re vulgari, ac negligenda, ſed de publicis commodis ad te ſcribo. Pudet enim me horum temporum, & noſtrę Reipublicæ miſereor: quæ cùm olim conſilio eorum hominum regeretur, quibus ipſa ſe commiſerat, nunc ad paucorum manus pervenit, qui illam omnino tenent oppreſſam. Nihil enim in conſilio contra afferebatur, niſi quod ad omnium utilitatem pertineret. Nemo erat qui non liberè diceret, quicquid Reipublicæ conducere arbitraretur: nec erat grave, nec moleſtum iis, qui intrà illos parietes verſabantur, audire orationem eorum, qui contra ſe dicerent; & qui majorem haberent locum, & patriæ rationem in dicendo, quàm rei privatæ. Si qui hodie ſunt, quibus indigna videantur ea, quæ quotidie, neque more majorum, neque legibus fiunt, nullum habent locum in dicendo: ex quo fit, ut alii quod rectè ſentiunt in conſultationibus, non audeant dicere. Alii verò cùm omnia in poteſtate eorum cenſeant, de nulla re volunt deliberationem haberi, niſi illa cum

cum suis privatis rebus consentiat. Quare nihil mirum, si omnia confusa sunt, aut si rebus pacis, & belli nihil à nobis, his annis, satis consideratè vel dictum, vel factum fuit. Unde verò hæc tanta incommoda Reipublicæ acciderint, aliud non judico, nisi quod unum aliquod non habemus Caput, aut Principem, qui bene de nostra Republica sentiat, & quod sentit, ad communem utilitatem referat; neque aut gratiâ alicujus impediatur, aut frangatur metu, ne omnia audeat, quæ sibi bona, & honesta videantur. Sed nullus est, qui se velit laboribus, & periculis pro patria offerre; omnes patiuntur Rempublicam esse desertam, ne in aliquod discrimen rerum suarum vocentur. Tu verò etsi à gubernatione, & cura ejus, odio malorum discesseris, tamen prospicies, quid ad tuam virtutem pertineat. Illud autem moneo, atque etiam hortor, ut potiùs velis, si Respublica requirat, pro illa perire, quàm cum ea omnem dignitatem tuam, & existimationem amittere. Vale.

I I.

QUantum cupiam Rempublicam nostram salvam esse, & illam videre aliquando in sedibus nostrorum majorum repositam, nemo potest meliùs, quàm tu judicare; neque certè unquam cessissem improbis, aut abdicassem me ab ea, si sperare potuissem plus mea consilia in conservatione illius, quàm vim quorundam civium ad evertendum publicum statum valere. Sed cùm iniquorum perfidia magis in publicis consiliis posset, quàm ego solus valerem tunc resistere, nec essent qui se defensores publicæ utilitatis profiteri auderent; putavi ad tempus huic tempestati cedendum, & aliò migrandum, ubi securè mihi vivere liceret: quanta postea licentia, & impunitas peccandi fuerit, tu qui inter fluctus illos, & procellas sæpe agitatus fuisti, meliùs potes per te cogitare, quàm ab alio audire. Quare minùs admiror, si nemo reperitur, qui audeat liberè in nostro Senatu orare, & ea dicere, quæ bene de Republica sentiat. Quod autem me ad gubernationem ejus revocas, arbitror te illud facere, magis quodam inmenso in Rempublicam studio, quàm aliqua certa

ta ſpe liberandæ à me patriæ; nam cùm nihil adverſùs malorum vim potuiſſem proficere, nec ei opitulari, dum adhuc ſtare videbatur, & aliquam umbram, ac ſimilitudinem antiquæ libertatis retinere; quid erat, quod illi me putares poſſe auxiliari, quam non modò expirantem, ſed etiam omnino jam extinctam, ac mortuam viderem: vellem ſaltem me ad eam vocaſſes, cùm aliqua ſpes hujus reparandæ ſupererat. Nunc verò ad funus ejus, & ad ſepulchrum me credo invitaſti, & cui non obtigerit pro illa emori, ſaltem cum ea funerarer; ſed non puto ſapientis eſſe, cùm nihil poſſit patriæ prodeſſe, malle ſecum perire, quàm ſinè illa vivere. Nec tantùm intereſt ejus, qui bonus civis ſit, objicere ſe morti aut periculo pro iis, qui liberi eſſe neſciant, aut nolint, quantum ſuam incolumitatem tueri, & ſe reſervare, donec honeſtiùs mori pro patria poſſit, aut tempus incidat quo non fruſtrà labores, & pericula pro ſuis civibus ſuſcipiat. Si ergo caſus tulerit, ut ſentiam ea poſſe à me fieri, quæ patriæ conducant, faciam. Intelliges me de reſtitutione publica libertatis majorem curam, quàm de mea ſalute agere. Aliud interim non habeo, quod hoc tempore poſſim noſtræ Reipublicæ præſtare, niſi lacrymas, quas ſæpe pro miſero ſtatu illius effundam. Vale.

I.

QUid de me ſentias, facilè conjecto ex turpitudine hominis; & infamiâ ejus, qui animum tuum à me alienare voluit. Quamvis enim cauſa mea à te non ſatis perſpecta eſſet; tamen ex vita hominis ejus,qui me apud te falſis criminibus inſimulavit, potes intelligere famam bonorum non ſolere,niſi ab improbis lædi. Non ergo, ſi qua de me diſputata eſt fabula, commoveri te oportet,propterea, quod nullius hominis adeò ſpectata eſt vita, quin aliquod de illo crimen confingi poſſit. Illud ſatis erit mihi ita in oculis hominum vivere, ut nemo me juſtè criminari poſſit. Sed quid plura de hac re ad te ſcribam, cùm ipſe expertus ſis in noſtra Civitate ſemper homines fuiſſe, qui aliorum famæ inſultent, & ſe putent eo commendabiliores fieri, quo plu-

pluribus ab eis detractum sit. Sed tu pro tua prudentia non solùm considerabis, de quo aliquid dicatur, sed etiam à quo homine: ne cujus vita improbata sit, ejus orationi fidem habeas. Vale.

II.

SAtis spectata est mihi integritas tua, nec ullo tempore putavi de vita tua dubitandum; si quid autem de te mihi narratum fuit, quod ad famam tuam pertineret, non tamen mutavi judicium meum. Amo enim te, & fortè magis, quàm credas, non quia magna familiaritas inter nos fuerit, sed quia nunquam de te aliter quàm de optimo cive judicavi. Illud autem sciebam, neminem tantâ modestiâ esse, aut tàm frugi, cujus vitæ non invideretur, & maximè ab iis, qui pares ipsis nulla in parte virtutis essent. Horum hominum ut vitam semper improbavi, ita nunquam orationi eorum fidem habui. Maximè enim puto boni hominis esse, non facilè de alio credere, quod ipse non admisisset. Est enim semper oratio eorum suspecta, qui prompti sunt ad maledicendum de alio, cum vel invidiâ id facere, vel aliquo alio dolo, etsi non verum, tamen simile veri sit. Scio quantum inter homines intersit, nec te ignorare scio. Satis hominem de quo scribis, cognosco. Vivimus enim in Civitate, in qua vita nostrorum civium omnibus inter se nota est; & quo quæstu quis utatur, aut quibus moribus sit, nemo est qui nesciat. Quod ad tuam rem pertinet: rejeci hominem à me, & multò antequam literas à te accepissem. Si quid erit, in quo meo possim officio tibi placere; cognosces me ita rebus tuis amicum esse, ut benevoletiâ nemini tuorum cedam. Vale.

I.

SI tibi non satis perspectus est animus ejus, qui te mihi inimicum reddere voluit, nunc primum ex me cognosces; ut atroci iniquitate hominis illius cognita, meliùs possis judicare, quanta sit ei fides habenda. Sic enim de homine hoc habeto, ita

ita vitam illum ab adolescentia instituisse, ut postea ætate crescente, à nullo sit passus aliquo in genere flagitii se vinci. Cùm enim loco satis illustri natus esset, & in Civitate florentissima, in qua facile sibi erat suorum majorum gloriam, & dignitatem cum laude tueri; maluit apud alios turpissimam vitam agere: qui, cum omni libidine, & intemperantiâ opes maximas brevi tempore consumpsisset, ad has denique artes se convertit, ut scilicet fortunis aliorum insidiaretur. Hunc igitur quæstum sibi miserè invenit, ut sicut amplissimæ opes illæ, cùm adhuc eis abundaret, nemini bono usui fuerunt, ita modò ejus inopia multis gravis est. Suaderem tibi, ac planè rogarem, ne hujusmodi hominem audires, cùm aliquid de me malè refert; nisi te optimè cognoscerem, cui non possunt nisi frugi homines placere. Habes qualis homo sit hic; sed quantum ei credendum sit, cùm is tam improbus, tam perditus alium apud te accuset, pro tua modestia, quæ summa est, perspicies. Vale.

I I.

ETsi admonitore non egebam, qui me de nostra amicitia commonefaceret, tamen avidè tuas literas legi: non quia de animo tuo dubitarem, sed quia me certiorem fecisti de perditis moribus hominis, de quo ad me scribis. Cùm enim ad hoc usque tempus omnia sibi accidisse putarem injuriâ fortunæ magis, quàm suo aliquo vitio; sæpe calamitatis ejus misertus fui. Nec inducere in animum poteram, hominem, qui ex florentissimis opibus majorum suorum, tam brevi tempore, ad miseriam perductus fuisset, nunc fortunis alterius insidiari, aut alteri per invidiam velle detractum iri; cùm sæpe legissem fortunam adversam miseros homines sui cognoscentes facere. Sed hoc in iis hominibus verum expertus fui, qui errore aliquo, vel adolescentiâ inducti ad paupertatem venerunt. Hominem verò non arbitrabar tam iniquo animo esse, qui in iis rebus, quæ nullo commodo sibi accidunt, non deponeret malitiam suam, & mallet se indignum fortunâ suâ videri. Sed postquam literas tuas legi, planè intellexi, eum non amentiâ aliquâ, aut errore, sed invidiâ

qua-

quadam, & dolo ad hoc impelli. Ero itaque cæteris in rebus cautior, si quando hujusmodi artibus usus fuerit. In tua quidem re nihil est, quo fidem homini, qui hodie vivat, possim habere, nisi consentiat cum iis, quæ olim de te mihi persuasi. Si quid de alio homine confictum ab eo fuisset, facilè potuissem aut errare, aut labi. Habeo igitur tibi gratias, qui non es passus ignorare me diutius, quâ vitâ, & quibus moribus is homo esset. Si quid aliud in cæteris rebus cognosces, quod ad me pertineat, facias, ut cœpisti, me certiorem rogo. Vale.

I.

QUâ vitâ sit, aut quibus moribus Q. Publius, non satis compertum habeo; sed tamen ita judico, ut priùs à te judicium ferendum sit de A. Sergio, qui illum apud te accusavit, quàm ut ullum crimen ab illo commissum in te credas. Omnibus enim, ut audio, accusationum machinis in criminando eum usus fuit: nihil, inquit, his annis sinè consilio Publii à tuis inimicis esse gestum: multa alia iis addidit, quæ illum invisiorem faciant: alios ex tuis servis dixit ab eo pulsatos esse: alios vi de fundo tuo ejectos, spargitque illum multis suspicionibus, & conjecturis. Tu verò, qui carnificem hunc ignoras, omnia putas ab illo bono in te animo dici; & ea non dubitas perpetrata esse, quæ homo iste nequam, & petulantissimus de homine fortassis innocenti confixit, & tibi narravit; sed ne tuo aliquo vel incommodo, vel periculo quicquam ei temerè credas, scito belluam istam, priusquam à nobis illam ejecissemus, excitasse seditiones tantas, & discordias in nostra Civitate: ut nulla esset ferè tam firma societas, aut amicitia, quàm lingua sua non labefecerit. Nemo tantâ erat modestiâ, quem, ubi homo iste teterrimus ingenium accommodaverat, non aliqua parte parvifaceret; sed postquam cœperint homines intelligere, nullum domesticum malum esse in Civitate, nullum etiam publicum, cujus iste impulsor, ac suasor non extitisset; tanto omnium odio conspiratum est in eum, ut paulum abfuerit, quin manibus vulgi divelleretur. Illum ergo velut aliquam nostræ Reipublicæ pe-

ſtem à nobis non dico emiſimus, ſed præcipitem è Civitate exturbavimus, ac magno clamore publico extruſimus. Is cùm apud finitimos nullum ſibi receptaculum, aut latebras inveniſſet, ad vos divertit. Nec adhuc ſuperiori fortuna deterritus eſt, quin, ut video, ad antiquum morem ſuum redeat. Speravit poſſe tuam benevolentiam facilè ſibi comparare, ſi ſe inimicum iis oſtenderet, quos ille tuos hoſtes affirmaret. Multa de inſidiis Publii, de vi, & libidine ſua expoſuit; & tamen cùm hæc dicit, nullo teſte, niſi ſeipſo utitur. Nullam affert certam conjecturam, nullum ſignum, quod in quemvis non poſſit cadere. Una res illi audaciam ad accuſandum facit; quia is, qui accuſatur, non eſt tibi ſatis notus; & ſic te impediri dolore, & jacturâ tuarum rerum facilè putat, ne omnem rem velis ab ipſo initio cognoſcere. Sed, niſi caveas, hunc ludum tibi faciet, quem ſæpe nos magno malo noſtro experti ſumus; eſt enim homo peſtifer, & omnis malitiæ artifex, ac fabricator. Omnes tibi ex amicis inimicos faciet; nec conquieſcet, donec periculum, quod à nobis depulimus, & Urbi tuæ, & omnibus Penatibus intulerit. Quare, ſi ſapis, non ſolùm ei nullam fidem habebis; ſed noſtro exemplo id ages cum tuis civibus, ut hunc hominem non aliter, quàm aliquam publicam perniciem à vobis exterminetis. Hæc ad te ſcripſi, non inimicitiâ aliquâ, aut odio in Sergium, nec benevolentiâ ullâ in Q. Publium; ſed omnia recto cum judicio feci, & quia te valde amo, facies quod tibi viſum fuerit. Sed ubi conſilium meum ſequi volueris, nihil temerè de Publio credes, judicabiſque illum nullo odio tuo dignum: niſi etiam alio accuſatore, & aliis teſtibus, quorum vita honeſtior ſit, illum eadem admiſiſſe didiceris. Vale.

II.

QUæ de vita, & moribus Sergii admones, magnas tibi gratias habeo. Volo enim magis hoc paternum mandatum videri mihi, quàm conſilium. Scio te nunquam inductum fuiſſe vel odio Sergii, vel benevolentiâ Publii, ut hæc ad me perſcriberes; cùm alter jam ſit publicè à vobis emiſſus, alter verò

rò nec familiaris tibi, neque notus. Nihil ergo te ad ſcribendum impulit, quàm illa tua egregia voluntas, & benevolentia, tum in meipſum, tum etiam in noſtram Rempublicam. Sed, ut noſti, nil difficilius, quàm internoſcere, quo quiſque animo in nos ſit: præſertim cùm in amicitiam aſſumuntur homines, qui in Civitate novi habentur; nihil enim præter verba percipimus, quibus ſæpe maximi animorum motus, & vitia teguntur. Fit ergo, ut facilè ab eis fallamur, ſed nunquam magis, quàm dum aliqua malè concepta opinione impedimur; cognitos autem non fugere, & non recedere longè, ut ab omni eorum ſocietate, & convictu, ita etiam ab oratione hominis, eſt meo judicio aut amentis, aut furioſi. Non negabo me verbis Sergii allectum eſſe; videbatur quidem, & in geſtu modeſtiam, & in omni ſermone ejus, gravitatem quandam præferre. Eſt enim, ut ſcis gratia quædam iis, qui externi ſunt, & ſe nobis tradunt; aut quia omnia, ut dicuntur nova hominibus placent, & maximè quo magis ad humana ſtudia accedunt; aut quia naturaliter iis afficimur, quos in res noſtras affectos credimus: quibus rebus permotus citiùs omnia admiſi, quæ tanto ille ingenio fingebat. Concitatus quidem non parvo odio in Publium fueram, neque ad vindictam tantum mihi voluntas aberat, quantum facultas: quia ſi ſors tuliſſet, gravius fortaſſis in eum ultus eſſem, quàm ille foret meritus; ſed bene ſe habet, quia mihi omnes mores ejus detexiſti, priuſquam tempus mihi aptum ad nocendum fuerit. Non committam poſthac, ut me homini tam perfido credam; nec permittam, ut cives meos aliquâ hujuſmodi ſimulatione decipiat. Faciam intelligas, quid ſit dolo eos eludere, à quibus ipſe tam perhumanè, tam comiter exceptus fuerit. De tua verò illa in noſtram Rempublicam voluntate egregia, ſcito jam me ad Senatum retuliſſe, & expoſuiſſe literas, quas ad me ſuper hac re dediſti. Mirum eſt, quantas omnes tibi gratias egerint, & quantâ benevolentiâ te complexi fuerint. Laudabant in primis animum tuum, quo te eſſe in colenda amicitia cognoſcebant: deinde multo magis te amabant, quia noſtro periculo, tanquam alicui communi patriæ caveras. Ego verò omnia, quæ ab iis dicebantur, non ſolùm probabam; ſed quam

quisquam de te sententiam dixerat, valde augebam. Sic ex Curia discessum est, ut publicè mihi omnes hoc officium injungerent, ut tibi pro se omnibus gratias ingentes dicerem. Sed cùm ego multo majores pro causa tibi mea debeam; ita pro utroque tibi gratias ago: ut nunquam vel pro voluntate mea, vel pro tuis meritis, satis cumulatas posse referre videar. Vale.

I.

NOn verebor tacitum tuum judicium, quia eum restituere in gratiam tuam studeam, quem tibi vehementer suspectum habes. Non certè, cùm te maximè diligam, potuissem induci ad hoc officium; nisi tua plurimum interesse arbitratus essem, & rebus tuis bene conducere. Video equidem opera, & artes Sexti Rufi: qui, cùm te alienum redderet à Quintilio, pro quo ad te scribo, malè cogitabat, quid de eo, si animum advertisses, priùs à te judicandum esset; sed ut puto te alia re offensum, & perturbatum invênit. Facilem ergo aditum sibi speravit ad concitandum animum tuum, atque inflammandum contra illum. Ego verò, quanquam difficile sit de altero affirmare, & maximè cùm de amore, & odio agitur; tamen non dubitabo fidem tibi de utroque facere: est enim alter jam penè mihi notior, quàm sibi propter antiquam familiaritatem, & societatem in multis rebus: de alterò verò sæpe id à patre tuo cive optimo audivisse memini, nunquam majores ejus amicos sibi fuisse. Illud addebat ita inveteratum esse odium, ut jam nullâ ratione speraret à se illud posse tolli; majus enim dicebat excitatum esse incendium, quàm ut nullâ aquâ extingui possit. Cogita ergo quantum huic homini credendum sit, qui majori odio, quàm gratiâ dignus sit. Hæc tibi vellem priùs nota fuisse; nunquam esset huc perventum, ut vel antiquum amicum à te rejecisses, vel inimicum tibi adscivisses. Sed permitte quæso te à me exorari, & plus mihi uni credas: qui omnia perspecta habeo, & te summè diligo: quàm homini isti, qui non sentit, quid sit rectum, nec à veteri odio discedit. Si intellexero te animum tuum Quintilio restituisse, confirmabis meam in te benevolentiam,

&

& animos omnium qui te amant; nec aperies audaciam iis hominibus, qui sibi viam ad te, non sinè tuo incommodo, maledicendo affectant. Aliud non est præmium, quod majus à te pro nostra amicitia expectem, quàm ut intelligam ea me posse facilè apud te consequi, quæ sunt honesta. Vale.

II.

QUanquam de tuo in me studio, ac benevolentia nunquam dubitaverim, tamen mirum est, quàm in te semper amor meus in dies crescat. Non putabam fieri posse, quo nostra benevolentia cumulatior esset; sed effecisti, ut nullo tempore visus sim verè à te amari, nisi hodierno die. Cùm enim nulla occasio olim intervenisset, cur me ab aliquo errato deterreres; nunquam potui in læta materia certum experimentum amoris tui sumere. Quod autem nunc me admones, nec pateris me in amicitia peccare; etsi omnes magis laudibus, quàm correctione delectemur; tamen non aliter reprehensio tua mihi est jucunda, quàm ut interdum amara inter dulcia delectant. Non quæro defensionem aliquam apud te; est enim hoc pertinaciæ vitium, ea velle tueri, quæ emendari oporteat. Si tamen Quintilius eâ modestiâ usus esset, quâ poterat, certè hoc malum serpere desiisset; sed cùm iniquo animo ferat, nostram consuetudinem esse intermissam, id egit, ut non solùm eam confirmaret suspicionem, quam de se conceperam, sed etiam multo magis augeret. Accidit ergo, quòd sæpe in magnis incendiis videmus, quæ ubi neglecta fuerunt, etiamsi minima ab ipso initio extiterint, tamen ad summum consurgunt. Nunc verò quod instat, agatur. Ego quantum est in me, operam dabo, ut illum chariorem aliquanto habeam, quàm si nullum odium intercessisset. Sæpe amor intermissus acrior consurgit, quàm continuatus. Non te admoneo, cùm sis prudentissimus, quod nihil in ista reconciliatione à te agatur, præter eam opinionem, quam de me homines faciunt; posset enim levitatis meæ videri, aut timidi animi, quia ultro meum animum sibi restituissem. Scio facies omnia pro tua sapientia, quæ ad honorem meum spectabunt. Vale.

I.

I.

SCribo ad te de concordia, & pace, quæ nuper magno consensu omnium civium nostrorum inter se celebrata est. Cum enim bella civilia tantum exarsissent: quia jam semel, ac iterum partes inter se concurrissent magnis viribus, viderenturque omnes non de præda, sed de vita, atque sanguine certare: statim quædam vis divina, ut ego arbitror, mentes omnium adeò inflexit, ut nemo esset, qui non summè pacem, & concordiam affectaret. Legatis itaque utrinque super hac re missis, statim placuit, omnibus depositis odiis, renovare legem amnestiæ, quam olim Athenienses Duce Trasybulo tulerunt, ne ulla omnino memoria offensarum extaret; illa enim amnestia oblivio injuriarum vocatur. Orta est ergo tanta quies in Civitate, ut nulla usquam bellorum vestigia appareant. Hæc tibi significare volui, ut qui semper bella civilia execratus fuisti, nunc tanta pacis tranquillitate, quantam nescio an unquam legeris, plurimum gaudeas, & nostræ fortunæ congratuleris: quare, nisi major cura te detineat, quæso ipse accedas, ut non jam per literas, sed in præsentia hoc tanto bono sciens, & videns nobiscum fruaris. Vale.

II.

REm mihi nuncias gratissimam; nam, ut bella civilia semper execratus fui, ita pacem omnibus rebus prætuli. Quæ porrò potest esse patria, cujus res prosperæ magis me oblectent, aut adversæ majori dolore afficiant, quàm tua; in qua omnia ferè communia habeo. Cùm enim genus aliunde traxissem; tamen plurima ornamenta, atque adjumenta vitæ apud vos consecutus fui. Multas quidem artes, atque honestissimas disciplinas à vestris hominibus percepi; & quod non in postrema parte locandum est, plures amicitias, ac societates cum tuis civibus contraxi, quàm in ea ipsa patria, quæ me genuit. Præterea incredibile est, quanto mœrore essem, cùm audirem quotidie privatis odiis, & publicis omnia inter vos decerni. Meritò ergo

ergo vestræ fortunæ gratulor, quæ quo magis insperata erat, eò mihi jucundior fuit; quia vero me hortaris, ut hoc tanto bono videns, & sciens vobiscum fruar (utor enim verbis tuis) facis amicè. Quanquam adhortatione tua non egerem, & jam apud vos essem, nisi fuissent maximæ occupationes, quibus nostræ Reipublicæ causa detentus fui. Sed ut spero non multos dies abero. Interim illud cupio tibi persuasum esse, neminem vivere, qui magis vestris rebus secundis gaudeat, aut ex nostra civili concordia majorem voluptatem sentiat. Vale.

I.

MAgni honores his diebus delati sunt ad Antonium civem nostrum, hominem certè sapientissimum, quibus nemo nostrum est, qui non summè lætari debeat; non enim fieri potest, ut sua gloria etiam nostra non sit. Est præterea non parva spes nobis omnibus injecta benè sperandi de nostra Republica, & posse aliquando simili beneficio uti. Si quid enim aliud est, quod faciat animos nostros erectos ad virtutem, hoc in primis arbitror esse positum in ratione honoris, & gloriæ: quæ si magis virtuti, quàm fortunæ confertur, videmus omnes vegetiores, atque alacriores ad magnas res conficiendas tendere. Hortor itaque vos, ac diu oro, ut nostræ Reipublicæ per literas congratulemur: quæ sæpenumero conferendo justos honores iis, qui egregiè de se meriti essent, multos duces summos, & optimos cives fecit. Non dubito pro vestro in Rempublicam amore vos in bonis vestris habere, quicquid honoribus, & dignitati hujus hominis accessit. Sed hoc animi vestri judicium gratius erit; si, ut dixi, per literas vestras, & Reipublicæ gratiam, & optimis hujus viri factis dignam gratulationem habeatis. Vale.

I I.

NUlla re scito nos multis annis majorem voluptatem cœpisse, quàm postquam renunciatum est nobis de honoribus delatis ad Antonium. Non enim sumus illi, quibus oculi doleant,

leant, quia eos videamus in Republica magnos esse, qui sua virtute, & industriâ benemeriti sunt de illa; sed hoc unum malè nos habet, quia, qui virtute pares sunt, honoribus, & dignitate inferiores existant. Licet enim tecum omnia loqui liberè, & debemus, cùm te socio, & adjutore semper usi fuerimus. Una tamen res nos, ut scribis, meliùs hortatur sperare, quia Respublica se illis committit, quibus debet. Non enim putamus eos immunes futuros beneficiorum ejus, qui aliqua prælatione virtutis excellent. Sed plura alia de hoc scribimus, quibus verbis oportet, Patribus Conscriptis; & gratias agimus suæ sapientiæ, quæ omnes cives bonos ad bene cogitandum excitavit. Antonio verò congratulamur, quia virtuti suæ fortuna conjuncta est. Tu verò nos commendabis illis, & hortaberis; ut si quo loco videbunt nos posse Reipublicæ auxiliari, non laboribus, non periculis nostris parcant. Sumus quidem illi, qui non patiemur, nos, aut solicitudine, aut fide ab aliquo nostro cive vinci. Vale.

I.

GRatulor illud tibi ex sententia Optimatum obtigisse, quod de tua restitutione in patriam semper optaveram. Curavi autem ante omnes rem totam ad te perscribere, ut intelligeres hoc meo officio neminem esse, qui te præsentem magis affectaret. Cùm enim Senatus de summis rebus frequens in Curiam venisset, multaque inter se agitata essent, quæ ad salutem civium pertinerent; postremò commemorata est causa tua. Fuit autem in ea consultatione incredibilis de tua restitutione omnium Patrum consensus. Qui locus multa de virtute, de animi moderatione, ac de indignitate fortunæ tuæ honorificè dicta, ac responsa habuit; nec non multò priùs ex communi sententiâ placuit rogationem de hac re fieri. Senatus ergo consultum eodem die conscriptum fuit, quo non solùm patriam, sed etiam bona tua, & dignitatem recuperares. Ego verò, ut statim dixi, non expectavi, ut hæc Patrum sententia ad te ferretur, sed antecedere volui: ut qui amore, & benevolentiâ prior eram, citius tibi de omnibus rebus à nobis gestis gratularer. Vale.

II.

II.

QUo minus expectatæ literæ tuæ de mea restitutione fuere, eò gratiores mihi extiterunt. Video equidem, quod amor tuus undique se ostendit; nec facilè dicam, quæ res majori voluptate me affecerit, an quia Senatus consultum de meo reditu promulgatum sit, an quia tu illud mihi in primis nunciasti. Cùm enim omnia Patribus Conscriptis debeam: qui illum optatissimum patriæ conspectum, qui opes, qui dignitatem restituerunt: plura tamen videor tibi debere, qui neque in exilio desiisti unquam me consolari, & de mea revocatione in Urbem ita attentus fuisti: ut omnes necessarios meos, & ipsam Rempublicam, quæ me restituebat hoc officio, hac humanitate vinceres. Sed cupio per te certior fieri, utrum mihi liceat propter inimicos meos tutò esse in patria, & meo pristino more, in causis amicorum, & Reipublicæ versari. Scis quidem, quot inimicos ea res mihi fecerit, dum resisto potentiæ illorum, qui putant se nullis, aut legibus, aut æquitati subjectos esse, unde omnis meorum malorum origo fluxit; mallem autem, ut assuevi, vitam in exilio agere, quàm toties in eosdem fluctus, ac perturbationes revolvi. Spero tamen eâ sapientiâ, ac moderatione Patres Conscriptos esse, ut nihil decretum sit ab iis, quòd non velint constanter, & bene tueri; sed magis securo animo ero, si priùs omnia diligenter à te explorata esse intellexero. Vale.

I.

NUlla res est, quæ te perturbare debeat, si eo tempore de pace agitur, quo maximè de victoria tuæ partis, omnia tibi promittere, & sperare vidêris; majorem, crede mihi, ex modestia tua laudem referes, quàm tulisses gloriam ex victoria. Habet, non nego, quid magnificum, & admirabile in oculis hominum fama bellorum; multaque sæpenumero, ipsa disciplina militaris magna Reipublicæ adjumenta ingeneravit: quæ nisi suscipiamus, & singulari quadam laude prædicemus, certè vel

invidi, vel insueti rerum majorum videbimur. Sed cave quicquam ex iis, quæ sunt magis in fortuna, quàm in virtute posita, tu vel minimæ virtuti compares. Nullius enim Imperatoris, aut Ducis maximorum exercituum laus, & gloria tanta fuit, quin illa & Centurionibus communis esset, & iis, qui manu fortiter cum hoste conflixissent. Modestiæ verò, humanitatis, clementiæ, & cæterarum virtutum, neminem is habet socium, vel participem, qui illis rectè utitur. Quare tibi persuadeo, nullam ex tuis laudibus esse majorem, quam si publicis commodis inservies, & paci studebis: quæ ubi recta sit, omni bello melior semper fuit.

I I.

NOn ignoro de pace semper avidè audiendum esse, etiamsi muros, ut dicitur, aries percusserit; sed illam non arbitror pacem esse dicendam, quæ plus habitura sit insidiarum, quàm benevolentiæ. Scio à te omnia bono animo dici; sed ut puto, non satis attendis, quæ causa ad pacem hostes meos impulerit. Cùm enim se destitutos omni præsidio viderent, & jam omnia desperata, cogitaverunt qua ratione possent aliquod spatium respirationi dare: non ut sibi in perpetuum esset quiescendum, sed ut acrius bellum possent restituere. Nemo quidem naturam eorum meliùs novit, quàm ego ipse, qui superioribus temporibus sæpe de fallacia eorum doctus fui. Dehinc persuadent, ut te sponsorem pacis pro ipsis præbeas; nec prospicis, quia non tam animo pacem optent, quàm ut tempori consulant. Nollem sapiens esse meo periculo, ut hanc animi modestiam tantifacerem, quò illam victoriæ, quam in manibus habeo, anteferam: quare nihil aliud habeas. Noli mihi suasor esse in ea re, quæ mihi posset plura, quàm credis, non solùm incommoda, sed etiam vitæ meæ pericula afferre. Vale.

I.

SI optas à me ſcire, quid à te maximè velim, ſumma eſt, ne minoris amicitiam meam facias, quàm ego tuam. Scis quantum amavi te, & quantum excoluerim. Nunquam ullum fuit tantum in re mea commodum, quod pro te non negligerem, neque incommodum, quòd pro te non ſuſciperem, ubi hoc uſui tuo accedere intellexi. Neſcio quo alio officio, aut quibus ſignis majoribus tibi declarare potuerim, quantum te, & diligerem, & obſervarem: tu, niſi me ames, & chariſſimum habeas, neſcio quam cauſam ſatis idoneam afferas. Cùm enim cæteris in rebus ſemper optaverim alios vincere; certè in hoc uno, etſi à te non vellem in amore ſuperari, tamen parem te mihi eſſe maximè cupio. Vale.

II.

LIteræ tuæ magnam mihi attulerunt moleſtiam; amo enim te ex animo, & valde obſervo. Tu verò mihi vidêris amicitiam meam ſubaccuſare; nec ſatis intelligo, quorſum hæc verba tua pergant. Vellem, poſſe animo imperare, & reſpondere tibi modeſtiùs. Sedpoſtquam me cogis, cum bona venia tua, vellem reſponderes mihi quando tibi in amore non reſponderim: immo, quando te amando non anteceſſerim. Aut enim vim amicitiæ ignoras, aut malè ab alio audiviſti. Non nego te nullum in amicitia noſtra officium prætermiſiſſe. Nec erat iſta commemoratio tua neceſſaria, niſi me planè vis, ut mihi vidêris, ingratum in te dicere. Poſſem hoc loco, mihi niſi pudor eſſet impedimento, multa narrare, quibus agnoſceres nunquam me tibi ullo officio, ac benevolentiâ ceſſiſſe; ſed non committam, ut beneficiorum meorum videar majorem rationem habere, quàm amicitiæ. Nihil enim mihi videtur minus amantium eſſe, quam ſui officii meminiſſe, & alieni obliviſci. Viceris ergo me amando: nullo te unquam beneficio affecerim, quin fueris ſemper in iis rebus attentiſſimus, quæ uſui meo accederent:

nullum ego pro te laborem, nullum periculum pro tua ſalute ſuſceperim: quid eſt, quod à me velis? in quo me accuſas? cupio omnia palàm à te ſcribi, & eſt ut dicitur amicorum proprium, omnia inter ſe aperta habere. Si quid erit, quod à me ſit corrigendum, dabo operam: ut quo tardiùs te amando proſecutus fui, eò celeriùs non ſolùm hanc moram proſequendo corrigam, ſed aliquando etiam antecedam. Vale.

I.

NOn putavi id te laturum tam iniquo animo, quod ego æquiſſimo certè ſemper ad te ſcripſeram. Sed poſtquam res iſta, quæ ſinè lite erat, fuit à te in controverſiam deducta, & amicorum proprium eſſe dicis omnia inter ſe habere aperta; ita reſpondebo tibi, ut non putes me ad te ſinè cauſa ſcripſiſſe. Sæpe ad me Cajus Cæcilius querelam detulit, quia nihil ſumma familiaritas, quam mecum habet, ſibi apud te profuit; cùm ſemel, ac iterum te admonuiſſem, nullum ex omnibus officiis tuis poſſe majus eſſe, quàm ſi meâ cauſâ illum commendatum habuiſſes, nec patereris ſibi à neceſſariis tuis injuriam fieri; nunquam tamen adduci potui, ut verbis ejus fidem haberem, donec ſermone, & literis multorum idem afferri mihi intellexi. Scripſi ergo ad te, & quâ potui modeſtiâ uſus fui. Satis mihi erat commonefacere te, ne ego minus à te amarer, quàm tu à me diligebaris: quæ res, ut video, tibi permoleſta fuit. Sed liceat iis, qui ſe amant, aliquid inter ſe expoſtulare: liceat etiam accuſare, & iraſci; modò illud putent, altiores eſſe veræ amicitiæ radices, quàm ut leviſſimis cauſis tolli debeant. Si placet, facilè concedam tibi me ſuperatum eſſe à te, non ſolùm benevolentiâ, ſed etiam omni officio, & diligentiâ, in me & in eos omnes, qui mei ſunt. Fuerim inofficioſus, etiam ſi vis, contumelioſus in te, omnia tibi concedam; ſi illud mihi conſtabit, non te putare alio nunc me eſſe in te animo, quàm olim, cùm te judicabas maximè à me diligi. Vale.

II. Quod

II.

QUod in me fueris æquo animo, hoc tuæ modestiæ fuit; sed cùm ignorarem causam, cur me admoneres, illud ego judicavi non fuisse amicitiæ tuæ, præsertim, cùm mihi nullius errati conscius fuissem, Sed non concedam Cajo Cæcilio, quod jure possit aliquo loco dicere, sibi ullum officium meum defuisse. Si verò quicquam à me optavit, quod minus quàm æquum esset, ipse potius sibi, quàm mihi imputet. Nihil esse puto, quòd amicorum causâ, præter honestum, sit agendum: quod, nisi videro, me facilè passum esse à necessariis meis, ut ipse dicit, injuriam sibi fieri: illud videat, ne verius possit à se dici, voluisse me rationem necessariorum meorum negligere; cùm ultrò in illos invectus esset. Judicavi quidem meos non minus à te diligi, quàm hunc hominem: qui, ut video, vult amicitiâ tuâ abuti. Quod autem literis, & sermone aliorum idem intelligeres, non majorem fidem oportere illis haberi, quàm sibi, arbitror; sunt enim omnes aut inimici mei, aut invidi. Sed hic sit finis. Quantum me sis amaturus, in te erit. Spero quod summâ benevolentiâ me prosequêris: ego omnia pro te suscipiam, quæ digna sunt nostrâ amicitiâ. Vale.

I.

NIsi de tuo in me animo satis persuasum haberem, dubitarem, ne tibi molestus fuissem; cùm his diebus causam Lucretii apud Quæstorem nostrum contra necessarium tuum defendi. Sed cùm superioribus temporibus nihil à me gestum in amicitia nostra cognosceres, quod à veteri existimatione nostra alienum esset; putavi etiam in hoc facto meo te non permutaturum fuisse judicium tuum; neque ea de re ad te scripsi, quia te negligerem; sed partim occupationibus meis, partim, quia judicarem ita te sentire, ut nihil à me sinè causa in tuos esse factum crederes. Quare à te maximè ve-

velim, ut ſicut facis, plus mihi credas, ſi fortè aliter de ea re ſcripſiſſem, quàm iis hominibus, qui inter nos diſſidium optant. Niſi enim ſperarem propediem apud te eſſe; diligentiſſimè jam omnem cauſam ad te ſcripſiſſem. Interim hoc de me judicabis, nullo tempore amicitiæ tuæ reſpectum majorem me habuiſſe, quàm dum cauſam iſtam honeſtiſſimâ ratione contra hominem tibi neceſſarium ſuſcepi. Vale.

II.

BEne eſt, quia, ut ſoles, de meo in te animo judicas. Cùm enim te valde amarem, anteferremque omnibus, quos poſtea notos habebam; non poteram cogitare, quin idem tibi de me accideret, perſuadebamque nihil à te geſtum in defenſione Lucretii, quod ab officio tuo alienum eſſet. Gaudeo tamen, ac plurimum lætor, quòd iis cogitationibus, & conſiliis meis acceſſerunt literæ tuæ, quæ illius veteris benevolentiæ tuæ in me, & neceſſarios meos perpetui amoris teſtes eſſent; quod autem in judicio contra neceſſarium meum ſteteris, nec reprehendo, nec accuſo; ſcio enim id à te, ut ſcribis, honeſtiſſimâ ratione factum. Plus ego uni tibi, quàm omnibus aliis credo; novi enim modeſtiam, & antiquam conſuetudinem prudentiæ tuæ. Si quid verò in hac re culpâ neceſſarii mei contractum eſt; id velim ſcias, mihi omninò diſplicuiſſe. Tu quid ad officium tuum pertineat, videbis: ego verò judicium meum de te non mutabo. Vale.

I.

CUpis à me ſcire, quo in ſtatu res noſtræ ſint. Caput eſt, quia ſi omnes in excidium noſtrum conjuraſſent, vix deteriori loco poſſemus eſſe. Conflictamur enim bellis non ſolum externis, ſed etiam (quod ſummè deteſtandum eſt) civilibus, & inteſtinis. Foris vagantur hoſtes, paſſim agri diripiuntur, rura hoſtili incendio flagrant, homines cæduntur: intrà verò mœnia malè inter cives convenitur. Nemo eſt

iuq

qui publicæ utilitati ſerviat. Quiſque vult in Civitate primus eſſe. Nullus pudor, nulla reverentia legum in Urbe eſt. Jam palàm ſeditiones parant cives. Nihil mali eſt, quòd amplius reſtat, niſi ipſa captivitas, quæ nos omnes hoſtili ferro, ac ſervituti ſubjiciat. Eò quidem perventum eſt, ut minimum malorum mortem ipſam judicem. Vides quæ ſit patriæ noſtræ fortuna: quæ tolerabilior aliquanto eſſet, niſi nos ſpes omnis jam dereliquiſſet. Vale.

I I.

ETſi rumor ſiniſter de rebus veſtris adverſis ad me delatus eſſet, non tamen putabam omnia apud vos deſperata eſſe. Plura ergo, quàm venire mihi in mentem potuiſſent, vobis acciderunt. Sed omnia nobis ab exteris hoſtibus adversè ceciderint: fremat bellicus tumultus, & circumſonent mœnia veſtra; toleranda ſunt omnia, & fortiter ferenda, quæ ab illis vobis imminent. Illud magis viſum eſt mihi miſerum, quod de ſeditione, & odiis civium ad me ſcripſiſti. Quæ res, niſi conſilio, & auctoritate eorum, qui bene volunt Reipublicæ conſultum eſſe, mitigetur; planè mihi divinare videor omnia futura, quæ etiam tu maximè times. Non ſatis admirari poſſum, quæ amentia cives tuos in hanc diſcordiam traxerit; niſi fortè aliqui ſint in Civitate, qui ſe putant rerum dominio potituros, ſi omnia in poteſtatem hoſtium veniant; & eſt timendum, ne inimicorum veſtrorum dolo peſtis iſta concitata ſit, quo facilius illi victoriâ potiantur. Mallem hoc loco poſſe hoc malum à vobis levare, aliquo meo præſidio, quàm eo tempore conſulere, quo veſtra Reſpublica minimè poteſt conſiliis juvari. Sed poſtquam res eò pervenit, ut id, quod potius volebam, non poſſit à me fieri; non committam, ut non ad te ſcribam, quid de veſtra Republica ſentiam. Explorandum eſt ab ipſis, qui Rempublicam ſalvam volunt, quo quiſque animo ſit; & ſapienter ſolicitandi ſunt omnes olim ſocii veſtri, ut fidei, & amicitiæ veteris meminerint. Præſidia ſociorum ſunt à vobis occultè in

in Urbem recipienda, donec videritis vi posse cogi illos, qui non bene sentiant de libertate vestra. Nunquam aliter morbus iste curari poterit, nec malum hoc, quod jam inveteravit, à vobis tolli; nisi abscindatur ab ipso corpore illa pars, quæ est ægra. Spero, quòd si meo consilio tua Civitas usa fuerit, brevi intelliges à vobis depulsum esse periculum, quod in ipsis visceribus hærebat. Sic enim ego sentio: quid vos in re vestra facturi sitis, etiam, atque etiam providebitis; ego enim non minus de vestra salute laboro, quàm si omnia vobiscum mihi essent communia. Vale.

I.

NE desiderium tuum differam, statim satisfaciam tibi de eo, quod maximè optas à me audire. Absolutus es paribus omnium judicum sententiis, & lis secundùm te dicta est. Nunquam vidi attentiorem, aut magis eruditum in causis agendis, quàm is ipse, cui causam tuam mandaveras; ibi enim patuit, quantum vis dicendi posset apud judices. Fuit quidem adeò vehemens, & acer in propulsandis criminibus, quæ tibi obiiciebantur; ut omnes judices, & tibi perbenignos, & adversariis infestos redderet. Laudabant omnes ingenium oratoris hujus: probabant causam tuam, & æquitatem judicum proferebant. Cùm verò itum est in sententiam; tantus omnium consensus fuit, ut non minus in rem congratulati sint, quàm si negotium commune ageretur. Hæc ad te volui scribere, ut animum tuum liberarem ea solicitudine, qua, ut scio, multum afficiebaris. Vale.

I I.

HAbeo tibi gratias, & magnas quidem, quòd me liberasti solicitudine maximâ, & molestiâ. Sed non minori voluptate id me affecit, quod ad me scripsisti de patrono meo homine eloquentissimo; delector enim vehementer laude sua, & officium ejus semper magnifeci. Nam etsi nunquam dubitaverim de mea causa, quin secundùm me lis esset dicenda; tamen quia in

in judiciis non aliter, quàm in navigando sæpe imminet periculum, nisi is qui gubernator est, peritus in arte sit; semper verebar, ne æquitas causæ meæ aliam fortunam habuisset ab ea, quàm optabam. Gaudeo itaque me talem sortitum esse Oratorem, in quo neque summa eloquentia, neque studium defuit. Brevi ut spero per me ipsum illi congratulabor. Interim significabis ei me summam ejus studiis, atque officiis habere gratiam. Vale.

I.

QUid de te sentiant omnes & amici, & cives tui, significari à me tibi desideras. Omnium una est sententia neminem ex æqualibus tuis majori esse ingenio; sed maximè vereri, ne illo satis modestè utaris. Quare mi Antoni, si fama bona te delectat: si opinio hominum, quam nunc certè non parvam sustines; vide ne cæteris virtutibus tuis, quæ magnæ sunt, sola modestia deficiat. Intelligo quidem te summum in Urbe tua civem futurum, si ingenio tuo modestè uti sciveris: quòd ut facias, etiam atque etiam rogo. Vale.

I I.

CUm modestiam à me desiderari scribis, scio hoc unde proveniat. Sed faciam, intelligant omnes & cives, & amici mei, si alia in me virtus sit, nec istam deesse. Non potest fieri, quin ista ætas multa habeat, quæ reprehendantur à senibus. Et sæpe quales reperiuntur, qui propter invidiam aut confingunt aliquid: aut vitia nostra majora faciunt, si quis vel ingenio, vel studio præstare illis videatur. Inde scio causam omnem processisse, quare homines, cùm omnia in me laudaverint, subtrahunt mihi opinionem modestiæ; sed non permittam eos esse diu in hoc errore. Incumbam in hoc unum, ut neque ætate, in qua sum, neque labore impediar, quin omnia faciam, quæ ad existimationem hominum accedunt. Tu me, ut facis, ad hanc rem adjuvabis: ut sicut tuis adhortationibus, & consiliis multo

ardentior factus ſum ad bonas artes, ita & benevolentiam meorum civium conſervaſſe per te intelligam. Vale.

I.

NUnquam alias de majoribus, quàm nunc, rebus ad te ſcripſi; tantæ enim ſunt, ut non modò te ad legendum invitare, ſed etiam valdè excitare debeant. Maximi quidem apparatus agitantur, quales forte à noſtra Urbe condita non fuerunt. Magni equitatus conſcribuntur: claſſes inſtructiſſimæ armantur: fabricantur novæ triremes; apparaturque bellum ingens mari, & terrâ, contra gentem ſemper nobis inimiciſſimam. Et eſt omnium ſpes, nunquam tempus fuiſſe nobis datum, quo melius de victoria ſperandum fuerit: quam ſi adepti erimus, æterna pax videtur Urbi noſtræ futura. Omnes enim Gentes, hac una excepta, quæ nobis bellum inferre poſſent, aut nobis amore devinctæ ſunt, aut armis, aut vi compreſſæ; nihil aliud ergo noſtræ Reipublicæ reſtat, quam ut etiam hanc nationem frænemus: quod nobis non erit difficile, modò conſiliis noſtris celeritas adhibeatur; habemus enim omnia, quæ facilè poſſunt noſtris conatibus victoriam ſuppeditare. Hoſtis impromptus eſt: nos conſilio muniti; ille imparatus: nos omnibus rebus neceſſariis inſtructiſſimi; ille domeſticis, & externis bellis jam fractus, & debilitatus: nos verò integri, & nunquam alias potentiores. Quid; quod multæ Urbes à fide, & ſocietate noſtrorum hoſtium defecerunt: noſtræ autem Urbes quotidie viribus noſtrorum ſociorum augentur. Nihil ergo eſt, cur non planè iſtam victoriam manu teneamus, niſi deeſſe nobis volumus. Sed bene etiam de ipſa maturatione ſpero, cùm nunquam ad hujuſmodi rem conficiendam prudentioribus, aut fortioribus Ducibus uſi ſumus. Scripſi hæc ad te: vide ne quicquam eorum prius efferas, quàm Reipublicæ intererit. Sed hoc nolui te ignorare, ut, quod maximè te optare ſciebam, de maximis rebus, à nobis quæ hîc agitantur, per me doctior fieres. Vale.

II.

II.

PRiusquam literas tuas recepissem, jam omnia de quibus ad me scribis, apud nos divulgabantur: quod minimè oportebat fieri, si mos antiquus in nostro Senatu servatus fuisset. Nihil enim olim apud nostros majores custodiebatur magis, quàm silentium in deliberationibus, & consiliis rerum, quæ ad publicam utilitatem pertinebant. Sed de hoc satis ad te, qui ista non ignoras. Illud magis ad rem, quæ nunc agitur, pertinere arbitror, utrum sapienter à vobis deliberatum sit de bello suscipiendo, pro quo tantus apparatus instruitur; vidêris quidem spondere certam victoriam patriæ tuæ, & omnia bene sperare. Ego verò, cùm nihil magis incertum videam, quàm exitum bellorum, & jam omnia, quæ agitatis, patefacta esse hostibus vestris, vereor ne vestra consilia fallantur. Quare, si potius de pace fuisset deliberatio vestra sumpta, ea res non solum honestior, sed etiam tutior vobis fuisset. Poteratis enim exemplis aliarum Gentium uti, & videre sæpe multas Civitates bella suscepisse: quæ, quamvis omnia ad victoriam expedita, & instructa haberent, tamen infelicem exitum sortitæ sunt. Carthago Urbs potentissima, multis annis, Duce Annibale bellum gessit cum Romanis, & quànquam vastitatem Italiæ vidisset, & Romam penè captam; tamen exitus non fuit victoriæ, sed captivam tandem se vidit, & Romanis legibus servire. Cyrus etiam Rex Persarum cùm, annis ferè triginta, multa bella feliciter gessisset, bellum Scythis intulit, sperabatque, illa Gente victa, se postea in perpetua pace futurum. Quem autem finem tanti conatus ejus habuerint, Tomyris Regina Scytharum, capto Rege, & ducentis militibus Persarum cæsis, satis edocuit. Hæc exempla à me non commemorantur, ut bella, quæ à vobis gerenda sunt, malum omen habeant; sed, dum licet, animum vestrum potiùs ad pacem, & concordiam, quàm ad bellum convertatis. Nec est aliqua res, quæ hæc vobis dissuadere debeat; poterit enim majori cum gloria totum hoc negocium confici, quam illud bel-

bellum administrari; quare contra hostem non imparatum, ut scribis, sed providum, ac potentem bellum suscipitis. Et est timendum, ne aliæ Gentes bellum renovent: ne Civitates, quæ nunc metu potentiæ vestræ conjunctæ adhuc vobiscum sunt, deficiant à fide. Erit itaque sapientiæ vestræ omnia ista videre; modestiæque, & humanitatis, non avertere animum ab oratione eorum, qui pacem vobis persuadent. Si autem in suscepto consilio vestro manetis; providete, ne in Senatu vestro deliberata fuerint ea, quæ ante ad hostes perveniant, quàm à vobis quicquam incœptum sit. Hæc ad te scripsi, qui plurimum in Republica potes: ut si tibi visum fuerit, Senatum de hac re habeas, & maturius de iis rebus inter Patres deliberetur; ego enim pro fide, & benevolentia mea, in vos omnes, cupio vobis omnia bene cedere. Vale.

I.

SI nullo tempore de rebus magnis ad te scripsi, illud profectò est summum, ac maximum omnium, quo tanta mihi videntur mala rebus nostris impendere, ut nisi Deus à nobis hæc ipsa avertat, facilè possim nostrarum partium desolationem, ac ruinam divinare. Bellum enim atrocissimum, & famem incredibilem, ac pestem, qualem nondum neque legimus, neque vidimus, tota ferme Provincia jam dudum est perpessa; neque vis tanti mali aliqua ex parte adhuc remittitur, sed malum hoc in dies integrascit, & semper se deterius habet. Cogita ergo non diu posse nos tantas clades perferre, quomodo usque adhuc pertulimus. Nunc verò defessi patiendo sumus; & spes ipsa, quæ donec aliquid potuimus, nos animabat ad hæc ipsa mala vel repellenda fortiter, vel perferenda sapienter, ita remissa est, ut nulla omnino esse videatur. Quis ergo non facilè divinare posset non solùm desolationem, verùm etiam illam ipsam Urbis nostræ ultimam interitionem? Erit enim tempus, in quo ubi nostræ Civitatis vestigia fuerint, homines quærent; neque extabunt ulla signa hujus olim potentissimæ, ac florentissimæ patriæ nostræ, nisi

Deus

Deus iram ſuam remiſerit, & cœperit nos tantis malis feſſos jam tandem propitius aſpicere; & cùm humana præſidia res noſtras deſtituerunt, cogimur (quod in tempeſtate ſæpe nautis accidit) omnia conſilia noſtra, omnem ſpem, atque cogitationem ad Deum referre, ad quam rem conſequendam, nobis eris & adjutor, & ſocius. Quamvis Deus videatur avertiſſe animum, & aures à noſtris precibus; tamen ſperamus clementiam ſuam mutaturam eſſe in melius mala, quibus conflictamur, ac penè conficimur. Vale.

II.

Literæ tuæ tantam attulerunt animo meo moleſtiam, ut nullo tempore majori in mœrore fuerim. Cùm enim eò perductæ ſunt fortunæ noſtræ Reipublicæ, ut jam nihil præſidii poſſit ab hominibus expectari; maximè timendum eſt, ne Divino etiam auxilio privati ſimus: quod ſi noſtro alio errore nobis accidiſſet, putarem omnia non ſolùm æquo, ſed etiam forti animo perferenda. Sed cùm ii ſemper fuerimus, qui pro libertate communi, pro fide ſociorum, maxima bella magno cum periculo ſæpenumero ſuſcepimus; neſcio qua iniquitate fortunæ cò perventum ſit, ut divino ſimul, & humano præſidio privati ſimus; nec procul abeſſe video mala omnia, quæ Urbi veſtræ eventura divinaſti. Quærent, ut ſcribis, fortaſſis homines, qui poſt nos venient, ubinam fuerint tantæ Urbis fundamenta; & tandem illa ipſa patriæ noſtræ fama, qua diu in Italia floruimus, fortè interibit: poſtquam neque id extabit, cujus rei gratiâ, noſtra gloria, & nomen dudum ingens fuit. Una res poteſt nos in tantis malis conſolari, quia habemus exempla clariſſimarum Urbium, atque Regnorum, quæ ſimilem exitum aliquando habuerunt, ita ut nihil aliud ad nos, quàm ipſum nomen pervenerit. Plures verò ego arbitror Civitates fuiſſe, quæ ſuis temporibus gloriâ rerum geſtarum inſignes, & præclaræ extiterint, cum quibus fama ſimul extincta fuit propter inopiam Poëtarum, vel Oratorum, qui ſua geſta aut oratione, aut carmine illuſtrarent; & non paterentur

tur earum rerum, quæ dignæ immortalitate essent, memoriam interire. Utinam nostra Respublica, quæ semper gloriæ avida fuit, ita & homines conquisisset, quorum eloquentia sempiterna esset rerum nostrarum memorandarum commendatio. Nunc incipio intelligere, quanta debeat esse veneratio apud omnes Civitates magnificas eorum, qui sciunt egregiâ oratione, rerum vel pacis, vel belli facta complecti: quam maximam opportunitatem defuisse nostris hominibus non satis possum admirari; cùm judicare possent omnes suos conatus, ac labores à se frustrà susceptos esse, nisi providerent, qua ratione possent immortales fieri; sed de hoc hactenus. Consilium verò tuum, quo in rebus externis dicis esse utendum, suscipio, & laudo: quanquam serum est, ut ajunt, tempus placandi Superos, cùm magis necessitas, quàm nostra voluntas facit nos supplices. Mallem hoc remedio usi fuissemus, cùm nobis omnia erant integra; & signum fuisset ea à nobis fieri ex animo. De qua re plura non scribo, posteaquam à nobis corrigi non potest. Faciamus ergo quod & ipsi nautæ in summa tempestate faciunt; utar enim libenter exemplo tuo: jam arbore fracta, & quassata navi nostra, omnes vota faciamus. Si deprecatio nostra exaudita fuerit, ne ingrati reperiamur adversùs Numina; si verò fata nulla nostra prece inflecti potuerint, eò bono fruemur, quo utuntur illi, qui in suis rebus adversis nihil à se prætermissum esse intelligunt. Vale.

I.

MAximam omnium laudem hodierno die consecutus est exercitus noster, qui fortissimâ pugnâ eousque in acie stetit contra hostes, ut pertinaciter pro defensione patriæ moriendo clarissimam inde victoriam retulerit. Amotus est ergo à nobis ille ingens metus, ac summa totius Urbis trepidatio. Cùm enim maluimus semel perire, quàm diuturnâ obsidione premi, insperatam victoriam consecuti sumus: quo in bello nobis certè visum est ipsum Cœlum, ac omnia Numina pro no-

nobis militasse; talis enim hujusce maximi conflictus exitus fuit, ut vix ullus nostrorum militum in bello ceciderit. Quam verò fortunam altera pars habuerit, ex hoc apparet, quod omnes tanquam pecudes ad moriendum parati fuerunt. Signa viginti militaria capta: castra hostium direpta sunt: nemo in illa pugna fuit, qui aut in ore gladii exceptus non sit, aut à nostris copiis interceptus. Cùm autem victor noster exercitus in Urbem reverteretur plurimis, & maximis hostium trophæis ornatus, mirum in modum tota Civitas nostra fuit ad spectaculum effusa. Nemo erat, qui non daret laudes, & gratias Deo: omnes vero non uti rem humanam, sed prope Divinam suspiciebant. Tanta autem lætitia, & exultatio omnium fuit, ut non jam multorum hominum, sed unius facies eadem, atque idem animus videretur. Nullius verò hominis ædes omnibus non patebant: passim nostra militia excipiebatur tanta largitate, & rerum omnium copia, ut nunquam in summa fertilitate agrorum major fuerit. Volui hæc tibi omnia nota esse: ut qui periculorum nostrorum semper socius fuisti, etiam publicæ tranquillitatis particeps fieres, & fortunis nostris congratulareris. Vale.

I I.

QUò minus expectatum fuerat à me de liberatione vestra, eò mihi victoria, de qua ad me scribis, jucundior fuit & gratior. Non poteram quidem non magno dolore confici, cùm audiebam Urbem vestram arctissima obsidione cinctam esse. Dolebam & plurimum Civitatem, quæ diu caput nostræ Provinciæ fuerat, debere in deditionem hostium venire. Liberasti ergò me hodie maximo timore, quo pro vestra salute penè conficiebar, & habeo tibi quas debeo gratias: qui me participem fecisti rerum, quæ vobis prospere cesserunt. Intelligo quidem ex iis, quæ vobis divinitus contigerunt, quantæ curæ debeat salus vestra hominibus esse; cùm eadem, jam desperatis omnibus, à Superis immortalibus conservata fuerit. Neminem arbitror esse, qui non judicet, ut scribis, Numina Cœli, pro

vobis

vobis non ſolùm pugnaſſe, ſed etiam viciſſe. Sed aliud à vobis etiam, atque etiam videndum eſt, ne animum veſtrum nimium in ſecundis rebus efferatis. Et illud maximè providendum, ſicut facitis, ut victoriam veſtram potiùs ad Divinam cauſam, quàm ad humanam referatis. Sumus enim ferè omnes in periculis noſtris animo ſubmiſſo; & tunc ſummè veneramur, ac extollimus Deum. Neſcio qua iniquitate poſtea ingrati reperiamur, cùm ſummam votorum attigimus. Deinde queruntur homines nullam felicitatem eſſe perpetuam, & fortunam accuſant. Ego verò nullam aliam eſſe proſperam fortunam, aut adverſam judico, quam Divinam Providentiam, quæ homines nunc rebus adverſis exercet, nunc ratione corrigit. Rerum autem alia eſt ratio, quarum inſtabilitas ſæpius vitio noſtro, quàm fortunæ nobis accidit; nec ad te iſta nunc ſcribo, quia putem à te ignorari, ſed ut cives tuos commonefacias, nullo tempore Deum eſſe magis timendum, quàm ubi majora ab illo beneficia ſuſcepimus. Spero bene de civibus tuis. Nonnihil tamen valebit apud eos auctoritas tua; ſi eos docueris, nihil magis Reipublicæ convenire, quam ut fortitudinem in bello, ita religionem in pace colere. Vale.

I.

NIhil eſt, quod libentiùs faciam, quàm de maximis, & pulcherrimis rebus, quæ hîc fiunt, te certiorem reddere. Poſtea enim quàm noſtra Civitas hoſtili metu liberata, otio, ac paci ſe dedit, incredibile eſt, quantum ſtatus ipſe Reipublicæ reformari in dies, & quaſi renovari cœpit. Si quæ erant veteres inter noſtros cives diſcordiæ, omnes ſtatim ſublatæ fuerunt: principes Urbis novas affinitates ineunt: artes, quæ propter vim bellorum penè interierant, majori cultu, quàm primo, ac majoribus opibus repetuntur, neque unquam aliàs in tanto pretio fuerunt. Plurimæ verò leges antiquæ, & vetera ſtatuta, quæ perierant propter noſtram inſolentiam, atque negligentiam, modò renovantur, & communi ferè omnium conſenſu jam approbata ſunt: quibus ſi obtemperatum fuerit, nemo dubitat, quin

quin brevi noſtram Civitatem multarum Urbium hujus Provinciæ principem videamus. Is enim eſt ſtatus Urbis noſtræ, ut aliquanto beatiores videamur, quia diuturnam calamitatem experti ſumus, & fortiter perpeſſi, quàm ſi eadem, qua diu freti eramus, tranquillitas, & otium ſemper manſiſſet. Gaudeo itaque hæc tibi communia facere; ut qui ſemper noſtræ gloriæ appetentiſſimus fuiſti, felicitatem noſtram hoc tempore non ignorares. Vale.

I I.

DE iis, quæ ad me ſcripſiſti, magnam certè voluptatem animo percepi. Cùm enim ſemper continuò in metu ſteterim, quamdiù fuit de veſtra ſalute dubitandum; magnâ moleſtiâ me liberaſti, cùm ſuperioribus literis tuis intellexi Civitatem veſtram ab obſidione, qua opprimebatur, liberatam eſſe. Illud autem maximâ lætitiâ me affecit, quia mihi renunciaſti non ſolùm vos graviſſimo periculo eſſe exemptos, ſed etiam ipſam Rempublicam, quaſi novam aliquam formam, & beatiorem ſtatum in dies ſuſcipere. Gaudeo medius fidius, & pluſquam credi poſſet, felicitate veſtra lætor. Video equidem illa egregia majorum virorum in Republica fundamenta magno ſtudio à vobis excitari. Nam cùm leges, in quibus veſtræ Civitatis ſalus erat poſita, quaſi in oblivionem veſtram veniſſent, nec mos antiquus in Urbe ſervaretur; nihil mirum fuit, ſi patria veſtra ad obſidionem perducta fuit. Nunc verò reſtitutis legibus, & repetitâ omnium bonâ conſuetudine, ſpero nunquam Civitatem veſtram ampliorem, aut opulentiorem fuiſſe, quàm brevi tempore futura ſit: modò in medio curſu non deficiatis; ſed ubi quiſque privatæ potentiæ magis, quàm Reipublicæ inſerviat, timendum erit, ne hac nova libertate fruſtrà gaviſi ſitis. Retinenda eſt ergo inter vos concordia: confirmandæ ſunt leges antiquæ, & edenda nova inſtituta; nec permittendum eſt, ut quiſquam plus poſſit in Civitate, quàm æquitas, quàm juſtitia. Quod ſi à vobis perfectum fuerit, planè video veſtram Rempublicam, ut ſcribis, in tota Provincia primam eſſe futuram, & vos imperaturos iis Gentibus, quibus aliquando ſerviſtis. Vale.

I.

SCio te novarum rerum cupidum esse, & accusasse me sæpe, quia nunquam ad te scribo de his rebus, quæ hic fiunt; faciam hodierno die, ne deinceps possis criminari negligentiam meam. Implebo te non vulgaribus, ut multi solent, neque falsis rumoribus, sed magnis, & de quibus certos auctores habemus. Nuper ex Ægypto quidam in Urbem nostram navigaverunt, à quibus cùm nostri cives diligenter percunctati essent de omnibus rebus, retulerunt proximis diebus, quibus navem inde solverant, multas Nationes Orientis, ac plurimas Gentes Australes magno equitatu Provinciam illam invasisse. Ajebant etiam Regem ipsum nihil tale suspicantem, se effudisse ex Urbe regia in occursum hostium, qui cum toto exercitu insidiis inimicorum interceptus fuit. Nec multo post signa hostilia fuisse ad Urbem Alexandriam mota, qua trepidatione, fuga ex omni parte cœpta est agitari. Alii mare rubrum petebant: alii verò Libyam. Quisque eò ferebatur, quò metus eum impellebat: quid deinde secutum sit, dicunt se nihil certum habere; nam semper ventis ad puppem flantibus, prosperum cursum maxima celeritate ad nos tenuerunt. Hæc si vera sunt, multum arbitror illa ad nostros cives pertinere. Agitur enim de privata pecunia nostrorum hominum, qui se in partibus illis exercent. Si quid est, quod ad te pertineat, curabis, ut quàm minimo detrimento fieri poterit, transigantur à te omnia: idem & ego facturus sum. Aliud ad præsens non habeo, quod ad te scribam. Si alii cursum ex ea Regione ad nos habuerint, faciam te de omnibus rebus certiorem. Vale.

II.

NOn puto dubitandum ex iis, quæ ad me scribis, quin vestri homines, qui in Ægypto versantur, passuri sint maxima detrimenta, nisi rationes suas inter ipsa initia rerum novarum in aliquam Regionem tutam contulerint. Multa enim

sunt,

sunt, quæ me in maximum metum inducunt; nam si Civitate Alexandriæ illæ Nationes barbaræ potitæ fuerint, eâdem ruinâ secum trahent non tantùm Ægyptiorum opes, sed etiam omnium, qui ex multis partibus negotiandi gratia ibi versantur. Si verò diu in obsidione manendum erit; timendum est, ne pecuniæ mercatorum in sumptum belli prius exhauriantur, quàm suo ære publico, aut privato utantur. Quid futurum sit, nihil boni possum rebus meis divinare. Nam cùm superioribus annis omnem pecuniam meam eò loci conjecissem, video una die omnes fortunas meas esse consumptas, nisi procuratores mei tempestivè usi sint consilio. Cupio ergo de omnibus rebus certiorem à te fieri. Si quis fortè ex Oriente ad vos navigaverit, curabis, ut quamcunque fortunam res nostræ subierint, nihil sit, quod per te me lateat. Vale.

I.

MUlta ex finitimis Regionibus ad nos afferuntur quotidie nova de incredibili apparatu validissimi exercitus Regum Orientalium contra Civitates, & terras nostri Imperii: nihil adhuc tamen certi habemus. Misimus autem in varias partes percunctatores nostros, qui sagaciter odorentur omnia: hos enim in dies expectamus. Sumus animo, & viribus intenti, qua ratione à nobis, atque sociis periculum istud propulsemus: multas ad hanc rem vias habemus. Constituimus enim; si nobis ita, ut fama est, renunciatum fuerit ab iis, quos præmisimus super hoc negotium; Legatos nostros in Orientem mittere, qui cum iisdem Regibus de pace tractent: quæ res, si agi poterit, mandata illis dedimus, ut neque pecuniâ, neque pollicitatione ullâ, (modò res æqua ab illis poscatur) à pactione discedant. Quod si infecta re videant redeundum esse, tunc iis artibus utantur, quibus facilè barbari vincuntur. Serant inter ipsos discordiam, fingant, simulent, atque dissimulent omnia. Denique attentent, quibus illorum odia inter se inflammari possint, nec ullum finem iis rebus faciant, donec aut illi ipsi exercitus dissipentur; aut bellum, quod nobis comminabantur, in se convertant. Si

verò hæ nostræ cogitationes, si hæc nostra consilia nos fallant; stat manu pugnare, & omnia priùs experiri, quàm barbaris Nationibus servire. Sunt enim nobis arma, & equi, habemusque viros audaces in bellis; neque Duces nobis deerunt, qui consilio, & viribus non solùm fortiter cum hoste confligere, sed etiam vincere sciant. Quid sit futurum, Deus novit: nos bene de rebus nostris speramus. Vale.

I I.

BEllum mihi significas magno apparatu ab Orientalibus Regibus institui contra vestrum Imperium; sed nihil à vobis prætermitti, quod ad propulsandum hoc periculum à vestris Civitatibus, & sociorum pertineat. Non video quid possit, vel ad hanc sapientiam, vel virtutem vestram addi. Si enim fortuna consiliis responderit; non dubito omnes istos bellorum citò motus quieturos. Si verò manu dimicandum erit, spero etsi copiis inferiores sitis; tamen & robore militum, & scientiâ rei militaris superiores futuros. Quamvis enim hæ Nationes barbaræ multitudine equitum, & potentiâ semper multum valuerint; raro tamen in suis bellis victores fuerunt. Magno clamore belli prælia ineunt: fortes primo impetu videntur: spargunt tela sua temerè; sed cùm ad enses ventum est, facto agmine, omnes terga vertunt. Nostri verò exercitus nec segnes sunt ad invadendum, nec minus fortes ad sustinendum vel pericula, vel castrenses labores, quoties ab hoste lacessuntur; omnia tamen prius, ut facitis, tentanda sunt, quàm experienda fortuna belli. Quod si vestrâ sapientiâ à vobis evitari non poterit, quin sit confligendum cum his barbaris, decertandumque à vobis fortiter pro gloria vestra, ac Imperio, quod à vestris majoribus amplissimum, & illustre accepistis; cavendum maximè erit, ne hostis vos imparatos offendat. Nam, dum exploratores in omnes partes misistis, qui ad vos referant de consiliis hostium, de motibus, si qui ab illis agitantur; dum legationes mittuntur ad eos; interim occupandi sunt aditus, arces muniendæ, conscribendus est equitatus, & ita omnia à vobis sunt instruenda,

da; quasi jam inter fines vestros, & in medio Regno versarentur. Celeriùs enim Legati vestri agent de pace, & totum negotium conficient, si intelligent vos non minus ad bellum paratos, quàm ad otium, & concordiam. Sed quia spero hæc à vobis pro vestra summa sapientia jam esse perspecta; plura ad te de hac re non scribo. Si quid est, quod pro vestra Republica possit à me vel consilio, vel manu fieri, libenter omnem laborem, atque omnia pericula pro vestra salute adibo. Vale.

I.

NOvissima res his diebus nobis accidit, neque ab ullo nostrorum civium aliàs audita, de qua ego te certiorem facere volui; ut intelligeres nullam rem fore tantam, aut tam occultam, quam non maximè cuperem tibi in primis esse notam. Puto, ni fallor, te olim, cùm apud nos esses, intellexisse, quorum hominum factione Civitas nostra in exilium miserit Sulpicium hominem patriæ amantissimum: de quo facto plura non scribo; res enim ista ad Civitatem nostram pertinet. Interim hostes nostri invaserunt Urbem, quæ optimi civis consilio deserta, suæ temeritatis brevi pœnas dedit. Obsessa quidem Civitas fuit, commeatus interclusi: itaut res planè ad deditionem spectaret. Tum verò Sulpicius animo se ad pugnam convertens, cœpit agitare nova consilia, quibus hostem jam insultantem mœnibus, victum suis civibus traderet. Repente se in castra hostilia contulit, dixitque de rebus maximis verba apud Ducem hostium se facturum: qui comiter exceptus inquit, se nulla ratione patriæ teneri, quæ nec ejus culpa, nec ullo errore, tam malè de se merita esset; deinde hostem nostrum monuit, Urbem, nisi uno modo, à se expugnari posse: quod si consiliis suis obtemperatum esset, non dubium, brevi illum Urbe potiturum. Ait enim locum esse non longè à mœnibus, arboribus consitum; suasitque, ut de industria fugam simularet, occuparetque locum insidiis aptissimum: futurum inquit, ut cives remissiores essent ad custodiam, noctuque facilè posse mœnia conscendi, & totam Civitatem capi: quæ res ab hoste credita est; neque aliter

ter quàm ipse consuluerat, factitatum. Deinde omnia nostris significat, qui, portis apertis, circa secundam vigiliam effusi hostes insidiis positos concluserunt, paucisque beneficio noctis elapsis, cæteri compressi sunt, cæsi, aut capti. Sed hæc nondum patefacta esse volumus, quo maturiùs exercitum nostrum ad eorum mœnia perducamus. Tu autem hæc secreta habebis, donec efferendi tempus datum esse per literas meas intelliges. Vale.

II.

SUlpicii magnum in Rempublicam amorem narras: ego verò plurimum gaudeo omnia vobis præter spem evenisse. Sed non possum induci, ut factum Civitatis probem de exilio talis viri. Non enim cives tui semper Sulpicios habebunt: nec erit, qui patriæ malè de se meritæ bene referat. Illud autem maximè à vobis cavendum est, ne aliquando cives paratos de sua patria benemereri postea sibi Res nostra publica infestos sentiat; cùm & exilio mulctari viros optimos intelligent, & primum locum in Senatu esse iis, qui non dubitant patriam qualibet ratione à se oppressum iri: modò ipsi omnia possint, quæ velint. Quod autem scribis, ne hanc vestram victoriam efferam, haud multa admonitione indigeo; utinam ita auxilio, ut fide consilia vestra juvare possem! Spero vos omnia sapienter prospexisse, quæ in utranque partem possint accidere. Nec vobis deest consilium, aut vires ad hanc maximam rem conficiendam; sed non fortè minoris sapientiæ est scire in vincendo, uti modestiâ, & aliquando in medio cursu victoriæ subsistere, quàm ultra progredi. Non dico tam bonam occasionem negligatis; multa enim sunt, quæ vobis hanc illam victoriam promittant: improvisus adventus vester, trepidatio inimicorum, novitas facti, mœror suorum, quos ferè omnes audierunt insidiis vestris esse interceptos, omnia, ut apud illos perturbata, ita faciliora vobis præstabunt. Sed cùm in rebus bellicis fortuna magnum imperium habeat, multa à vobis timenda sunt. Sed nescio an aliud magis, quàm quod ii, qui cœperunt vincere,

re, non satis pericula attendunt. Nihil non temerè sæpe ab eis fieri solet, hostibus verò interim crescit animus, & spes, quæ primo impetu exciderat, major eis insurgit. Præterea nonnunquam accidit, ut qui jam in fugam versi erant, restituant bellum, & acrius pugnent, quàm si à principio non desperassent de victoria. Plura de hac re scriberem, si mihi otium esset, aut si tuam Civitatem egere consilio putarem; & est etiam non post factum, sed antequam res fiat, consilium de summis rebus habendum. Vos autem, ut ad me scribis, jam signa ad Urbem hostium movistis. Opto ut illum exitum vestra consilia inveniant, quem fortuna visa est mihi patrio in successu vobis promisisse. Rem pergratam mihi feceris, si maturè de exitu rerum vestrarum omnia ad me scribes. Vale.

I.

SI te nova delectant, habeo quidem, unde possim abundè huic tuo desiderio satisfacere. Nostrâ quidem aut partum memoriâ, tantæ rerum mutationes non fuerunt, quantæ hodie instant, & jam in nostris partibus fiunt. Omnes ferè Civitates hujus nostræ Cisalpinæ Galliæ novas res agitant. Aliæ veteres Dominos deponunt, & se in libertatem vindicant: aliæ sibi novos tyrannos faciunt: multæ, dum novis rebus student, suo magis, quàm alieno utuntur ingenio: multæ exempla cæterarum sequuntur: nonnullæ conantur revocare antiquos Dominos, quos bella potentiorum de Principatu suo deposuerant; nec ulla est Civitas in hoc Imperio, quæ satis vel consilio, vel ratione in tantis motibus utatur. Cives, alius in alium conspirant: Populi eos habent sui furoris Duces, qui vi, & scelere cæteros antecedant. Cremona olim Urbs opulentissima, intrà paucos annos multos Principes mutavit: nunc sub tyranno sævissimo est posita. Brixia crebris equitatuum incursationibus atteritur, & jam videtur statum suum inclinare: homines judicant illam brevi novum Dominum habituram. Bergomum verò Civitas magis bellorum civilium discordiis oppressa externos hostes in se admisit; certatur enim non solùm, utra pars imperet, sed etiam

utra

utra fit. Neque malum ipsum tantum in venis est, ut ajunt, sed multo fortius in mediis visceribus æstuat; non enim sub uno tantùm Principe, sed sub diversis, & immanibus tyrannis affligitur. Nam cùm aliquando magis ingeniis, & animis suorum civium floruisset, nunc facta colonia est, & omnis colonia hominum sordidissimorum, & agrestium repleta: quam Urbem unam in tota Italia omnium miserrimam, atque infortunatissimam facilè possum judicare. Innumerabiles aliæ sunt, quæ suam & ipsæ infelicem fortunam habent, & magna in tempestate positæ. Sed omnia melius intelliges ab eo, quem cum his literis ad te mitto. Tu si quid magnum habes in his partibus, in quibus diversaris, omnia ad me scribas, ne quicquam rerum vestrarum ignorem. Vale.

III.

EPistolam tuam plenam novarum rerum accepi. Miseret me conditionis, & status tot magnificarum Urbium, & Populorum Provinciæ vestræ. Cùm enim in toto Latio nulla esset pars ingeniis, aut armis illustrior; video illam veterem Galliæ Cisalpinæ gloriam jam prope defloratam esse, & ad desolationem redactam. Sed hoc habet omnis maximarum rerum fortuna, ut cùm ad summum pervenerit, tunc intelligamus prope exitum esse. Græcia ipsa, ut exempla majorum paulò altius repetam, diu non solùm disciplinis, sed etiam armis Italiam vicit; nec procul abfuit, quin Duce Alexandro Macedone Imperium Orbis terrarum possideret, sed eo ex rebus humanis sublato, circa ipsum verticem defecit. Roma verò exemplum omnium Provinciarum, ac Nationum, initium Imperii, quod à Regibus sumpserat, sub Consulari Imperio usque ad Parthos extendit; sub Imperatoribus verò, non solum famam, sed etiam potentiam suam cum finibus Orbis terminavit; tamen non potuit illud Imperium, cujus olim domina fuerat vel conservare, vel tueri; sed vidit omnem suam gloriam primò à Constantino in Græciam, deinde ab externis Regibus modò ad Occidentem, modò in Septemtrionem esse translatam. Hoc uno gaudet, & se

se consolatur, quod nemo est ex iis, ad quos regimen nostri Orbis manavit, qui non gaudeat se Regem Romanorum dici. Vestra autem Gallia jam eousque & famâ rerum gestarum, & optimarum artium excellentiâ creverat, ut cæterarum Provinciarum splendorem vincere, & antecedere nomen videret: nunc ruinam, & finem ad me scribis. Non habeo quo solatio melius possim fortunam vestram levare, quàm iis exemplis, quibus etiam sæpe uti soleo, quando aliquid mihi accidit, quod nimis durum sit, atque asperum in rebus meis. Nihil autem in hac nostra Regione agitur, quod vel sua novitate, vel magnificentiâ sit ad te scribendum; sumus enim omnes in tanto otio, quanto, nescio, an aliàs fuerimus. Et vereor ne hoc fortè virtuti priscæ, & bonis artibus nostris noceat: nam ut nimia fortunæ asperitas, ita etiam immoderata prosperitas sæpe gloriæ nocuit. Vale.

I.

ETsi ea, de quibus ad te scribo, non ita nova, inusitatave sint, ut nunquam aliàs hominibus aliquid hujusmodi obtigerit; tamen non parvam ex opinione, quæ habebatur, admirationem excitarunt. Victurius homo, ut scis, quondam habitus vestrorum civium opulentissimus, re sua malè procurata, multum æris alieni contraxit; cavit autem magnopere, ne id à quoquam suorum necessariorum, aut eorum, qui hominem illum diligebant, rescitum esset. Quid postea egerit, tum apertum fuit, cùm fortunis ejus amplius succurri non poterat. Res fortassis aliquo anno composita fuisset: contractis ergo undique sarcinulis ejus, quàm occultissimè potuit, ipse proficisci peregre simulavit, maturêque affuturum primo die Sextilis, aut ipsis Calendis pollicitus fuit; hortatusque est nos omnes, qui eum diligebamus, ut sponsionem pro ipso faceremus, si quis fortè eum convenisset in judicio. Arbitrabamur autem illum aut nullo, aut permodico ære alieno teneri; quod si magno etiam teneretur, putabamus eum solvendo esse; quid plura? fidejussionem pro illo fecimus: deinde profectus est. Cùm verò dies contracti æris

advenisset; isto homine, ut ex bona fide oportebat, die statuto, non apparente paulò post ad satisdationem reposcimur à creditoribus: multa de illo questi sumus, orabamus Judices, ut diem nobis prorogarent: quod ubi à nobis non impetratum iri cognovimus, necesse fuit pro illo dependere; renumerataque fuit illa summa pecuniæ, quam suis creditoribus debebat. Quæ res, etsi perincommodè cæteris accesserit, mihi tamen adeò gravis fuit, ut nunquam sperem posse me exsolvere ab eo ære alieno, quod ejus rei gratia contraxi. Nunquam posse fieri putassem, ut aut homo ille ad tantam inopiam venisset; aut suos hujusmodi machinationibus, & dolis peteret. Sic res evenit, ut fides illis detur, quibus nil pudoris, aut modestiæ inest. Cæteri maximè hoc factum admirantur; sed ego pœnam fidei meæ perfero: tu si quando à te spondendum aliquid erit pro alio, exemplo meo cautior fies. Nullam enim artem arbitror esse, quæ minùs gratiæ, & magis incommodi afferat hominibus, quàm eam, quæ docet pro alieno debito in judicio sisti, & fidejubere. Et est notum proverbium: qui alterius causa pedem in laqueum mittit, suo tantùm periculo, & labore exsolvit; sed hæc tardè in re mea prospexi. Vale.

I I.

IDibus Februariis redditæ sunt mihi literæ tuæ, quibus mihi significas de perfidia Victurii, & me sapienter admones, quod tuo exemplo in re mea fiam cautior. Facis hoc pro tua in me benevolentia, quæ summa est, & maximas tibi dico gratias; sed illud velim scias paulò minus me hac tua jactura esse animo commotum, quàm si in parte mearum fortunarum damnum factum esset. Ita enim sæpe de te judicavi, nil posse tibi accidere, quod non mihi proprium esset: quod ego arbitror multis olim te signis perspexisse. Nec longè abesset, quin hoc tempore tibi animum meum re ostenderem, si facultas adesset; sed cùm assiduis bellis patria nostra jam attrita sit, ac penè consumpta, nec redditus agrorum dominis respondeant, nec illæ artes in Civitate exerceantur, quibus magni proventus,

tus, & pecuniæ inter cives agebantur; omnia quidem emolumenta nos destituerunt: & si qui sunt, quibus opes, & pecuniæ sint, nemo tamen est, qui non malit suas res in portu continere, quàm se manifestis periculis committere. Si quid est tamen, in quo tibi possim aliquo studio, vel operâ meâ prodesse, omnia bono animo faciam, quæ usui tuo esse intellexero. Nec volo consilium, quo consulis, ut pro nemine fidejubeam, tuum debere intelligi in iis rebus, quæ ad te pertinent. Cæteris verò in rebus utar prudentiâ tuâ: pecuniâ meâ non possum te juvare; satisdationem autem non dubitabo, & cautionem pro te facere, & obligare omnia mea bona, si intelligam, quæ tibi super hac re voluntas sit, etsi mihi erit pro te dependendum. Quòd si cognovero te ulla in re propter verecundiam officio meo noluisse uti; minues eam opinionem, quam semper mihi de tuo in me officio, atque perpetuo amore feceram. Vale.

I.

CUm de rebus inusitatis ad te scribo, videor mihi rem tibi pergratam facere; scio enim te semper harum rerum cupidum fuisse. Faciam ergo te participem facti pulcherrimi, neque multis annis ante à quoquam nostrûm auditi. Inventus est in Civitate nostra Princeps, qui cùm libertatem publicam armis diu pressisset, actus, ut nos omnes putamus, conscientia rerum suarum, tandem cœpit consilia sua in meliùs vertere. Vocato enim populo ad concionem, orationem habuit apud illum egregiam, atque illustrem, in qua & sui propositi, & administrationis, quam gesserat, reddita ratione, cives docuit, quo animo in Rempublicam esset: modò sibi concederetur communi libertate cum suis civibus securè uti: multa sapienter, atque magnificè ad hanc rem adjecit, quæ admirationem omnibus facerent. Postquam verò ab eo peroratum fuit, magnum aliquamdiu extitit inter nos silentium: aliis, non satis se intellexisse arbitrantibus: aliis, quibus major prudentia inesset, dubitantibus, quorsum illius oratio pergeret; sed cùm omnibus libertas dicendi facta esset, ac planè hortare-

tur, rogaretque unumquemque optimum sententiam suam dicere; nemo fuit, qui non divinas, atque immortales gratias ei ageret, qui Rempublicam in sedem suam reduxisset; polliciti que sumus omnes non solum rei impunitatem futuram, sed etiam oppositu nostrorum corporum salutem ejus, atque incolumitatem defensuros; daturosque operam, ut privatus aliquanto beatior viveret, quàm olim, cùm solus Urbi imperasset. Quæ res ubi ab illo intellecta fuit, ipse omnes suos fasces populo subjecit, donavitque antiqua libertate patriam: leges antiquas restituit; nec aliquid ex prisca, & bona consuetudine Civitatis omisit. Nunc verò æquali jure fruitur nobiscum. Nos autem in tanto otio sumus, quantum nunquàm aliàs sperare ausi fuissemus. Credo te huic nostræ felicitati non minus gratulari, quam hoc pulcherrimum ejus factum admirari: propterea omnia volui à me significari tibi. Si quid verò erit, quod vel in Senatu nostro, vel apud populum geri à me pro tua commoditate poterit, habebis me tibi summum amicum, & quo pro tuo jure in omnibus rebus tuis liberè utaris. Vale.

II.

Rectè vobis accidit, quod patria vestra antiquâ libertate donata est. Sive enim casu hoc obtigerit, sive consilio, non potest hoc non divinitus vobis accidisse. Sed magno studio à vobis curandum est, ut vestro bono isto quam diutissimè possitis frui; nulla autem res magis hoc efficiet, quàm si rerum summa ad plures delata fuerit. Sophocles, ut est in fabulis Græcorum, cùm vellet quadam in tragœdia hoc idem persuadere Atheniensi populo, Periclem induxit ab inferis venientem, qui longa oratione Athenienses hortabatur, ne leonem in Urbe nutrirent, aut nutritum discerent æquo animo perferre. Quam rem sapientissimus Poëta suo carmini inseruit, ut & gravitate Auctoris, & nobili figmento doceret populum non committere potentiam Urbis alicui uni, qui opibus & ingenio cæteris præstaret. Quod si ea sibi libertas esset commissa, suadebat etiam servitutem esse perferendam, ne contumacia po-

puli dominò graviori uteretur. Nihil unquam fuit, quod Romanum populum dominum Gentium æqua libertate privaret: quam cùm maluit eam potestatem, quæ erat omnium, esse paucorum, quam suam; & servire potius Imperatoribus, quàm regnare. Incredibile est quantum restituta libertas omnes delectet; & cùm alter in Magistratibus conferendis studet altero gratiosior videri, facilè evenit, ut non possint omnes jure æquo uti: cùm plures sint in Civitate, qui vel opibus, vel eloquentiâ animos multitudinis ad se alliciant: quæ res, si à vobis etiam, atque etiam fuerit provisa, verendum est, ne potius à vobis novus dominus sit in vestram Rempublicam invectus, quàm perpetuò à vestris cervicibus sublata servitus. Non dubito hæc eadem pro vestra sapientia, quæ summa est, prudenter à vobis perfici; sed nisi edoctus fuerit de suo periculo populus, videbis brevi in varia studia illum scindi; nec satis intelligere, quorsum facta sua vergant. Quod autem cupis omni officio tuo vel in Senatu, vel in populo pro me defungi, nullâ me novâ voluptate afficis. Est enim non solùm tibi usitatum, sed etiam quotidianum omnem curam suscipere, quæ usui mearum rerum accedat. Aliud non est, quod à te magis velim, quàm ut me, sicut facis, maximè diligas, persuadeasque tibi neminem vivere, cujus benevolentiam, & virtutem majoris faciam. Vale.

I.

TAndem ex magna solicitudine, & metu liberatus sum. Spero te multorum, & literis, & sermone intellexisse me, dum iter Hethruriæ peragerem, quo peterem Urbem Romanam, in quosdam incidisse: qui assiduis latrociniis infestabant eam Provinciam, & ferè omnes viarum aditus occupabant. Putabam in manus carnificum pervenisse, qui me multis modis cruciarent. Ego verò, cùm animum ipsum meum pararem ad fortiter perferendum omnes pœnas, quas illi mihi inferre voluissent, neque jam illos quicquam rogarem; inveni apud eos majorem pietatem, quàm fuissem unquam ausus ab eis spe-

ſperare. Cùm enim quiſnam eſſem, aut quibus artibus, quove quæſtu uterer, diligenter perquiſiſſent; reſpondiſſemque ea, quæ mihi viſa fuiſſent illo tempore pro meis fortunis dicenda; ſtatim me bene ſperare hortati ſunt. Detinuerunt autem me apud ſe aliquot dies, omnique officio in me, atque humanitate perfuncti ſunt. Cum verò ipſis viſum fuit, habito inter ſe conſilio, non ſolùm me ſinè ullo interventu pecuniæ dimiſerunt; ſed etiam neceſſarium mihi commeatum præſtiterunt. Omiſſo autem propoſito Romam petendi, habitâ priùs illis maximâ gratiâ, incolumis ad meos regreſſus fui. Hæc ad te magno ſtudio, & voluptate ſcribo: quem ſcio pro ſingulari in me benevolentia tua, ſemper adverſis caſibus meis indoluiſſe, & maximè ſecundis rebus lætari. Vale, & de tuo ſtatu ad me ſæpe ſcribas.

II.

Quod humaniſſimè tecum prædones egerint, non tam fortunæ attribuendum eſt, quàm moribus tuis; es enim omnium hominum lepidiſſimus. Aliquid ſcio profuerunt tibi illæ tuæ facetiæ, & in omni ſermone tuo ſuavitas, non minùs fortaſſe, quàm quia nunquam rei pecuniariæ opulentus fuiſti; eſt enim genus hominum, magis avarum, quàm crudele. Cùm ergo perbenignus, & comis eſſes, nec haberes, quid lucri tecum facerent; probè ſibi proſpexerunt, ne diu fieres illis ſumptuoſus: ita ego factum judico. Illud verò, quod in tuo diſceſſu factum ab ipſis narras, non ſolùm liberum diſceſſum, ſed etiam commeatum, & cætera officia humanitatis eos tibi præſtitiſſe, non ſatis poſſum admirari: cùm vix hujuſmodi pietas inveniatur apud illos homines, qui ſe volunt frugi, & bonos dici; ſed, ut arbitror, ſæpe ii, qui ſceleribus ſuis diu freti ſunt, repetunt interdum avidiùs honeſta ſtudia, quàm illi, qui ſemper inter leges, & judicia vivunt. Quidquid fuerit, maximè tibi gratulor, quod me ex metu maximo, & te ex periculo non parvo liberaſti. Cupio tamen ejuſmodi fortunam non iterum à te experiendam; & eris, ut ſpero, deinceps in tua ſalu-

salute custodienda cautior. Habeo tibi gratias, quod de tua liberatione in primis ad me scripsisti; sciebas enim me non minùs tuis, quàm meis incommodis angi. Hortor verò te atque obsecro, ut ad nos accedas; facies enim rem omnium post tuum reditum, amicis tuis gratissimam: mihi verò adeò jucundam, ut nulla majori voluptate cumulatiùs possis me afficere. Vale.

I.

REm non consuetam ad te scribo, quam si, quanta sit, ex tua prudentia judicaveris; excitabit, crede mihi, quendam ad res magnas incredibilem in te amorem. Cajus Lucius cùm per ætatem nondum possit ad summos nostræ Reipublicæ Magistratus admitti, nuper magno consensu Civitatis absolutus est à legibus: quæ nihil præter morem antiquum fieri permittunt. Cùm enim propter crebros conflictus, multi Duces ex nostris animam fortissimè pugnando amisissent, neque ultra nobis suppeterent, qui ad tantum periculum mitterentur; tanta superioribus bellis hujus adolescentis virtus in pugnando conspecta fuit, ut milites nostri nunquam se victores, nisi ipso Duce sperare possint. Itum est itaque ex communi sententia contra leges nostras; cessitque honestas utilitati, & instituta necessitati paruerunt. Quæ res, modò tibi aliquid animi sit, tantum inflammare te debet, atque incendere, ut nihil dies, ac noctes magis cogites, quàm quommodo etiam tu viam tibi ad hujusmodi gloriam facias. Quod tibi difficile non erit, si nihil tam arduum putaveris, quod magno, ac nobili animo non sit facile. Vale.

II.

CAjum Lucium donatum esse à nostra Republica egregià dignitate pro sua virtute, bono exemplo factum judico. Nec aliud puto in nostra Civitate melius esse, quàm ut unusquisque tantum in nostra Republica possit, quantum virtute, &

& rebus à se gestis alios antecedit. Sed vereor, ne plerique, cum gloria majorum magis, quàm sua virtute confidant, id ipsum molestè ferant. Scis quot mala, sæpe Urbi nostræ invidia attulerit. Nam cùm plurimæ sint aliæ pestes, quæ magna plerunque Regna everterunt; nescio an ulla perniciosior humano generi, quam hæc una, quam statim dixi: quæ si ullâ modestiâ evitari possit, id fortè magis legibus, & patriæ, conduceret, tardè ad honores accedere, quàm intempestivis Magistratibus cum invidia, & odio multorum uti. Sed cùm nulla sit humilitas, ut ajunt, quæ morsus hujusce hominum vitare possit; omnia quæ casus tulerit, sunt magno animo ferenda; & eo fortiùs virtute utendum, quo magis à pluribus illa expugnatur. Probo itaque illud nostræ Civitatis factum, quo Cajus Lucius absolutus est legibus, & in illa dignitate constitutus, quam ille sæpe pro patria fortissimè pugnando emeruit. Quantum autem ista res prioribus studiis meis, quæ pro Republica suscepi, adjecerit, brevi intelliges; gloria enim Caji nostri sæpe me è somno excitat. Non quiescam ergo, donec quem ætate, & gloria superiorum prope æqualem video, eundem, & magnitudine animi, & rebus magnificè gestis consecutus fuero. Vale.

I.

NOn de privatis commodis, ut sæpe antea, sed de salute nostrorum civium has literas ad te obsignavi. Si unquam tempus fuit, quo tibi status Reipublicæ curæ fuerit, vide, ut hodierno die illi, & consilio tuo, & auxilio, velis adesse; multa enim impendent, quæ nisi attentissimè sint à te procurata, facilè erunt in magnum eruptura incendium. Quare etiam, atque etiam iter ad nos festina; nec ulla res tanta sit, quæ tuum adventum remoretur. Omnes quidem præsentiam tuam affectant, sciuntque in te uno communem omnium salutem esse repositam. Noli itaque tantam omnium expectationem differre, persuadeasque tibi omni Principatu melius esse hominem à suis civibus diligi, & hanc consequi glo-

gloriam, quàm nullum pro Republica vel periculum, vel laborem effugisse. Plura de benevolentia, & spe civium omnium in te posita scriberem, nisi tu, qui omnia nosti, & summè patriam diligis, ea tecum meliùs perspiceres. Vale.

II.

SI ea in me esset vel auctoritas, vel facultas, ut malis Reipublicæ mederi possem, nullum certè vel laborem vel periculum pro communi salute fugerem; sed multa sunt, quæ incutiant mihi hujusce rei diffidentiam ac desperationem. Nam & plerique ex nostris malunt potiùs omnia perturbare, ut ipsi præesse videantur, quàm æquo jure inter suos vivere; & plures sunt in Civitate, qui non satis internoscunt, quid inter servitutem, & libertatem civium intersit. Si qui verò inveniantur in Civitate, qui bene de Republica, & judicent, & sentiant: nihil eorum oratio ad multitudinem valet. Non video itaque, quid possit mea præsentia patriæ, & civibus nostris afferre; nisi ut multas inimicitias, neque mihi necessarias, neque Reipublicæ utiles assumam. Quod si in ea sententia omnes sunt, ut salutem meam his fluctibus, & procellis Reipublicæ committam, non recusabo amore patriæ omnia priùs experiri, quàm fallere tantam civium nostrorum expectationem. Habes judicium meum de Republica. Tu quid sim facturus, cùm de voluntate civium nostrorum tibi constiterit, ad me iterum scribas. Vale.

I.

QUis sit nostræ Civitatis status, ex hoc potes intelligere, quod nunquam melioribus auspiciis jacta fuerunt fundamenta nostræ Reipublicæ, quàm hodierno die. Cùm enim olim Senatus noster cogeretur, ut de summis rebus consuleret, omnes serviebant tempori: si quando sententia inter Patres dividebatur, nemo erat qui, quod sentiebat, auderet liberè consulere. Nunc verò concurritur tantis studiis ad

ad libertatem non fictam ; atque umbratilem , ut olim , sed qualem à Patribus nostris accepimus : ut nunquam visi simus nobis vivere , nisi hoc ipso tempore , in quo nunc sumus. Paucis enim , qui publicam libertatem opprimebant , de Civitate ejectis , omnes æquo jure utuntur . Licèt cuique de nostra Republica , & quid sentit , dicere , & quod dicit , liberè sentire . Studia , quæ privatis rebus adhibebantur , omnia ad amplitudinem Reipublicæ sunt conversa : omnesque in hoc unum maximè sunt intenti , quis eorum potissimè prosit Civitati . Si ergo cupis inter tuos magnus haberi , accede ad hanc nostram Rempublicam , quam optimam , & pulcherrimam habemus . Tantum quidem in ea poteris , quantum cæteris labore , industriâ , & solicitudine præstabis . Vale .

II.

QUod optimâ Republicâ utamini , magis vestrâ , quàm meâ causâ gaudeo ; mihi enim cùm maxima pars vitæ jam exacta sit , nihil potest esse , quo diu utendum sit . Vestra autem ætas , quæ in meliori cursu est , in futurum spectat : multa habet , quæ jure sibi possit in gerendis Magistratibus promittere . Si quid verò erit , in quo possim patriæ prodesse ; non solùm omnes labores fortiter pro illa suscipiam , sed etiam omnes molestias , & solicitudines æquo animo pro salute publica feram ; & satis fructus percepisse ex laboribus , & studiis meis arbitrabor , si vestram Rempublicam quam optimam , atque amplissimam , posteris vestris una vobiscum reliquero . Si autem illa officio meo non eguerit ; gaudebo summos homines , atque sapientissimos in vestra Civitate reperiri , qui optimis legibus , ac sapientissimis institutis , patriam possint tueri . Ego verò jam magis otium , quàm negotium concedi senectuti meæ desidero ; & vos qui in ea exornanda , atque locupletanda occupati estis , pro vestra sapientia considerabitis , quid Reipublicæ conveniat ; quidquid enim de ea constitueritis , ego boni consulam . Vale .

I.

QUid de publica utilitate nostrorum civium sentiam, & qua ratione ea res meliùs possit à nobis agi, constitui ad te scribere: ut omnium consiliorum meorum rationem tibi in primis aperiam. Sæpe animo prospexi, quomodo nostræ Civitatis vectigalia, & cæteri proventus, sinè ullo nostrorum civium, aut sociorum incommodo maximè possint adaugeri. Sed ad hanc rem conficiendam, vidi opus esse mihi tuo consensu, atque prudentia. Non ignoras, multis annis antea neque mercatores, neque publicanos, propter incursum piratarum tutè potuisse hoc nostrum mare navigare: unde accidit, ut multo minoris nostra vectigalia venirent. Nam cùm unusquisque pacto isto conducat, ut sibi, non Reipublicæ pereant, necesse est, ut magnitudo lucri illos ad hanc vecturam impellat, fitque, ut non velint periculo sua committere, cum major pars commodorum ad eos perveniat, ex quo nostrum ærarium non parvam jacturam, ac dispendium sustinet. Quid autem mercatoribus accidit propter metum piratarum, quotidie intelligimus; cùm ferè omnes artes in Civitate nostra defectu mercium ad nihilum devenerint: quod damnum non solùm ad privatas personas, sed etiam usque ad ipsam Rempublicam pervenit. Consilium meum erat, ut publicè triremes instruerentur, conscriberenturque homines assueti bellis maritimis, qui commeatus tutos redderent. Hoc enim modo, & animos nostrorum sociorum confirmaremus, & vectigalia nostra recuperaremus, quæ nostrâ negligentiâ propemodum interierunt. Mercatoribus autem mare tutum esset, piratis metu nostræ classis non audentibus per mare vagari. Hæc sæpe in nostro Senatu commemoramus: quæ etsi à multis omnino probarentur, tamen aut propter invidiam, aut propter gratiam eorum, qui me non possunt æquis oculis aspicere, nondum ea res in consultationem deducta est; sed ubi te adjutorem ad hanc rem haberem, spero facilè obtentu esse omnia fieri, de quibus ad te scripsi. Non fugies ergo, velut confido, hunc laborem, suscipiesque

que cum Reipublicæ causa, tum summâ in me benevolentiâ tuâ, hanc procurationem tibi honestam, & Reipublicæ utilem. Vale.

II.

NIsi res, de qua àd me scribis, possit aliter quàm præsentiâ meâ expediri, propediem accedam ad Urbem. Sed illud valdè miror, quod in re aptissima nemo est, qui tibi consentiat. Non video enim quid ad tuum consilium addi possit; nam si nostrâ Republicâ diu frui volumus, necesse est, ut mare, quod his annis piraticis latrociniis vexatum fuit, aliquando nostris vectigalibus, ac mercatoribus pateat; aliter nostra Respublica, quæ vix adhuc stat, brevi omnino nulla erit. Constitui tamen priùs ad Senatum hac de re scribere, & hortari quosdam, qui in sententiis dicendis graves in primis habentur, ut hoc negotium Reipublicæ causa suscipiant. Sæpe enim gratia quædam summis viris habetur, cùm ab eis de communi salute Reipublicę agitur: quę res si ab hominibus inferioris ordinis tractetur, sæpe invidiam magis efficit, quàm Reipublicæ ratio possit. Et quia modestiam tuam cognovi, scio id te non molestè passurum, quod ea, quæ à te sapienter prò publica utilitate perspecta fuerant, ab alio perficiantur. Curabis autem ut, si quid hujus rei in consultationem venerit, tuis literis certior fiam. Vale.

I.

SI de nostra Republica ad te liberiùs hoc tempore scribo, quàm olim fecerim, nihil est, quod admirari te oporteat. Nunquam enim tempus fuit, quo vehementiùs ad te pro publica utilitate scribendum fuerit. Nam postquam te ex causa ejus exemisti, alii timidiores facti sunt: alii verò tantum licentiæ, atque audaciæ assumpserunt, ut nihil putent sibi in sententiis dicendis vetitum esse. Si ergo cupis illam salvam esse, omnibus posthabitis, ad eam gubernandam, atque regendam accedes; facilè enim poterit ad veterem consuetudinem à te reduci, si priùs hæc fundamenta, quæ malè jacta sunt, tua auctoritate, & sapientiâ

tiâ everteris, quàm illi se confirmaverint, & assuefaciant multitudinem suæ libidini servire. Vide ut, si qui sunt non rectè de communi salute sentientes, eos, si potes, de sententia sua dimoveas; sin minus majorem habeas Reipublicæ, quàm privatæ amicitiæ rationem. Quos verò timidos ad suscipienda pro suis civibus pericula animadverteris, oratione tua excitabis, & eos inflammabis ad fortiter sustinendum omnes labores, quoties ratio, aut necessitas hoc ab eis prò Republica deposcet. Sustines quidem incredibilem omnium bonorum expectationem. Facies itaque quicquid Respublica hoc tempore faciendum esse tibi suadebit; sed unum hoc à te quæso, ne obliviscaris te illum esse, cui ipsa Respublica se, & suos cives commendat. Vale.

II.

CUm literæ tuæ de statu Reipublicæ ad me delatæ essent, non multo post aliæ supervenerunt, quæ nunciarent omnia à te privato odio, ac malevolentiâ fieri; nec alio in statu Civitatem esse, quam olim, cùm eam incolumem, atque florentem reliqui. Non possum induci, ut hæc à te confecta esse putem. Sed illud maximè doleo, privatis dissensionibus Rempublicam eversum iri. Sive enim illi quadam in te malevolentia causam horum malorum dicant in te residere: sive, quod potiùs reor, tu illorum mores, & cupiditatem dominandi non possis ferre: nostra Respublica non potest quicquam ex hac re lucrifacere. Gaudebam me illud à patria impetrasse, ut pro multis laboribus, ac maximis periculis, quæ sæpenumero pro publica salute perpessus fueram, aliquando otio, ac quiete donatus essem; liceretque mihi, cum diù inter fluctus, ac tempestates ejus versatus essem, tandem rebus meo labore compositis, in portu quiescere. Sed postquam eò perventum est, ut vel ego non possim in hoc meo otio, vel illa non possit in pace esse; non deseram hoc in extremo tempore illam: qui omnem superiorem vitam semper in laboribus, ac periculis pro salute ejus exercui. Navigabo itaque ad vos, quamprimum secundi venti erunt. Spero, dum adhuc omnia nova, & recentia sunt, posse omnem causam orien-

orientium malorum per me tolli: quod si à me perfici non poterit, tamen neque studium meum, neque diligentia unquam aberit. Tu verò velim pro tuo in Rempublicam perpetuo amore, id mihi præstes: ut plus apud te Reipublicæ utilitas, quàm ullius hominis odium, aut invidia valeat. Vale.

I.

NIsi rebus tuis caveas, implicabis te aliquo gravi incommodo. Credis unumquemque eo esse in te animo, quo tu in alios es. Falleris, crede mihi; nam ex iis, qui tibi in præsentia videntur amici, paucissimi te ex animo diligunt. Si verò me audies, abdicabis omnes illos à te: quorum frons est blanda, & qui omnia, quæ à te fiunt, immensè laudant. Suadeo in omnibus rebus à te gerendis utaris consiliis Caji Victurii, omnium certè sapientissimi, & qui te summè diligit: is non patietur te in defectu amicorum errare. Nemo est ex numero nostrorum hominum, cujus prudentiam pluris faciam, dum ille optimè de natura, & moribus nostrorum civium potest judicare. Quicquid tibi persuaserit, veridici Apollinis, ut ajunt, dictum puta. Si attendere volueris, videbis illum nec posse propter sapientiam errare, nec velle propter summam in te benevolentiam. Cupio quid constituas, intelligere: ut cum ea opinione, in qua adhuc fuisti, mutatum te esse cognovero, amicitiæ nostræ satis congratuler. Vale.

II.

CAji Victurii consiliis maximè utor; semper enim illius sapientiam plurimi feci. Sed cum bona venia tua dicam :] videris mihi minus benè de me sentire, cùm dissuadere videris me illorum hominum amicitia uti, quorum frons blanda est. Ego verò longè à te dissentio; sed cum hominibus ita vivendum, ut suus unicuique mos est. Non judico sapientis esse, cùm cætera sibi arrideant, ipsum flere: aut nimium severum esse, cum sint alii in joco. Ita enim vitam institui, ut me semper præsen-

tibus rebus accommodarem; nec paterer aliquem jure irasci. Quoties autem mihi licet, scito me nihil libentiùs facere, quàm cum his versari, quorum sapientiâ doctior fieri possim. Ista scio nondùm tibi sunt ab æmulis meis relata. Hæc sunt, quæ pro causa mea duxi hoc tempore tibi respondenda: non quia tuis admonitionibus succenseam; sed ut si quam non bonam opinionem de me concepisses, ego me apud te purgarem. Tu si quid aliter ad te referetur, quòd sit præter dignitatem, & eam existimationem, quæ de me habetur; omnia ut facis, amicè ac liberè scribas. Unum velim prò tua humanitate impetratum iri à te sinas, ut nihil de me temerè credas; plures enim sunt, qui aut odio aliquo, aut invidiâ commoti, veniunt ad impugnandum alienam famam, quàm ratione, vel causâ honestâ inducti. Hoc si mihi præstiteris, semper quàm maximè tuis admonitionibus delectabor. Vale.

I.

SPero me animo prospexisse, qua ratione possit tua causa in integrum restitui, nec id longè aberit: modò de ea re consilium habeas cum his, qui te in cauta parte esse desiderant. Cùm enim Idibus Januariis fortè convenissem Cajum Cornelium hominem in jure civili prudentissimum, multique adessent omnes tibi summi amici, incidimus, nescio quomodò, in sermonem de rebus tuis. Fuerunt autem qui dicerent, nihil unquam se iniquius audivisse, quàm eam sententiam, quæ pridiè in judicio triumvirali de te lata est. Cui rei cùm omnes assensi fuissent, nihil aliud diffinitum fuit, quàm quia singuli factum illud nimis indignabantur. Ego verò cum jam discessum inde foret, animum ad causam tuam adverti. Cumque diligentiùs eam inspexissem, cognovi nihil ex more majorum, nihil in ea legitimè actum esse; nam potentia adversarii tui magis causam istam, quàm æquitas rexit. Consulo provoces ad superiores Magistratus, qui de hujusmodi sententiis habent cognoscere. Semper enim horum judicium habitum fuit in nostra Civitate gravissimum, neque unquam à censura eorum appellatum fuit. Sed vide, ut ad hanc

rem Cornelium tibi patronum constituas, qui & causam tuam optimè novit, & in dicendo acerrimus est. Hoc si feceris, video te superiorem. Si quid autem erit, in quo mea opera possit tibi prodesse, senties me non solùm paratum, sed etiam maximè cupidum ad omnia, quæ tibi commodè accedant. Vale.

II.

NOn dubito omnes amicos de eorum iniquitate, qui sententiam contra me tulerunt, sæpe conquestos esse; nemo enim est, qui non maximè pro indignitate hujus facti commoveri debeat. Nec potest fieri, quin metus bonos omnes tangat: ubi jam apertè justitia oppressa est. Te verò non solùm diligo, sed etiam admiror, quod me nullo in te officio meo semper ut fratrem amasti; nec unquam passus es fortunas meas ab his conculcari, qui omnia volunt potentiæ suæ contra jus & æquitatem concedi. Sequar ergo, ut in cæteris rebus, ita & in hac consilium tuum, quam rem istam jam prope desperatam, ac derelictam habeam: quia autem me hortaris, ut patrocinio Caji Cornelii utar, rectè suades. Semper enim vidi in causis Oratorum eloquentiam plurimum valere, & in judiciis velut quodam in regno suo dominari; sed nescio quomodo ea res à me bene transigatur; nam & re pecuniaria opus est, & ego superiori lite non solùm argento, quod apud me fuerat, exhaustus sum, sed magno etiam ære alieno teneor. Illud igitur te rogo, atque obsecro, ut si quod remedium ad opportunitatem potes per alios adhibere, nullam occasionem prætermittas. Constitui quidem, nisi amici mei spem meam destituerint, aut in integrum restitui, aut omne patrimonium simul profundere. Vale.

I.

TUa res in tuto est, & jam, ut ajunt, in portu navigas; nihil enim quod ab amicis desiderari posset, defuit tibi ad victoriam causæ tuæ. Pugnatum est omni studio, atque diligentiâ, ut eò res tua conduceretur, quò tandem summis adjutoribus per-

pervenit. Nemo fuit, qui aliter hac in causa tua solicitus esset, ac in sua; & fortassis eò magis, quò in causis amicorum decet, aliquantò nos attentiores esse, quàm in re nostra. Gratias ergo, quas debes amicis tuis, dices, non quia illi animum tuum ignorent, sed ut tua apud illos testatior sit benevolentia. Vale.

II.

NUllum officium est, quod magis necessarium ducam, quam his gratificari, à quibus bene accepti sumus. Nec opus erat mihi tua admonitione: quanquam semper omnia, quæ à te dicuntur, non solùm me delectant, sed etiam illa magni facio. Scribam ergo ad amicos, nec ullum gratiarum genus prætermittam. Postquam enim res mea studio eorum in tuto est locata, nihil est, quod à me illorum officio satisfieri possit. Sed faciam intelligant, nullum me finem, quoad vivam, huic maximo beneficio eorum facturum. Tibi verò plurimùm debeo, qui pro tua benevolentia de his rebus, quas maximè audire optabam, certiorem me ante omnes fecisti. Vale.

I.

SCito me, omnibus posthabitis, magno studio perfecisse omnia, quæ ad te pertinere intellexi: de quibus nunc ad te, quo sint à me ordine gesta, perscribo. Quamprimum in Provinciam appuli, statim conveni homines illius Regionis; percunctatusque ab illis fui, an mercatoribus commeatus adhuc essent liberi. De qua re, cùm satis edoctus fuissem ab eis, contuli me Alexandriam, expeditisque prius mercibus tuis, quàm de rebus meis quicquam statuissem; protinus curavi, ne tempus, quod mihi ad cætera negotia tua perbreve erat, permitterem esse otiosum. Contraxi ergo undique sarcinas, & quo paratiores essent ad navigandum, adduxi illas in portum. Tertio verò idus Martii, cùm jam omnia in navi composuissem, nautæ à portu solverunt; & cùm secundi essent venti, omnes ferè uno tempore cœperunt vela facere. Quid inde secutum fuerit, non mul-

to post renunciatum mihi fuit, vix duas, vel tres naves ad summum incolumes Corcyram appulisse, in quibus tua fuit. Cæteræ verò, ut dicebatur, naufragium fecerunt. Sentio nondum propter metum tempestatis illas ex eo portu adhuc se dimovisse; sed quamprimum illa se tempestas remiserit, iter ad nos facturas, quod nostra Numina utinam bene vertant. Hæc tibi per nostras triremes nota esse volui, ut de omnibus rebus tuis doctior esses; & deponeres omnem solicitudinem, si quam fortè ex hoc naufragio conceperas. In cæteris autem rebus, cum sis prudens, nihil est, quod te admoneam; satis enim per te ipsum potes judicare multò cariores futuras merces, quàm si naufragium nullum fuisset. Reliqua, cùm tempus fuerit, expediam. Tu si quid aliud voles in re tua me facturum, per literas tuas mihi significabis. Vale.

I I.

NIhil ad hanc tuam solicitudinem addi potuit, & effecisti, ut etiam si omnia mihi adversa accidissent, tamen gratias tibi habuissem: quod majori studio geri negotia tua non potuissent, quàm hoc tèmpore mea gessisti. Plurimum tamen gaudeo, & maximè gratulor, quod tuæ diligentiæ fortuna par fuit. Cùm enim tantum pecuniarum causa illarum mercium effudissem, ut nunquam aliàs tantum æris negotiandi gratia consumpserim; vidi penè omnes fortunas meas simul eversas fuisse; nisi divino munere nostra illa navis cæteris pereuntibus incolumis portum subiisset. Eò autem mihi gratiores fuerunt literæ tuæ, quò minus de salute rerum nostrarum sperabam. Nam paulò antequam eas recepissem, jam rumor exortus erat de hoc naufragio; & fuerunt, qui dicerent nullam omnino periculum effugisse. Quod autem me admones de caritudine mercium, ut in re mea cautior, & prudentior fiam, rectè, ut cætera, facis. Ero enim diligens, & attentus, ne cùm fortuna mihi auxilio fuerit, ego mihi ipsi defuisse videar. De cæteris autem rebus, quæ ad me pertinent, aliud non est, quod in præsens à te exigam, nisi ut quamprimum poteris

ad

ad nos naviges; habeo enim tecum de multis conferre, quæ utrique noſtrum maximam, ut ſpero, utilitatem afferent. Sed vide, ne te mari committas, niſi omnia ad navigandum tuta videris: quam opportunitatem non tibi difficile erit conſequi, ſi potius triremibus noſtris tuam ſalutem, quàm navibus roſtratis committas. Vale.

I.

CUpis à me ſcire, quid ad bene vivendum propius accedat; nam te ignorare ad me ſcribis, quam potiſſimè viam ingrediaris. Ego verò ita à veteribus accepi, nihil religione melius, aut quid magis libertati, quam omnes in vita volumus, conveniat: quanquam alia in ſententia major pars hominum exiſtat. Sed nemo illorum eſt, qui ſi ex re, non opinione judicare voluerit, non ſtatim videat omnem vitam ſuam quàm ſimilem eſſe hominibus, qui hyeme navigant. Nam ut illi ventis, & tempeſtatibus, ita iſti affectibus ſuis non poſſunt imperare. Ex quo raró videbis quemquam illorum aut lætam frontem, aut tranquillum animum præſeferentem. Nemo eſt, qui ſortem ſuam laudet, & quo ſibi magis indulgent, eò ſemper minus placent: quod non aliunde eis accidit, judico, niſi quod de via receſſerunt. Sequentibus autem divinum cultum omnia ſunt tranquilla: nihil eis ex animi perturbatione accidit: omnia infra ſe deſpiciunt: fruuntur ſe ipſis: nihil niſi divinum admirantur: nihil ad eos de mutatione fortunæ pertinet: eodem loco apud eos ſecunda, & adverſa jacent. Quare ſi conſilium meum audies, nulla erit res tanta, quam religionis bono, & tranquillitati compares. Nec te ſententia illorum hominum ab hac re detrahat, qui felicitatem putant non niſi in rebus terrenis poſitam. Crede mihi, aut non tibi amici ſunt, aut ignari, ubi vera beatitudo conſiſtat. Quod ſi hoc genus vitæ non ideò à te probatur, quod ab humanitate remotum habetur, & tibi magis cum hominibus verſari, quàm vivere cum Deo placet; ſententia mea eſt, ut te literis, & philoſophiæ tradas; ma-

gnum enim auxilium ad hanc vitam civilem, quam multi sequuntur, ab his humanitatis studiis mutuaberis. Si verò te splendor iste fortunæ magis delectat, vide ne te implices rei, unde cùm voles, te explicare non possis. Vale.

II.

SAtisfeceras desiderio meo, cum religionem ad bene vivendum maximum adminiculum habere scripsisti; etsi vita nonnullorum hominum, qui illam profitentur, posset me propè à consilio tuo detrahere. Neminem ferè hoc tempore video, qui non magis sequatur ea in re ambitionem, vel avaritiam, aut aliquod voluptatis genus, quam sanctitatem, & integritatem animi. Pudet me horum temporum, & maximè piget commemorare ea, quæ quidam ex nostris sine ulla honestatis reverentia suo arbitrio faciunt. Satis est, quod in eos à plerisque dicitur maximorum vitiorum capita, quasi ingentium fluminum origines domi suæ primum nata esse, & postea corruptis moribus sæculi, unde orta erant, iterum esse relapsa. Puto ergo eam vitam posse ægre duci, in qua paucos duces invenio, ad quorum mores me convertam: aut quos sequar in ea via, in qua errare facillimum est. Quod autem post religionem philosophiæ, & literarum studia valde commendas, probo consilium tuum; est enim res prorsus digna & admiratione, & laude nostra, in qua non solum rerum humanarum, sed etiam divini cultus ratio mihi videtur esse reposita. Nam & altissimarum rerum causas aperit, & bene aliquid à me agendum esse, atque castè cum hominibus versari instruit. Constitui ergo sive cum Republica, sive cum amicis sit agendum, & auxilium, & consilium ab ea petere; nihil tamen est, quod in illa magis me delectet, quàm quod docet ea anteponere, quæ plerique admirantur, & animum ab omni molestia, atque anxietate abducit. Sequar igitur potius hoc mediocre genus, quod est in philosophia positum, quàm hoc aliud umbrosum, atque inane plenum erroris, & infamiæ, quòd nemo profitetur, nisi animus ejus, quàm maximè ab honestate diffidet; tu verò, qui mihi adjutor, &

& auctor ad hanc rem fuisti, sæpe me admoneas; nec patieris in ea re me errare, in qua prudentissimus omnium, qui hodie vivunt, ab hominibus haberis. Vale.

I.

CUm ad te literas meas dare constituissem, nulla res comparebat in medium, quæ tuis vel moribus, vel studiis mihi videretur dignior, aut tibi futura gratior; quàm si ea, quæ de cultu divino ab hominibus sapientissimis accepissem, tibi in primis nota esse curarem. Legens itaque his diebus quædam Græcorum scripta, fortè incidi in Basilium, quo in libello multa ad nostram eruditionem divinitus ab illo homine excogitata, & dicta reperi. Erat autem ejus sententia, tantam vim inesse divino cultui, quem Græci latriam vocant; ut nulla unquam Gens fuerit tam immanis, aut tam barbara, quæ deos negaret. Qui verò plus intellectu valuerunt, unum aliquem inter omnes principantem, & quasi communem omnium Numinum parentem constituerunt: quem eundem, & rectorem hominum, & deorum patrem appellabant. Plato verò, quem Deus nasci voluit, ut multa aperiret Gentibus, quæ prius de rebus divinis nondum intellecta essent, altius hominibus, qui ante ipsum scripserant, ita de Deo sensit, ut non multum à nostris philosophis ille abesset; & quid sentiebat, accuratissimè literis mandavit. Is enim mihi auctor fuit, ut divino cultui nullam rem comparandam esse ducerem. Quare inferebat nullum magis fidei nostræ argumentum esse, quàm quod omnes homines aliquid de divinitate senserint. Multa præterea his addebat, quæ per te melius ipse intelliges. Mitto ergo ad te librum Basilii, quem ubi perlegeris, scio te illi homini maximam habiturum gratiam, quod tibi hanc viam ad bene, beatèque vivendum aperuit. Cupio tamen per tuas literas intelligere, quid de sententiis suis judices, & quantum lectio ejus tibi profuerit. Vale.

II. Li-

II.

LIbrum Basilii vestri perlegi, in quo non minus suavitatis, quàm sententiarum gravitatis inveni. Nunquam putassem in homine Græco fuisse tantum peritiæ ad hunc nostrum divinum cultum. Nam etsi Græcis hominibus in his disciplinis, quæ ad mores pertinent, plurimum semper attribuerim; tamen in rerum divinarum cognitione, longè illis nostros homines præstare non injuriâ videbar mihi judicare. Tantum autem effecit repetita lectio hujus libelli, ut illos in hoc genere nostris penè pares judicem. Quid enim sapientius de altissimis rebus dici, aut excogitari potest, quàm ea, quæ cum à Platone, deo, ut illi ajunt, philosophorum, tum ab iis, qui deinceps illum sequuti sunt, & sæpe disputata, & nonnunquam prudentissimè ab eis conscripta fuerunt. Sed hæc nihil ad te, cui non minus omnes, qui in aliquo genere doctrinæ apud Græcos floruerunt, quàm nostri Latini, auctores semper notissimi, & familiares fuerunt. Quam verò legendo Basilium vestrum profecerim, malo te ab aliis, quàm à me intelligere. Nunquam tamen fui ad bene de me sperandum erectior, quàm hodierno die. Mulra sunt, quæ me in eo libro delectant; sed hoc maximè, quod illud genus dicendi tantum suavitatis, & modestiæ habet, ut nihil supra. Vix enim unquam de manibus meis excidit; sed cùm eo satis imbutus, & eruditior factus ero, curabo, ut primum illum ad te transmittam. Vale.

I.

QUod ad te scribo, maximè ad divinum cultum attinet: de quo si ita sentis, ut puto, bene est; si verò alia in sententia esses, brevi cognosces, quantum à te dissentiam. Ego enim sic de religione judico: omnes qui ad illam confugiunt, ut se dent inertiæ, & languori, non solùm hos non religiosorum, verùm etiam sacrilegorum numero habendos esse. Qui verò ambitioni serviunt, aut voluptatibus, hi divinum cul-

cultum ita prostituerunt, ut nulla sit major pestis inter homines adhuc orta. Tu verò quid de religione sentias, etiam, atque etiam videbis. Ego enim sic judico aliquanto melius esse à religione abstinere, quàm ad illam, ejus rei gratia, ad quam fuit à nostris majoribus primum tradita, non ut oportet, accedere. Si ergo vis factum tuum ab eis probari, qui tibi maximè erant contrarii, cùm velles religionem profiteri, non mediocri virtute tibi opus est. Illi quidem non tibi satis fidebant, cùm id futurum dicerent, ut neque constantiam esses in hac re habiturus, neque modestiam; quare, si ille tuus animus refrixerit, qui ipso initio ardentissimus fuit, ostendes omnem illorum timorem verum fuisse, & eam nomini tuo maculam generabis, quæ nunquam abs te aboleri poterit. Illud ergo tecum sæpe cogitabis, cæteris in rebus constantiam probari, in religione verò etiam necessariam esse. Quam unam virtutem non erit tibi difficile consequi, si te otio, & remissioni non dederis; nam cùm hæc vitia in omni vita sint fugienda, certè in homine religioso maximè notantur. Tu quid tibi conveniat, etiam, atque etiam videbis. Ego te amabo, si confirmaveris judicium, quod de te feci: si minus habebis me tibi summum adversarium, qui te plurimum ad hanc vitam ante omnes hortatus fui. Vale.

II.

ET religionem probo, & te maximè amo, qui mihi auctor atque hortator in ea re fuisti; nec est aliud, quod magis in omni re me delectet, quàm servare constantiam in rebus optimis, atque honestissimis. Quare si ullam pro me solicitudinem sumpsisti, quæso te per nostram amicitiam, quæ ab ineunte ætate incœpit, ut eam deponas; & plus mihi in hac re credas, quàm his, qui mihi hoc propositum quotidie conantur excutere. Si quid autem erit, in quo tu me de via errantem videris, malo tuas contumelias, & redargutiones audire, quàm ab his laudari, qui me in præsentia commendant, in absentia verò non cessant suis maledictis lacerare, atque minuere.

Quod

Quod iniquo animo perferrem, nisi hæc vetus esset consuetudo; semper enim fuerunt, nec in futurum deerunt homines, qui sibi voluptati ducant, quos alicui bono studio deditos vident, famâ, & bona opinione spoliare, & semper aliquam falsam fabulam confingere, & spargere vulgo varios rumores, à quibus abstinere non est facile; multa quidem persimilia habent, neque unquam deprehenduntur, nisi postquam nocuerint. Hæc ad te non scribo sinè causa. Quanquam summâ in me utaris modestiâ, neque quemquam in tuis literis nomines; tamen quamprimum tuas literas legi, statim intellexi, quo ex fonte omnia manarent; tu verò si charum me habes, non plus his hominibus credas, quàm & vita mea, & ipsa dicta, & facta verbis eorum consentiant. Non tamen desinas sæpe me adhortari, atque admonere, sicut facis, ad religionem observandam, & ad retinendam constantiam, atque modestiam in tota vita mea, etiamsi malè de me tibi referatur. Quod si feceris verè à te amari, & maximè ex animo coli me judicabo. Vale.

L.

SCribo ad te de religione, quæ una res semper à sapientissimis hominibus judicata est prorsus nostrâ curâ, ac nostro studio dignissima; neque enim Romanus Populus rerum potitus esset, neque dictus Gentium omnium, atque Nationum Princeps, nisi religionem omni Imperio, ac omnibus rebus prætulisset. Quod si etiam, qui falsam religionem pro vera coluerunt, nunquam arbitrati sunt suum Imperium, aut coalescere tantum potuisse, aut postquam adultum fuit, tamdiu stetisse, nisi bonis auspiciis, ac divino cultu omnia eorum facta etiam minima priùs initiata essent; quid nos arbitrari convenit, quibus vera, ac immortalis religio à nostris majoribus priùs probata, & postea nobis optima ratione tradita, & conscripta fuit? Idemque quod Romanus Populus, Athenienses, deinde Sparthani censuerunt, qui Principatum Græciæ diù obtinuerant; putaverunt enim nihil esse, quod magis homines ad humanitatem converteret, quam si deos ti-

os timerent, atque vererentur. Quod bene, ac feliciter nonnulli ex Imperatoribus nostris veræ fidei sectatores in rebus pacis, & belli animadverterunt. Nam quamdiu ad divinum cultum pacem, & bellum retulerunt, omnia illis prospere cesserunt: ita etiam ut pro eorum victoria sæpe numero elementa, & ipsa rerum natura pugnaverint. Theodosius jure optimo inter divos Cæsares numerandus: cùm omnia bella divinis auspiciis gereret, ac nomen unius, atque immortalis Dei signis ac vexillis inscriptum deferret: non solùm homines, & arma, sed etiam ipsos ventos auxiliatores habuisse legitur. Magna sunt, quæ Constantino primo Imperatori Christiano divinitùs concessa, & attributa fuerunt: quæ si quis attentiùs secum voluerit considerare, nemo est, qui non facilè debeat ad amorem, studiumque divinarum rerum non solùm concitari, sed etiam animo vehementer inflammari. Hæc ego cùm lego, incredibile est, quantus me rerum divinarum ardor habeat; sentio enim totam mentem innovari, & longè alium mihi esse animum, quàm olim; sed maximè cupio te ad hæc studia, & adjutorem, & socium habere. Fuissem autem in scribendo prolixior, nisi sperarem te brevi affuturum: quod ut facias vehementer rogo. Spero enim nos de multis rebus eam deliberationem, consiliumque habituros, quæ nos ab his curis, & molestiis extricent, in quibus dudum sinè spe exeundi fuimus. Vale.

II.

Literæ tuæ incredibili voluptate me affecerunt; nunquam enim majori studio rerum divinarum inflammatus fui, quàm postquam epistolam tuam legi, in qua commendas religionem; & eo loco reponis, ut illa sit omnibus rebus anteferenda. Ego verò, etsi de divino cultu non mediocriter sentirem, & eos in primis laudarem, qui omnibus posthabitis, illi se in totum ex animo dederant; nondum tamen tanta ejus rei admiratio me habebat, ut illam optarem profiteri. Nunc verò nedum cupio, sed jam etiam ardeo ita me illi tradere, ut nihil possit in vita esse, quod satis valeat me sinè illa delectare. Cupio itaque me tibi

socium, atque participem juugi. Olim alia ratio, atque institutio vitæ mihi fuit, quamdiu uxor, liberi, ac parentes fuerunt; nec animus unquam ad eam fuit; nec si fuisset, id mihi salva pietate licuisset. Nunc autem cum omnibus ferè necessariis morte ipsorum privatus sim, & eos amiserim, quorum causa juvabat me omnes molestias ferre (quanquam si te novi, etiam me antecedas) spero propediem apud te esse. Interim sarcinulas, ut ajunt, componam; & quo liberior sim, atque expeditior ad illud genus vitæ, quod maximè animo amplector, ita me extricabo ab iis impedimentis, quæ me hucusque vinctum detinuerunt: quia nulla major erit mihi cura, quàm ut de nulla re, nisi divina curem. Vale.

I.

SI quid est, quod ullo tempore apud te magno studio contenderim; nunc à te hoc etiam, atque etiam exigo, ut pro nostra amicitia legas attentissimè ea, de quibus hodierno die ad te scribo. Sæpe, ut scis, te admonui, ut sententiam tuam non negligeres, prospiceresque tibi in futurum: tu verò id negligentiùs adhuc tulisti. Sed, nisi tibi advigilaveris, video non longè tibi abesse periculum. Ita enim de te narravit mihi Claudius homo perantiquus tuæ familiæ amicus, & qui familiarissimus fuit patri tuo, quoad vixit; nam inquit, te neque modesto sumptu, neque honestis hominibus uti circumventum dolo, atque insidiis eorum, qui tecum vivunt, & quorum consilio in omnibus rebus uteris, qui deditâ operâ subornaverunt L. Syllam hominem divitem, & qui plurimum in tua Civitate potest. Is eorum factione tibi litem movebit de bonis paternis. Illi verò scrupulum tibi injicient, & persuadebunt, ut eorum fidei tabulas bonorum tuorum committas, quo liberiùs, ac faciliùs possint tibi in causa tua patrocinari, idest bona tua diripere, & expilare: quod si à te factum fuerit, planè video te exclusum esse. Noli ergo si me amas, imò si te charum habes, te committere hujusmodi hominibus, quorum omnis oratio blanda est; acta verò aut insidiarum plena, aut ab eorum oratione longè diffidentia.

Cogor

Cogor enim de salute tua, ac de omnibus fortunis tuis solicitus esse: quod minimè facerem, nisi te maximè colerem. Tu verò id mihi concedas, ne minorem de te ipso curam geras, quàm illi, qui te salvum esse, ac res tuas incolumes valde optant. Vale.

I I.

TAbellarius nuper ad me detulit literas tuas; mones autem me pro tua benevolentia, ne fortunas meas credam iis hominibus, cùm quibus assiduè conversor. Facis quidem amicè, nec à tua consuetudine recedis; sed Claudius, quem suspectum habes, plura tibi de me retulit, quàm ego cognoscam. Vereor, ne hoc magis aliquo odio, quàm recto animo faciat; non potest enim æquo animo ferre, quod omnia suo arbitrio, ut olim non verset. De me multa confingit: neminem non suspectum habet, qui aliquid apud me vel consuetudine, vel gratia possit. Præterea nimis illi dolent oculi, quoties videt à me quemquam ex meis æqualibus magis, quàm se diligi. Sed non efficiet, ut amicos pro inimicis habeam: quia, si tales insidiæ, ac machinamenta ab illis contra me instruuntur, ut ad te nuper detulit, non poterit hæc res diù latere; & ero maximo animo intentus, si aliquo signo, ac conjecturâ dolus eorum à me deprehendi poterit. Si verò nihil hujusmodi ab iis excogitatum fuerit, aut confictum; quid aliud credendum est hunc hominem voluisse, quàm ut à se uno omnia more antiquo versentur; nam si redoleret antiquam familiaritatem, & veteris benevolentiæ, quam habuit cum patre meo, reminisceretur, novos amicos potiùs mihi faceret, quàm consuetos abigeret. Sed de hoc satis. Plura enim ad te de illo scribam, si comperero falsa esse ea, quæ nuper tibi narravit; non tamen interim ita illis hominibus confidam, quos apud te de me insimulavit: ne in re nostra quisquam aut negligentem, aut minus attentum videat. Vale.

I

NIhil est, quod à te mihi gratius fieri possit, quàm ut te semper attentissimum præbeas. Sæpe ad te scripsi, ne velis in tua re negligens esse, aut minus cautus, quàm oportet; sed mea verba, nescio quomodo adhuc pro joco, âtque ludo habuisti: nec videris curare, quid ego, aut ceteri amici de te opinentur. Has ad te literas utilissimas dare constitui, quibus si obsecutus fueris, tibi uni bene consules; si verò perseveraveris pergere, quò cœpisti, consilium non est pro tua stultitia me ipsum cruciari animo. Ego verò, ut ajunt, in portu navigo: tibi crede, iste ludus agitur. Scis jam annum tibi tertium præteriisse, postquam Patavium literarum causa profectus fuisti; quid egeris hoc toto tempore, quantumve profeceris, non latet amicos tuos. Utinam hæc esset summa jactura, quæ tamen ad opes pertinet. Illud multò deterius est, quod hoc totum tempus tantum inter digitos fluxit; nec intelligis multos ex æqualibus tuis jam egregiè doctos, atque eruditos esse. Si te aliquando literis meis reprehendi, & quid de te cives tui sentiant, scripsi; dicis me fabulas tibi narrare, & esse nimis gravem, atque molestum: nec satis attendere, quid ætas adolescentium ferat. Nunc verò, ne te non admonitum à me dicas, scribo omnes amicos, atque necessarios tuos à te aversos esse, neque ullam rerum tuarum deinceps velle curam agere. Ego adhuc resto, quem ut video, à tuo amore, & benevolentia extrudes. Non possum tamen non dolere, & non vehementer angi, quia eum, quem tantum dilexi, videam cùm summo dedecore, & infamia in patriam rediturum: quæ omnia ventura tibi non citiùs intelliges, quam re ipsa experieris. Hæc ita velim mihi credas, ut ex oraculo sacri Apollinis non certiùs editum putes. Vale.

II.

QUid egerim, nemo novit melius, quàm ego ipse; nec est alius, qui si malè vixi, pro me deprecetur. Semper hujusmodi

modi cantilenas ad me ſcribis: non vacas ſtudio: noctu per adulteria pergis: confringis oſtia: hunc pulſas: illi contumelioſus es; & multa hujuſmodi, quæ ne patientiſſimus quidem poſſet æquo animo ferre. Neſcio, quare mihi toties iraſceris, & maximè cùm harum rerum, niſi quantum ætas, & conſuetudo juvenum affert, mihi non ſim conſcius: nihil facio præter morem aliorum. Quod ſi non multum his annis profeci, & multis ex numero æqualium meorum inferior tibi videor; ſcito non omnes eodem eſſe ingenio, nec eadem habere ad diſcendum adjumenta. Sed ubi animum ad bona ſtudia vocavero, ita ego omnem morem corrigam, ut non tantum ſequi eos, qui me anteceſſerunt, videar, ſed etiam præcurrere. Quare nolo, ut tantum de me deſperes; nec omnia credas, quæ de moribus meis ad te ſcribuntur. Quam rectè autem amici mei curam eam depoſuerunt, quam olim ſuſceperant, fortè aliquando intelligent, cum eò me veniſſe videbunt, quò nunquam perventurum judicaverint. Tibi verò maximas gratias haberem, ſi paulò modeſtiùs me corrigeres: quanquam paternè à te omnia dici ſcio. Curabis autem, ſi tibi videbitur, omnia mea, ut olim feciſti; & ego dabo interim operam, ut me talem efficiam, cui inimici mei invideant, & amici congratulentur. Vale.

I.

SI ullum apud te locum preces meæ unquam habituræ ſunt, à te majorem in modum quæſo, ut has literas ſumma cùm attentione legas; & perſuadeas tibi non odio, non irâ, non invidiâ, hoc à me tibi ſcribi; ſed pro noſtra amicitia me negotium tuum agere. Procuratores, quos rebus tuis præpoſueras, tibi verba dant; alios enim fingunt, qui tibi aliquid debent, ſolvendo non eſſe; alios aufugiſſe: cùm aliis paciſcuntur; & aut tempus differunt, aut ſummæ æris, quo tibi tenentur, aliquam partem detrahunt. Tu quotidiè pauperior es, illi verò locupletantur. Non poſſum hoc tacere, cùm tui miſereantur amici: alii te pecudem appellant, quia gaudeas iis, qui te aſſiduè corrodunt. Nec ſolùm doleo, cùm tua direptum iri video; ſed etiam ſto-

machor

machor, quod â multis contemneris. Scio te, & sermone multorum, & literis meis non semel admonitum esse; sed nondum voluisse aliquid de perfidia tuorum procuratorum credere. Volui iterum omnia ad te scribere, ne tum expergiscaris, cùm de rebus tuis actum erit. Si mihi fidem habueris, gaudebo medius fidiùs magis tua, quàm mea causa; quod si in opinione tua perstabis, ego meo in te officio perfunctus ero, tu verò lues. Vale.

II.

Literas tuas diligenter perlegi, intellexique te valde amare me, & tantum pro commodis meis laborasse. Quod auautem visus sim nimis difficilis ad ea, quæ quotidie mihi nunciabantur de perfidia meorum procuratorum, scito non me posse facilè induci, ut ab his non credam me amari, quos ipse maximè diligo. Nam si peccandum est, malo potiùs decipi aliquo meo incommodo, quàm alios non credam in me bono esse animo, atque fidem iis non habere, qui se amicos esse ostendunt; sed cognito errore, diutius in eo perseverare neque probo, neque laudo. Expergiscar ergo serò potius, quàm nunquam, & ut spero non post multos hos dies ad procuratores meos veniam: ponam cum eis rationem, & omnia cognoscam, quæ ab illis in gestione negotiorum meorum à prima die usque in præsentem acta fuerunt; qui si præter æquum, & bonum malè gesserint negotium, repetam ab eis, quidquid de summa rerum mearum abstraxerunt; nec patiar eos diutius negotiari. Illud quæso te, ac etiam majorem in modum rogo, ut quidquid contra illos conjecturæ ferre potueris, omnia instructa, parataque habeas, ne sinè causa præsumpsisse contra eos videar. Idem velim omnes amicos nostros adhorteris, qui sæpe de eadem re me admonuerunt; sed cave, ne procuratores quidquam horum priùs odorentur, quàm ego præsens fuero. Vale.

I. Ha-

I.

HAbeo tibi immortales gratias, si ea, quæ ad te scribo illis oculis, & illo animo perlegeris, quibus assoles, cùm aliquid à te attentissimè fieri solet. Marcus Metellus meus necessarius, & tibi familiaris conflictatur partim ab inimicis, suis, partim ab invidis hominibus; & eò jam perductus est conspiratione eorum, ut fortunam suam, quam adhuc florentissimam possedit, non possit diu retinere, nisi tu causam, & defensionem ejus suscipias. Certum habeo non deesse, qui studeant ab hoc homine te alienum reddere. Multa fingunt, ut te sibi non amicum faciant. Sed tuum erit à tua humanitate non discedere, & potius naturam tuam sequi, quàm eorum studia: quibus neque pietas tua, neque modestia, neque reverentia morum unquam placuit. Ipse tibi se commendat, rogatque, ut fortunas suas tuearis. Ego verò pro causa ejus ferè magis laboro, quam si mea res ageretur. Quare te maximè exoratum volo, ut cum tu ipse semper nobilitatis defensor fueris, huic homini non ignobili faveas; judicesque nullam ex tuis laudibus majorem esse, quam si à te homine ornatissimo, atque amplissimo causa sua defensa fuerit. Nec has putes aut illius tantùm, aut meas preces esse; nemo vir bonus est in Civitate, qui non idem à te maximè velit; si enim causam hujus sumpseris, incredibile est, quantam gratiam apud omnes bonos inventurus sis. Vale.

II.

ETsi Metellus noster satis causam suam mihi commendet, tamen literæ tuæ multò commendabiliorem illum fecerunt. Suscepi itaque causam ejus, nec ullum finem studiis meis in illum priùs faciam, quàm eum absolutum videro. Video enim factione hominum improborum magis, quàm æquitate, suas fortunas impeti. Sed nihil cogitaverunt. Si non potero consilia eorum discutere, frangam certè audaciam suam; nec patiar ho-

hominem nobilem à civibus deterrimis oppressum iri. Novi ego multos ab iis missos, qui me inflammarent odiis contra ipsum: qui non solùm nihil profecerunt, sed à me turpiter, & contumeliosè dimissi sunt. Non sum ille, qui quolibet vento huc, & illuc impellar. Altiores semper judicavi amicitiam radices habere, quàm ut qualibet causa tollatur. Quod ad amicum nostrum pertinet, illud tibi polliceor, neque industriam meam, neque officium sibi defuturum. De qua re ad te plura scriberem, nisi sperarem omnia melius suis literis brevi intellecturum. Vale.

I.

QUid adhuc in causa tua Judices egerint, satis arbitror ab his hominibus renunciatum tibi, qui quotidie à nobis ad te veniunt. Postridie autem cætera de tota re ad te perscribam, & grata ut puto; nam cùm nudius quartus Judices protribunali sedissent, examinassentque diligenter omnia, illud responderunt, sententiam, nisi alias adversarii tui probationes afferrent, secundùm te esse laturos. Sed cùm nihil, nisi nugatorium postea illi attulerint, tum ex communi consensu ferendæ sententiæ tempus statuerunt, quæ cùm lata fuerit, tu à me statim certior fies. De negotio argenti, quod mihi olim commiseras, scito nihil adhuc esse factum; negant enim necessarii tui, te absente, rem posse transigi; ego verò sponsionem pro te feci, & præstando cautionem eis obtuli. Illi verò nunquam se numeraturos pecuniam affirmant, nisi te præsente instrumenta conficiantur. Hæc ad te scribo, ut si quid aliud vis me hac in re facturum, per tuas literas significes: aut tu ipse accedas, ut rem tuam ipsis præsentibus conficias. Vale.

II.

QUæ de mea causa scribis, etsi hæc semper de iis Judicibus mihi pollicitus fueram, magna tamen voluptate me affecerunt. Sed tu vide, ut curam, & studium, quod pro

pro me in ea causa suscepisti, non deponas: ne aliquâ meâ causâ, vel negligentiâ patiar sententiam, quam in manibus propè habemus, vel mutari, vel differri. Scis enim ferè nihil periculosius esse judiciis, & oportere omnia suspecta habere, quæ jure civili definiuntur; cùm nulla reperiatur lex, quæ, si homines, qui periti in jure dicuntur, ingenium accommodaverint, non possit in disputando huc, & illuc trahi. Instabis ergo, nec priùs conquiesces, quàm ea manu tenebis, quæ adhuc sola in spe habemus. Quod autem de negotio argenti ad me scribis, valde me perturbavit, nec satis possum intelligere, qua ratione hoc à meis necessariis factitatum fuerit, ut me verbis suis eludant: nam hoc modo putant se æs alienum persolvere; sed faciam, intelligant nihil se cogitasse. Judicant enim per occupationem non mihi licere, quod eâ causâ ad eos accedam; ego verò, etsi perincommodè ex Urbe discedam, constitui potiùs omnia posthabere, quàm ab iis ludificari, ad quos sæpe multa ornamenta, atque adjumenta detuli. Quare de hac re amplius eos non interpelles, sed rem integram in meum adventum reservabis. Vale.

I.

SCripsi de bello conficiendo, de annona comparanda, & pecuniis persolvendis militibus ad Quæstores nostros. Quod verò nunc agitatur, non potest expediri, nisi priùs fiat id, quod quale sit, dicam. Omnes ad te unum sua consilia referunt, tuamque auctoritatem maximè attendunt. Constitui itaque maturiùs de hac re tecum deliberare. Sed cùm id neque per alium, neque per literas possit transigi, non gravaberis ad me venire: duo enim eodem itinere conficies; nam & officium tuum, quod vehementer ab omnibus desideratur, Reipublicæ præstabis, & multa expedies, quæ sunt inter nos hoc tempore peragenda. Pluribus verbis te ad hanc rem excitarem, nisi jam iter ad nos te agere confiderem. Vale.

II.

QUæ adhuc ſunt à te pro noſtra Republica perfecta, maximè commendo. Utinam omnes, qui in ea verſantur, eo animo in conſervanda, atque exaugenda patria eſſent, quo ſemper fuiſti; ſed de hoc plura in Senatu verba faciam, ſi quando à me inter Patres Conſcriptos ſententia erit dicenda pro iis, qui optimè de Republica meriti ſunt. Venio ad ea, quæ ſcribis, neque per alium, neque per literas poſſe tranſigi; & propterea me hortaris, quod meum adventum maturem. Vellem omnia cùm Reipublicæ cauſa, tum etiam pro perpetua in te benevolentia mea, vel conſilio, vel operâ meâ poſſent bene patriæ noſtræ evenire, aut uſui tuo eſſe: quanquam admirer, quæ poſſit res eſſe, in qua tantopere officium meum deſideretur. Sed poſteaquam tantum operam meam, atque ſtudium in Rempublicam à civibus noſtris expeti ſignificas, non differam ultra acceſſum meum. Scio enim te non ſinè cauſa, ut ita faciam, ad me ſcripſiſſe. Non poſſum fruſtrà hoc iter agere, modò te incolumem ſalvâ Republicâ inveniam. Vale.

I.

MUlta ſunt, de quibus, ſi mihi per occupationes meas licuiſſet, te in re tua pluribus verbis admonuiſſem; ſed quia ad ea omnia mihi non otium fuit, ſatis erit huic tempori de ſtudiis tuis, de modeſtia, atque humanitate, qua ratione illis utaris, conſilium meum tibi aperire. Mea quidem ſententia fuit, item & omnium Philoſophorum ſemper unam rem optimè ab uno agi; nec oportere ingenium noſtrum, cùm unum ſit, rebus pluribus ſimul intentum eſſe. Illud autem video neminem ferè hac noſtra ætate inveniri, qui diverſa ſtudia eodem tempore non ſequatur: non quo magis proficiant, ſed ut hominibus doctiores videantur. Mihi verò cùm in omnibus rebus, tùm maximè in diſciplinis ſemper maximo odio fuit ambitio; nec eorum opinionem probo, qui ſe malunt videri, quàm eſſe.

Quod

Quod vitium hodierno die ita usitatum est, & frequens, ut nemo sit, qui non magis ad opinionem multorum, quàm ad veritatem studia sua referat. Tu verò, qui bene à natura institutus mihi vidêris, magis curabis, quid de studiis tuis sentias, quàm quid alii judicent. Nam plurimum refert, an vera laus de nobis prædicetur, an falsa, & inanis sit gloria nostra; illa enim suas habet radices: ista verò potiùs hominum sermone fulta est, quàm suis viribus. Cogita ergo non posse ullius hominis famam diuturnam esse, quæ nullâ, aut verâ, aut honestâ causâ constat. Nec est quod æmulatione tuorum æqualium ducaris: qui etsi pluribus artibus uno tempore studeant: non tamen illis inferior eris, si tu unam bene didiceris. Non tamen inhumanum te illis præbeas; fieri enim potest, ut cùm modestia tuam dignitatem, ac mores tuearis; plura sunt, quæ tua cogitatione invenire poteris,: quibus omnia, quæ à te fient, etsi diversa ab aliis sint, tamen certa ratione à te facta esse tueri poteris: Hæc mandata, cùm adhuc puer essem, olim à patre meo audieram; hæc eadem nunc ad te ipsum, quem loco filii habeo, libenter perscribo: quæ si studio tuo, & virtute consequêris, ego tuo profectu maximè lætabor. Vale.

II.

NUnquam literas tuas lego, quin animo voluptatem percipiam; semper enim aliquam egregiam utilitatem in illis comperio: quoniam vel consulendo, vel admonendo, id efficis, ut me doctiorem, ac meliorem in dies reddas. Sed incredibile est, quâm ex literæ me delectaverint, quæ per tabellarium tuum mihi redditæ fuerunt. Nam, ut paternè ad me scribis, ita antiquam sapientiam redolent: nec sum is, quem tanta ambitio delectet, ut non pluris faciam judicium tuum, quàm vulgi opinionem. Omnibus ergo posthabitis, in animo est, unam tantum sequi artem, nec uno, & eodem tempore diversarum rerum studia complecti: quod, qui faciunt, nunquam satis sibi proficiunt. Cùm autem, quantum tibi videbitur, in una re profecero, tunc cæteris studiis operam dabo. Nec vagabor modò in hoc, modò in

in illo genere, nisi prius, quantum satis erit, hausero mihi ex fontibus illius artis, cui laborem, & ingenium impendero. Quod autem de modestia, & humanitate cum æqualibus meis habenda ad me scribis, id tanto studio perficiam, ut nulla novitate vitæ discedere ab ipsis videar. Et spero mihi bene in futurum. Nam quominus ambitiosus in studiis meis fuero, eo plus gratiæ, ac benevolentiæ apud omnes consequar. Aliud non est, quod ad te scribam, nisi quòd me literis tuis admoneas; quoties enim ipsas lego, videor mihi tecum esse, & loqui. Vale.

I.

QUantum omnes præsentiam, & officium tuum expectent, ex hoc potes cogitare, quod etiam inimici tui maximè in gratiam tuam redire exoptant. Quam rem si neglexeris: nec famæ tuæ consules, & omnium civium tuorum expectationem decipies; nam ita se res habet, ut etiam facultas si tibi ad hoc non esset, nemini tamen idipsum persuadere possis. Elaborandum est itaque, & toto animo incumbendum, ut voluntati tuorum civium satisfacias; nihil certè natura tua melius habere potest, neque industria laudabilius, quàm ut te hominibus præbeas, & ea velis, quæ ab omnibus desiderari intelliges. Est enim præclarè à Stoicis dictum: omnia in terris hominum causa genita esse; homines verò hominum gratia, ut mutuo inter se officio alter alteri suum studium accommodet. Nec aut labor, aut periculum ab ea re nos deterreat. Nam aut nulla alia est ad immortalitatem via, aut maximè in hoc est reposita, ut pro salute bonorum, pro causis amicorum, nullis molestiis frangamur; præbeamusque non solùm illis, quos amare, aut tueri debemus, nos ipsos placabiles, sed etiam inimicis exorabiles. Si memineris, quantùm unusquisque nostrum debeat patriæ; gloriabor tum; & tibi valde congratulabor, si intellexero literas meas aliquid ingenio tuo, atque virtuti adjecisse, quo maturiùs omnia, quæ à te vides magno studio expeti, non minori perficias. Vale.

II.

NIsi Reipublicæ, & amicis satis à me factum putarem, non certè expectassem, ut me in ea re admoneres, quæ cùm cæteris honesta sit, mihi etiam necessaria esset; sed cùm ætatem meam in Rempublicam consumpserim, neque aut labores ullos, aut pericula pro illa unquam defugerim, videbar mihi sinè injuria patriæ, aliquando in otium, tanquam in aliquem tutum vitæ nostræ portum, me contulisse. Et erat hoc etiam ab omnibus civibus, & necessariis meis concedendum: ut qui diu in mari navigaveram, tandem ipso in portu me componerem. Sed est ut in cæteris rebus, ita in amicitia, & charitate patriæ nimia quædam cupiditas, & desiderium hominum, cui nunquam satisfieri potest. Nescio quid sibi amplius velint vel patria, vel amici, nisi ut iterum antiquas animi molestias repetam; & cùm adhuc aliquo tempore possim mihi vivere, videar manus mihi intulisse. Noli ergo, si me amas, ad eam rem adhortari, quæ nec huic ætati, nec studiis jam meis convenit. Satis enim præsidii nostra Respublica habebit, si consiliis eorum civium, quos habet, uti volet; mihi autem quies pro antiquis in Republica meritis parta esse debet. Tu verò absentis amici causam apud cives defendes, & majores tibi gratias habebo, quàm si otium meum interpellaveris. Vale.

I.

QUalem in gerendis Magistratibus me præbuerim, volo potiùs sit aliorum, quàm meum judicium. Illud verò non dubito ad te scribere, nunquam me amicitiam cujusquam, neque gratiam tanti fecisse, quin leges, & æquitatem omni privatæ causæ prætulerim. Sed illud scio neminem posse tam subducta ratione vivere, ut ejus officium omnibus placeat, & neminem offendat; nam cùm in sententiis ferendis uni parti faveamus, necesse est, ut alteram lædamus. Illud autem satis mihi erit, si leges, & jura Civitatis à me conservata fuerint. Quid

cæteri de me tibi deferant, ipsi videant: ego conscientiâ meâ utar. Tu verò, qui sapis, & similem aliquando procellam expertus es, pro tua sapientia videbis, quid hujusmodi hominibus credendum sit. Si quid autem erit, quod suspicionem aliquam de me tibi afferat, scribe; & ego te, ut spero, ab omni suspicione eximam. Vale.

II.

ETsi de officio tuo nunquam dubitaverim, magnam tamen ex literis tuis voluptatem percepi. Non ergo tantum causâ meâ lætor, quàm aliorum; quòd dignitatem tuam in his literis tueris; non enim omnes idem, quod ego, de tua integritate existimant. Et sunt adeò variæ, ac multiplices hominum voluntates, ut etiamsi vita nostra sit omnibus notissima, non tamen sit ab omnibus æquè probata: quem locum ulterius non prosequor: cujus erroris causam meliùs intelliges, quàm ego ipse, qui ad te scribo. Gaudeo itaque, ut illuc redeam, unde orsus fui, te ista ad me scripsisse; ac te maximè hortor, ut quò magis famæ tuæ detrahi intelliges, eò constantior sis in omnibus causis, quæ à te aut secundum leges nostras, aut ex æquo, & bono, vel cognoscendæ, vel judicandæ erunt. Ego enim ita de me judico, ut nihil à te putem contra morem majorum, aut æquitatem posse fieri. Vale.

I.

QUoties de officio meo scribo, rem maximè incongruam rebus majoribus meis facio. Sed quia multa sunt tempora, quibus etiam id à sapiente est necessariò faciendum; puto vos facilè daturos mihi veniam, si rationem meæ dignitatis habuero: & maximè adversùs eos, qui nullâ modestiâ, aut humanitate possunt à me vinci, quin semper sæpe aliquam fabulam de me in populo spargant. Sperò vos omnes vitam meam, pro singulari prudentia vestra, recognituros. Cùm primum in hanc Urbem vestram advenissem, statim vidi alieno more, non meo vivendum mihi esse: deinceps omnia cogitavi, omnia feci, ac dixi,

dixi, quæ iis civibus placere, nullum verò offendere possent. Omnes ad me venientes admisi, neminem exclusi. Meam operam si quando fuit opus, nedum petentibus non negavi, sed etiam sæpe ultro obtuli. Sperabam autem his artibus multos mihi amicos comparasse. Nec ea res certè me fefellit, nisi plus invidi homines, quàm boni potuissent. Quid hoc loco egerint: quos rumores de me confinxerint, aliud non scribo; nisi quod pro amicis, multos fieri mihi inimicos intellexi. Plura de hac re ad vos non scribo, nisi ut modestiæ, ac humanitatis vestræ memineritis. Nolite ergo pati, ut apud vos homines sapientissimos plus invidia valeat, quàm æquitas; recordeminique vos huic officio à Republica præpositos, ut bonos viros in Civitate retineatis, & magis consideretis, quo quisque animo sit in Republica, quàm quibus majoribus apud vos natus. Vale.

II.

CUm in maximis occupationibus nostris tuæ literæ essent nobis redditæ, non statim potuimus ad te scribere. Sed postquam nobis per eas licuit, diligenter illas perlegimus. Sententia nostra est, nos velle eos in nostra Civitate plurimum posse, qui de nostris civibus melius merentur, nec patiemur, salvâ Republicâ, plus invidiam, quàm æquitatem valere. Si quid est, in quo judices te perpessum esse aliquam indignitatem, vel contumeliam; monemus te, atque hortamur, ne per literas, sed per te ipsum agas. Reperies certè nos pro tua dignitate promptissimos; nam sumus ii, qui Civitatem nostram bonis viris ornare potiùs volumus, quàm redundare malis civibus; nec ignoramus quid eos deceat, quibus, quo plura possit, nostra Respublica se commisit: nisi enim causæ tuæ defueris, nos neque tibi, neque Reipublicæ, aliquo officio, aut integritate deerimus. Vale.

I.

POssem ad te de mea constantia scribere, nisi ea res ambitiosa videretur. Tantùm dicam, nunquam ullum vitium majori

majori studio me fugisse, quàm in rebus agendis levitatem. Nam cum in omni vita, tum maximè in amore hominum, atque benevolentia, semper hoc vitium in primis accusavi. Ex quo magis miror, quid sibi velit apud te criminatio adversariorum meorum, qui inter cætera mihi illud objiciunt: nullam mihi fidem cum sociis esse, aut constantiam cum amicis valere. Dicant cujus amici causam unquam deseruerim, aut in quo fidem cuiquam fefellerim: cùm etiam sæpe in rebus adversis amicorum multa subierim pericula, neque unquam molestias ullas, aut labores pro iis defugerim. Sed video speraverunt apud te, qui non me satis notum haberes, fidem facturos. Sed mores tuos meo judicio, non satis intelligunt, si te judicant eis fore similem. Agant autem, ut velint, nec à sua consuetudine recedant. Tu verò, quod te dignum erit, cogitabis; & quantum alius alio præstet, sapienter tecum advertes. Vale.

II.

EGo te omni charitate, ac benevolentiâ prosequar; & ut animo ad te affectus sum nunquam possem immutare judicium, quod semel de te feci. Sed non possum non audire, quando aliquid per tuos inimicos, vel potiùs invidos de te mihi refertur: qui si intelligerent, quid gratiæ apud me consequantur, curarent aliis moribus, quàm illis se probatos esse. Mos gerendus est autem huic tempori, in quo sumus; nam & ii homines ferendi sunt, nec tamen propter eos à virtute, & amicitia discedendum. Nihil enim melius natura nostra potest habere, aut industria dignius consequi, quàm ut qui in aliqua opinione virtutis sunt positi, studeant maximè se dissimiles esse his, qui non possunt æquo animo bene de alio audire. Illud ergo in primis curabis, ut nihil magis velis, quàm te illis dissimilem esse, & ipsos tui: quod si feceris, nihil erit, quod de hujusmodi hominibus à te dubitandum sit. Vale.

I. Quod

I.

QUòd apud te, hoc tempore, dignitatis meæ rationem habeam, id me necessariò facere non procul à te aberit, si anteactam vitam meam longè semper ab ambitione fuisse reminisci volueris; sed non satis æquo animo possum ferre, nisi submisso, & ignavo; si in Magistratibus, & honoribus gerendis soli volunt in nostra Republica videri, qui sapientes sint, & omnia pro prudentia sua conficiant. Ego verò dolorem meum non possum dissimulare, quòd bene agendo nullam gratiam promereri possum. Sunt qui leviter hæc ferenda putent, ac dicant virtutem cum exceptione invidiæ hominibus datam esse, nec ullum velle in lauta parte videri, qui non possit invidiam fortiter pati: sed ubi res arbitrio meo subjicere liceret, libenter hanc sapientiam illis concederem, & mallem sinè invidia virtute uti, quàm cum invidia. Quòd si hæc pestis nulla ratione potest evitari, non facilè dixerim honorum, aut ambitionis causa, debere hominem in molestia semper esse; & famam suam ab invidis, quorum numerus non parvus est, quolibet loco impugnari. Quare nisi timerem potius à quadam humilitate animi, quàm ex molestia factum; cederem in præsentia ex ipsa Civitate hujusmodi hominibus, qui nullas contentiones fugiunt, ut cæteris dignitate præstare videantur. Tu, velim, dignitatem meam commendatam habeas, & pro sapientia tua partes meas, quantum poteris, contra potentiam illorum hominum tuearis. Vale.

II.

QUamvis de meo in te animo satis tibi persuasum esset; tamen ea scribam, quæ ad benevolentiam meam pertinebunt. Nollem tam submisso animo esses, aut tantum invidiam quorundam civium meorum timeres: nunquam magni viri in nostra Republica fuissent, si pro utilitate communi ullas contentiones, aut labores fugissent. Crede mihi non ii homines tantum possunt, quantum videri volunt in nostra Civitate posse.

Sed ubi intelligunt alios dignitatem suam, atque honores sibi vindicare, remittunt illos ingentes animos, quos temerè sibi assumpserant; & facilè patiuntur socios, ac adjutores sibi in hac administratione officiorum, & Magistratuum dari. Non dico ambitionis, & honorum oportere nos cupidos esse. Nam qui hoc faciunt, sæpe Rempublicam funditus evertunt; sed laudo in omnibus rebus honestis constantiam, & non deterreri quolibet momento à virtute. Qui verò sub nomine modestiæ languori, ac desidiæ se se dederunt, ii nec patriæ, nec sibi utiles cives reperiuntur. Noli ergo, si Rempublicam tibi charam habes, timere cujusquam hominis potentiam, cùm libenter dicas, ac facias, quidquid ad amplitudinem Civitatis accedere intelligas. Satis enim senties tibi præsidii esse apud illos, qui omnia more majorum constitui, ac decerni volunt. Si quid autem erit, in quo possim tibi auxilio esse, cognosces me tantum nostræ amicitiæ tribuere, quantum salva libertate à me fieri, excogitarique possit. Vale.

I.

NOn possum non commoveri, cùm ab hominibus, vel inimicis, vel invidis negligentiam pro Republica objici mihi video. Quis enim multis annis in Urbe nostra fuit, qui majores pro commodo patriæ contentiones suscepit, quàm ego ipse, qui nullum unquam pro Republica laborem, aut periculum fugi. Si ergo pudor aliquis in eis esset, puderet certè illos cives lacessere, qui nihil aliud agunt, quàm ut homines æqua libertate utantur. Sed nisi me insectari desinant, experientur me esse illum, qui soleo, quoties injuriâ lacessitus sum; neque hoc tantum meâ causâ, quàm Reipublicæ faciam. Juvat certè, cùm ad te scribo, omnia loqui liberè, quæ sentio. Non enim arbitror salutem meam à communi utilitate sejunctam esse; mallem tamen ipsi meliori animo essent. Non sum, crede mihi, ulciscendi cupidus. Quod si bono animo in Rempublicam fuerint, sentient majorem me dignitatis eorum, quàm injuriarum rationem habiturum. Vides, quis sit mihi animus; tu verò utrum fecerint, eris mihi, ut soles, ad hanc rem socius, atque adjutor. Vale.

II. Quan-

I I.

QUantum ſim literis tuis commotus, meliùs ab amicis, & à neceſſaris tuis intelliges, quàm ego ipſe ad te ſcribam. Nihil enim puto in noſtra Republica eſſe, quod ſit moleſtiùs ferendum, quàm pro benefactis noſtris malefacta referri; non tamen odio malorum noſtra innocentia eſt deponenda. Sed eò ſtudioſius in Rempublicam incumbendum, quò plures inveniuntur, qui vel invidia, vel alio dolore in noſtra ſtudia invehuntur: quem locum ulteriùs non proſequor, ne videar tuæ ſapientiæ, quæ ſumma eſt, diffidere. Modeſtiam verò tuam non ſatis poſſum pro tua dignitate, vel commendare, vel admirari. Quid enim ſanctius ab ullo noſtrûm poteſt fieri, quàm odia, quæ Reipublicæ causâ ſuſcepimus, ejuſdem Reipublicæ causâ deponere? Quidquid enim à te geſtum fuerit, habebis me ad omnia ſocium, atque adjutorem; nam ſive illi tibi reconciliati fuerint, ſive in ſententia ſua manſerint, nihil ſcio te ſinè cauſa facturum eſſe. Vale.

I.

PLurimum ſemper noſtram Rempublicam amavi; ſed nunquam magis, quàm hodierno die; nam cùm antea omni officio meo illa tantum non indigeret, non putabam tanto ſtudio in illam incumbendum. Nunc verò propter maximos bellorum motus, qui undique circumſonare videntur, cupio vehementer probare omnibus civibus meis, quâ benevolentiâ, atque amore ſum pro publica omnium ſalute. Utinam meliore caſu poſſem in ea cum labore, & periculo meo verſari. Sed poſtquam ita fortuna, quæ aliquando nobis fuit propitia, videtur rebus noſtris diuturnis invidêre; nunquam vivendi cupidior fui, quàm hoc tempore pro defenſione patriæ mori cupio. Conſtitui ergo, omnibus rebus meis poſthabitis, ad vos proficiſci, ut omnes intelligant, quis mihi ſit in patriam, & in omnes cives animus. Sed, dum rebus ad bellum conficiendum neceſſariis me inſtruo,

meas literas velim in Senatu recites, et de consiliis Patrum, ac de communi sententia eorum certiorem me facias. Vale.

II.

SI in nostram Rempublicam omnes eodem animo, quo tu, affecti essent, non solum periculum omne à patria nostra propulsaremus; verùm etiam ultro bellum inferremus hostibus nostris. Sed quò magis cæteri sunt pro salute ejus remissiores, eò gratior Patribus nostris fuit iste ingens, ac egregius animus, quo maximè hoc tempore uteris; recitatæ enim fuerunt in Senatu literæ tuæ summa cum lætitia, atque alacritate omnium. Nec ibi quisquam fuit, qui non magnis laudibus te extolleret, summaque cum benevolentia complecteretur. Hortantur autem te omnes, ut quamprimum opportunitas tibi aderit, non differas tuum adventum; est enim opus celeritate, cum malum nostrum in dies propius accedat, nec multos defensores habeamus; ita me ad te scribere Patres nostri voluerunt. Ego verò, si quid ad illorum auctoritatem potest accedere, id etiam, atque etiam quæso à te magnopere: ut cum Reipublicæ causa omnia feceris, tum pro nostra benevolentia, quæ ad summum pervenit, expeditionem tuam matures. Vale.

L.

DIspeream, nisi Rempublicam semper pluris feci, quàm aut me ipsum, aut meos liberos. Propterea non possum non iniquo animo ferre maledicta eorum: qui nihil aliud student, quàm quomodo in ea possim infamari. Tu, qui diù in illa versatus es, scis, quàm molestum sit non probari ea, quæ à nobis honorificè pro communi salute aliquo loco dicta sunt, aut egregiè facta. Gaudeo sapientia eorum, qui nulla ratione abstrahi à publicis commodis potuerunt, neque impediri, quominus semper de patria sua aliquid egregium, ac magnum cogitarent; sed nos ea virtute non sumus, ut exceptâ gratiâ, quam unusquisque nostrûm velut fructum, ac mercedem laborum suorum desiderat, non aliquando defatigemur. Nunquam enim, ut de me ipso dicam,

cam, tot labores, atque pericula pro Republica suscepissem, nisi ab iis facta mea commendarentur, pro quibus illa admisi; & essem certè remissior ad illa ipsa deinceps assumenda, si putarem beneficia ad ingratos cives perventura. Quis enim, hac mercede excepta, non mallet in pace sinè invidia vivere, quàm in assidua contentione cum molestia? Alius fortè, cùm ad maximas res gerendas major esset animus, aliud sentiret; ego verò ita sum institutus, ut quæ præter dignitatem accidunt, non satis possim æquo animo perferre. Expecto literas tuas, quibus intelligam, quid mihi sit inter tot perturbationes agendum; aut enim me consolaberis: aut ad omnia, quæ malè me habent, magno animo sustinenda tua exhortatione fortiorem facies. Vale.

II.

NOn possum dolorem tuum accusare, qui cum benefaciendo multos ad invidiam incitaveris, non potest nisi justè conceptus à te videri. Sed cùm habearis in omnibus rebus gerendis prudentissimus, magis cogitabis, quid Reipublicæ conferre deceat, quàm quod ingratos cives suscipere conveniat. Nemo enim potuit unquam Reipublicæ sapienter irasci; nec est ejus civis, qui primus velit, paucorum hominum odio, patriam suo præsidio desertam esse. Est, fateor, permolesta res, & iniquè ferenda, odium pro benevolentia consequi; & quos nostro devinctos beneficio speramus, eosdem nobis inimicos reddere. Sed ego nunquam tantam summis viris laudem attribuissem, nisi vidissem illos ulla ratione à charitate Reipublicæ unquam depelli potuisse. Ista vellem te cogitare animo, quoties horum hominum: qui tibi videntur præter æquum, & bonum nimis graves, atque infesti esse: maledicta magis te urgent, quàm possis æquo animo ferre. Scio tamen hæc nondum tibi pro tuo dolore licuisse. Ubi verò paulum ista perturbatio tua se remiserit, utêris ea virtute, ac modestia, qua soles in cæteris rebus, & magnis quidem uti. Nollem enim, ut gloriam, quam rectè factis consecutus fuisti, eorum causa deponeres, qui nihil magis intendunt, quàm ut bona existimatione te expolient. Meum autem consilium,

lium, ut aliquando concludam, eſt: quò magis ab aliis tua gloria impugnatur, eò ſtudioſiùs, & Reipublicæ, & bonæ famæ inſervias. Vale.

I.

QUomodo in periculis Reipublicæ me geſſerim, etſi tibi renunciatum eſſe non dubitem; tamen, quò certior de omnibus rebus fias, illud ad te ſcribo, nunquam majori virtute cum hoſte certatum eſſe, neque majori periculo, quàm his diebus, cùm apud inimicorum caſtra pugnatum fuit. Quod niſi noſtri milites ardentiſſimè in hoſtem irruiſſent, ac fortiſſimè pugnando ſeipſos objeciſſent telis hoſtium, certè victoria alterius partis fuiſſet. Novus enim exercitus noctu fuerat, nobis ignorantibus, in caſtra inimicorum admiſſus; die autem oriente, cùm ſigna ad caſtra hoſtium admoviſſemus, repente ex ipſis portis omnis eorum equitatus emiſſus fuit. Noſtri verò novitate rei perculſi, primo impetu, viſi ſunt ex acie cedere: quod uti à me intellectum fuit, ſtatim cœpi noſtros equites circuire, atque adhortari, ut memores patriæ eſſent, vellentque magis pro gloria, quàm pro vita dimicare. Juſſi autem partem noſtrorum equitum ſe ſuccenturiare. Tunc pugna acrior reſtituta eſt, & tantis viribus utrinque concurſum, ut uſque ad ſextam horam diei, æquo marte dimicatum fuerit. Noſtri pedites, qui jam periculo eſſent exempti, peditibus eorum incurſabant, equites equitibus; donec noſtra virtute paulatim vidimus aciem inimicorum pugnâ ſe ſubtrahere. Tunc via nobis aperta fuit ad victoriam; nec citius à bello deſtitimus, quàm fugando, atque cædendo fugientes, caſtra illorum ſimul invaſimus: quæ res multas Civitates ad ſocietatem noſtram induxit, multas etiam in fide confirmavit. Hæc omnia ad te breviter ſcripſi; nam de ſingulis, quæ à nobis non minus fortiter, quàm feliciter geſta fuerunt, doctior ab iis fies, qui huic bello interfuerunt, quibus ego literas meas cum mandatis ad te commiſi. Vale.

I I.

GAudeo medius fidius tum Reipublicæ causâ, tum etiam tuâ, quod bellum noſtræ Reipublicæ periculoſum confeciſti. Nam paulò ante, quàm tuæ ad nos literæ delatæ fuiſſent, rumor exortus fuerat, noſtros pedites ferè omnes cæſos, equites verò turpiſſimè ab hoſtibus noſtris fugatos : quæ res multum animos omnium civium perturbaverat. Sed poſtquam literis tuis, & ſermone eorum, qui ex caſtris huc veniebant, renunciatum eſt de victoria exercitus noſtri; incredibile eſt,quanta lętitia mentes omnium tenuerit. Nemo erat, qui cùm virtutem militum laudaſſet, non te maximè admiraretur : commendabatur tua diſciplina militaris,& auctoritas extollebatur. Illud verò mirum in modum omnes admirabantur,quod facta ex improviſo inimicorum eruptione, noſtris cedentibus, non ſolùm bellum reſtitueris, ſed etiam ipſos victores fortiſſimè pugnando in caſtra ipſa compuleris. Immortalitatem crede mihi hodierno die, & gloriam apud cives tuos conſecutus fuiſti; nec ullum opinione omnium tantum poteſt deinceps bellum patriæ ingruere, quod tua virtute non conficiatur. Quare te etiam, atque etiam hortor, & rogo, ut hunc animum, quem pro defenſione noſtræ Reipublicæ ſumpſiſti, non deponas; nec dubites, etiamſi pro patria moriendum eſſet, ullum periculum defugere. Nihil enim poteſt tibi accidere, quod ſi cum æternitate gloriæ comparandum fuerit, non modò parvum, ſed nullum omnino non debeat videri. Verùm quia hæc ſæpius à te cogitata ſcio, finem ſcribendi facio; ſed illud tibi priùs perſuaſero, neminem annis multis in noſtra Civitate fuiſſe, cui noſtra Reſpublica plus debere fateatur, quàm tibi uni. Vale.

I.

QUa pietate patrem meum ſemper excoluerim, nemo poteſt melius, quàm tu ipſe dijudicare; nam cùm morbo, & ſenectute, & ſibi gravis, & aliis moleſtus eſſe cœpiſſet; ſcis quo cum animo pertulerim. Semper enim putavi omnes labores, &

res, & molestias non solùm fortiter, sed etiam humaniter pro illo esse ferendas. Quòd, si quid in ea re perturbationis accepi, id totum suâ magis causâ, quàm meâ contractum erat. Hoc ad te non sinè causa scribo; audio quotidie mihi à malevolis hominibus detractum iri. Quòd si hoc factum meum ab omnibus, ut à te ipso intelligeretur, nihil maledictis eorum moverentur. Sed cùm plures sint, quibus vita mea non satis est perspecta; facilè evenit, ut homines ad malè credendum paratiores sint, quàm prudentes ad bene judicandum. Quare ne opinionem, quam apud cives semper optavi, aliquâ meâ negligentiâ, aut tarditate amittam; vide, ut si aliquando hujusmodi sermones de me confingi, aut dissipari audieris, famæ, ac nominis mei rationem habeas; nec minori studio me defendas, quàm quo semper ad omnem humanitatem, atque modestiam adhortatus fuisti. Vale.

II.

NIhil est, quod magnopere te perturbare debeat, si tuam famam sæpe impeti audis ab iis, qui in nulla parte laudis sunt constituti. Est enim pervetus mos, & inveterata consuetudo, ut nunquam æquo animo alienam virtutem ii ferant, qui maximè à virtute absunt. Sed maledictis eorum occurrere, & magis vitâ, quàm verbis omnem invidorum orationem confutare, & sapientis, & docti hominis est. Quòd ergo me hortaris, ut defensionem tuam suscipiam, prudenter facis; nam & honestius hoc officio semper in aliena causa, quàm in nostra utimur. Et quia se minus homines à maledictis temperant, cum hi sunt absentes, quibus detrahere in animo est,quàm dum adsunt;fit, ut hujusmodi sermonibus ego sæpiùs, quàm tu intersim. Quantas verò contentiones pro te susceperim adversùs eos, qui magis invidiâ, quàm alia ratione tibi detrahunt, malo te ab aliis, quàm à meis literis intelligere. Illud habeto, me nunquam invidiam, neque cujusquam odium tanti facturum, quin tuæ dignitatis, & famæ rationem omnibus anteponam. Vale.

I. Ma-

I.

MAtrem meam jam ultimæ senectutis omni officio, atque pietate prosequor: quod melius ex sorore tua fœmina prudentissima, quàm ex me cognosces. Illud verò non tacebo, eam me nunquam majori honore habuisse, quàm hoc ipso tempore, quo ferè ab omnibus derelinquitur propter multa, quæ illa ætas habet fastidienda. Quare, si quis aliter tibi de me dixerit, cave ne cuiquam assentiaris; non enim hæc ad te scriberem, nisi innocentiæ meæ conscius mihi essem. Tu verò, si aliquid secus ab æmulis meis, quos multos habeo, tibi relatum esset, plus mihi uni, quàm omnibus illis credas. Nihil enim aliud mali student, quàm ut te ex ea opinione dimoveant, quam de me fecisti. Ego verò suam invidiam parvifacio: modò memor sis me illum esse, qui, cùm in omnes velim humanus videri, tum maximè in parentes, & necessarios meos cupio officiosus dici. Vale.

II.

QUanquam de tua pietate, atque officio nunquam dubitaverim, tamen maximè literis tuis delector, quas testes vis esse virtutis tuæ: ne tacendo confirmare videaris ea, quæ de te mali homines spargunt. Sed illud multò magis à te cavendum erit, qualiter aliis de tuo in matrem tuam fœminam imbecillem, atque decrepitam animo persuadeas, quàm mihi ipsi, cui omnia studia humanitatis non sunt nuper perspecta. Suadeo ergo tibi, ut omnem suspicionem apud alios diluas. Quantum enim ad me attinet, nihil judico à te prætermissum, quod à bonis liberis præstari parentibus deceat. Vale.

I.

QUo animo in parentes meos fuerim, vel hoc uno intellexi, quod nunquam eorum magis præſentiam deſideravi, quàm poſtquam rebus humanis exceſſerunt. Quoties enim memoriam eorum repeto, nunquam poſtea viſus ſum unam diem in lætitia egiſſe: cùm etiam conſpectu, & conſiliis eorum privatus ſim; nec facilè dicam, utrum felicior ſim, quòd tales parentes habuerim: an miſerior, quòd nunc ornamenta, atque adjumenta vitæ morte ipſorum amiſerim. Sed una res hunc meum dolorem maximè auget, quod neque pietas, neque mea modeſtia poteſt quorundam hominum invidiam ſubmittere, & eis perſuadere, ut à ſuis maledictis temperent. Utinam poſteaquam neque humani caſus omnibus hominibus communes, nec pudor aliquis, aut reverentia naturæ poteſt eos inhibere, talia maneant eos gaudia, qualiter ego noctes, & dies deſiderio eorum afficior: ut aliquando intelligant, quid ſit eos amittere, qui nobis debent vitâ noſtrâ eſſe chariores. Neminem quidem arbitror, niſi qui fortè hujuſmodi hominibus ſit perquam ſimilis, qui malit ſinè cura opibus, & cæteris bonis abundare, quàm eiſdem cùm labore, & moleſtia. Nunquam enim, ut de me ipſo dicam, viventibus illis optimis parentibus meis, quid ulla moleſtia, aut ſolicitudo fuerit, intellexi. Nunquam eis vita functis, vel unam noctem integram ſinè ulla interruptione quietis duxi. Et hoc eſt, quod vehementer me perturbat: cùm illi mihi objiciant, nimia cupiditate utendi opibus ex arbitrio meo, morte parentum meorum lætatum eſſe. Una res tamen facit me hanc inimicorum meorum contumeliam æquiori animo ferre, quod habeo te ſummum amicum ex omnibus, nemini ex tuis civibus vel auctoritate, vel virtute inferiorem: quem non dubito poſſe horum hominum ſermones, & maledicta facillimè comprimere. Scio non patièris me hac indigna contumelia ab hominibus invidis affici. Quod etſi certè mihi perſuaſerim, tamen rem pergratam facies, ſi quid de hac re ſenties, ad me perſcribes. Vale.

II. Ego

II.

EGo de tuo in parentes, ac necessarios animo, & pietate nunquam putavi esse dubitandum; sed cùm omnibus hominibus non æquè nota sit tua pietas, facilè evenit, ut alii per invidiam, alii quodam errore, & consuetudine detrahendi potius, quàm laudandi, aliquid de te confingant, aut credant. Utrum autem aliquâ tuâ culpâ ea res contracta sit, etsi optimè de te judicem, tamen id maximè est considerandum. Posset enim accidere, ut etiam boni viri non bene de te opinarentur; si malè utereris pecuniâ à tuis parentibus relictâ. Quare etiam tibi providendum est, ne vel in cultu splendidior sis, vel in conviviis, ac in cæteris rebus sumptuosior, quàm vel mos paternus, vel dignitas majorum tuorum, vel ipsa facultas ferat. Videmus enim de iis rebus sæpe hujusmodi sermones inter homines haberi, qui famæ detrahant, & plures inimicos, quàm amicos comparent. Sunt enim nonnulli in Civitate,quibus animus doleat,quod bona, quæ Reipublicæ adjumento, commodis amicorum erant ab optimis civibus industriâ, & labore comparata, debeant temeritate, & intemperantiâ adolescentium consumptum iri. Non puto hæc vitia in te esse; sed ea tibi commemoro, quo sis in omni vita tua honestior, & magis abhorreas ab omni immodesto sumptu, & à societate eorum, qui sunt communis divitum adolescentium pernicies. Quantum vero studio meo, aut diligentiâ fieri poterit, famæ tuæ rationem habebo, si quid indignè de te referri audiam. Tu autem dabis operam, ne, cùm ego officium tuum laudavero, ipse aliqua in re bonam existimationem hominum diminuas. Vale.

I.

QUantum omnes necessarios meos ex animo colam, facilè intelliges, si mea studia in illos cogitabis. Chari enim sunt unicuique sui. Sed neminem eorum, quos novi, puto vivere, qui suos majori benevolentia prosequatur, quàm ego meos.

meos. Non possum ergo satis admirari, quod homines quidam possint de me cogitare: quos nec superiora in meos officia, neque beneficia possunt movere, quin mihi detractum vadant. Sed verba, ut video, illis ad alias res desunt: nolunt otiosi esse, & potiùs volunt maledicere, quàm bene loqui. Habeo tamen in hac ægritudine, & molestia animi unum hoc levamen, quod in ea Civitate vivimus, in qua satis utrique noti sumus. Non efficient autem, ut ego à mea consuetudine discedam; & quo magis illis oculi crepent dolore, semper in meos studebo & officiosior, & benignior esse. Quicquid autem studii à te pro me fieri poterit adversùs hujusmodi homines, totum id pro nostra veteri benevolentia suscipies. Vale.

II.

MAgnam ex epistola tua molestiam concepissem, nisi tua in omnes necessarios officia satis omnibus civibus essent perspecta: nunquam enim minus pro tua dignitate, quàm pro mea solicitus fui. Sed, cùm nemo sit, qui non optimè de te judicet, potius arbitror cavendum esse tuæ dignitati ab his, qui ex animis hominum bonam existimationem tuam cupiunt levare, quàm ut tibi sit de tua fama dubitandum. Si verò aliud de te audire contingat, non certè dissimulanter id feram; sed etiam faciam, ut qui ad maledicendum de alio parati venerant, ipsi de se multò pejus audiant. Quidquid autem illi contra te moliantur, nihil est, quod te magnopere perturbare debeat; validior enim opinio est, quam boni homines de te fecerunt, quàm ut possit ab hujusmodi hominibus violari. Vale.

I.

SEmper amicitiam, quæ ex honestate esset, in primis colui; neque aliud quidquam in rebus humanis magis præ me tuli. Nunc verò turpissimum esset hujus sive virtutis, sive consuetudinis rationem negligere, quam sæpe multis rebus, & maximis anteposuissem. Quæ me ad hoc impulerit ratio, dicam; ego enim

enim ſic mihi perſuaſi,aut nullum eſſe bonum in vita,aut illud eſſe cum amicitia conjunctum. Quod ſi tamen ſtudio noſtro fieret,non tantum bonum iſtud admirarer. Sed cùm videam ab ipſa natura omnes homines ad hoc perduci, ac ferè compelli, ut ſimul vivant, ac ſeipſos diligant; nemo eſt, qui hanc rem non divinam judicet. Non tamen æquè omnes ad amicitiam veniunt; ſed quo magis quiſq; virtute, & ingenio valet, eò ſe rectiùs, ac meliùs illi accommodat. Videmus enim propter varia hominum ſtudia alios utilitatem in amicis ſperare, alios honores: quidam ad illam excitantur, ut habeant, cum quibus ſe oblectent; ſapiens verò omnem amicitiæ fructum in honeſtate reponit. Ego autem cùm amare nonniſi bonos homines conſtituiſſem, cavi, ne aliud ſequerer, quàm quod ipſis placere intelligerem. Fui poſtea ſemper in ea re tam attentus, ut unum curarem: ne hoc officio à quoquam meorum vincerer. Dicam, quod verum eſt: homines ut placeant, diligunt. Nunquam magis diligo, quàm dum adverſæ res amicis meis ſuccedunt. Etenim, etſi minimè adverſa illis optem, tamen illud mihi ſummum amicitiæ tempus videtur: vel quod tunc magis operam noſtram amici expectant: vel quod nunquam potuit quis ex animo amare, niſi cum aliqua ineſt amicis ægritudo, cui vel mutuo dolendo mederi poſſit. Faciebat me præterea hæc res in amicitia magis officioſum, quod mihi permittebat non poſſe ab illis non amari, quos tam diligebam: quæ ratio etſi nonnunquam me fefellerit, nunquam tamen defatigabor in amore meorum; ſpero enim poſſe mihi his rationibus multorum hominum animos conciliare. Nam & tu ipſe me ad hanc rem ſæpe adhortatus fuiſti; fecique tanti ſententiam tuam, ut nullius magis. Videbis itaque pro tua ſapientia, ſi quis de me aliter dixerit, ut plus amico veteri, quàm hominibus credas. Vale.

Deeſt Reſponſum.

L.

NUllum unquam tantum vel periculum, vel laborem putavi, quod pro commodis amicorum fugiendum arbitrarer. Neque eſt ulla alia res tanta virtute excepta, quam amicitiæ præferen-

ferendam judicem. Id etiam te ſentire puto; conjecturam enim de meipſo facio. Scis nos eundem præceptorem habuiſſe; & poſteaquam è ſchola diſceſſimus, noſtra amicitia ſemper cum annis crevit. Sive enim in Republica verſaremur, ſive in privatis rebus, ſeu in Urbe, ſeu rure eſſemus; ſemper ut rerum omnium, ita & conſiliorum magnam inter nos ſocietatem habuimus. Nullum tamen adhuc tempus fuit, in quo poſſes amorem meum experiri. Nam cùm omnia tibi ſecunda fuerint, nihil fuit præter mutuam inter nos converſationem, in quo officium meum deſiderares; utinam fortunæ tuæ maneant, nec ullam indignam contumeliam patiaris. Sed ubi aliud rebus tuis accideret, intelligeres, quo in te animo eſſem. Unum eſt, quod majorem in modum non ſolùm te rogo, ſed etiam obſecro: ut cùm maximè te diligam, non patiaris invidorum hominum verbis noſtram amicitiam divelli; & magis apud te valeat memoria noſtræ amicitiæ, quæ uſque à pueritia incœpit, quàm oratio eorum, qui maximè ſtudent, quomodo poſſint conſuetudinem noſtram intermittere. Probo enim, ut non ſolùm maneamus in amicitia, ſed etiam ii judicemur eſſe, qui à nullo alio, amore, & benevolentiâ vincamur. Vale.

II.

Quod noſtræ amicitiæ commonefacias, magnam certè voluptatem percipio. Juvat enim & noſtræ adoleſcentiæ reminiſci, & omnium ſtudiorum, quæ poſtea in ætate adulta inter nos magno conſenſu celebravimus. Sed hoc malè à te audio, quod neſcio, quid de noſtra amicitia vidêris ſuſpicari, & dubitare, ne ab invidis hominibus labefactetur. Quid alii de hac re dijudicent, non ſatis ſcio. Ego verò illam amicitiam, quæ ex honeſtis officiis contracta ſit, altiores puto radices habere, & firmiora fundamenta, quam non dico debeat (nam id quidem certum eſt) ſed ne poſſit quidem invidiâ, aut detractione aliquorum hominum quaſſari. Quare, ſi quam de meo in te animo ſuſpicionem admiſiſti, quæſo, eam deponas; nam cùm cæteris in rebus ſemel à me ſuſceptis ſemper voluerim conſtans videri;

deri: tum id maximè in amicitia ſervandum putavi. Quid de me judicaturus ſis, pro tua prudentia, ac humanitate proſpicies. Quod autem ad me attinet, dicam: nunquam certè magis te ex animo colui, quàm hodierno die. Prætermiſſis ergo hujuſmodi ſuſpicionibus, finem faciamus; & quod ad me ſcribis, ſtudeamus vehementer, ut omnes homines benevolentiâ, ac amore vincamus. Vale.

I.

MUlta ſunt, quæ à me magno proſequenda ſtudio cenſeam; ſed nulli rei majorem operam do, quàm ut omnes, qui me amant, planè intelligant ſe non minus à me diligi, & obſervari. Quid tibi uſu accidat, neſcio: concipio tamen bene de te; ſed vide ne opinionem meam fallas, turpiſſimum enim eſſet eos non amare, à quibus maximè diligeris. Hoc, quale ſit, brevi cognoſcam in cauſa Pomponii, qui tuus neceſſarius eſt, & verus amicus. Hunc ſi deſerueris, nemo ex tuis erit, qui à te non abalienetur; ſed ego maximè, qui te propter illum amare cœpi. Puto non patiêris nos mutare ſententiam, nec aliter quàm olim de te opinari. Facies enim uno tempore omnium ferè amicorum tuorum jacturam, qualem nondum expertus fuiſti: quod ne tuo vitio accidat, etiam, atque etiam te rogo. Vale.

I I.

SI cauſa Pomponii jure defendi poterit, nihil omittam, quod in rem ſuam futurum ſit; ſin autem iniqua erit, neque ejus neceſſitudo, neque ejus familiaritas, quæ mihi vetus eſt cum illo, plus apud me poterunt, quàm æquitas, & juſtitia. Quod autem omnium ferè amicorum, ut ſcribis, facienda ſit à me jactura, niſi commodis illius obtemperavero, non puto eò me indignitatis perventurum: ut quos virtute, & honeſtis officiis comparavi, eoſdem rectè faciendo amittam. Quo verò animo, ſi à me præter ſententiam animi tui judicatum fuerit, ſis eam rem laturus, tuum erit cogitare. Nam quantum ad me attinet, ego bene

bene de te judico; nec arbitror te pro Pomponio quicquam, nisi quod bonum sit, & æquum, rogare. Hanc rem, quo animo sum in omnes affectus, etiam sinè cujusquam precibus, ultro eram illi præstaturus. Vale.

I.

POsteaquam togam à patre sumpsi, nullam ego rem putavi majori studio custodiendam, quàm ut adversùs eos gratus viderer, à quibus plurima, & maxima beneficia suscepissem. Nolim igitur illis credas: qui ut animum tuum à me removeant, conantur tibi persuadere, nunquam me habiturum tuis beneficiis gratiam. Ita enim vitam institui, ut ab iis, quibus aliquid deberem, nunquam possem jure accusari; sed quoniam id maximè apud te contendunt, ut eis fidem habeas; quàm maximè vellem, ut te præsente de hac re inter nos disceptaremus. Nisi enim illos refellero, ut se facti sui peniteat: nihil est, quo in cæteris rebus velim mihi fidem haberi. Vale.

II.

QUod in referendis gratiis semper attentus fueris, facis rem & tuis majoribus, & te dignam. Nec est, quod aliter quisquam adhuc mihi de te retulerit. Nescio an tu malè ab alio intellexeris: aut quæ ego ignoro, tu fortè me ipso meliùs scias. Si verò aliquo signo conjecturam facies, me de tua in me nunc gratia dubitaturum; mallem hoc in præsentia, quàm literis à te audire: quod si feceris, non permittam te in hoc errore diutiùs esse. Vale.

I.

ETsi de meo in tuos necessarios animo satis perspectum tibi credam; non tamen possum facere, quin aliquid de meo ad te officio scribam. Gaudeo enim tibi omnia facere communia, quæ à me summa cum voluptate gesta sunt. Cn. Apulejus homo

homo tibi familiaris, cum vi tempeſtatis in portum noſtrum appuliſſet; eſſetque legum, & conſuetudinis patriæ noſtræ ignarus, injuſſu Quæſtorum noſtrorum merces ex navi ſuſtulit: quæ cum à publicanis interceptæ jam eſſent, ipſa res jam planè ad confiſcationem ſpectabat. Nec dubium erat, quin haſtæ ſubjicerentur. Sed cùm illic fortè adeſſem, cœpi, quis nam eſſet, percunctari: quod poſtquam intellexi eum ex tuis neceſſariis eſſe, ſtatìm ad Prætorem acceſſi, ignorantiamque hominis peregrini allegavi: quo die id obtinui, ut confiſcatio ſuſpenderetur. Poſtera verò die cum amicis meis acceſſi ad judices, quibus à Prætore cognitio huiuſmodi cauſæ mandata erat. Docui non poſſe noſtris legibus, quod per ignorantiam contractum eſſet, tanquam dolo factum convinci: multos habui in cauſa tui amici adjutores. Dimiſimus itaque hominem illum, ſalvis rebus ſuis, à quo meliùs intelliges, quanto ſtudio uſus ſim in ſuo periculo. Hæc libenter ad te ſcribo, ut ſcias omnes, qui tibi amici ſunt, maximè etiam à me coli. Vale.

II.

PRidem, quàm literæ tuæ mihi darentur, Cn. Apulejus diligenter mihi expoſuit te omni officio, atque benevolentiâ in ſe uſum eſſe; nec te prius conquieviſſe, quàm ſe reſtitutum in integrum vidiſſes. Ego verò, etſi maximam ex iis, quæ mihi retulit, voluptatem recepiſſem; tamen magnus amoris cumulus ad priorem benevolentiam acceſſit, cùm idem poſteà tuis literis ſignificari mihi intellexi. Amo enim maximè Cn. Apulejum; nam utor eo familiariſſimè; & eſt ea virtute, atque modeſtiâ, ut nemo ſit, cui non debeat ſuo merito chariſſimus eſſe. Cogita ergo quanti faciam, quòd nullum à te officium ſit pro eius defenſione prætermiſſum. Cupio aliquid accidere, quod in tuam rem, non id, ullo pacto, cum tuo incommodo venire vellem, in qua re poſſem tibi gratiam referre. Spero, intelligeres, nihil me ullo tempore, maiori ſtudio ſuſcepturum, quàm ut gratiam, quam tibi immortalem habeo, re ipſa probarem. Si quid autem cognoſces, in quo mea opera poſſit tuis prodeſſe; id maximè impetra-

tum iri à te patiaris: ut quo in Apulejum nuper officio fuisti usus, eodem pro tuo jure velis me in omnes tuos uti. Vale.

L.

QUanquam futurum putassem, ut studium meum, & curam, quam pro tua salute suscepi, magis in te posset cumulari; incredibile est, quantum singuli dies meo in te amori adjiciant. Nam, postquam te amare cœpi, nullum tempus fuit, in quo non hoc de te cogitarem, & sermonem de te sæpe haberem. Si quando aliquos tibi familiares convenio, quibus cùm velim, quâ prudentiâ,& humanitate sis, apud illos commemorare; sentio meum in te amorem duplicari, & longè, plusquam credi potest, meam in te benevolentiam augeri. Quoties enim mea in te officia, quæ quotidie sunt majora, animo considero; ea res pristino amori meo tantum adjicit, ut jam te magis, quàm oculos meos diligam. Nullum itaque mihi finem amandi te facio; nec aliud est, quod magis cogitem, quàm ut tibi, & hominibus satis gratus in te videar. Sed tanta sunt in me tua merita: tantus tuis beneficiis cumulus accessit, ut non dico ad referendam gratiam, sed ne satis ad dicendum quidem, meo judicio, par tibi esse possim. Illud autem magis pro tua natura, quàm merito meo considerabis: quanto affectu, atque benevolentiâ, non quibus facultatibus, ad referendam tibi debitam gratiam magno animo, ac studio paratus sum. Vale.

II.

NImis in me officiosus es, nimis grato animo, cùm plura meis in te beneficiis attribuis, quàm jure mihi attribuenda cognoscam. Nullum enim est tempus, in quo non majorem gratiam attuleris, quàm priùs à me acceperis: aut non aliquo tuo, vel insigni facto, vel egregio dicto, me ipsum antecesseris. Sed hæc est tua humanitas, ac summa in omnibus rebus modestia: beneficia, quæ ab aliis acceperis,magnificare: tua, aut nulla, aut perexigua putare. Quod autem amor tuus, qui meo judicio ad summum pervenerat, quotidie major fiat, plurimo certè gaudio, lætitia-

tiaque afficior. Quid enim potest esse, quod magis me in amicitia nostra delectet, quàm te nullum modum ei rei facere, in qua nihil unquam nimis esse potest? Patior ergo facere illud judicium, quod de me fecisti: modò ea res sit, quæ tibi persuaserit, nullum tuæ in me benevolentiæ oportere finem constitui. Quantum igitur animo contendere poteris, tantum me amabis. Idem etiam ego de te facere proposui, & huic uni rei maximam operam dare: ut non minus à me amari judices, quàm ego tum multis aliis signis, tum etiam his literis tuis, vehementer à te diligi, atque observari judicem. Vale.

I.

CUm te valde semper amaverim, nunquam tamen magis optavi, quàm hoc ipso tempore, officiosus in re tua videri. Ita quidem ratio negotiorum tuorum poscebat. Nam nisi pedibus, & manibus elaborassem, ut meliori loco res tua esset, certè de tuis fortunis actum erat. Nunquam solicitus de te esse destiti, donec omnia tua in tuto collocavi. Conveni amicos, sponsionem pro te feci, argentum numeravi, causam tuam egi: ipsos denique adversarios tuos de omni spe sua dejeci; multaque, quæ jam perturbata, & confusa erant, labore meo, atque industriâ in sedem suam, ac loca restitui. Is autem exitus causæ fuit, ut omnes adversarii tui, fracto animo, & magna cum indignatione ex ipso judicio, ac lite cederent; sententiam autem, quam pro te judices tulerunt, per hunc tabellarium ad te mitto, à quo meliùs omnia disces, quæ à me tuo in negotio gesta fuerunt. Hæc tibi nota esse volui, quo meus in te animus meliùs perspectus esset. Vale.

II.

SOlicitudinem tuam, ac studium, quo in causa mea usus fuisti, & laudo, & admiror. Sed longè magis ipse animus, quo uteris, delectat me; nihil enim video, quod ad hanc tuam in me benevolentiam addi possit. Utinam possim, quantas habeo tibi

gratias, aliquando re ipsa referre. Sed hoc tibi persuadeas velim, memoriam tuorum in me beneficiorum futuram sempiternam. Quantum tamen animo eniti potero, tantum efficiam, ut de nulla re sæpius cogitem, quàm ut ea semper faciam, quæ te velle, atque expetere intelligam. Cæterum fortunæ, aut imprudentiæ assignabis, si quid erit, in quo tuis immortalibus in me officiis, quantum oporteat, satisfacere non videar. Vale.

I.

LIbenter in omnibus negotiis, quæ pertinere ad te cognosco, omnem laborem meum, curam, atque studium consumo. Neque hæc à me scribuntur, ut velim ullam à te mihi gratiam deberi: quin tuo merito jamdudum omnia debeo. Ita enim de me es meritus, ut nihil tantum sit, quod pro te suscipere, ac pro te profiteri non debeam. Si quid ergo est in tua re, quod à me fieri possit, id in solutum, non antecessum accipies. Cogita nullam rem tam arduam esse, quam non putem esse levissimam: modò intelligam aliquod officium meum tibi prodesse. Fac igitur, ut sæpe de rebus tuis ad me scribas, nec permittas me esse otiosum. Tunc enim à te me maximè diligi putabo, cùm magnum aliquid, quod in tua re sit, persæpe mihi imposueris. Vale.

II.

QUæ ad me de tuo amore scribis, usitata sunt, & jam antiqua. Quando enim tempus fuit, in quo negotia mea pluris non feceris, quàm tua. Novam tamen semper voluptatem percipio, quoties de tua benevolentia aliquid audio; nec minorem animi jucunditatem ex tuis literis percipio, quàm si de iis rebus inter nos commentaremur, de quibus ad me scribis. Non nego, quin tua præsentia multum voluptatis mihi afferret. Sed nescio quomodò evenit, ut nostræ cogitationes magis obtusæ videantur: cùm eos ipsos, quos diligimus, intuemur, quàm dum, illis absentibus, eorum de nobis studia, sermones, & consilia nobiscum ipsi cogitamus. Puto hoc ideo nobis accidere, quod nostri

ſtri affectus habent aliquid majus,aut nobilius,quàm noſtri ſenſus poſſint attingere; poſſidentur quidem animo, ubi etiam ſunt reconditi. Rem itaque mihi pergratam facies; ſi quoties habebis, cui poſſis tuas epiſtolas committere,ſemper aliquid ad me ſcribas. Toties enim tecum eſſe videor, quoties tuas literas lego. Nec permittam amicitiam noſtram eſſe otioſam; ſi quid accidat, in quo vel tuâ mihi poſſis operâ prodeſſe, vel ego tibi meâ. Vale.

I.

NEminem hodierno tempore vivere puto, qui me uno infortunatior ſit. Tanta enim me circumſtant incommoda, ut nullum ego illis exitum videam, niſi quem mors mihi attulerit. Nam ego ita miſer ſum, ut jam nihil omnino habeat fortuna, ubi poſſit me ferire. Amiſi patriam,in qua diu cum honore, & dignitate florui; paternis bonis mihi interdictum eſt: ſocios, quos in Republica habueram, vis bellorum civilium abſumpſit: omnes, qui amici fuerunt, aut perierunt, aut in eadem calamitate mecum ſunt. Quid amplius reſtat mihi miſero, niſi ut tot malis morte finem imponam. Crede mihi non ſolum conſilio careo, ſed etiam amens factus mihi videor. Relevabam olim mihi ægritudinem animi, aut aliquid legendo, aut ſcribendo; nunc autem nullæ prorſus artes ſunt, quæ me delectent: deſidero maximè præſentiam tuam. Spero aut dolendo mecum, aut conſolando, aliquod ſolatium in tanto mœrore meo mihi afferes. Vix poſſet fieri, quâ prudentiâ ſemper, ac ſapientiâ fuiſti, quin aliquod mihi à te eſſet conſilium, quo minus acerbè omnia perferrem. Quare, cùm primum potes, contende, ut huc accedas; aut ſi te occupationes detinent, aliquid ad me ſcribas. Putabo enim me, cùm fueris præſens, aliquam huic morbo; ſi qua eſt, quæ poſſit afferri; medelam inveniſſe. Vale.

II.

TAnto me dolore literæ tuæ affecerunt, ut ego ipſe maxima conſolatione egeam; nam ut ſemper in rebus lætis noſtri ſenſus conveniebant: ita poſteaquam illa perturbata, atque abje-

abjecta sunt, quibus diu inter cives tuos flourueras; non minorem animo perturbationem sentio, ac si omnia rebus meis accessissent: quanquam quid potest magis dici meum, quàm quod tuum est? Habes ergo me magis tuarum ærumnarum socium, atque participem, quàm consolatorem. Sed, ubi ea mihi vis ingenii esset, aut magnitudo, qua te possem, aut literis, aut præsentiâ meâ consolari; uno certè, & eodem tempore aliquod auxilium utrique nostrum simul attulissem. Verùm nec per me satis valeo, neque ad hanc rem idoneus magister unquam fui. Quod facilè possum, hoc perficiam: diebus proximis ad te accedam, & si dolendo mœror levatur (quamvis hoc genus consolationis peralienum sit), nihil in tuo dolore minuendo prætermittam. Interim autem consilium aliquod à literis, & Philosophia mutuaberis, & memor eris te Marcum Lælium esse. Cùm enim ferè omnium hominum, qui hac nostra ætate vivunt, unus habearis sapientissimus; cogita, quàm id conveniat expectationi eorum, quibus notus es, te dolore vinci: qui semper prosperam fortunam modestè tuleris. Hæc à me non scribo; sed cùm oculi multorum in te conjecti sint, sæpe hominum sermonem de te haberi audio. Ego verò illud respondeo, non posse te non sentire tantam calamitatem ac jacturam rerum; sed tamen omnia, pro tua sapientia, æquo animo feras: neque consilium tibi abesse puto, neque remedium, quo huic ægritudini medearis. Facies ergo, quod ego in hoc tuo dolore maximè cupio. Stabis animo erecto, & perferendo vinces fortunam, quæ te priùs vicit. Si hoc feceris, majorem certè gloriam ex tua victoria, quàm ex omnibus rebus jacturam referes. Vale.

I.

TAntis incommodis hoc tempore afficior, ut neque auxilium mihi sit, neque spes, neque consilium. Tu, si quid habes, quo hanc meam ægritudinem possis levare, fac, ad me scribas: quanquam quid potest esse, quod à te possit mihi in tantis malis afferri? Excessit enim vis hujus mali omnia studia humana, & remedia; & eò loci res meæ pervenerunt, ut (quod ajunt) ne ipsa quidem salus, etiamsi velit, possit me iis malis eximere. Tentabis

bis tamen; & si quid erit, quo mihi possis opem aliquam afferre, nihil omittas. Narrarem hoc loco tibi, quo in statu essem: nisi & dolor me præpediret, & is esses, qui fortunam meam satis nosceres. Plura tamen ad te præ lacrymis scribere non possum; sed tu officio tuo, ac pietate in me fungere. Vale.

II.

MAllem te posse aliquo auxilio, quàm consilio juvare: quæ facultas si mihi adesset, certè nulla res meam in te benevolentiam, ac pietatem impedisset. Sed posteaquam id, quod maximè in tua adversitate optabam, à me non potest fieri; id ad te consilium meum scribo, quo ego sæpe in rebus meis adversis usus fui. Cùm enim aliquando in simili fortuna fuissem, ut aut præceptis hominum, aut Philosophorum, aut consolatione amicorum dolorem meum levare non possem; longè à conspectu Civitatis, & earum rerum, quibus privatus fueram, discessi. Nam eæ res solent, cùm aspiciuntur, nimis exacerbare animum, & revocare desiderium prioris fortunæ. Cœpi igitur vitam in solitudine agere. Videbam multa, quæ natura produxisset, suis rebus contenta, nec sibi invidêre. Cogitabam turpissimum esse homini, qui rationis, ac divinitatis particeps esset, non posse consilio naturæ acquiescere. Illud autem esse nefandum, non putare se posse præstare inter homines, nisi iis rebus ornati essemus, quæ neque naturâ sui excellunt, & ad improbos uberiùs plerunque, quàm ad bonos veniunt. Confirmavi equidem animum meum iis rationibus, atque exemplis; &, qui nulla prius ratione perturbationibus meis remedium invenire poteram, ita omnibus curis levatus fui: ut non tantum mœrorem meum deponerem, sed etiam judicarem aliquando me feliciorem, quia prioribus opibus tanquàm aliquibus impedimentis ad bene vivendum exemptus essem. Si ergo volueris tecum attentiùs judicare, non video, cur non sis magna ex parte tot malis tuis, ac molestiis magnum aliquod remedium allaturus. Nam bene de te spero; & si paululum dolor iste tuus se remiserit; tanto faciliùs iis remediis usurum te judico, quanto magis cæteris hominibus virtute, ac sapientiâ præstas. Vale.

I. Eò

I.

EO res meæ perductæ sunt, ut jam pluribus incommodis vitæ affectus sim, quàm vel ipsi etiam inimici mei sperare ausi sunt. Non habeo, ad quem potius me convertam, quàm ad te ipsum: qui me valde amando id fecisti, ut solus in me consolando, magis apud me valeas, quàm cæteri omnes amici. Nemo etiam est, qui vel sapienter providendo, vel constanter defendendo, plus te uno in hac nostra Civitate possit. Videbis ergo, quis exitus fortunæ meæ sit. Omnis quidem spes mea in te solo est posita. Suscipe ergo hanc pro me curam, nec aliquid inexpertum relinquas. Cogita; si me potes eximere ex iis malis, quibus sine fine discrucior; majorem me tibi habiturum gratiam, quàm parentibus meis, à quibus vitam accepi. Erit autem ea res tibi maximæ gloriæ, ac honori; si potentiam, quæ tibi est maxima à fortuna tributa, ad salutem amicorum tuorum contuleris. Propiùs ad Deum certè nemo potest accedere, quàm iis hominibus consilio, & auxilio adesse: qui non suo vitio, sed hominum invidia, & calamitate premuntur. Vale.

II.

ETsi literas tuas semper attentè lego, tamen etiam sinè illis satis de tuo casu admonitus eram. Quod autem non te officio meo prævenerim, non mea culpa, sed temporis fuit. Cupiebam enim præoccupare literas tuas; & efficere, ut priùs te juvari in iis tuis molestiis animi tui sentires, quàm audires. Sed cum id malignitate hominum à me perfici non potuerit; curabo, ut non minori studio te defensum à me intelligas, quàm si de mea salute, ac de fortunis meis ageretur. Turpe quidem, & non ferendum esset: quod ego, qui semper innocentes homines in eorum causis defendi, paterer hominem, qui summa familiaritate, ac benevolentiâ mihi devinctus sit, meo præsidio, meaque protectione indefensum esse. Bono itaque sis animo, & tibi persuade, me potius omnia incommoda perpessurum, quàm fortunas tuas, & eam spem, quam de me concepisti, relicturam. Vale.

I. Ma-

I.

MAjora ſunt incommoda mea, quàm ut eis quiſquam poſſit mederi. Unum tamen habeo in iis malis remedium, quòd ea non ſunt à me diu perferenda: ſpero quòd mors me citò ab iis ſolvet. Quid enim eſt, quod jam vivere me delectet, aut cui ſpei me reſervo? Si enim omnes homines ſimul adniterentur, vix mihi poſſent eſſe auxilio. Sed hoc in his malis meis fruor ſolatio, quòd ſinè cujuſquam hominis injuria vixi: nemo eſt, qui infamiam objicere poteſt. Quòd ſi eorum ſimilis eſſe voluiſſem, quibus maximè diſſimilem eſſe ſtudebam, fortaſſis huc loci non perveniſſem. Sed eant res, ut velint; nunquam me pœnitebit, neque dolebo, quòd bene faciendo multorum hominum invidiam contra me excitaverim. Ipſi videant, quàm iniqua ratione tot mei caſus adverſi eorum odia paraverint. Componam ergo me ipſum; & quamdiu mihi vivendum erit, cavebo, ne virtutem, ſi qua in me fuerit, cum fortuna amiſerim. Sentio non poſſe me diu hujuſmodi malis conflictari; nam eò ætatis perveni, ut in proſperitate viventi non multum poſſit mihi vita protendi. Nolui te ærumnas meas ignorare: qui, ſi quid unquam jucundi in vita habui, ſemper mihi conſcius fuiſti. Vale.

II.

NIhil minus optabam, quàm ut in iſta ætate, in qua es, tot mala nunciares. Nunquam iſta tibi eſſe ventura quiſquam potuiſſet mihi perſuadere. Cùm enim memoria repeto nemini unquam te nocuiſſe, multis autem, vel conſilio, vel opibus tuis te auxilio fuiſſe; maximè admiror, ſi hanc fortunæ contumeliam ſatis conſtanti animo ferre poſſis. Quis enim non moleſtiſſimè ferret, ſe poſt multos labores, ea ætate, omnia turbulentiſſima experiri, quàm decebat omnis otii, & tranquillitatis portum eſſe? Doleo equidem de te, & aliquanto acerbius hujus tuæ calamita-

tis indignitatem fero, quàm tu ipſe: perferremque moleſtiùs, niſi eam in te virtutem cognoſcerem, quæ tibi ſatis præſidii afferat. Nam, & quo animo ſis cùm ſuperior vita demonſtret, tamen id ipſum maximè ex tuis literis cognovi. Rectè enim judicas, nullum malum oportere magnum videri, quod breve futurum ſit. Si quid eſt, quod aliquam animo acerbitatem afferat, id puto eſſe, quod mala, quæ nobis accidunt, non expectata fuerant: quanquam pro tua ſapientia illud judico, nullum tempus fuiſſe, in quo non prævideris nihil in iis rebus fluxis exiſtere, quod ſit firmum, aut ſtabile. Utêris ergo iis remediis hoc tempore, quæ multis annis ante comparaſti. Quid tibi conſilii mei afferam, non habeo, cùm ipſe in omnibus rebus meis tuo ſemper uſus fui. Fortunas meas, liberos, ac me ipſum libens tibi offero: idque te maximè oratum volo, ut omnia in bonis tuis numeres. Vale.

L.

QUàm grave mihi ſit in ſenectute propter inopiam ſervire, facilè potes ex te, & aliis conjecturam facere. Sed hoc inter nos refert, quod tu paupertati aſſuetus es; ego verò, cum in maximo ſplendore, & abundantia fortunæ ſemper vixerim, non poſſum jugum illud perferre. Cæteris fortaſſe rerum proſperarum memoria moleſta eſt; ego verò non ſolùm hoc malo crucior, ſed etiam cum hujuſmodi incommodorum nunquam experiens fuerim, eò minùs patientiam poſſum habere. Utinam in hac miſeria natus eſſem: aut quàm beatè vixerim, nunquam meminiſſem. Vide quot incommoda me circunſtant. Olim opes nedum mihi, ſed omnibus familiaribus, & amicis meis abunde ſuppeditabant; nunc verò cogor præſidium ab aliis expetere. In conſpectu, & in ipſis oculis hominum cum magna dignitate, ut noſti, verſabar; nunc aſpectum civium meorum non poſſum ſuſtinere. Quid mihi credis animi eſſe, cum hoſpites meos, quos aliquando ſplendidè excepi, nunc propter paupertatem, & inopiam meam non audeam aſpicere? Pudet calamitatem meam illis confiteri; mendicare autem apud eos, quibus ipſe multa ſolebam

lebam erogare, nimis erubeſco. Eſt ergo mihi ſæpe animus ignotas terras quærere, ubi me inter non notos recondam; & certè, niſi rebus meis alius ſtatus ſit, brevi illud facturus ſum. Sed tu, qui ſemper omnem fortunam meam communem tibi duxiſti, ſi quid habes conſilii, me juvabis. Vale.

II.

QUid tibi conſilii mandem, non ſatis habeo, cui pro diuturnitate malorum meorum non ſuppetit, qualiter ipſe mihi medear. Paupertas, ut ad me ſcribis, uni tibi gravis eſt, quia non es aſſuetus egere. Illud verò mihi nimis eſt moleſtum, quod eam ſpem amiſi, quæ, dum vulnus recens erat, finem malis meis citò promittebat. Tu autem adhuc es in ea ſpe, à qua ego jam excidi; ſed ubi te malis miſeriorem dici, facilè ſic concedam: modò non neges me longè majori paupertate premi, quàm ego perferre poſſim. Si te poteſt ſocietas miſeriæ meæ levare, ſatis præſidii habes: quanquam ego nunquam ſententiam illorum probaverim, qui illud dicunt, minùs urgere mala, quæ multos ſocios habeant; mihi verò multo minora mala mea viderentur, ſi neminem ſocium haberem. Hoc autem nimis malè me habet, quòd amici mei mihi non poſſunt auxiliari. Quid ſis acturus, meliùs diſces ab iis, qui animo tranquillo ſunt, quàm ab homine, cui fortuna cùm opes auferret, ſimul conſilium abſtulit. Illud poſſum ad te ſcribere, omnia priùs à te eſſe tentanda, quàm à tuis diſcedas. Vale.

I.

QUo in ſtatu fuerim, aut in quo poſitus ſim, non te puto ignorare; illud autem me perturbat maximè, quod neque animus, neque conſilium eſt mihi, quo poſſim me juvare. Non ſum enim ſic à natura inſtitutus, ut dolorem meum poſſim diſſimulare; nec ſub iis præceptoribus educatus, ut paupertatem meam fortiter pati poſſim. Scis quàm molliter fuerim à parentibus meis nutritus. Nunquam ſperare poteram huc indignitatis per-

perventurum, ut his opibus deciderem, quæ magna virtute partæ essent, & omnibus bonis civibus prodessent. Sed mea consilia fortuna fefellit, & illum florentissimum statum meum, in quo diu beatè vixi, ab inexpectato discussit. Credebam, aut aliquando iis adversitatibus finem esse: aut, quod trito proverbio dicitur, tempus hominibus ægritudinem adimere. Sed utrunque falsum experior. Nam & ira fortunæ semper recrudescit, & quò diutiùs iis incommodis, atque molestiis conflictor, eò semper me deteriùs habeo. Pudor autem in primis mihi obstat; nam si fortè amicis meis me ostenderem, & meam confiterer inopiam, multa ab illis venirent præsidia. Tanta confusio animum tenet, ut potius malim inopiâ perire, quàm paupertatem meam detegere. Nosti, quàm durum sit homini non ignobili, & qui sit animo ingenuo, supplicare alteri. Vix quidem induci potui, ut has ad te literas darem, qui mihi summè familiaris es; sed tua fides, ac benevolentia omnem meam cunctationem discussit. Tu pro nostra amicitia etiam, atque etiam videbis, si quid erit, in quo apud nostros amicos juvare me possis; illud enim ego pro nimia verecundia facere prohibeor. Vale.

II.

LEgi nuper literas mihi à te missas, ex quibus magnam sanè perturbationem accepi. Sed tibi subirascor, quod tardè ad me de summa inopia tua scripsisti; nam judico, si hoc à me tempestivè rescitum fuisset, cum amicis nostris operam dedissem, ne tam gravis, & molesta esset tibi paupertas tua. Sed, ut video, & ut ad me scribis, pudor fuit tibi impedimento; & est commune nobilitatis vitium, quod non minùs grave sibi est alteri propter inopiam supplicare, quàm egere. Tibi ergo imputabis, si amicis ignorantibus diutiùs, quàm oportebat hanc molestiam perpessus fuisti: quantum in me est, curabo, ne in posterum sis amplius in iis incommodis, in quibus adhuc fuisti; idque tantâ modestiâ perficiam, ut neque tibi verecundiam ullam incutiat, neque amicis negligentiam. Mitto ad te paucas pecuniolas, donec meliùs per me, & amicos nostros providebitur. Noli quæso de amicis tuis desperare. Ego, ut de me ipso dicam, constitui, ut nul-

ut nullo pacto, me abundante, ulla te rerum familiarium inopia laborare ſinam: idem omnes, qui te prius amabant, ſentire de te judico. Vale.

I.

SI vitio meo, quod multis accidere video, ad inopiam redactus eſſem, aliquanto fortunam meam æquiori animo perferrem: ſed, cum omnia præter mea ſtudia bene multis faciendo adverſa ceciderint, non ſatis poſſum acquieſcere. Nunquam inducere animum potuiſſem, ut ab illis malè acciperer, in quos ego ſemper frugi, ac liberalis fuiſſem. Quæ à me extant in cives noſtros beneficia, & officia, ſatis noſti: qualiter verò in me grati fuerint, hoc tempus maximè docuit. Cùm enim homines, quos mihi pro communi ſalute inimicos feceram, in me conſpiraſſent, ſubornaſſentque Judices, & falſos contra me teſtes inſtruxiſſent; quis meorum jus meum defendit? aut quis tueri dignitatem meam voluit? Sed meritò illud evenire ſentio, ut illos ingratos experiar, in quibus diligendis nulla de me ratio habita fuerat. Scio enim, ac verum eſſe intelligo, quod in veteri proverbio eſt: omnes, qui aliorum cauſa in laqueum incidunt, ſuo periculo ſe exſolvere. Quod ſi res mihi in integrum rediret, facerem profectò, quòd vicem hanc dolerent. Interin ego pœnam pendo; ſed hoc nihil ad eos. Scripſi hoc ad te, non quo in re deſperata tuum conſilium, ac præſidium expectem; ſed qui levare dolorem mihi videor, cum de meis incommodis tecum loquor. Vale.

II.

NOn de re nova ad me ſcribis, nec mihi ignota, quoties hujuſmodi fortunæ indignitatem credis, & me ipſum, & item alios ſæpenumero cives, & graves, & egregios præter bonum, & æquum ſuſtinuiſſe. Quanquam hæc calamitas noſtra nihil ad tuam; tamen fit, neſcio quomodo, ut mala, quæ in Civitate ſunt uſitata, nos minus premant. Malo tamen à ſapientia tua

tua huic perturbationi mutueris auxilium, quàm à regulari consuetudine; nam illud ſcio futurum, ut nulla res magis tuam ægritudinem levet, quàm quod nihil horum tuo merito tibi acciderit. Et longè ſententiam, in qua modò es, mutabis; ſi majorem de moribus tuis, quàm de turbatione, quæ adhuc recens eſt, rationem habueris. Quod verò in re deſperata, nec præſidii, neque conſilii cauſa, ad me ſcribis; ſed quia juvat te de incommodis tuis mecum loqui; facis rem inter amicos uſitatam: idem ego facere ſoleo, quoties animo diſcrucior. Majorem quidem partem moleſtiarum mearum depoſuiſſe mihi videor, cum amicis meis omnem perturbationem aperui. Hoc gaudeo plurimum, & tibi gratias habeo, quòd me ex multis delegiſti, apud quem curas tuas deponeres; nam cum pluribus aliis ſignis, tum etiam iſto, me valde à te amari judico. Cætera, quæ ad conſolationem tuam pertinent, tu ipſe meliùs, ut ſpero, tua virtute, quàm meis literis proſpicies. Vale.

I.

SI ullum inopiæ meæ finem, aut præſidium futurum ſperarem, nihil tam durum eſſet in hac mea fortuna, quod non magno, & inconcuſſo animo perferrem. Sed, cum multa prorſus me ſpes habeat, quid eſt, quod in vita diutius manere cupiam. Solebam annos meos à die natali ſæpe numerare, ut intelligerem quantum temporis ſecundum naturam mihi reſtaret. Tunc maximè vivendi cupidus eram, quia tum nihil erat, cur vitam accuſarem; nunc verò nihil mihi prolixius annis videtur. Alii morbos, ac mortem magis timent, quàm ſapienti conveniat: flent in tempeſtate, & cupiunt, rebus amiſſis, ex naufragio evadere. Si percuſſor telum jugulo admovit, miſerabiliter exorant, ut vitæ ſuæ miſereatur; ego verò, quæ iſti horrent jam deſiderare incipio, nec aliud majus inter moleſtias meas notum eſt mihi, quàm ut citò extinguar. Sed quid hæc ad te ſcribo, qui me, niſi dolendo mecum, non potes juvare? & hoc uno miſerior ſum, quo etiam te miſerum video. Quod me diligis, non parvum affert mihi inter has moleſtias ſolatium; quod autem præter illum dolorem,

rem, quo affligeris, etiam te in partem doloris mei traham, nimis ægrè fero; ſed pro tua modeſtia, quæ ſumma eſt, fortiter ægritudinem meam feres. Vale.

II.

QUid ad te ſcribam neſcio, qui ita perturbato animo ſum, ut neque ratio, neque conſilium in me ullum ſit. Malè enim alteri poteſt conſulere, qui ipſe maximè conſilio indiget. Quod poſſum facilè tibi præſtare, hoc polliceor, dolere tecum, pariter & accuſare fortunam, quæ noſtras res adverſas reddit. His ego remediis poſſum te juvare; ſi ea ſunt appellanda remedia, quæ animum ægrotantem incurabilem reddunt. Mallem tamen potius ad virtutem tuam recurreres, quàm exemplo hominis amentis utereris: ut ego remedium, quod nullum ex me ipſo video, ex te qui ſapientior es, poſſim mutuari. Nullus enim hodie vivit, qui huic morbo meo, qui jam ab initio inveteratus eſt, faciliùs quàm tu ipſe, mederi poſſit: quod ſi feceris, duos ſimul uno, & eodem remedio curaveris. Vale.

I.

QUo me credis animo eſſe, cum fortunas meas ab omnibus amicis deſtitui intelligo? Quæ res ita me perturbat, ut mihi ipſi immutatus eſſe videar. Non expectabam, ut qui officio meo illos juviſſem, nunc ſimul ab his omnibus deſtitutus eſſem. Sed eæ ſunt noſtrorum civium artes: cùm res noſtræ ſecundæ ſunt, omnia ultro polliceri, certare verbis de ſumma benevolentia, de fide, de conſtantia cum iis, qui nos verè amant; ſi verò ventos mutatos eſſe videant, rationem fortunarum ſuarum, ac liberorum potiùs, quàm amicorum habendam eſſe dicunt: nihil de antiquis officiis, nihil de beneficiis acceptis cogitant; & quos ſinè periculo tueri poſſent, facilè patiuntur à ſe deſertos eſſe. Hæc te admonere poſſunt, ſi prudens es: ne, dùm tuæ res adhuc ſunt proſperæ, hujuſmodi amicos tuo incommodo tibi compares. Nemo te melius poteſt docere, quid ſit hoc tempore

pore cavendum, quàm ego, qui meo periculo prudens factus sum. Vale.

II.

MAllem incommodis aliorum, quàm tuis admoneri, qui semper me valdè amasti. Sed posteaquam res ita se habent, ut (quod minimè optabam) sis ab amicis tuis desertus, qui à te sæpenumero defensi fuerunt; cautior in meis rebus ero, nec majorem rationem amicorum habebo, quàm commodorum meorum. Quod si homines ea integritate vitæ, & constantiâ essent, qua olim fuerunt, nulla arbitror tanta incommoda pro amicis essent fugienda; nunc verò, cum in amicitia utilitatem propriam, aut delectationem aliquam magis, quàm honestatem sequamur, omnia videntur mihi ad tempora, in quibus sumus, referenda. Illud autem cavebo, ne quis amicorum vincat me suâ benevolentiâ, aut officio; &, si illud mihi accidet, ut ab aliquo me verè intelligam amari, nullum ego modum officiis meis, aut amori in illum faciam. Sed, ne ab omnibus te desertum esse judices, ego, quem fortè in numero amicorum non habebas, polliceor tibi operam meam; & quod illi non sine scelere neglexerunt, ego paratus sum defensionem tuam suscipere. Tu verò admonebis, quibus adjumentis opus tibi sit, & ego neque pecuniâ, neque consilio tibi deero. Vale.

Finis Primæ Partis.